

**T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**19. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA TAŞKÖPRÜ KAZÂSINDA SUÇ
VE SUÇLULAR**

Yüksek Lisans Tezi

ÇİĞDEM ÖNEMLİ GEDİK

**AMASYA
Ocak-2021**

**T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**19. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA TAŞKÖPRÜ KAZÂSINDA SUÇ
VE SUÇLULAR**

**Hazırlayan
Çiğdem ÖNEMLİ GEDİK**

**Danışman
Doç. Dr. Songül KEÇECİ KURT**

AMASYA-2021

ETİK BEYAN

Tezimin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkılması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 20/01/2021

Çiğdem ÖNEMLİ GEDİK

ÖZET

19. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA TAŞKÖPRÜ KAZÂSINDA SUÇ VE SUÇLULAR

Çiğdem ÖNEMLİ GEDİK
Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Ocak / 2021
Danışman: Doç. Dr. Songül KEÇECİ KURT

Tanzimat Fermanı ile Osmanlı Devleti'nde birçok alanda değişiklikler yapılmıştır. Bunlar arasında yasama ve yargı alanındaki değişiklikler Osmanlı hukuk sistemine yeni bir düzen getirmiştir. Yeni bir anayasal sürece giren Osmanlı Devleti'nde hukuk reformları yapılmakla birlikte bu süreçte nispeten geleneksel anlayışın da izlerinin sürüldüğü görülmektedir. Tanzimat ile gerçekleşen değişim ve dönüşüm, ülkede yaygınlaşmaya çalışmakla birlikte pratikte klasik dönemdeki hukuk anlayışının ya da sisteminin etkilerinin devam ettikleri görülmektedir. Bu çalışmada Tanzimat'ın etkisinin hissedildiği 19. yüzyılın ikinci yarısında Kastamonu'nun Taşköprü Kazâsı'nda gerçekleşen ve taşrada iç güvenliği tehdit eden bazı suç vakaları ve suçlular incelenmiştir. Taşköprü'deki suçlar, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivlerindeki belgeler incelenmiş ve konu hakkında gerekli literatür çalışması yapılmıştır. Arşiv belgelerinden elde ettiğimiz tespitlere göre 19. yüzyılın ikinci yarısında Taşköprü'de suç türleri, suçlu ve mağdur profilleri, suç mahalleri değerlendirildiğinde bu suçların gündelik yaşamda gerçekleşen genel asayiş suçlarından olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Tanzimat, Kastamonu, Taşköprü, Suç ve Suçlular,
19. yüzyıl

ABSTRACT

CRIME AND CRIMINALS IN TASKOPRU DISTRICT DURING THE SECOND HALF OF THE 19TH CENTURY

Çiğdem ÖNEMLİ GEDİK

Amasya University, Institute of Social Sciences

Department of History, M.A., January / 2021

Advisor: Assoc. Prof. Songül KEÇECİ KURT

Numerous changes have been made in a lot of areas in Ottoman Empire upon the Rescript of Gulhane (Tanzimat Fermanı). Among these, amendments in legislation and jurisdiction have brought a new order to the Ottoman Empire's jurisdiction system. Along with being subjected to a new constitutional course by fresh legal reforms, it has been occurred that a rather traditional concept in such areas had also kept their presence in Ottoman Empire at that era. The changes and transitions that come with Rescript of Gulhane strived to be popularized all around the country, but in the meanwhile, the influences of the classical understanding of law and the old jurisdiction system continued to have impact in practice. In this dissertation, crimes and criminals that threatened the internal security in rural areas during the second half of the 19th century in Kastamonu's Taskopru district, where the effects of the Rescript of Gulhane were felt, have been studied. About the crimes in Taskopru, Documents in the T.R. Presidential Archives of Ottoman Empire have been examined and the necessary literature review has been conducted. Upon evaluating the crime types, profiles of criminals and victims, crime scenes according to the analyses inferred from such archive documents; it has been occurred that these crimes are general public order crimes taking place in daily life during the late 19th century Taskopru.

Keywords: Ottoman, Tanzimat, Kastamonu, Taskopru, Crime and Criminals, 19th century

ÖNSÖZ

19. yüzyıl bütün olarak dünyada ve Osmanlı Devleti'nde değişim ve dönüşümün yaşandığı bir dönemdir. 19. yüzyılda Tanzimat'ın ilanıyla Osmanlı Devleti'nde bir dizi hukuk reformları ülkede oturtulmaya çalışılmıştır. Ancak eski dönemlerden itibaren şer'i hükümlere sıkı sıkıya bağlı kalan devlet, Tanzimat ile birlikte yeni bir sürece girmiş ve bu da eski-yeni ikiliğini ya da diğer bir ifadeyle düalizmi ortaya çıkarmıştır. Çünkü Osmanlı Devleti hem saha hem de kültür ve dini bakımdan İslam devlet anlayışının ilkesi üzerine yerleşmiştir. Hal böyle iken Tanzimat ile gelen değişim ve dönüşüm ülkede yaygınlaşmaya çalışmakla birlikte pratikte eski anlayışın ya da sistemin etkileri de hissedilmiştir. Tanzimat ile Osmanlı Devletinde hukuksal anlamda yasama ve yargı anlayışı değişmekle mahkemelerin herkese açık olarak yapılması, "suçsuz cezanın olamayacağı" anlayışı ve "kanunilik ilkesi", gibi ilkeler yeni hukuk minvalini göstermektedir. Cemaat ve dini temelli bir toplum esası üzerine yerleşen bu kozmopolit devlet, 19. yüzyılda toprak kayıplarına uğramış ve kendisinden kopan topluluklar ulus devletlerini oluşturmuştur. Bu itibarla Osmanlı Devleti geniş bir coğrafya üzerinde yıkılışa kadar varlığını devam ettirmiştir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisinde gayrimüslimlerin de mevcut olduğunu dikkate alırsak, hem Müslümanlar için hem de azınlıklar için hukuk sisteminin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Osmanlı Devleti'nin kazâsı hükmünde olan Taşköprü'deki suç ve suçluların araştırıldığı bu çalışmada suç vakaları üzerinden Tanzimat Döneminde oluşturulan ceza kanunları ve yeni ihdas edilen mahkemelerin işleyişi hakkında da fikir sahibi olunabilmektedir. Bu bağlamda suçlulara verilen cezalar ilgili ceza kanunlarının gereğine göre olup, kararlara itirazlar da nispeten üst nitelikli temyiz mahkemesi olan Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'ye yapılmaktadır. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin hukuki yapısı, Taşköprü'deki çeşitli suç vakaları üzerinden belgelerle göz önüne serilmiştir.

Bu çalışmanın giriş bölümünün başında genel olarak suç algısı ve suçun tanımından bahsedilmiştir. Suçun tanımı verildikten sonra Osmanlı Devleti'nde suçlulara verilen cezalardan bahsedilmiştir. İncelenen dönem itibariyle erken ve son (geç) dönem olmak üzere Osmanlı Devleti'nde suç üzerine yapılan akademik çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Giriş bölümünün son kısmında ise Taşköprü'deki suçlar üzerine yapılan bu çalışmanın önemi ve yeri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın birinci bölümünde ise Kastamonu ve Taşköprü'nün tarihi ve idari yapısından bahsedilmiştir. Taşköprü'deki suç ve suçlular

üzerine yapılan bu çalışmanın ikinci bölümünde de suçun tanımı yapılarak, suçun unsurlarından bahsedilmiştir. Ayrıca ta 'zir, had, kısas ve diyet suçlarının da açıklamaları yapılmıştır. Diğer bölümde de Tanzimat Nedir, Tanzimat Döneminde Yasama Faaliyetleri ve Tanzimat Meclislerinden ve Tanzimat Sonrası Taşra ve Merkezde Yapılan Reformlardan söz edilmiştir. Son bölüm olan dördüncü kısımda da Taşköprü'de gerçekleşen muhtelif suç vakaları incelenmiştir.

Çalışmamda tez konum da dâhil olmak üzere beni bu süreç içerisinde destekleyen ve bana rehberlik eden kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Songül KEÇECİ KURT'a teşekkürü borç bilirim. Tezimin konu seçiminde ve çalışma için önermiş olduğu kaynaklarla bana yardımcı olan kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Gürkan CEVGER'e, lisans öğrenim hayatımdan itibaren bugüne kadar manevi desteğini her zaman hissettiğim çok değerli hocam Prof. Dr. Emine ERDOĞAN ÖZÜNLÜ'ye de katkıları için teşekkür ederim. Yine öğrenim hayatım boyunca her zaman maddi ve manevi desteklerini hissettiğim anneme ve babama, tezimin hazırlık aşamasından itibaren bugüne değin her zaman desteğini esirgemeyen kıymetli eşim Niyazi GEDİK'e de teşekkür ederim. Ayrıca Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri'nde görev yapan ve arşiv çalışmalarında bana yardımcı olan arkadaşlarıma ve diğer arşiv personellerine de teşekkürlerimi sunarım.

Çiğdem ÖNEMLİ GEDİK

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
KISALTMALAR DİZİNİ	viii
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

1. KASTAMONU VE TAŞKÖPRÜ'NÜN TARİHÇESİ VE İDARİ YAPISI.....	8
1.1. Kastamonu'nun Tarihçesi	8
1.2. Kastamonu Vilayetinin İdari Taksimatı.....	12
1.3. Taşköprü'nün Tarihçesi	14
1.4. Taşköprü Kazâsının İdari Yapısı	16

II. BÖLÜM

2. OSMANLI HUKUKUNDA SUÇUN TANIMI VE ÇEŞİTLERİ.....	18
2.1. Suçun Tanımı	18
2.2. Suçun Unsurları	19
2.3. Suçun Mahiyeti	21
2.4. Suçun Tasnifi	22
2.5. Suçun Konusu	23
2.6. Suçla Birlikte Hukuka Aykırı Fiiller	24
2.7. Ta'zir Suçları	25
2.7.1. Ta'zir Suçlarının Çeşitleri	27
2.7.2. Ta'zir suçlarının Mahiyeti ve Kapsamı	29
2.8. Had Suçları	30
2.9. Kısas Suçları	31
2.10. Diyet Suçları	32

III. BÖLÜM

3. TANZİMAT'TAN SONRA OSMANLI DEVLETİ'NDE YARGI REFORMU	37
3.1. Tanzimat Fermanı	37
3.2. Tanzimat Döneminde Yasama Faaliyetleri ve Tanzimat Meclisleri.....	40
3.3. Tanzimat Sonrası Taşra ve Merkezde Yargı Reformları	43

IV. BÖLÜM

4. 19. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA TAŞKÖPRÜ’DE GERÇEKLEŞEN ÇEŞİTLİ SUÇLAR	52
4.1. Taşköprü’de Şahısların Hayat Hakkını Hedef Alan Suçlar: Cinayetler	52
4.1.1. Kasten Adam Öldürme Suçları	52
4.1.2. Kasta Benzer Adam Öldürme Suçları	61
4.1.3. Hataen Adam Öldürme Suçları	65
4.2. Taşköprü’de Aile Düzenini Hedef Alan ve Genel Ahlaka Aykırı Olan Suçlar: Cinsel Suçlar	68
4.2.1. Tecavüz Suçları	69
4.2.2. Oğlancılık Suçları.....	73
4.2.3. Fuhuş Suçları.....	75
4.3. Taşköprü’de Mala Karşı İşlenen Suçlar: Hırsızlık, Gasp Olayları ve Eşkiyalık Faaliyetleri	79
4.3.1. Hırsızlık Suçları.....	80
4.3.2. Gasp Olayları.....	88
4.3.3.Eşkiyalık Faaliyetleri.....	93
4.4. Taşköprü’de Arazi ve Gayrimenkullere Yapılan Müdahaleler, Satış Anlaşmazlıkları, Miras ve Nafaka Davaları	98
4.4.1. Arazi ve Gayrimenkul Davaları	99
4.4.2. Satış Anlaşmazlıkları.....	103
4.4.3. Miras Davaları.....	109
4.4.4. Nafaka Davaları.....	113
4.5. Taşköprü’de Devlet ve Toplumunu İlgilendiren Suçlar: Rüşvet, İrtikâp ve Zimmet Suçları: Kaçakçılık, Evrakta Sahtecilik ve Yolsuzluk	116
4.5.1. Rüşvet, İrtikâp ve Zimmet Suçları	117
4.5.2. Kaçakçılık Faaliyetleri	121
4.5.2.1.Tütün Kaçakçılığı	122
4.5.2.2. Tuz Kaçakçılığı	125
4.5.3. Evrakta Sahtecilik ve Yolsuzluk Faaliyetleri	126
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	132
KAYNAKÇA	139
ÖZGEÇMİŞ.....	156

KISALTMALAR DİZİNİ

Muhtelif Kısaltmalar

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
a.g.y	: Adı geçen yer
bkz	: Bakınız
BOA	: Başkanlık Osmanlı Arşivi
C	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
ed.	: Editör
H.	: Hicri
Haz	: Hazırlayan
KŞS	: Kastamonu Şer‘iyye Sicilleri
M.	: Miladi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
ŞSA.	: Şer ‘iyye Sicilleri Arşivi
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Ve sâire

Devlet Arşivleri Fon Kısaltmaları

A. DVN.	: Sadaret Divan Kalemı
A. MKT. DV.	: Sadaret Mektubi Kalemı Deavi Evrakı
A. MKT. MHM.	: Sadaret Mektubi Mühimme Kalemı Evrakı
A. MKT. MVL.	: Sadaret Mektubu Kalemı Meclis-i Vala Evrakı
A. MKT. NZD.	: Sadaret Mektubi Kalemı Nezaret ve Deva'ir Evrakı
A. MKT. UM.	: Sadaret Mektubi Kalemı Umum Vilayet Evrakı
BEO	: Babıali Evrak Odası Evrakı
DV. d.	: Deavi Nezaret Defterleri
DH. MKT.	: Dahiliye Nezaretı Mektubi Kalemı
HAT	: Hatt-ı Hümayun
HR. MKT.	: Hariciye Nezaretı Mektubi Kalemı Evrakı
İ.MVL.	: İrade-i Meclis-i Vala
MVL.	: Meclis-i Vala Evrakı
ŞD.	: Şura-yı Devlet Evrakı

GİRİŞ

Suç kavramı, sosyolojik, ekonomik, psikolojik, dinsel ve tarihsel anlamda birçok disiplinleri içerisine alan geniş bir olgudur. Öyle ki, suç kavramı insanlığın varoluşundan itibaren her toplumda görülmüştür. Eskiçağlardan günümüze kadar gelen süreç içerisinde işlenen suçların birbirinden farklı ve benzer özellikleri görülmektedir. Ancak ortak bir suç tanımı yapılacak olursa, suçun toplumun genel ahlak kurallarına aykırı davranışların bütünü şeklinde olduğu ifade edilebilir (Boynukalın, 2009: 453). Dolayısıyla suç, toplumca belirlenen yazılı ve yazısız hukuk normlarına karşı yapılan eylemleri içermektedir. Suçu işleyen şahıslara suçlu ya da fiillerinden ötürü fail de denilmektedir. Suç ve suçludan başka bir de bu yasak fiillerden etkilenen kişi ya da kişiler bulunmaktadır. Dolayısıyla işlenen suçtan etkilenen kişilerin maddi ve manevi tazmini için gerekli cezai yaptırımlar söz konusudur. Suçların kapsamı, nitelikleri ve her suçlunun durumuna göre ilgili kanunlar gereğince suç, cezasız kalmamaktadır. Bu bağlamda çalışmada ayrıntılı olarak incelenen ve Osmanlı Devleti'nde genel asayiş suçlarından olan cinayet, cinsel suçlar, hırsızlık ve eşkıyalık faaliyetleri gibi daha nice suçlara çeşitli cezalar öngörülmüştür. Bu cezalar, ölüm, sopa (celde), hapis, tard ve sürgün, kınama, tecrit (terk), azl ve teşhir, mali cezalar, kürek ve prangabentliktir (Yakut, 2006: 27-29; Önemli Gedik ve Keçeci Kurt, 2020: 116-117).

Çalışmada suç, suçlu ve ceza tanımlarının kısaca bahsinden sonra Osmanlı Devleti'ndeki suç algısı incelenmeye çalışılacaktır. Öncelikle Osmanlı'daki suç algısı ve bu yönde yapılan çalışmaları klasik dönem ve geç (son) dönem olmak üzere iki temel gruba ayırabiliriz. Suç üzerine yapılan klasik dönem çalışmalar, ilgili konu başlıkları altında toplanmıştır. Bu konu başlıkları arasında genel olarak asayiş meseleleri gelmektedir. Asayiş konusuna giren incelemeler, eşkıyalık, cinayet, iskat-ı cenin (çocuk düşürme), gasp ve darp, hırsızlık ve cinsel suçlardır. Bunlardan başka Osmanlı Devleti'nin klasik dönem taşrasında kitlesel suç vakaları da görülmüştür. Bu kitle hareketleri ise, Celali İsyanları, kalpazanlık, mütesellim, voyvoda ve ayan isyanları, suhte isyanları, Rafizilik ve Kızılbaşlık gibi propaganda eylemleridir (Maden, 2018: 16-60). Ayrıca klasik dönem şahıs ve kitle eylemlerini içeren çalışmalar, ilgi azlığı nedeniyle sınırlı olsa da konu bakımından çeşitlilik içermektedir.¹ Diğer yandan klasik dönem suç incelemeleri açısından oldukça zengin

¹ Çığatay Uluçay, *XVII. Asırda Saruhan'da Eşkıyalık ve Halk Hareketleri*, İstanbul 1944; Sabri Yetkin, *Ege'de Eşkıyalar*, İstanbul 1996; Gökür Akçadağ, "16. Yüzyılda Bir Osmanlı Sancağında Eşkıyalık Hareketleri: Malatya Sancağı Örneği": *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 2 S. 3, Ocak-2012 s. 43-68; William J. Griswold, *Anadolu'da Büyük İsyân 1591-1611* (çev. Ülkü Tansel), İstanbul 2000; Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik Düzenlik Kavgası*, Ankara 1995; Mücteba İlgürel, Celali İsyanları, *DİA* C. 7. S. 252-257; Karen Barkey, *Eşkıyalar ve Devlet, Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi* (çev. Zeynep Altok), İstanbul 1999; Fahri Maden, *Kastamonu'da Eşkıyalık*, İstanbul 2018; Mustafa Akdağ, *Celali İsyanları (1550-1603)*, Ankara

kaynaklar mevcuttur. Klasik dönem çalışmalarına ışık tutan birinci el kaynaklar arasında kadı sicilleri, kronikler, Kamil Kepeci tasnifi, Bab-1 Asafî Defterleri, Divan-ı Hümayun Defterleri, Maliyeden Müdevver Defterleri, Ahkâm Defterleri, Mühimme Defterleri, Cevdet tasnifi, Hatt-ı Hümayunlar, Kısas ve Nefy, Kalebent Defterleri ve Kanunnameler gibi çok sayıda tasnif bulunmaktadır (BOA, 2017: 19-84).

Osmanlı Devleti'ndeki suç çalışmalarına yön veren diğer dönem ise son (geç) dönemdir. Tanzimat'ın ilanı ile Osmanlı Devleti'nde hukuksal açıdan önemli değişiklikler görülmüştür. 19. yüzyılda Tanzimat ile yeni mahkemeler oluşturularak tekli hukuk sistemi geçerliliğini koruyamamıştır. Diğer yandan Tanzimat Dönemi'nde 1840, 1851 ve 1858 tarihlerinde çıkarılan ve can, ırz ve mal güvenliğini korumayı esas alan kanunlar ile önemli adımlar atılmıştır. Dolayısıyla gerek arşiv koleksiyonlarındaki artışlar gerekse sosyal tarihçiliğin öneminin artması nedeniyle son dönemde suç konusuna ilgi artmıştır. Ayrıca ceza hukuku, polis teşkilatı, hapisane ve zaptiye teşkilatı gibi yeni ihdas edilen kurumların varlığının da oluşmasıyla suç konusuna rağbet artmıştır. Yine son dönemde suç ve ceza bağlamında hapisaneler, polis ve adliye teşkilatı hakkında çok sayıda kaynaklar bulunmaktadır. Bu kaynaklar arasında ise kadı sicilleri, hatt-ı hümayunlar, genel olarak vilayet, sancak ve kaza hiyerarşisinde tutulan ve aylık tanzim edilen suç istatistik cetvelleri, jurnal raporları, basın-yayın, polis, jandarma ve hapisanelere gönderilen arzlar ve bunlar gibi çeşitli arşiv kaynakları bulunmaktadır (Levy, 2008: 1-16).

Osmanlı taşrasında son dönem suç çalışmalarında cürm ve cinayet suçları, cünha (ta'zir suçları), kabahat de denilen basit yaralama suçları, cinsel suçlar, isyan gibi eşkıyalık

1963; Şaban Bayrak, *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Anadolu'da Eşkıyalık Olayları*, İnönü Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi, Malatya 1998; Emine Erdoğan, XVI. Yüzyılda Canik (Samsun) Sancağında Eşkıyalık Faaliyetleri, *Geçmişten Geleceğe Samsun (4-6 Mayıs 2006)*; Ümit Erkan, *16. Yüzyılda Osmanlı'da Kızılbaş Ayaklanmaları*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi, Samsun 2014; Yücel Özkaya, Mütessellim, *DİA*, C. XXXII, S. 203-204; Orhan Kılıç, "XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Devleti'nde Kalpazanlık Faaliyetleri", *Osmanlılar*, C. 3, Ankara 1999; Ömer Düzbakar, "İslam-Osmanlı Ceza Hukukunda Hırsızlık Suçu: 16-18. Yüzyıllarda Bursa Şer'iyeye Sicillerine Yansıyan Örnekler", *TSA/12*, S. 2, Ağustos 2008, s. 79-105; Fatma Şimşek, Haldun Eroğlu ve Güven Dinç, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İskat-ı Cenin", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal Of International Social Research* Volume 2/6 Winter 2009, s. 593-609; Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*: C. III. İstanbul 1992; Eldar Hasanov "Zina" *DİA*, 2013 S. 445; Cihan Osmanağaoğlu, "Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Zina Suçu ve Cezası", *İÜHFMDergisi*, LXVI/1 2008; İsmail Acar, "Osmanlılar 'da Zina Suçu ve Cezası", *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara 2002; Kavaklı Kundakçı ve Eğilmez, Kastamonu Şer'iyeye Sicillerine Göre 17. Yüzyılın Sonları ve 18. Yüzyılın Başlarında Taşköprü. *Uluslararası Taşköprü Pompeiopolis Bilim Kültür Sanat Araştırmaları Sempozyumu (10-12 Nisan 2017)* s. 1220-1234. Bu eserde de Taşköprü'nün geçiş yolları üzerinde bulunduğundan ve bu özelliğinden ötürü çok sayıda gerçekleşen eşkıyalık faaliyetlerinden bahsedilmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nde Klasik Dönem suçlarla ilgili Mühimme Defterleri ve Şer'iyeye Sicillerinden yapılan tez ve çalışmalar da bulunmaktadır. Bu dipnotta klasik dönem suçlarla ilgili bazı kaynaklar yer almıştır.

ve hırsızlık gibi karma suçlara da sık rastlanmıştır. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin son dönemini kapsayan taşrada muhtelif suç konuları ile ilgili önemli çalışmalar yapılmıştır.²

Suç ve suçlular üzerine yapılan çalışmalar içerisinde gerek klasik dönem gerekse geç dönem ile ilgili olarak oldukça zengin bilgiler ihtiva eden kaynaklar şüphesiz ki şer'iyye sicilleridir. Osmanlı tarihinin birincil kaynaklarından olan şer'iyye sicilleri, merkez ve taşra teşkilatında görev yapan kadıların, mahkemelerde tutmuş oldukları kayıtları içermektedir. Yine şer'iyye sicilleri, merkezden gelen berat, emir, fetva, ferman ve önemli olayları kayda geçtikleri defterlerdir (Arslanoğlu, 2018: 4-5; Altıkulaçoğlu, 2014: 13-14). Şer'iyye Sicilleri için kadı sicilleri, kadı divanı ve mahkeme kayıtları gibi ifadeler de yaygındır (Uğur, 2010: 8-11). Dolayısıyla şer'iyye sicilleri, Osmanlı Devleti'nde her tabakadan insanların aile, toplum, ekonomi ve hukuki ilişkilerine dikkat çeken en önemli kaynakları arasında sayılmaktadır. Osmanlı Devleti'nin bu eşsiz tarihi kaynakları hemen her dönemde ayrı bir defter olarak çalışılmıştır. Bu bağlamda şer'iyye sicilleri koleksiyonundan derlenip, akademik tez olarak çalışılan ve önemli hukuki davaları da gösteren ve çalışmamıza konu olan Kastamonu Şer'iyye Sicilleridir.³ Diğer yandan Kastamonu şer'iyye sicilleri koleksiyonlarından yapılmış çeşitli akademik tezler de bulunmaktadır. Kastamonu sicillerinden derlenen ve tez olarak çalışılan eserler içerisinde Cide, Tosya ve Devrekâni sicilleri dışında kalan sicillerde Taşköprü Kazâsı'nı da içeren belgeler aslı transkript edilerek, yorumlanmıştır. Kastamonu sicillerinden yapılan akademik tezler şunlardır:

Doktora tezleri:

² Abdülkadir Gül, "Osmanlı Taşrasında Suç ve Suçlular (1919 Ocak Ayı Erzincan Sancağı Örneği)", *EÜHFD*, C. XVII, S. 1-2. 2013. S. 1-29; Mustafa Avcı, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, İstanbul 2004; Noemi Levy ve Alexandre Toumarkine, *Osmanlı'da Asayiş Suç ve Ceza 18-20. Yüzyıllar*, İstanbul 2008; Nadir Özbek, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İç Güvenlik, Siyaset ve Devlet 1876-1909", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 16 2004, s. 59-95. *Osmanlı'dan Günümüze Eşkıyalık ve Terör*, (edt. Osman Köse), Samsun 2009; Osman Köse, 19. Yüzyıl Başlarında Kocaili Sancağı'nda Eşkıyalık, *Osmanlı'dan Günümüze Eşkıyalık ve Terör*, Samsun-2017, s. 409-424; Mehmet Koç, "Osmanlı'da Ölüm Cezası Verilen Zina, Hırsızlık, Öldürme ve Yaralama Suçları", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 33 2019 s. 261-287; Önemli Gedik Çiğdem ve Keçeci Kurt Songül, "XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Kasten Cinayet Vakaları: Taşköprü Kazâsı Örneği", *ASOBİD* S. Haziran-7, 2020 s. 107-128; Mehmet Salih Erkek, "Osmanlı Mardin'inde Cinayet Vakaları ve Cinayet Soruşturmasında Hakkında Bir Değerlendirme", *Bulleten C. 77* s. 279, 2013 s. 637-652; Engin Kırılı, "Tanzimat Sonrası Fuhuş Hadisesine Yaklaşımda Yaşanan Değişim", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2010/2, 12 s. 39-51; Serdar Ösen, "Osmanlı Devleti'nde Tütün Kaçakçılarıyla Mücadele: Niğde Örneği", *SÜTAD*, Güz (2015) s. 38 s. 49-68. vb. Bunlar gibi başka muhtelif yapılmış akademik çalışmalar mevcuttur.

³ Milli Kütüphanede (süreli yayımlar), 4407-4618 kayıt numaraları içerisinde Kastamonu'ya ait 212 adet şer'iyye sicilleri mevcuttur. Ayrıca Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi'nde (İSAM), Kastamonu'ya ait siciller bulunmaktadır. Diğer yandan Kastamonu Şer'iyye Sicilleri, Kastamonu Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde incelenebilmektedir. Kastamonu sicilleri içerisinde muhtelif yıllara ait Cide, Devrekâni ve Tosya sicillerine rastlanmaktadır (Altıkulaçoğlu, 2014: 19; Dağsever, 2017: 26-28) ve <http://ktp.isam.org.tr>. (E. T. 27.12.2020).

1. Ahmet Rıfat Güzey, *Şer‘iyye Sicillerine Göre 17. Yüzyılın Sonları 18. Yüzyılın Başlarında Kastamonu*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara-2001.

2. Ömer Döşemetaş, *Şer‘iyye Sicillerine Göre XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Kastamonu Kazâsı (1725-1750)*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum-2019.

Yüksek Lisans Tezleri:

1. Pelin İskender, *17. Yüzyılın İkinci Yarısında Kastamonu Şer‘iyye Sicili, (2 cilt)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 19 Mayıs Üniversitesi, Samsun-1994.

2. Ahmet Rıfat Güzey, *1099-1100-1101 Tarihli Kastamonu Şer‘iyye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara-1994.

3. Ali Duman, *Şer‘iyye Sicillerine Göre 18. Yüzyılda Kastamonu’da Günlük Hayat*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri-1994.

4. Adnan Bayraktar, *H. 1124-1125 Tarihli Kastamonu Şer‘iyye Sicil Defteri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya-1997.

5. Alaattin Turpanoğlu, *1763-1764 M. Tarihli Kastamonu Şer‘iyye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri-2002.

6. Fahri Maden, *18. Yüzyıl Sonlarında Kastamonu, (H. 1190-1191 Şer‘iyye Sicillerine Göre)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 19 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun-2004.

7. Zaliha Ay Kurumlar, *69/1 Numaralı Kastamonu Şer‘iyye Sicili (H. 1210-1211/M. 1795-1796) Transkripsiyon ve Değerlendirme*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri-2006.

8. Havva Altıkulaçoğlu, *4553 Numaralı Kastamonu Şer‘iyye Sicili Defterinin Transkripsiyonu ve Belge Özetleri (H. 1309-1311)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu-2014. Bu araştırma ise, M. 1892-1894 yıllarını kapsamaktadır. Yine aynı tezde Taşköprü’ye ilişkin olarak önemli

bilgiler sunulmuştur. Şer'iyeye sicillerinin orijinal numaraları verilmiştir. Ayrıca sicillerin belge özetleri ve transkripsiyonu yapılmıştır. Taşköprü'ye ait olan sayfalar; 64-70; 95-96 ve 259-260'dır.

9. Ali Maden, *41 Numaralı Kastamonu Şer'iyeye Sicilinin (H. 1160/M. 1747-1748) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu-2014.

10. Süleyman Han, *26 Numaralı Kastamonu Şer'iyeye Sicilinin (H. 1135-1136/M. 1723-1724), Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu-2016.

11. Neslihan Aral, *69/2 Numaralı Kastamonu Şer'iyeye Sicili (H. 1210-1211/M. 1795-1796) Transkripsiyon ve Değerlendirme*, (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri-2016.

12. Ahmet Aykut Horasanlı, *4595 Numaralı Kastamonu Şer'iyeye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi (H. 1279-1284/M. 1862-1868)*, (Yüksek Lisans Tezi), Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu-2016. Çalışma, Kastamonu-Tosya Sicillerini kapsamaktadır.

13. Veli İlker Dağsever, *2 Numaralı Kastamonu Şer'iyeye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H. 1084-1087/M. 1673-1677)*, (Yüksek Lisans Tezi), Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu-2017.

14. Ömer Kürşat Arslanoğlu, *4563 Numaralı Kastamonu Şer'iyeye Sicilinin (H. 1302/M. 1885-1886) Transkripsiyon ve Değerlendirmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu-2018. Bu çalışmada, Taşköprü Kazâsı'nda geçen bazı davalar, sicillerin belge numaraları ve aslı korunarak, teze aktarılmıştır. Tezde Taşköprü'yü içeren sayfa numaraları, 51-52; 80-81; 234-235 ve 246'dır.

15. Fadime Albayrak, *XIX. Yüzyılın Sonlarına Doğru Kastamonu'nun Sosyo-Ekonomik Yapısı (140 Numaralı Şer'iyeye Siciline Göre)*, (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale-2019. Bu çalışma ise M. 1885-1887 yıllarında Kastamonu'nun sosyo-ekonomik yapısını ve bazı davalarla hukuki düzenini yansıtmaktadır. Görüldüğü üzere, Kastamonu şer'iyeye sicillerinden yapılan tezlerde Taşköprü'yü de içeren belgeler mevcuttur. Dolayısıyla Taşköprü'deki suç ve suçluları içeren bu çalışmaya bilim dünyasına katkı sağlamak amacıyla Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'ndeki (BOA) yeni belgeler üzerinden açıklamış bulunuyoruz.

Çalışmanın konusunu oluşturan Taşköprü'deki suçlar Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'ndeki belge koleksiyonlarından derlenmiştir. Suç ve suçlular tasnifine giren bu araştırmada birinci el kaynaklardan sayılan arşiv belgeleri önce taranarak ilgili dönem aralığı tespit edilmiştir. Osmanlıcadan transkripsiyon yapılarak, belgeler yorumlanmaya çalışılmıştır. Daha sonra tetkik eserler ile araştırmanın boyutu genişletilmiştir. Çalışmanın konusu olarak Taşköprü'nün seçilmesinde hem yeni belgelerin bilim dünyasına kazandırılmak istenmesi hem de bu konudaki saha çalışmalarının yetersizliği etkili olmuştur. Ayrıca suç ve suçlular konusunun ilgi çekici bir konu olması yönüyle de sosyal tarihçiliğe katkı sağlama isteği mühimdir.

Suç vakalarında bütün etmenler bir arada değerlendirildiğinde genel olarak suç örneklerinin bölgelere göre farklılık göstermesinde jeopolitik konum, bölgeler arası mesafeler, hızlı kentleşme, ulaşım, uzun süren savaşlar, şehirlerin demografik yapısı, göç hareketleri, firarilerin kaçmaya eğilimleri, iç çatışmalar, yabancıların ikamet durumları ve birbirleriyle husumetli olan ailelerin ya da aşiretlerin durumları görülmektedir (Gül, 2013: 7). Bu araştırmada Kastamonu ilçeleri arasından Taşköprü'nün seçilmesinde etkili olan diğer faktörler arasında da Taşköprü'nün, Kastamonu ve Sinop arasında geçiş güzergâhında bulunması etkili olmuştur. Bu bağlamda Taşköprü'nün jeopolitik konumunun suç ve suçlular için elverişli olabileceği düşünülmüştür. Ayrıca Taşköprü'nün Sinop dolaylarına yakın olması suçluların ceza bağlamında kürek ve pranga olunmak üzere bu bölgeye sevkini kolaylaştırmaktadır. Diğer yandan Taşköprü, Kastamonu vilayetinin demografik olarak yoğun olduğu kazâlarından birisidir.

Osmanlı Devleti'nin son dönem taşrada gerçekleşen suçlar arasında yapılan çalışmalar içinde Taşköprü'deki suçların incelendiği bu araştırma oldukça önem taşımaktadır. Dolayısıyla tek başına son (geç) dönem aralığında konusu sadece Taşköprü olan ve suçları içeren başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak bu durumun bir istisnası olarak çalışmanın yayın şartı ilkesi gereğince tezin içerisinden Taşköprü'de gerçekleşen dört ayrı cinayet vakası bir makalede çalışılmıştır.⁴ Bundan başka Osmanlı taşrasından Kastamonu ve bu vilayete bağlı olan Taşköprü'yü de kısmen kapsayan eşkıyalık faaliyetleri hakkında yazılmış bir kitap mevcuttur.⁵ Yine son dönemde suç konusunda muhtelif defter serilerinde

⁴ Çiğdem Önemli Gedik ve Songül Keçeci Kurt, "XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Kasten Cinayet Vakaları: Taşköprü Kazası Örneği", *ASOBİD*, S. Haziran-7, 2020 s. 107-128.

⁵Fahri Maden, *Kastamonu'da Eşkıyalık*, İstanbul 2018 adlı çalışmada, suç çeşitlerinden olan eşkıyalık faaliyetleri Kastamonu'da bütün olarak ele alınmıştır. Kastamonu'da Eşkıyalık adlı çalışmada, arşiv kaynaklarından olan muhtelif defter serilerindeki belgeler ve tetkik eserler ile eşkıyalık faaliyetleri suç ve suçlular olmak üzere bütün boyutlarıyla anlatılmıştır. Çalışmada büyük tarihi devirler geçirmiş olan Kastamonu'nun ilk dönemlerden itibaren Milli Mücadele yıllarına kadar geçen zamanda eşkıyalık

ve şer‘iyye sicillerinde Kastamonu ve Taşköprü’yü de kısmen kapsayan yapılmış akademik çalışmalar ve tezler de mevcuttur.⁶ Görüldüğü üzere bu çalışmada XIX. yüzyılın ikinci devresini (1850-1900) kapsayan ve suç konusunu işleyen akademik çalışmalar içinde arşiv belgeleri ve tetkik eserler üzerinden Taşköprü Kazâsı özgün olarak incelenmiştir.

Taşköprü’deki suçlar üzerine yapılan bu çalışmada kişilerin hayat ve vücut bütünlüklerini tehdit eden cinayet davaları öncelik olarak incelenmiştir. Bu bölümde kasıt cinayetleri, kasta benzer cinayetler ve hata ile adam öldürme suçları belgelerin orijinallığı korunmak suretiyle olay örgüsü aktarılmıştır. Cinayet fiillerinin ardından genel ahlaka aykırı olan cinsel suçlar ele alınmıştır. Bu bölümde de Taşköprü’deki tecavüz, kız kaçırma, oğlancılık ve fuhuş vakaları üzerinde durulmuştur. Taşköprü’de işlenen diğer suçlardan hırsızlık, yol kesme ve gasp olayları gibi suçlar, mala karşı işlenen suçlar kategorisinde yerini almıştır. Çalışmada yerini alan diğer suçlardan arazi ve gayrimenkullere yapılan müdahaleler, satış anlaşmazlıkları, miras ve nafaka davaları gelmektedir. Taşköprü’deki son işlenen suçlardan olan rüşvet, irtikâp ve zimmet, kaçakçılık, evrakta sahtecilik ve yolsuzluk, devlet ve toplumu ilgilendiren suçlar başlığı altında toplanmıştır. Taşköprü’de çeşitli başlıklar altında işlenen ilgili suçlar sadece arşiv belgeleri ile sınırlandırılmamış tetkik eserlerle de zenginleştirilerek, araştırmanın boyutu genişletilmiştir.

faaliyetlerinde devleti ciddi bir şekilde uğraştıran isyanlardan da bahsedilmiştir. Taşköprü’yü de içine alan ve Kastamonu’da bütünüyle etkilerini hissettiren dışardan destekli bu isyanlar içerisinde devleti en çok uğraştıran isyan, Tahmiscioğlu Mustafa İsyanıdır (1832-1833). Çünkü bu isyanın kökleri Mısır’da Kavalalı Mehmet Ali Paşa’ya kadar uzanmaktadır. Ayrıca eserde Kastamonu’nun tüm bölgelerinde olduğu gibi Taşköprü kısmında da ün salmış eşkıyalardan bahsedilmiştir.

⁶ Günel Oğuzhan, *624 Numaralı Ayniyat Defterine (H. 1266-1271/M. 1850-1855) Göre Osmanlı Devleti’nde Suçlar ve Cezalar (Değerlendirme ve Metin)*, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ordu-2018; Bu çalışmanın içeriğinde Kastamonu ve kazâları ile ilgili bilgilere de yer verilmiştir. Çalışmada Kastamonu ve Taşköprü ile ilgili gerek grafiklerle birtakım istatistiksel suç analizlerine gerekse metinde yer alan açıklamalarla zengin içerik sunulmuştur. Bunun gibi Kastamonu ve kazâlarından bahseden suç konulu XIX. yüzyılın ikinci yarısını kapsayan çeşitli defter koleksiyonları ve şer‘iyye sicillerinden yararlanarak oluşturulan akademik tezler mevcuttur.

I. BÖLÜM

1. KASTAMONU VE TAŞKÖPRÜ'NÜN TARİHÇESİ VE İDARİ YAPISI

1.1. Kastamonu'nun Tarihçesi

Çok eski bir yerleşim merkezi olan Kastamonu'da tarih öncesi çağlardan başlayarak, sayısız kavim ve devletler gelip bu bölgeye yerleşerek, çeşitli uygarlıklar oluşturmuştur. Kastamonu bu yönüyle büyük tarihi devirler geçirmiş bir şehirdir (Yaman, 1935: 7). Kastamonu, Eski Çağ'da "Paflagonya" bölgesi denilen sınırların içerisinde yer almaktaydı (Albayrak, 2019: 14; Döşemetaş, 2019: 9 ve Gökoğlu, 1952: 9). Genel bir coğrafi tabirle, Paflagonya, doğudan Kızılırmak, batıdan Bartın Çayı, güneyden Ankara-Polatlı, Eskişehir ve Sakarya ile çevrilidir. M.Ö. 1780-1300 devresine işaret eden tarihte bölgenin ilk yerleşimini oluşturan uygarlık "Kaşkalar" olarak da bilinen Gasgaslardır (Horasanlı, 2016: 2). Kaşkaların, çok iyi ata binen ve mücadeleci, göçebe bir kavim olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Bundan başka Kaşka Türkleri de denilerek, Türk oldukları görüşünde birleşen görüşler de hâkimdir. Kastamonu'nun Kaşkalara sunduğu coğrafi ayrıcalıklardan ötürü kendilerini istilalara karşı korumuşlar ve böylece kimliklerini korumuşlardır (Aslıyüce, 2003: 30-31; Alp,1997: 1; Maden, 2018: 1-2).

Hititlerin (Etiler) hâkimiyeti ile yıkılan Kaşkalar'dan sonra Kastamonu'da Hitit hâkimiyeti başlamıştır. Bilindiği gibi Hititler, Anadolu'nun çok eski bir uygarlığı olarak uzun süre tarih sahnesinde kalmışlardır. Paflagonya Bölgesi'nde yer alan Kastamonu'da da yaklaşık olarak M.Ö. 1840-600 yılları arasında hüküm sürmüşlerdir. Kastamonu'dan çok eski uygarlıklar gelip geçtiği için en eski ev sahipleri olan Kaşkalar ve Anadolu'nun tarihini uzun süre etkileyen Hititler üzerinde kısaca bilgi vermiş bulunuyoruz. Bu iki önemli medeniyetten sonra sırası ile Kastamonu'ya, Frigler (M.Ö. 1555-600), Kimmerler (M.Ö. 695-625), Paflagonyalılar (M.Ö. 1200-700), Lidyalılar (M.Ö. 680-546), Persler (M.Ö. 546-332), İskender (M.Ö. 332-301), Pontuslar (M.Ö. 298-63), Romalılar (M.Ö. 63-M.S. 395), Bizanslılar (M.S. 395-1074), Sasaniler (M.S. 617-642) ve Araplar (M.S. 715-734) yerleşmişlerdir. Eskiçağ kavimlerinden sonra nihayet Kastamonu'da kalıcı Türk hâkimiyeti başlamıştır (Aslıyüce, 2003: 14).

Kadim bir Türk yurdu olan Anadolu, bilindiği gibi Bizans'a karşı 1048' de yapılan Pasinler Savaşı, 1071 yılındaki Malazgirt Meydan Muharebesi ve nihai olarak 1176'da gerçekleşen Miryakefalon Zaferi ile dalga dalga Türk yurdu haline getirilmiştir. Ayrıca yetenekli komutanların katkıları ile çeşitli bölgelerde beylikler oluşturularak, Anadolu'da kalıcı Türk idaresi başlamıştır.

Anadolu içerisinde çok özel ve eski bir yerleşim alanı olarak Kastamonu'da da bilinen ilk Türk idarecisi Emir Kara Tekin'dir (Cöhce, 2018: 41-47). Emir Kara Tekin, Malazgirt'ten sonra 1075 tarihinde Çankırı, Kastamonu ve Sinop dolaylarında fetihler yapmıştır (Şahin, 2009: 2). Emir Tekin, Kastamonu'nun bu anlamda ilk fatihidir (Turan, 1999: 67). Emir Karatekin, daha sonradan Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah tarafından tehdit olarak görülmüş ve öldürtülmüştür. Paylaşılmayan Kastamonu'da Karatekin döneminden sonra Haçlı Seferleri'nin de oluşturduğu karışıklık döneminde Kastamonu, tekrar kısa süreliğine de olsa Bizans hâkimiyetine girmiştir. Ancak 1134 yılında Danişment beyi Gümüştekin Emir Gazi Kastamonu'yu Bizans'tan almıştır. 1143 yılına kadar Danişmentliler'in elinde kalan Kastamonu 1176 yılındaki Miryakefalon Zaferi ile birlikte kesin olarak Türk idaresine yani Türkiye (Anadolu) Selçuklu topraklarına katılmıştır. (Maden, 2018: 3; Yücel, 1980: 36).

Türkiye Selçuklu Devleti, Bizans'a yönelik olarak sınırlarda "uç siyaseti" uygulamıştır. Kastamonu Bölgesi'ni, ünlü bir komutan konumunda olan Hüsamettin Çoban'a vermiştir (Tosunoğlu, 1984: 8-9). Çoban, Kastamonu'da tam bir hâkimiyet kurarak bu topraklarda Çobanoğulları Beyliği'ni ilan etmiştir. Devri'nin ünlü tarihçisi ve gezgini olan İbni Bibi Selçukname'de: "O zamanki devletin ileri gelenlerinden, emirlerin büyüklerinden, saltanatın ünlülerinden olan Emir Hüsamettin Çoban, dürüstlüğü, yiğitliği, cömertliği, adaleti ve kendisine tabi olanların çokluğu itibarıyla bütün emirler arasında, en seçkin olanıydı. Diğer uç emirleri, her yıl kendisini ziyarete gelirlerdi. Devamlı gaza ile meşgul olarak sayısız ganimetler elde ederdi. Şairlere, ikram ve tasavvuf ehline son derece ikram ve hürmet gösterirdi." demektedir (Alp, 1997: 6; Aslıyüce, 2003: 45-46). Bu bağlamda ıkta sahibi olarak bu bölgeye yerleşen Emir Hüsamettin Çoban, Türkiye Selçuklu Devleti'ne de büyük katkılar sağlamıştır. Ayrıca bir uç (askeri) konumunda olan Kastamonu'da Türk idaresini sağlamlaştırmıştır (Yavuz, 2003: 55-60; Maden, 2018: 3). Hüsamettin Çoban'ın ölümünden Çobanoğulları zayıflamıştır. Çobanoğullarının zayıflamasından yararlanan ve Anadolu'yu tehdit eden Moğol-İlhanlı Devleti, Moğollardan oluşan bir ordu hazırlamıştır. Moğol ordusunun başına da kumandan olarak Şemseddin Yaman Candar geçirilmiştir. Yaman

Candar bu Moğol ordusu ile Çobanoğulları'nın üzerine yürüyerek, Çobanoğulları'nı yenilgiye uğratmıştır. Bu savaşta Muzafferuddin Yavlak Arslan Bey komutasındaki Çobanoğulları Beyliği tarih sahnesinden silinmiştir. Dolayısıyla Kastamonu ve çevresinde Candaroğulları Beyliği dönemi başlamıştır (Sevim ve Yücel, 1984: 252-253; Yavuz, 2003: 55-60). Şemseddin Yaman Candar, XIV. yüzyıl başlarında Çobanoğulları Beyliği'ne son vermiştir. Yaman Candar, Kastamonu'da kurmuş olduğu bu beyliğe kendi adını vermiştir. Candaroğulları, Osmanlı Devleti hâkimiyetine kadar Kastamonu ve çevresinde faaliyet gösteren bir Türkmen beyliği olmuştur (1291-1461).

Candaroğulları, İsfendiyaroğulları olarak da bilinen savaşçı ve mücadeleci bir Türk beyliğidir. Candaroğulları Beyliği, İran ve çevresinde kurulan Moğollar'ın İlhanlılar koluna bağlı kalarak siyasi varlığını devam ettirmiştir. Bu bağlamda İlhanlılar'ın desteğini arkasına alan Candaroğulları'nda, Yaman Candar'ın ölümünden sonra yerine Süleyman Bey geçmiştir. Süleyman Bey döneminde Osmanlı Devleti ile ilişkiler kurulmuştur. Yine bu dönemde Sinop, beylik topraklarına katılmıştır. İbni Battuta'nın seyahatnamesinde, Candaroğulları Beyliği'nin idari ve iktisadi yapısının güçlü durumda olduğu belirtilmiştir (Yavuz, 2003: 61-63; Yücel, 1993: 43-54).

Yıldırım Bayezid ile bir Candar beyi olan İsfendiyar Bey antlaşma yapmıştır. Bu antlaşma Osmanlı Devleti ve Candaroğulları Beyliği'nin ilişkilerini göstermesi bakımından önemlidir. Yıldırım Bayezid ve İsfendiyar Bey arasında yapılan bu antlaşma, 1402 yılına kadar devam etmiştir. 1402 yılında yapılan ve sonuçları birçok olayın seyrini değiştiren Ankara Savaşı'ndan Osmanlı Devleti yenik olarak çıkmıştır. Osmanlı Devleti'ni yaklaşık elli yıl geri götüren bu savaş ile beyliklerin siyasi durumu da değişmiştir. Dolayısıyla Candaroğulları ile Osmanlı Devleti arasındaki antlaşma da hükümsüz kalmıştır. Kastamonu ve çevresinde tekrar Candaroğulları Beyliği faaliyet göstermiştir (Maden, 2018: 9-13). Fatih Sultan Mehmet Dönemine kadar da Osmanlı Devleti ve Candaroğulları Beyliği ilişkileri kâh normal kâh gergin bir şekilde devam etmiştir. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u fethettikten sonra yönünü Anadolu Türk siyasi birliğini sağlamaya çevirmiştir. Fatih'in Anadolu politikasından Candaroğulları Beyliği de etkilenmiştir. Bu dönemde Candaroğulları Beyi olan İsmail Bey, Fatih'in bu girişimine karşı kendisine müttefik bulmak için Trabzon-Rum imparatorunu aracı kılarak Batı Hıristiyan dünyası ile temasa geçmiştir. Yine Fatih'e karşı Trabzon Rum İmparatorluğu, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan ve Karamanoğulları Beyliği ile ittifak etmiştir. Fatih Sultan Mehmet, siyasi bir hamle yaparak, önce Kastamonu'yu daha sonra da Sinop'u ele geçirmiştir. Sinop'ta yararlılık ve bağlılığından

ötürü Fatih'in iltifatına mazhar olan İsmail Bey'e Bursa civarındaki tımarlar tevcih edilmiştir. Böylece Kastamonu ve çevresinde birçok eser, camii, türbe ve hastaneler yaptıran Candaroğulları Beyliği toprakları Osmanlı Devleti'ne geçmiştir. Kastamonu ve çevresi, uzun yıllar Osmanlı Devleti'nde kalmıştır (Yavuz, 2003: 68-69; Yücel, 1993: 43-54 ve Albayrak, 2019: 16-17).

Özetle, Kastamonu, 1075'lerden itibaren Çankırı-Kastamonu ve Sinop topraklarının Bizans'tan alınmasıyla başlayan süreç içerisinde "Uç Beylerbeyi" konumundaki iki önemli Türk beyliklerinden olan Çobanoğulları ve Candaroğulları'nın merkezi olmuştur. Kastamonu ve çevresi, bu iki önemli beylik idaresinden sonra Osmanlılar'ın egemenliğine girerek, uzun yıllar boyunca Türk Tarihi'ndeki önemini korumuştur (Çelebi, 2014: 106). Dolayısıyla Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde 1461 yılından itibaren Osmanlı Devleti topraklarına katılan Kastamonu'da muhtelif idareciler görev yapmıştır. Bu itibarla Fatih, oğlu şehzade Cem Sultan'ı Kastamonu'ya vali olarak atamıştır. Cem Sultan burada kendi adıyla güzel bir bedesten dahi inşa ettirmiştir. Yine burada Cemşid u Hurşit adlı mesnevisini yazmıştır (Şakiroğlu, 1993: 283). Şehzade, şair, âlim ve ilim, irfan memleketi olan Kastamonu coğrafi açıdan da stratejik öneme haizdir. Yine Kastamonu, Sinop ve Bolu çevresi, Osmanlı Devleti'nin Karadeniz ticari fonksiyonunda önemli bir yere sahip olmuştur. Kastamonu şehri önemli bir Osmanlı vilayet merkezi olarak, Üsküdar'a kadar birçok sancağı bünyesinde barındırmıştır (Maden, 2018: 14).

Diğer yandan Osmanlı'nın I. Dünya Savaşı'ndan Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak, yenik çıkması üzerine Anadolu işgallere açık hale gelmiştir. Dolayısıyla Kastamonu, sadece Osmanlı Devleti'nin güçlü zamanlarında değil, devletin zayıflamış olduğu dönemde dahi Anadolu'nun mücadele noktası olmuştur. Şöyle ki, Kastamonu, Milli Mücadele yıllarında işgale uğramamasına rağmen, Batı Cephesi'nin ihtiyacı olan askeri ve lojistik desteği, İnebolu'dan Anadolu'ya sevk etmiştir. Cephaneye silah sevkiyatında önemli bir rolü olan ve "İstiklal Yolu"⁷ olarak nitelendirilen Çankırı-Ilgaz, Kastamonu ve İnebolu güzergâhıyla topyekûn mücadele başlamıştır. Bu topraklarda Milli Mücadele ruhu Şerife Bacılar ve Halime Çavuşlar, kadın, çoluk, çocuk milletçe devam etmiştir. Bu bağlamda Kastamonu, Milli Mücadele yıllarında 1919-1923 devresinde, tarih sahnesinde aktif rol almıştır (Çelebi, 2014: 106-110). Ayrıca Kastamonu ve Çankırı, I. Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda Çanakkale Cephesi'ne çok sayıda asker göndererek, devlete büyük katkılar

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ercan Çelebi, "Milli Mücadele'de Kastamonu", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 19, Ankara Bahar-2014 s. 109-110.

sağlamıştır. Yine Mondros Ateşkesinden sonra oluşan Kuvay-ı Milliye ruhu burada da canlanmıştır. Kastamonu, Çankırı, Bolu ve çevresi azınlık ve örgütlerine karşı gayrinizamı olarak mücadele etmiştir. Nitekim 1919 tarihli Havza'dan Anadolu'nun birçok bölgesine giden “el altından direniş ruhu” içeren şifreli telgraflardan o dönemdeki Kastamonu valisi İbrahim Bey'e de aynı şifreli telgraflardan gitmiştir (Çelebi, 2014: 109). Böylece Kastamonu'da da düşmanlara karşı vatan mücadelesi örgütlenmiş ve Kastamonu, Milli Mücadele yıllarında tarihsel anlamda işgale uğramayan bir kent olarak, tarihsel önemini korumuştur.

1.2. Kastamonu Vilayetinin İdari Taksimatı

Kastamonu, Osmanlı Hâkimiyetinden önce bilindiği gibi Çobanoğulları ve Candaroğulları Beyliği gibi iki önemli Türk beyliği tarafından çeşitli yıllarda idare olunmaktaydı. 1461 yılında Fatih tarafından Osmanlı Devleti egemenliğine giren Kastamonu, Anadolu eyaletine bağlı bir sancak merkezi haline getirilmiştir (Yakupoğlu, 2009: 15-61). Kastamonu Sancağı'na vali olarak getirilen ve kısa bir süre görev yapan Kızıl Ahmet Bey'dir (Albayrak, 2019: 17). Kızıl Ahmet Bey'den sonra Kastamonu'da şehzade Cem Sultan, vali olarak görev yapmış ve önemli eserler bırakmıştır (Şakiroğlu, 1993: 283). Bu bağlamda Kastamonu da bir dönem şehzadelere sancak merkezi olmuştur. Osmanlı mali teşkilatında vergi tespiti amacıyla tutulan 1487 tarihli Tahrir defterlerinde Kastamonu sancağı, Nahiye denilen idari birime ayrılmıştır. Ancak burada belirtmelidir ki, “Nahiye” denilen birimler, Tımar tevcihli muayyen bölgelere işaret etmektedir (Şahin, 2001: 585-588). Nahiyeler arasında yer alan Kastamonu için “Kuzyaka” tabiri de kullanılmıştır. 2 Numaralı (M. 1673-1677) Kastamonu Şer'iyeye Siciline göre Kuzyaka, Nahiye birimi olarak geçmektedir.⁸ Diğer yandan Kastamonu'nun 2 numaralı şer'iyeye sicil defterine göre tarihsel bağlamda M. 1673-1677 yıllarında tespit edilen 35 kazâsı bulunmaktadır. Bu kazâlar, Akkaya, Akyörük, Araç, Ayandon, Azdavay, Bolu, Boyabat, Boyalı, Cide, Çanlı, Çiğlene, Daday, Devrekâni, Durağan, Eflani, Gerze, Ginolu, Göl, Gökçeagaç, Güney, Hoşalay, İnebolu, İstefan (Sahip), Küre-i Hadid, Küre-i Nühas, Mergüze, Nefs-i Sahil, Saray, Sirt, Sinop, Akkaya, Sorgun, Taşköprü, Yörükân-ı Araç ve Zari'dir (Dağsever, 2017: 193)

⁸ Kastamonu'ya bağlı Kuzyaka Nahiyesinde, 2 Numaralı Kastamonu Şer'iyeye Sicilinde 39 köy tespit edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Veli İlker Dağsever, “2 Numaralı Kastamonu Şer'iyeye Sicili'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H. 1084-1087/M. 1673-1677)” Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu-2017. s. 197.

Kastamonu, 19. yüzyıla kadar diğer Anadolu şehirleri gibi Anadolu eyaletine bağlı sancak durumunu korumuştur. 19. yüzyılda Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile beraber birçok alanda reformlar yapılmıştır. Bu reformların birisi de idari bağlamda taşra teşkilatında yapılan reformlardır. Bilindiği gibi Tanzimat'tan çok kısa bir süre önce II. Mahmut tarafından, taşrada birçok reform hareketleri başlamıştır. Bu reform hareketlerinden birisi de II. Mahmut Dönemi'nde Kastamonu'da 1833 yılında ilk muhtarlık teşkilatının oluşturulmasıdır.⁹ Diğer yandan II. Mahmut Dönemi'nin diğer bir gelişmesi ise, Kastamonu'nun Ankara Vilayeti'ne bağlanmasıdır (Albayrak, 2019: 19). Bu bağlamda iltizam usulü, vergi sistemlerinin düzenlenmesi, malikâne sistemi ve ayanların varlığı gibi bütün bu faaliyetler, taşradaki merkezi otoriteyi güçlendirmeye yönelik atılan adımlardır. Bu reform hareketleri, Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile birlikte yerini taşra örgütünü güçlendirme amacına yönelik olarak, muhassıllık ve memleket meclislerine bırakmıştır. Öte yandan taşrada idari düzenleme faaliyetleri giderek hız kazanmıştır. Bunun en somut örnekleri, 1842, 1849, 1864 ve 1871 yıllarında yapılan taşradaki idari değişikliklerdir. Özellikle 1864 Vilayet Nizamnamesi ile birlikte, idari yapı değiştirilmiş ve bu nizamname çerçevesinde 1871 yılındaki düzenleme ile de yeni eklemeler yapılmıştır. 1864 yılı nizamnamesine göre; vilayetler, vilayetlere bağlı sancak sistemi, sancaklara bağlı kazâlar, kazâlara bağlı nahiyeler ve nahiye sistemi içerisine yerleştirilmiş köyler bulunmaktadır (Torun, 2012: 81-82).

Taşrada yapılan idari reformları çerçevesinde çalışmamıza konu olan Kastamonu vilayeti ve ona bağlı olan Taşköprü Kazâsı ile ilgili olarak yapılan değişiklikler önemlidir. Kastamonu, Tanzimat reformları ile birlikte 1841 yılında Bolu müşirliği adı altında bir vilayet merkezi olmuştur. Yine 1846 yılında yapılan düzenleme ile birlikte Kastamonu eyalet olmuştur. Bu eyalet sistemi ile birlikte Kastamonu dâhil olmak üzere Kocaeli, Bolu, Viranşehir ve Sinop sancakları oluşturulmuştur (Albayrak, 2019: 19; Şahin, 2001: 585-588). 1864 yılındaki Vilayet Nizamnamesine göre ise, Kastamonu vilayet olmuştur. 1871, 1894, 1895, 1897 ve 1899 yılları arasında Kastamonu vilayet merkezi halinde olmak üzere toplam dört sancaktan oluşmuştur. Bu sancaklar, Kastamonu, Bolu, Sinop ve Çankırı'dır (Aktaş, 2015: 224). Bu sancaklara bağlı Kastamonu'ya ait olan başlıca kazâlar ise, Araç, Cide, Daday, İnebolu, İskilip, Taşköprü, Tosya ve Safranbolu'dur. Bu kazâlara bağlı Kastamonu

⁹ Muhtarlık teşkilatı, İstanbul'un Üsküdar, Galata ve Eyüp semtlerinden sonra ilk kez 1833 yılında Kastamonu'da oluşturulmasıyla gündeme gelmiştir. Şöyle ki, Kastamonu Sancağı'na bağlı Taşköprü'de ayan Hacı Ömer'in, halka baskı ve zulüm yapması üzerine mütesellim Dede Mustafa Ağa tarafından Taşköprü'de ayan seçtirilmeyerek, muhtarlık usulünün getirilmesi şeklinde oluşmuştur. Şüphesiz ki taşrada gerçekleştirilen bu reform hareketlerinde II. Mahmut'un ayanların nüfuzlarını kırmakla beraber taşrada merkezi otoriteyi güçlendirme esası bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Akyıldız, "Muhtar Maddesi" *DİA*, C. XXXI. s. 51-53.

nahiyeleri de, Akkaya, Azdavay, Afşar, Aktaş, Devrekâni, Eflani, Evreniye, Fakaz, Gölma'a, Gökçeagaç, İğdir, Kozyaka, Kargı, Küre, Sorgun ve Ulustur (Avcı, 2012: 19-20; Şahin, 2001: 585-588; Kastamonu Vilayet Salnâmesi, 1897: 398 ve Karakök, 2010: 270-271).

19. yüzyıl Kastamonu Vilayetinin salnâmelerde geçen genel sınırları ise, Anadolu'nun kuzey vilayetlerinden birisi olup, doğudan; Trabzon ve Sivas Vilayetleri ile güneyde; Ankara vilayeti ile batıda; İzmit Sancağı ile kuzeyden Karadeniz ile çevrili bir Osmanlı vilayetidir (Çoban, 2006: 416). Görüldüğü üzere Kastamonu vilayeti, Osmanlı Devleti'nin çok erken dönemlerinde, eski bir yerleşim yeri olarak, Anadolu Beylerbeyliği 'ne bağlı bir sancak durumundadır. Aynı zamanda salnâmelerde geçen sınır tespitleri de oldukça geniştir. Kastamonu'nun idari sınırları Sinop'tan İstanbul'un Üsküdar yakasına kadar dayanmış durumdadır (Maden, 2018: 14). Bu da bizlere Kastamonu'nun Osmanlı zamanında önemli ve geniş bir Anadolu vilayeti olduğunu göstermektedir. 19. yüzyıl Tanzimat ile arka arkaya yapılan taşra reformları ile beraber önemini koruyan Kastamonu yapısal değişikliklere uğramıştır. 19. yüzyılda Kastamonu, Kastamonu, Bolu, Sinop ve Çankırı olmak üzere dört ana sancaktan ibaret olmuştur. Kastamonu, bu sancaklara bağlı muhtelif kazâ, nahiye ve karyelerden (köylerden) oluşmuştur (Aktaş, 2015: 224). Yine salnâme verileri doğrultusunda Kastamonu; valisi, kaymakamları, alayı, belediye teşkilatları, eğitim olanakları olan geniş teşkilatlı bir vilayettir (İzğöer, 2010: 20-25). Son olarak, 1900'lu yılların başlangıcında Kastamonu tekrar yapısal değişikliklere uğramıştır. 1914 ve 1919 yıllarında Kastamonu vilayeti merkez Kastamonu sancağı ile birlikte Çankırı ve Sinop sancaklarına aittir (Albayrak, 2019: 19). Bu tarihlerde Kastamonu'nun, merkez sancağı Kastamonu olmak üzere Araç, Cide, Daday, İnebolu, Taşköprü, Tosya ve Safranbolu olmak üzere sekiz adet kazâsı bulunmaktadır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte kanun ile Kastamonu il olma vasfına erişmiştir (Şahin, 2001: 585-588).

1.3. Taşköprü'nün Tarihçesi

Taşköprü Kazâsı, Kastamonu'nun sınırları içerisinde olduğu için Kastamonu gibi çok eski bir yerleşim yeridir. Taşköprü Kazâsı, tarihsel anlamda, diğer uygarlıklar gibi çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Bu ilkçağ medeniyetleri, Kaşkalar (Gasgaslar), Hitit (Etiler), Dorlar, Paflagonyalılar, Kimmerler, Lidyalılar, Persler, Romalılar (Bizans) ve Sasaniler'dir (Alp, 1997: 1-3; Aslıyüce, 2003: 29-42). Bundan başka Taşköprü, Türklerin Anadolu'ya göçleri zamanında tercih ettikleri bir yerleşim yeri olmuştur (Kavaklı Kundakçı

ve Eğilmez, 2017: 1222). Dolayısıyla Taşköprü’de çeşitli Türk beyliklerinin etkileri de görülmüştür. Taşköprü çevresi, Selçuklular döneminde XI. yüzyılın ikinci yarısında Kastamonu ile beraber Emir Kara Tekin aracılığıyla Türk hâkimiyetine girmiştir (Yakupoglu, 2017: 60). Emir Kara Tekin’in bölgedeki idaresinden sonra başka Türk beylikleri de Taşköprü ve Kastamonu’da faaliyet göstermiştir. Bu beylikler sırasıyla, Danişmendler, Çobanoğulları ve Candaroğullarıdır (Alp, 1997: 1-5; Aslıyüce, 2003: 14-15). Taşköprü de Kastamonu tarihi ile benzer süreçlerden geçtiği için beyliklerin faaliyetleri hakkındaki bilgiler, çalışmada yer alan Kastamonu tarihi kısmında geçtiğinden ötürü bu bölümde geniş yer verilmeyecektir. Ancak kazâya adını veren ve Çobanoğulları Beyliği döneminde yapılmış olan Taşköprü, Türk-İslam sanat eserlerinin en güzel örneklerinden birisidir. Taşköprü, Gökırmak üzerine kurulu olup, 150 metre uzunluğundaki yedi gözlü sanat eseri nitelikli bir köprüdür (Aslıyüce, 2003: 115). Çobanoğlu Yağmur Bey’in oğlu Ali Bey tarafından 1366 yılında Celalettin Bayezid adına yaptırılmıştır. Yedi gözlü sanat şaheseri olan Taşköprü, Türk kültürünün haşmet ve tevazuunu günümüze taşıyan bir tarih hazinesidir. Buradan da anlaşılacağı üzere, Kastamonu ve Taşköprü’de Çobanoğulları Beyliğinin izleri tarihsel bağlamda kültürel ve mimari alanlara da yansımıştır. (Yavuz, 2003: 106-110; Yücel, 1993: 354-355).

Çobanoğullarından sonra Kastamonu dolayısıyla Taşköprü, Candaroğulları adıyla bilinen Türk beyliğinin idaresi altına girmiştir. Türkiye Selçuklu Devleti dağılırken, Kastamonu ve Sinop dolaylarında kurulan ve bir Türkmen beyliği olan bu beyliğin diğer adı da İsfendiyaroğullarıdır (Albayrak, 2018: 76). 1461 yılına kadar Candaroğlu yönetiminde kalan Taşköprü, 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet’in Anadolu’daki Türk beyliklerini siyasi bir idare çatısı altında birleştirme politikası doğrultusunda Osmanlı Devleti yönetimine girmiştir (Altunlu, 2011: 20; Yavuz, 2003: 61-69). 1461 yılından itibaren Osmanlı yönetimi ile tanışan Taşköprü’de Osmanlı Devleti’nin siyasi, sosyal, ekonomik, dini ve kültürel izleri her anlamda etkisini göstermiştir. Diğer yandan uzun yıllar Osmanlı yönetiminde kalan Taşköprü, Taşköprülü-zâdeler’in memleketi olarak tanınmıştır (Kavaklı Kundakçı, 2019: 5-6).

Taşköprü’nün tarihinden sonra salnâme verileri ve çeşitli kaynaklar doğrultusunda Taşköprü’nün idari yapısı incelenmeye çalışılacaktır.

1.4. Taşköprü Kazâsının İdari Yapısı

Taşköprü, bilindiği gibi Kastamonu sınırlarında yer alan çok eski bir merkezdir. Taşköprü, Türklerin Anadolu'ya göçleri sırasında tercih ettikleri bir yer olduğu için buranın adı sık olarak Osmanlı kayıtlarında ve defter serilerinde geçmektedir. Özellikle tapu-tahrir defter serilerinde ve şer'iyeye sicillerinde oldukça adı sık geçmektedir. 1461 tarihinden itibaren Osmanlı Devleti egemenliğine giren Taşköprü, sancağın merkez kazâsı Kastamonu olmak üzere, gerek tahrir defterlerinde gerekse şer'iyeye sicillerine göre yapılan çalışmalara göre ilk tahrirden yani 1486 yılından itibaren kazâ statüsünde kalmıştır (Kavaklı Kundakçı ve Eğilmez, 2017: 1222-1223). 1836-1837 yıllarında Kastamonu vilayetine bağlı olarak kazâ statüsünde kalan Taşköprü, kazânın doğal yöneticisi olan kadı tarafından yönetilmiştir. 1836 yılında Taşköprü kadısı Adanalı Müftizade Es-Seyyid Mustafa Zeki Efendi'dir (Yakupoglu, 2009: 857-871; Altunlu, 2011: 21).

Diğer yandan Taşköprü'nün idari yapısını izah edecek olursak bu anlamda en geniş bilgileri ihtiva eden salnâmelerden söz edebiliriz.¹⁰ Kastamonu Vilayet Salnâmeleri ilk kez H.1286 (M.1869) yılında çıkarılmış ve son kez de H.1321 (M.1903) yılında çıkarılmıştır. 1869 yılından itibaren 1882 yılına kadar düzenli basılan Kastamonu Vilayet Salnâmeleri bu tarihten itibaren fazla yayınlanmamıştır (Karcı, 2012: 120). Bu itibarla elimizdeki salnâmelerin sunmuş olduğu bilgiler neticesinde Taşköprü'nün taksimatı açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışmamızın tarihsel dönemi 19. yüzyılın ikinci yarısı ile sınırlandığı için Taşköprü'nün idari yapısını bu dönemin verileri ile belirtmek durumundayız. Osmanlı salnâmelerinde idari bölünüş ve ona bağlı birimler tek tek sayılmıştır. Bu anlamda salnamelerde yer alan idari yapılanma, bizlere Osmanlı Devleti'nin Tanzimat ile yeniden dönüşümü sağlanan idari yapısını, daha önceden kendisinde olmayan –nahiye gibi-yeni idari birimlerin varlığını ve yeni oluşturulan memuriyetleri açıkça göstermektedir (Ertuğ, 1973: 15-22). Bundan başka salnâmelerden idari taksimat ile ilgili olan sancak, nahiye ve karye isimleri tek tek belirtilmiştir.

Kastamonu'nun dolayısıyla Taşköprü'nün idari bölünüşüne baktığımızda, Anadolu'nun kuzeyinde bulunan vilayet, Kastamonu, Bolu, Çankırı ve Sinop sancaklarından

¹⁰ Osmanlı Devleti'nin hayatına Tanzimat ile giren ve kelime anlamı olarak “yıl, sene” demek olan “sal” kelimesi ile “mektup, kitap” anlamına gelen “name” kelimelerinin birleşmesinden meydana gelen ve adına da “Salnâme” denilen devletin yıllık yatırımları geniş bilgiler içermektedir. (Pakalın, 1993: 105; Sertoğlu, 1986: 297). Geniş tanımıyla, bir yılın ya da geçmiş birkaç yılın bütün olaylarını, her türlü faaliyetlerini, idari yapı, askeri yapılanma, belediye teşkilatını, iklim ve topografik özelliklerini, nüfus yapısını, üretim durumu, gelir-gider kalemlerini, eğitim faaliyetlerini, tarım ve sanayi faaliyetlerini bütün olarak açıklayan ve devletin tutmuş olduğu vilayet salnâmeleri oldukça kıymetli bilgiler içermektedir.

ibaret dört livâya ayrılmıştır. Bu dört livâdan başka Kastamonu yirmi bir kazâ ve yirmi yedi nahiyeden oluşmaktadır. Bu kısımda sadece Kastamonu vilayetinin kazâlarına ve nahiyelerine yer verilecektir. Bolu, Sinop ve Çankırı çalışma konumuza dâhil olmamaktadır. Kastamonu Sancağına bağlı kazâlar; Kastamonu, İnebolu, Safranbolu, Tosya, Taşköprü, Araç, Daday ve Cide'dir. Kazâlara bağlı nahiyeler ise, Devrekani, Akkaya, Kuzyaka, Göl, Küre (Nühas), Abana, Eflani, Ulus, Aktaş, Gökçeğaç (Hanönü), Mergüze, İğdir, Azdavay ve Hoşalay (Fakaz) dır (Kastamonu Vilayet Salnâmesi, 1897: 398; Karıcı, 2012: 121).

Taşköprü, salname verilerinden de anlaşılacağı üzere çok eski zamandan beri kazâ statüsünü korumaktadır. Taşköprü Kazâsının 1869, 1871, 1872, 1873, 1874, 1875, 1876, 1877, 1878, 1879, 1880, 1881, 1882, 1889, 1893, 1894, 1895, 1897 ve 1900 tarihli Kastamonu vilayet salnânmelerinde geçen veriler doğrultusunda tek bir nahiyesi vardır. Bu nahiyenin adı ise, Gökçeğaç (Hanönü)tır (İzgoer, 2010: 100-184). Gökçeğaç (Hanönü) Nahiyesine bağlı karyeler de mevcuttur. Bu karyeler; Ardıç, Avdelli, Aşağıakçasu, Akdüz, Akçakese, Bağdere, Çakırçay, Çimdar, Ereğli, Gelinbükü, Gökbelen, Gökçeğaç, Gökçukur, Hamzaderesi, Halkabük, İnaltı, Kavak, Kayabaşı, Karapınar, Kızılcakaya, Kimene, Kuylus, Küreçayı, Müezzın, Nahıye-i Boyundurcuk, Sakız, Sarıalan, Seki, Sirke, Uzunçay, Vakf-ı Hoca, Yenice ve Yılanlıdır (Kastamonu Vilayet Salnâmesi, 1897: 295-298).

Taşköprü Kazâsının coğrafi konumuna ve sınırlarına baktığımızda ise, doğusunda Sinop ve Hanönü ile çevrildiğini görmekteyiz. Güneydoğusunda ise, Çorum ili, güneyde Tosya, batıda Akkaya ve Devrekâni, kuzeyde Çatalzeytin ilçeleri ile çevrilidir. İlçenin üzerine kurulu olduğu vadinin kuzeyinde Küre Dağları, güneyinde ise Ilgaz Dağları bulunmaktadır. Bu nedenle ilçenin kuzey ve güneyi ormanlık arazilerle çevrilidir. Taşköprü'nün kuzey ve doğusunda yer alan Çangal ve Elek Dağları ortalama olarak 1500 metreyi geçen yükseltileri ile ilçenin en yüksek dağları konumundadır (Kastamonu Vilayet Salnâmesi, 1897: 416). Ayrıca Taşköprü Kazâsı, Kastamonu şehrinin kuzey doğusunda ve merkeze sekiz saat mesafede bulunan Daday Çayı ile tabir olunup, nehir kenarında bulunmaktadır. Yine aynı vilayet salnâmesinde Taşköprü'nün “ab u havası latifdir” ifadesi ile suyu ve havasının güzel olduğu ifade edilmiştir (Kastamonu Vilayet Salnâmesi, 1880: 85). Fakat her yerde olduğu gibi Taşköprü'de de tarihi süreçte bazı suç vakalarına tesadüf edilmektedir.

II. BÖLÜM

2. OSMANLI HUKUKUNDA SUÇUN TANIMI VE ÇEŞİTLERİ

2.1. Suçun Tanımı

Suç, sözlükte anlam olarak, “törelere ve ahlak kurallarına aykırı bir tutum ya da bir toplumda haksız sayılıp yazılı ve yazısız kurallar bütününe içeren ve cezai yaptırımını olan bir eylem”dir (Boynukalın, 2009: 453). Bu tanımdan hareketle suç, cezai bir müeyyideyi öngören ve yasak davranışları içeren bir hukuk terimidir. Aynı zamanda suç, Kur’an-ı Kerim’de birçok ayette tanım olarak geçmektedir. “Cerime”, “Günah”, “Cünah”, “Münker”, “Bağy”, “Fahşa” ve “Zenb” olarak da geçmektedir (Şuara, 26/14; Rum, 30/47; En’am, 6/124; Bakara, 2/169; Yunus, 12/24; Araf, 7/33; Nahl,16/90; Ankebut, 29/40; Ahzab, 33/5; Mümtehine, 60/10). Burada bir hususa dikkat çekmek de fayda olabileceğini belirtmek istiyoruz. Çalışmanın kapsamına giren Osmanlı hukuku İslam hukuk alanından beslendiği için bu kısımda suç tanımına İslam hukuk merkezli yaklaşmıştır. Yine Arapça, “Cerm” kökünden türeyen “Cerime”, Allah’ın yasaklamış olduğu ve hakkında ceza verdiği bir fiildir. Bundan başka suç, Allah’ın, had, kısas ya da ta ‘zir ile cezalandırmış olduğu eylemlerdir. Ayrıca “Cerime” teriminin eş anlamlısı olarak kaynaklarda “cinayet” de geçmektedir (Akgündüz ve Cin, 2011: 290). Cürüm ya da cinayetin yanı sıra suç, “Cünha” ve “Kabihat” ta denilmektedir (Koç, 2017: 8).

Suçun sözlük anlamından sonra toplumsal kimliğinden de söz etmemek olmaz. Bu anlamda suç, genel itibariyle ortak bir yaşamın gereği olarak, toplumun karakterine ve ortak yaşam alanına ters düşen davranışların bütünüdür. Suç, toplumsal normlara aykırı olan fiillerdir. Nasıl ki insan tek başına toplumdan soyutlanamaz ise, suçun öznesi, konuları ve mahiyeti farklılaşsa da insandır. İnsanın eliyle, diliyle ve sair azaları ile yapmış olduğu ve gerek bireye gerekse topluma dokunan aykırı fiillerin toplamına suç denilmektedir. Bu sosyal tanımdan hareket edilince suçun karşılığında elbette cezası bulunmaktadır. Çünkü suçun bir tanımı da suçlunun doğru yoldan saparak, doğrudan ya da dolaylı olarak zarar oluşturmasıdır. Sosyal düzen içerisinde kuralları bozan ve bu toplumsal nizamı aykırı hareket eden insanlara cezai işlemin yapılması da bir amaca yöneliktir. Çok eski

dönemlerden itibaren özellikle en çok bu konuda hassasiyet gösteren İslam hukukunda bu amaç, suçlunun ya da suçluların akıllandırılması, suç işleme girişimlerini azaltmak ya da önlemek ve ceza vermek usulüyle de mağdurları razı etmektir (Uslu, 2015: 1049). Bundan başka toplumun dinamiğini oluşturan en önemli ögenin yani insanın olduğu yerde suç da olacağı için modern hukukta da tanımını belirtmek de yarar vardır. Suç, “kanunun cezalandırmış olduğu fiildir”. Devlet mekanizması, sosyal düzeni bozan her tür eylemin karşısındadır. Özetle, suçun çok eski dönemlerden itibaren ceza ile karşılığı olan ve belli yaptırımları içeren ve bu cezalarla suçları azaltmaya ya da önlemeye çalışan geniş bir tanımı vardır. Bütün toplumlarda uygulamalarda farklılıklar olsa da amaç hep ortaktır. Bu amaç, adaletin ve toplumsal düzenin sağlanmasıdır. Bir anlamda suçları azaltmak ya da önlemeye çalışılmaktadır.

2.2. Suçun Unsurları

Suç tanımları belirtildikten sonra suçu oluşturan unsurlardan da bahsetmenin konuya açıklık getireceği kanaatindeyiz. Suçun unsurları, bir fiili suç haline getiren ilkeler bütünüdür. Suçun unsurları demek aynı zamanda suçun öğeleri ve ilkeleri anlamlarına da gelmektedir. Arapça suçun unsurları “Erkanü’l- Cerime”dir. Bu anlamda suçun üç temel unsuru vardır. Bu unsurlar ya da öğeler arasında; “Kanunilik, suçun maddi unsuru ve manevi unsuru” bulunmaktadır (Akgündüz ve Cin, 2011: 291; Uslu, 2015: 1050; Yurtseven, 2001: 268-269). Kanunilik ya da diğer bir tabirle “tipiklik” ilkesine baktığımızda, eylemlerin ya da fiillerin kanundaki tanıma doğrudan uymasına kanuni unsur (tipiklik) ilkesi olduğunu görürüz. Kanunun açıkça suç saymadığı bir eylemden ötürü kimse cezalandırılmaz. Bu bağlamda kanuni unsura dayanan ilk şart, yapılmış fiilin, ceza hukukunda karşılık bulması demektir. Aynı zamanda “Kanunsuz suç olmaz” şeklinde ifade edilen bu öge, İslam hukuk anlayışının da temel prensibidir. Çünkü bu anlayış gücünü, iki temel kaynak olan Kur’an ve Sünnetten almaktadır (Yurtseven, 2001: 266-267). İslam hukuk anlayışında bu kaynaklar doğrultusunda, had, kısas ve diyet suçlarında bu ilke taviz vermeyecek kadar kesin bir şekilde görülmektedir. Açık hüküm bulununca suç ve ceza bağlamı devreye girmektedir. Diğer yandan ta ‘zir suçları da bu ilkenin kapsamına girmekle beraber bazı yönleri ile keyfiyete açık durumda da kalmıştır (Akgündüz ve Cin, 2011: 291; Boynukalın, 2009: 453-457). Kanunilik ilkesinin, Osmanlı Devleti’ndeki tezahürleri ise, Tanzimat öncesi dönemde, Osmanlı kanunnamelerinde geçen “şer‘e ve kanuna aykırı siyaset etmeyeler, kadı hüccet vere” gibi ifadelerdir. Dolayısıyla Osmanlı kanunnamelerinde belirtilen ifadeler, kanunilik

ilkesini ya da açıkça tipiklik ilkesini gözler önüne sermektedir. (Akgündüz ve Cin, 2011: 291). 1839 tarihli Tanzimat Fermanının ilkelerinde ise, can, ırz ve mal güvenliğinden başka “kanunsuz ceza olmaz” anlayışı ilkesi doğrultusunda ceza davalarına açıkça bakılacak ve hüküm olmadan kimsenin öldürülemeyeceği anlayışı hâkim olmuştur (Şenel, 2006: 49). Görüldüğü üzere kanunilik ilkesi, Osmanlı Devleti’nin hayatına sadece Tanzimat ile girmiş değildir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti’nin kanunnamelerinde geçen ifadelerin, Tanzimat Fermanı ile yazılı kılınan şekli olduğu söylenebilir. 1876 tarihli ilk anayasa olan Kanun-ı Esasi’de, bu kanunilik ilkesi kanunlaştırılarak, anayasa maddesi olarak düzenlenmiştir. Anayasa ile birlikte herkes eşit görülerek, yargılamaların da kanunsuz olmayacağı ilkesine dayandırılmıştır (Arslan, 2006: 55).

Suç unsurlarından oluşan diğer bir ilke ise, suçun maddi unsur içermesidir. Suçun varlık olabilmesi için bir şahsın, işlenmesi ya da terkedilmesi şeklinde gözükten bir eylemi gerçekleştirmesidir. Söz ya da eylem olarak açığa çıkanlar, suçu oluşturmaktadır (Uslu, 2015: 1051). Suçun maddi unsur sayılabilmesi için dışarda müspet ya da menfi bir hareketin bulunması gereklidir (Yurtseven, 2001: 269). Görüldüğü üzere hareket ya da fiil olmadan suç da oluşmamaktadır. Maddi unsurun üç ilkesi vardır. Bunlar, hareket, netice ve nedensellik bağıdır (Boynukalın, 2009: 453-457). Harekete geçilmediği zaman ortada haliyle suç diye nitelendirilecek bir davranışta olmaz. Bu itibarla, harekete geçmeyen fakat düşünce bazında oluşan durumlar suçun kendisi sayılmamaktadır. Yine bu anlamda İslam hukuku yol göstericidir. Çok sayıda hadis rivayet etmesi ile tanınmış olan ünlü bir sahabe olan ve tam adı Ebu Hureyre Abdurrahman bin Sahr ed-Devsî’den nakledildiğine göre, Hz. Peygamber için, “Allah, ümmetimin kalplerine gelen düşünceleri, kötülükleri yapmadıkları ve konuşmadıkları müddetçe onları affetmiştir” (Kandemir, 1994: 160-167; Uslu, 2015: 1051). Bu hadisten de anlaşılacağı üzere hareket olmadan, eyleme geçmeden, söze dökülmeden ve vuku bulmadan suç teşkil etmeyeceğidir. Hülasa, cerime, cürüm yahut teşebbüs, bir ya da birden fazla kişi ile ilgili olarak iştirak hali oluşmadığı sürece düşünceler ya da suizanlar, doğrudan hukukta maddi öge sayılmamaktadır. Bu bağlamda ortada maddi bir suç da yoktur. Maddi unsuru konu üzerinden örnekleyecek olursak, bir şahsın zinayı yapma isteği, zina yapmadığı ve eyleme dökülmediği sürece suç unsuru teşkil etmemektedir.

Suç unsurları ya da ilkeleri arasında son olarak, manevi unsur yer almaktadır. Suçun manevi unsur sayılabilmesi için, ceza hukukunda sorumluluğun gereği olarak, yapılan eylemin iradi olması gerekir. Bir fiilin ya da eylemin iradi olup olmadığı maddi değil bizzat manevi unsura dayanmış olmasıdır (Akgündüz ve Cin, 2011: 296). Manevi unsurun iradi bir

eylem olmasını belirttikten sonra burada belirtilen iradi eylemin, sağlıklı bir irade yapısından ziyade kusurlu bir irade olmasıdır. Şöyle ki, bir kimsenin yasadaki tanıma uygun olarak hukuka aykırı fiilinin oluşabilmesi için, bu iradenin suç anında anlama ve isteme yeteneğine sahip bulunan bir şahsın iradesi olmalıdır. Suçun oluştuğu esnada isnat yeteneğine yani anlama ve algılayabilme kapasitesine, şuuruna sahip olması gerekmektedir. İşte bu iradeden, bilinçten yoksun olanlar kusurlu bir iradeye sahiptir ki; hukuk literatüründe cezai bir ehliyeti olmasın. Bundan dolayıdır ki, anlama yeteneği olmayan kimseye ceza verilemez. Akıl hastaları da bu kapsama girmektedir (Alacakaptan, 1975: 9).

Suçun manevi unsur tarafını teşkil eden isnad kısmında ise, şahsın anlama ve isteme yeteneği akla gelmelidir. Anlama yeteneği, şahsın, fiilinin toplumsal değerini anlaması, olayın sonuçlarını fark etmesi ve toplumsal hayatının gerekleriyle çatıştığını idrak edebilmesidir. İstemek ise, kişinin özerk bir şekilde karar verebilme gücü, insanın, yapmak zorunda olduğuna inandığı şeyleri yapabilme yetisidir. Bu anlamda kişinin, bilinçli olarak ve iradesi ile hareket etmiş olması gereklidir. Failin iradesindeki kusur, kast şeklinde belirmektedir. Kastı aşan suçlar da olabilmektedir. Şahsın iradesindeki kusurluluğu ortadan kaldıran durumlarda, kusurdan, dolayısıyla manevi unsurların varlığından söz edilemez. Buradan hareketle suçun tanımına tekrar göz attığımızda, “suç, isnad yeteneğine sahip bir şahsın kusurlu iradesinin oluşturduklarıdır. Ayrıca suç, ihmali bir hareketin oluştuğu ve kanunda yazılı tipe uygun davranışlar bütünüdür. Bu bağlamda suç, hukuka zıt ve cezai bir müeyyide gerektiren eylemdir” (Alacakaptan, 1975: 10). Diğer yandan manevi unsurları izah ederken, isnad ve fiillerdeki kusurdan bahsetmişken, isnad yeteneğini, yani irade özgürlüğünü kısıtlayan durumları açıklamada yarar vardır. İrade özgürlüğünü sınırlandıran ve kaldıran nedenler arasında bazı unsurlar yer almaktadır. Bu unsurlar arasında, küçüklük, akıl sakatlığı, sağır ve dilsizlik, geçici nedenler arasında yer alan hipnotik telkinler, uyku hali, ateşli hastalıklar ve alkol problemleri yer almaktadır (Alacakaptan, 1975: 133-134).

2.3. Suçun Mahiyeti

Suçun mahiyeti demek, onun içyüzü, aslı ve suçu oluşturan esas nitelikleridir. Suçun mahiyeti temelde iki kısımda toplanabilir. Bunlar arasında ilki, biçim, şekil kısmıdır. Diğeri ise, öz, nitelik kısmıdır. Birinci anlayış, suç ve ceza bağlamında konuyu hukuk düzeninin ceza yaptırımını ile ele almaktadır. İkinci anlayış ise, o suçu meydana getiren, suçun niteliği yani neyi, neden, ne amaçla yaptığıdır ki, bu anlayış üzerinde daha çok durulmaktadır (Toroslu: 2008: 87-91). Suçun mahiyeti çok öteden beri tartışılmalı ve bu konuda çeşitli

görüşler ortaya atılmıştır. Bunlardan en yaygını olanı ve günümüzde de geçerli olan hukuk modeline göre, “Kanunun cezalandırdığı eylem ya da fiil suçtur”. Ancak, meseleye daha geniş açıdan bakan pozitivistler için, “belirli zaman dilimlerinde, belirli şahıslar için, halkın çıkarlarına ve sosyal düzene aykırı hareket” olarak nitelendirmişlerdir. Bundan başka idealist dünya görüşünü savunan mutlak adalet teoristçilerine göre, “hukuka, ahlaka ve adalet sistemlerine aykırı olan her türlü eylem ve hareket”tir. Toplumun sesi olan ünlü sosyologlara göre örneğin Durkheim’e göre, “Kollektif (ortak) şuurun yapısına aykırı olan ve o şura yerleşmiş durumları ihlal eden eylemdir”. Genel tabirle, suçun tanımı ve suçun unsurları da dikkate alınarak yapılan bir yoruma göre ise, “sorumlu olan kimse tarafından meydana getirilen ve kanunda yer alan tarifi de içine alan hukuka aykırı olan eylemdir” (Boynukalın, 2009: 453-457). Bunlardan başka burada asıl nokta, suç ve hukuka aykırı fiillerin tanımının yapılmış olmasıdır. Suç, hukuk modellerinde ve kanun ile sabit kılınan fiiller olmakla beraber hukuka aykırı fiiller suçun tanımından farklıdır. Hukuka aykırı fiiller arasında, haksız fiiller, disiplin suçları, idari suçlar, polis ve zabıta tedbirleri, borçlar ve vergi hukukundan kaynaklanan yaptırımlar vardır (Boynukalın, 2009: 453-457).

2.4. Suçun Tasnifi

Hukuk düzleminde, ceza kanunları, suçları çeşitli kısımlara ayırmıştır. Bu tasniflerin, hukuksal açıdan önemli yararlılıkları vardır. Suç tasnifi yapılırken, ölçü olarak, suçu işleyen şahsın kimliği ve suçluyu, suça iten nedenler dikkate alınmış değildir. Hâlbuki suç olayını açıklayan bir dal olan Kriminolojinin, suçları kendi amaçları itibariyle, belli tasnife ayırmıştır. Bu anlamda suçu, hukuki yönden ziyade, toplumsal olgu olması açısından inceleyen bilim dalına Suç Bilimi/Kriminoloji denilmektedir (www.kriminoloji.com, 29.05.2020; Boynukalın, 2009: 453-457).

Suçların tasnifi bağlamında öne sürülmüş çeşitli görüşler vardır. Bu görüşler arasında, ceza kanunları en ağır suçlarla meşgul olurken, kabahatler adını alan hafif suçları, ceza kanunlarının dışında kalan mevzuatlara bırakmıştır. Yine bazı kanunlar ise, ceza kanunlarında kabahatlere yer vermiştir. Suçların ağırlıklarına göre de bir tasnif yapılmıştır. Bu sisteme göre, suçlar, cinayet, cünha ve kabahat şeklindeki gruplara ayrılmıştır. Diğer grup ise, cürüm ve kabahat şeklinde ikiye ayrılmıştır. Cinayet, cünha ve kabahat de denilen üçlü sistem, Fransız Ceza Kanunu ve Avrupa hukukunda yer bulmuştur. Aynı sistem 1858 tarihli Osmanlı Ceza Kanununa da dâhil olmuştur (Akgündüz ve Cin, 2011: 290-300; Boynukalın, 2009: 453-457). İkili sistemi benimseyenler arasında ise, 1930’lu İtalyan ceza

kanunu ve 1926 tarihli Türk hukuku vardır. Değişen zaman içerisinde bu ayrımlar, üçlü ve ikili sistemde yapılan değişiklikler, ihtiyaçlara göre yeniden düzenlenmiştir. Mesela 2004 tarihli Türk Ceza Kanunu'nda, ilgili sayıda yapılan değişiklik ile mahkemelerin iş yükünü azaltmak amacıyla kabahatlerin bazıları suç olmaktan çıkarılmış ve idari ceza hukuku kapsamına alınmıştır. Genel itibariyle bu sistemler arasında suç, kabahat ve cürüm ayrımı zaman içinde birtakım değişikliklere uğramıştır (Dönmezer ve Erman, 1994: 352-359).

Suçların tasnifi, fiillerin amaçları, failerin emelleri, suça teşvik edenleri, suça sevk edenleri, suçlara karşı gösterilen tepkinin niteliği ve şiddeti gibi nedenlerle yapılmıştır (Hafizoğulları ve Güngör, 2007: 23-24). Bunlar arasında, ekonomik suçlar, cinsel suçlar, siyasi suçlar hepsi de birbiriyle ilintili olabileceği gibi çok ayrı sebeplerle de işlenmiş olabilir. Her ne kadar suçların tasnifini kendi konu başlıklarına ve nedenlerine ayırmış olsak dahi bunlar birbirlerinin kapsamı içine de girebilmektedir. Ekonomik suçların içeriklerine baktığımızda, dilencilik, hırsızlık ki, -İslam hukukunda Sirkat da denilmektedir- bundan başka iflas, yağma için adam öldürme, para ve eşya gaspı, yol kesme, zimmete para geçirmek, rüşvet ve irtikâp suçlarını görmekteyiz. Suç tasnifi yapılırken, konular tek başına yeterli değildir. Mesela ekonomik suçların kapsamı içinde yer alan, zimmete para geçirmek, rüşvet ve irtikâp suçları aynı zamanda nitelikli bir devlet dolandırıcılığı, devlet suçudur. Yine cinsel suçların kapsamına dâhil olan taciz ve tecavüz yalnızca şehvete dayalı olmamakla birlikte töre cinayetleri ya da intikam içgüdüğü ile de yapılabilmektedir. Özellikle töre cinayetlerinde kadınların öldürülmesi, aşiret ya da o toplumun değer ifadesi olarak bir saygınlık nişanesidir. Çünkü söz konusu töre cinayetleri gerçekleşmezse ilgili birey ya da bireyler toplumdan dışlanmaktadır. Bu bağlamda suçların tasnifi yapılırken, bu suçların arka planındaki nedenler de dikkate alınmak durumundadır (Babalar, 2015: 45-56). Dolayısıyla gündelik yaşamda farklı sebepler ve farklı amaçlarla tezahür eden suçlar, tarihsel bağlamda her dönemde gerçekleşmiştir.

Suçların tasnifi konusunu özetle toparlayacak olursak, konularına ve mahiyetlerine göre, suçun işleniş biçimleri, hangi amaçların suça sevk ettiği gibi nedenlerden ötürü belirli kısımlarda ayırım yapılmaktadır. Tabi ki ülke ve devletlerin hangi hukuk modellerini benimsediği ve zaman içinde değişen ihtiyaçlara göre de tasnifler değişebilmektedir.

2.5. Suçun Konusu

Hukuk konusunda suçlar genel olarak iki yönden incelenmektedir. Birincisi, suçun konusu olarak maddi cihetidir. Suçun esas olarak maddi konusu, öznesi insandır. Diğer

taftan suçun hukuki konusu ise, ceza yaptırımını ile korunan, yani suç ile ihlal edilen hak ve menfaattir. Bu ceza yaptırımını ile korunan ve suç ile ihlal edilen söz konusu hak ve menfaat ise, etik değerler, toplumsal düzen, mağdurun korunması ve devletin mevcut hakları olarak ileri sürülmüştür (Boynukalın, 2009: 453-457).

Suçun konusu ile ilgili olmak üzere bir kategori de genel ve özel anlamındadır. Suçun genel konusundan kast edilen sosyal düzeni bozanları birtakım ceza yaptırımları ile sosyal düzenin işleyişine katkı sağlamaktır. Özel suç konusu da tam olarak bireyi amaç edinir. Özel hukuk konusunun kapsamı, mahiyeti doğrudan ortadaki suçu hedef almaktadır. Bu bağlamda sosyal kontrat olma özelliğini taşıyan genel hukuk, kamu düzenini, devleti ve sosyal disiplinin korunmasını amaç edinir. Özel hukuk konusu ise, suçları birbirinden ayırmaya ve tek tek işlenen suçlara odaklanmıştır (Akgündüz ve Cin, 2011: 290-300).

İslam hukuk tarihinden itibaren Osmanlı Devleti'nin de içinde bulunduğu saha, suçun hem maddi hem de hukuki konusu noktasında oldukça hassasiyet gösterdiğini belirtebilir.

2.6. Suçla Birlikte Hukuka Aykırı Fiiller

Suç ile birlikte geçerli bir kavram olan ve suçların, suç niteliği ile ayrılmasını öngören bir konu da hukuka aykırılıktır. Fiilin yalnızca ceza hukukuyla değil, bütün hukuk düzeni ile ters düşmesidir. Kanuni unsurun ya da tipikliğin oluşmasıyla beraber kural olarak da hukuka aykırılık gerçekleşir. Yine bununla birlikte davranış, bütün hukuk düzenine göre enine boyuna değerlendirilmelidir. Fiil bu değerlendirilmeye tabi tutulduktan sonra hukuka uygunluğu ya da hukuka zıtlığı konusunda karar da verilmiş olur (Boynukalın, 2009: 453-457). Bu bağlamda suç sayılmayan ancak hukuka aykırı olan eylemlerin ölçüleri de belirlenmektedir. Çünkü hukuk düzenini bozan fiillerin sadece suç sayılması tek başına yetmez. Suçların yanında yer alan hukuka zıt eylemler arasında, haksız fiillerin hepsi, disiplin suçları ve polis tedbirlerinin uygulanmasını gerektiren eylemleri sayabiliriz. Bu konular arasında sınırı çizicek ve ayırımı yapacak birtakım ölçüler oluşturulmuştur. Hukuka aykırılık ve suç arasında birbirini ayıran çizgiler bulunmaktadır (Alacakaptan, 1975: 11).

Suç niteliklerinden hukuka uygunluk ya da aykırılık ile ilgili olarak, hukuka zıtlık ve bunun sonucu olarak tipe uygun eylemin cezalandırılması şartını ortadan kaldıran birtakım özel nedenler vardır ki, bunlara hukuka uygunluk sebepleri denilmektedir. Hukuka uygunluk sebepleri, kanun hükmünün yerine getirilmesi, meşru savunma, zorunluluk hali, hakkın kullanılması ve ilgili şahsın rızasıdır (Boynukalın, 2009: 453-457). Bütün bu haller, hukuka

aykırılık durumunu ortadan kaldırmaktadır. Meşru savunma, “dini ve ahlaki değerlerin korunması için yapılacak genel müdahaleler” anlamında olup, meşru yani doğal bir savunma hakkıdır. Meşru savunma, aynı zamanda haksız bir saldırıyı ya da fiili, kendisinden veya başkasından uzaklaştırmak demektir. Hakkın kullanılması ise, her bireyin doğuştan getirmiş olduğu birtakım devredilemez hakları vardır. Kişilerin devredilemez hakları arasında can, ırz ve mal güvenliği gelmektedir. Bunlar da hukuka uygunluk ile örtüşmektedir.

Sonuç olarak, hukuka aykırı olan fiiller ya da hukuka aykırılık, maddi ve manevi öğeleri ile yasadaki tanıma uygun olan eylem ile hukuk düzeni arasındaki ayrılık demektir. Dolayısıyla eylemin yalnız ceza hukuku ile değil, bütün hukuk düzeni ile çatışmasıdır. Suç, ceza hukuku kuralının ihlali olduğundan, hukuka aykırılık, suçun parçası olmayıp, suçun doğrudan sonucudur. Özetle, hukuka aykırılık demek, yalnızca ceza hukukuna değil, bütün hukuk düzenine ters düşme demektir (Alacakaptan, 1975: 95).

2.7. Ta‘zir Suçları

Ta‘zir kelimesi ya da tabiri, Arapça menşeli olup, “azzerre” kökünden türetilmiştir. Ta‘zir in anlamı ise, “menetmek, reddetmek, kınamak, şiddetli dövmek, tahkir ve icbar”dır. Ta‘zir, aynı zamanda zıt anlamları da içinde barındırmaktadır. Bu bağlamda, ta‘zir, “yardım etmek, terbiye etmek, desteklemek ve tazim etmek” yani bir saygı ifadesi anlamlarında da kullanılmıştır (El-Maide, 5/12; El- Araf, 7/157; Ergin, 2007: 4; Koç, 2017: 16).

İslam hukukunda ta‘zir, terim olarak ise, had, kısas ve diyetin dışında kalan suçlar için miktarı önceden belirlenmemiş olan cezalardır. İslam hukukçuları, ta‘ziri, Allah hakkı (kamu yararı) ve şahıs (birey) hakkı olmak üzere iki temel kısma ayırmışlardır. Allah hakkı (kamu disiplini) olarak bu konuyu ele alan İslam hukuku, Şari tarafından, hakkında ceza belirlenmemiş ve hakkında had ve kefaret gibi yaptırımları olmayan, hâkimin yetkisindeki bütün günahlara verilen cezadır ve dolayısıyla suçtur. Bu günahların Allah’a karşı işlenmesi ve kötü bir eylemle sonuçlanması ve de en önemlisi kul hakkına da girerek, başkalarını da etkilemesidir (Ergin, 2007: 4; Yakut, 2006: 25-26). Bu anlamda ta‘zir, “yanlıştan vazgeçirip, hakkı ve doğruyu, iyiliği emretmeyi” kendisine düstur edinmiştir. Bilindiği gibi Hz. Peygamberimizin, veda hutbesinde, insanlara çağrı olarak seslendiği ve her Müslümana farz olan, bir başkasının dinine, canına, ırzına ve malına göz dikmemesi gerektiği anlayışı, İslam hukukunda çok kıymetlidir. Hz. Peygamber (s.a.v), bu konuda hem ilk devlet başkanı olarak hem de doğal bir mahkeme reisi olarak, ta‘zir’de de belirtildiği üzere Allah hakkına, nefisinden çok önem vermiştir. Dolayısıyla ta‘zir, yeryüzündeki fesatları önlemek ve

kötülüğü gidermek adına yargının uygun gördüğü ve miktarının yargıcın kararına bırakıldığı büyük günahlara hükmolunan cezalar ve suçlardır (Başoğlu, 2011: 198-202).

Ta'zir suçlarını, had ve kısas suçlarından ayıran bazı ölçütler vardır. Bu ölçütler arasında, İslam hukukunun had ve kısaslardaki yaptırımını ta'zir'e göre kesindir. Ancak ta'zir de hükümlerin yargıcın kararları doğrultusunda çıktığı görülmektedir. Bundan başka had suçlarında ve cezalarında af yoktur. Kısasta da adından da anlaşılacağı üzere, af hakkı, hak sahibine aittir. Ta'zir de ise, uygulanması temel olsa da af ya da şefaet yoluna gidilebilmektedir. Yine başka bir ölçüt olarak, had ve kısas gerektiren suçların ispatı, delil ve kanıt yoluyla gerçekleşmektedir. Çünkü kanun bu konuda yetkindir. Son olarak bu suçlar arasında müeyyide farkları çok açık bir özelliktir (Yakut, 2006: 26).

Ta'zir suçlarının kısımlarına baktığımızda ise, genel anlamda üçe ayrıldığını görmekteyiz. Bunlardan ilki, günahlardır. Günahlar, İslam hukukunun kesin olarak haram kıldığı ve yapılmasını kesinlikle istemediği suçlardır. Diğer bir yönü ise halkın ya da genelin menfaatleri ön plandadır. Bir diğer ciheti ise, emirlere muhalefettir. Konulan hükümlere karşı gelinen ta'zir suçlarıdır (Yakut, 2006: 27). O halde genel bir tanım olarak, ta'zir'in, had ve kısas suçları dışında kalan suçlar için kullanılmış bir tabir olduğunu belirtebiliriz. Bu tanımdan yola çıkılarak ta'zir'in, bireylerin ve toplumun düzenini birinci dereceden etkileyen çok önemli suçları tek tek sayıp, tespit ederek, gerekli cezaları öngörmüş olması gerekir. Ancak, çoğu ta'zir suçları da belli esaslar doğrultusunda yasama organına devlet başkanı sıfatıyla ulü'l-emr'e bırakılmaktadır. Ta'zir suçları gibi ta'zir cezaları da oldukça geniştir ki; ikaz da verebilir, idama da götürebilir. Ta'zir için Allah hakkı, kamu düzeni ve birey suçları olduğu için geniş bir terim olarak "Siyaset-i Şer'iyye" de kullanılmaktadır. Yani kendisine sosyal düzeni koruyup, sürdürmeyi, kamu ahlakını ve sosyal işlevi görev edinmiştir (Akgündüz ve Cin, 2011: 315; Başoğlu, 2011: 198-202).

İslam hukuk sentezinde gelişip, büyüyen Osmanlı Devleti gibi büyük bir devletin sınırları gibi elbette hukuku da geniş olacağı için, siyaset ya da siyaset-i şer'iyye terimi, devletin hukuk literatüründe oldukça manidardır. Osmanlı Devleti bu kelimeyi, farklı yerlerde de kullanmıştır. Osmanlı Devleti'nde, bir anlamda kesin hükmü belli olan had cezalarında bizzat devlet başkanı sıfatıyla "siyaset-i şer'iyye" tabirinin kullanıldığı görülmüştür. Osmanlı kanunnamelerinde "siyaseten katl" ya da "siyaset olunduğu üzere" ifadeleri sıkça geçmektedir. Diğer yandan, siyaset kelimesi, ta'zir suçları ve cezaları için de kullanılmıştır. Ta'zir suçları, Osmanlı Devleti'nin sisteminde önemli olduğu için devlet,

sopa (celde) ve para cezaları dışındaki suç ve cezalar için siyaset kelimesini sıkça kullanmıştır (Akgündüz ve Cin, 2011: 315-316).

Ta'zir suçları anlaşılmasından Osmanlı Devleti'nin hukuki yapısı tam olarak kavranamaz. Bu noktadan hareketle, bu çalışmaya yön veren ve konu başlığının "19. yüzyılın ikinci yarısında Taşköprü Kazâsında suç ve suçlular" olması cihetiyle, Osmanlı Devleti'nin hukuki yapısının anlaşılması için ta'zir suçları ve cezaları hakkında bilgi sunulacaktır. Çünkü bu çalışmaya esas teşkil eden arşiv belgelerinde ve kayıtlarında incelendiği üzere suçların ve cezaların aynı paralellikte seyrettiği görülmektedir. Bu arşiv belgeleri ve kayıtları ilgili suçların konu kapsamı gereği bölümlerde tek tek belirtilecektir. Ta'zir suçlarına dönecek olursak, Osmanlı Devleti'nin hukuk sisteminin şer'i yapısı klasik dönemden Tanzimat'a kadar korunageldiği için benzer suç ve cezalara "siyaseten" ve "siyaset cezaları" da denildiğinden ötürü ta'zir suçlarının çeşitlerine, cezalarına ve mahiyetine bakmak da fayda vardır.

2.7.1. Ta'zir Suçlarının Çeşitleri

İslam hukuku tarafından haramları işleme ve farzları terk etmek üzere belirlenen suçlar ve bu kapsam gereği oluşan suç çeşitleridir. Bu suçlara, yasak anlamında "Ma'siyet" de denilmektedir. Bu suçların iki tür istisnası vardır. Bu istisnaların ilki, ibadet ve aile kapsamına giren ve genellikle kefaref gerektiren durumlardır. İkinci istisnai durum ise, had ve kısas uygulanan suçlarda ta'zir cezası, asli ceza olarak verilmez (Akgündüz ve Cin, 2011: 316; Başoğlu, 2011: 198-202). Osmanlı Devleti'nde de bunun somut örnekleri vardır. Mesela, had kapsamında idam ve infazdan sonra ta'zir'e ilişkin bir yaptırım uygulanmamıştır. Çünkü had ve kısaslara özgü bir düzenleme ilgili kanunname ve fermanlarda yer almamış ve doğrudan şer'i hukuka dayalı İslam hukuk esasları geçerliliğini korumuştur. Ancak, herhangi başka bir nedenle suç unsurlarında bir eksiklik olması durumunda, Osmanlı kanunnamelerinde geçen ta'zir cezaları uygulanmıştır (Aydın, 1993: 478-482; Koç, 2017: 20; Yakut, 2006: 30). Osmanlı Devleti'nde de klasik dönemden Tanzimat'a kadar geçen sürede ve Tanzimat Dönemi'nde, hem şahıslara karşı, hem de devlet ve topluma karşı çeşitli ta'zir suçları işlenmiştir. Bunlara verilen cezalara kısaca değinecek olursak, klasik dönem hukuk anlayışının öngördüğü zindan cezası, idam (siyaseten katl), ölüm cezası, sopa cezası, Tanzimat Dönemi'nde ağırlık kazanan hapis cezası, sürgün ve tard cezası, pranga cezası, kürek cezası, azl ve teşhir, kalebentlik, sakal kesme, dağlama, mali cezalar, kefaref ve diyet cezalarının mevcut olduğunu görürüz (Öztürk, 2014: 24-40; Yakut,

2006: 27-29). Osmanlı Devleti hukuk yapısındaki suç ve ceza bağlamına kısaca dokunduktan sonra İslam hukukunda geçen ilkeler doğrultusunda ve ilim çerçevesinde haklar ve suç konularının neler olduğunu açıklamaya çalışalım.

İslam hukukunda akıl ve ilim yolu doğrultusunda geniş fıkıh bilgilerini derleyen Şatibi'nin, "Muvafakat"¹¹ adlı eserinde, hak ve menfaat konuları geniş bir çerçevede toplanmıştır. Bu bağlamda, ta'zir suçlarının konuları temel olarak beş grupta toplanmıştır. Bu beş grup içerisinde, şahıslara karşı işlenen ta'zir suçları, yani kişilerin hayat ve vücut bütünlüğüne karşı işlenen suçlar, aile düzenini hedef alan ta'zir suçları, mal ve mülke dayanan ta'zir suçları, din ve devlet aygıtını hedef alan suçlar ve kul hakkı kapsamına da girebilecek topluma karşı işlenen suçlar bulunmaktadır (Maydani ve Dağcı, 1990: 64-65; Ergin, 2007: 14). Bu kısımda ta'zir suçlarının içeriğine detaylı bir şekilde girilmeden, açıklama yapılacaktır. Çünkü çalışmamızın konu başlığı olan Taşköprü'deki suç ve suçluların içeriği, arşiv belgeleri doğrultusunda bir sonraki bölümde detaylıca incelenecektir. Muvafakat adlı eserde beş ana konuya ayrılan ta'zir suçlarının neler olduğundan kısaca bahsedeceğiz. Birinci derece ta'zir suçu sayılan suçlar, kişinin hayat ve vücut hakkını doğrudan etkileyen suçlardır. Bu suçlar, katl, cinayet, adam öldürme, yaralama, kesme, kırma ve hata ile adam öldürmek şeklindedir. Aile düzenini etkileyen suçların kapsamı ise, had cezasına girmeyen zina suçları, kocanın eşiyle ters ilişkide bulunması, yabancı ile ters ilişkide bulunmak, eşcinsellik, lezbiyenlik, sevicilik, hayvanlarla cinsel ilişki, çocuk ya da akli melekeleri zayıf olan deli ile ilişkiye girmek, para karşılığı fuhuş yapmak, mahremlerle ve kendisine haram olanlarla ilişki, cebren cinsel ilişki, tecavüz, aile içi şiddet, alkol problemleri, çocuk istismarı, iffetli kadına zina iftirası (kazf) atmak, küfür, sövmek ve kötü söz etmektir. Bu suçlardan başka mal ve mülke dayalı ta'zir suçları da vardır. Dolayısıyla had cezası uygulanmayan ta'zir suçlarından sayılan hırsızlık, hırsızlığa teşebbüs etme, eşya ve nakit para çalma, ev soygunu, camiden Kur'an, kilim ve seccade çalınması, yol kesme ve gasp, eşkıyalık, menzil, kıt'a, bağ bahçe zaptı, emanete hıyanetlik, otlakta ve meralarda otlayan hayvan çalıntısıdır (Ergin, 2007: 14-68). Yine din ve devlet aleyhine karşı işlenen ta'zir suçları vardır. Bu suçlar arasında Allah'a, peygambere, Kur'an'a ve mübarek zatlara sövmek, ahlaka ve edebe yakışmayan tavırlarda bulunmak, halk arasında fesat çıkarmak ve bid'at yaymak, şer'i hükümleri hafife almak, camiden hırsızlık yapmak ve bu cihetle cemaati zor durumda bırakmak, dine söven ve din düşmanı kimselere saygı ve tazimde bulunmak vardır. Devlete karşı işlenen ta'zir suçları da, düşmana yiyecek,

¹¹ Detaylı bilgi için bakınız, , Mehmet Erdoğan "el-Muvafakat " *DİA*, 2006, C. XXXI, s. 406-408.

ıcecek türünden destek vermek, yabancıların ve düşmanların safında durarak, devlet aleyhine önemli bilgiler sızdırıp, istihbarat sağlamak, alenen vatan hainliği, hükümete silah çekmek, darbe yapmak, devlet aleyhine isyan başlatıp, fitne çıkarmak, rüşvet almak, zimmete para geçirmek, torpil yapmak, devletin kanunları ile mücadele etmek, devlete karşı işlenen suçlara yardım ve yataklık etmek, sahte para basmaktır. Toplumun yapısında da değişiklik oluşturan birtakım ta‘zir suçları vardır. Bunlar arasında en yaygın olanları, toplumu ilgilendirecek  l t te yalan söylemek, yalancı şahitlik etmek, rüşvet ve irtikâp, yolsuzluk, birilerinin aleyhine ihalelere fesat karıştırmak, narh fiyatları ile oynamak,  l  ve tartıda hile yapmak, karaborsacılık yapmak, inanç sömürüsü yapmak, kamu mallarına zarar vermek, başkasına ait m klere zarar vermek, insanları korkutmak, tehdit, ev baskını, hayvanlara zarar vermek, iftira ve haksız yere birinden şikâyetçi olmaktır (Başoğlu, 2011: 198-202). G r ld ği üzere ta‘zir suçlarının kapsamı oldukça geniştir. Ta‘zir suçlarına verilen cezaların kapsamı da çoktur. Ancak çalışmanın kapsamı suç ile sınırlandırıldığı için ceza bağlamı konusuna ayrıntılı olarak değinilmeyecektir. Bir sonraki alt kısım başlığımız olan ta‘zir suçlarının mahiyeti ve kapsamı üzerinde durulacaktır.

2.7.2. Ta‘zir suçlarının Mahiyeti ve Kapsamı

Ta‘zir suçları, yeryüzünde bozgunculuk çıkmaması ve fesadın önlenmesi için İslam hukukunda had ve kısas suçlarının dışında kalan suçları kapsam olarak içermektedir. Ceza veya yaptırım olarak ayet ve hadislerle  l t  belirlenmemiş olup, uyarıdan  l me kadar müeyyideleri olmaktadır. Ta‘zir suçlarının kapsamı oldukça yaygın olduğu için neredeyse türlü insanlar kadar suç  eşitleri olabilmektedir.  nk  bu  lemdeki her bir şeyin karşılığı insanda kendisini bulmaktadır. Buna cürümler, suçlar ve kabahatler de dâhil olmaktadır. Dolayısıyla ta‘zir suçlarının ve cezalarının, had ve kısas gibi net ve kesin bir hükmü yoktur. Ta‘zir suçlarında ve uygun görülen cezalarda, ceza ehliyeti, ceza miktarı, suçlunun tespiti, miktarı, türü ve her şeyi had ve kısastan ayrılır. Ta‘zir suçları için öngörülen yaptırımlar terbiye etme, tövbe ve af yolunu tutması, ıslah etme, caydırma gibi her tür kötü gidişten vazgeçirme eğilimlidir. Yine uygulamalarda da bölgesel ve hukuki çeşitli farklar olabilmektedir. Diğer yandan farzları terk eden ve haramlara dalan aile içi suçlarda doğrudan ta‘zir cezası uygulanamamaktadır. Bu bağlamda ta‘zir, miktar ve delil bakımından hadlerden aşağıdadır (Ergin, 2007: 5-6).

Ta‘zir suçları çeşitli insanlar kadar olduğu için cezai sınırları da bu anlamda tam olarak belirlenemediği için ortak bir görüş, içtihat yoktur. Ancak, genel bir kabul doğrultusunda

büyük ve küçük günahlar olarak dikkate alınmıştır. Ta‘zirler’in detayları dışında kalan büyük suçlar ve verdikleri ahlaki yıkım dikkate alındığında katl davaları, zina, livata, oğlancılık, sevicilik, çocuk istismarı, fesat ve bozgun çıkarma, din ve devlet aleyhindeki suçlar ağır nitelikli ta‘zir suçları kapsamına girmektedir. Bunların dışında ana-baba hakkı, komşu hakkı, sihir ve fal okları, içki, kumar, yetim malı yemek, rüşvet alıp-verme, faiz yemek, savaştan kaçmak büyük günahlar ve suçlardandır (Başoğlu, 2011: 198-202). Görüldüğü üzere ta‘zir suçları büyük ve küçük günahları kapsadığı için suç ve dolayısıyla ceza bağlamında kanıt, miktar, ceza süresi, durumu ve niteliği değişkenlik gösterebilen bir konumdadır.

2.8. Had Suçları

Had kelimesi, sözlük manası itibarı ile “men etmek” demektir. Ayrıca Had kelimesinin çoğulu “Hudud” olmak üzere, “engel olmak” ve “iki şeyin arasını ayırmak” anlamlarında da kullanılmıştır. Yine Kur’an ve sünnette belirlenmiş olan kısas ve diyet dışında kalan suç ve ceza anlamında kullanılan bir terimdir. Dolayısıyla Allah hakkı (kamu hakkı) olarak nitelendirilen ve yaptırımını belli olan suçlardır (Akgündüz ve Cin, 2011: 303; Bardakoğlu, 1996: 547; Koç, 2017: 14). Ayrıca “Hudud” kelimesi, haddin çoğulu olarak Kur’an-Kerim’in birçok ayetinde terim olarak geçmektedir. İslam hukukunun ana kaynağı olan Kur’an’da “Allah’a ve peygambere uyun” şeklindeki ayetler, hudud ve had kavramlarını açıkça göstermektedir (et-Tevbe, 9/97; el-Bakara, 2/229). Yine Kur’an’ın bir kısmında da “Allah’ın çizdiği kesin sınırların ve hududun çiğnenmemesi ve geçilmemesi” gerektiğinden bahsedilmektedir (el-Bakara, 2/229; en-Nisa, 4/14; et-Talak, 65/1).

Had suçlarının neler olduğuna baktığımızda karşımıza temel anlamda yedi çeşit suçlar çıkmaktadır. Bu suçlar; Zina (Hadd-i Zina), iffete iftira (Hadd-i kazf), içki içmek (Hadd-i şirb), hırsızlık (Hadd-i sirkat), yol kesme (hirabe, kat-ı tarik), dinden dönme (ridde, irtidad) ve devlete isyan (bağy)dır (Akgündüz ve Cin, 2011: 303; Şafak, 1991: 451-452; Esen, 2013: 440). Burada belirtilen had suçlarının içeriğine tezin bir sonraki bölümünde geniş olarak yer verileceğinden kısaca isimlerinin verilmesi uygun görülmüştür.

Had suçlarını belirttikten sonra bu suçlara verilen cezalar da ta‘zir cezaları gibi olmamakta ve sınırları net olmakla birlikte kesin ölçülerle çizilmiş bulunmaktadır. Mesela, İslam hukukunda had kapsamında değerlendirilen zina suçu için bekâr bir kadına ya da bekâr bir erkeğe bu suçtan ötürü yüzer değnek cezasının vurulması öngörülmüştür (en-Nur, 24/2). Bundan başka bu zina suçunu işleyen evli kimselerin de taşlanarak (recm) öldürülmesi

yaptırımını söz konusudur (en-Nur, 24/2-3; el-İsra, 17/32; el-Furkan, 25/68; el-Mümtehine, 60/12 ve Esen, 2013: 440-444). Yine silahlı gasp, yol kesme ve eşkıyalık suçlarını işleyenlerin öldürülmesi, asılması, el ve ayaklarının çapraz kesilmesi ya da sürgün ve tard edilmesi de had suçlarının ölçü ve miktarını göstermesi bakımından önemlidir (el-Maide, 5/33-34). Bütün bunlar birlikte değerlendirildiği zaman, had suçlarının ve cezalarının mahiyet ve kapsam olarak kesin hükümler ile belirtilmiş ve ölçütleri çizilmiş suçlardan olduğunu görürüz.

2.9. Kıyas Suçları

Kıyas, sözlük ya da lügat tabiri ile “iz sürmek, peşi sıra gitmek, ardından yürümek, misilleme yapmak” ve aynı zamanda “iki tarafın denkliği, birbirlerine eşitliği, yapılan bir eyleme aynı eylem ya da fiille cevap verilmesi ve karşılıklı” anlamları da içermektedir (Dağcı, 2002: 488). Bundan başka geniş anlamda, “kasten adam öldürme ve etkili eylem suçlarında suçlunun işlediği fiile denk, eşit bir ceza ile cezalandırılmasıdır”. Kasten, bilerek adam öldürme suçunun cezası kıyastır. “Kaved” denilen kıyas, katilin öldürdüğü adamın karşılığında öldürülmesi anlamını taşır (Akgündüz ve Cin, 2011: 310).

Kıyas ya da Kaved’in çok eski bir tarihsel süreçten beri uygulandığını görmekteyiz. Her ne kadar insanlar, koşullar, hukuk ekolleri ve yaşadıkları kültür ve zamanlar farklılaşmış olsa dahi bu kıyas suçlarının ve dolayısıyla ceza bağlamının mevcut olduğunu belirtebiliriz. Kan gütmeye davasının oluşmaması için yani bir süreklilik arz ederek, tabiri caizse, “cana can, kana kan, dişe diş” anlayışının kemikleşmemesi için kıyaslar uygulanmaktadır. Kıyas suçlarında kanun, ceza ve norm adı altında suç işleyene aynı mukabilden karşılık vermek suretiyle mağdurların intikam alma duygusunu köreltmış olmaktadır. Dolayısıyla kıyas ile adalet olgusu da tecelli etmiş olur. Bu bağlamda suçun bedeli yani kefarete ödenmek suretiyle müteveffanın ya da mağdurun hakkı da alınmış olur. Çünkü kollektif bir durum söz konusudur. Yine bu kollektif durumun aşılması gereken başka yöntemleri de elbette mevcuttur. Bunlar arasında; af yolunu tutma, mağdurun yakınlarına ya da varislerine kan bedeli ödeme (diyet) ve mali uzlaşma yolu ile kıyas yapılmayabilir (Dağcı, 2002: 488-495).

Kıyas maddesine dini yönden baktığımızda ise kıyasın, ehl-i kitap olan üç semavi dinde Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet’te ortak bir sentez olarak mevcut olduğunu görmekteyiz. İslamiyet’te “denklik” anlamını içeren Kıyas ya da Kaved’in, Kur’an-ı Kerim’de bazı ayetler ile sabit olduğu açıktır (el-Bakara, 2/194; 2/178-179; el-Maide, 5/45). Buradan da anlaşılacağı üzere, kıyasın ölçütü, İslam hukukunda iki değerli kaynak olan

Kur'an ve sünnettir. Çünkü Kur'an'a göre, haksız yere adam öldürmek büyük günahdır ve bir insanı haksız yere öldüren bütün insanlığı öldürmüş gibidir (en-Nisa, 4/93; el-Maide, 5/32; el-İsra, 17/33).

Kıyas suçunun türleri ise, kasten adam öldürme, kasta benzer adam öldürme, hataen adam öldürme, hata benzeri katl ve teşebbüsen katl'dir. Bundan başka vücut bütünlüğüne karşı işlenen etkili fiiller vardır ki, bunlara da "Cinayet Fima Dun'en-Nefs" yani yaralama şeklinde gerçekleşen fiillerdir (Akgündüz ve Cin, 2011: 310-312; Koç, 2017: 15). Bu belirtilen cinayet ve yaralama suçlarının içeriği ve detayları tezin sonraki bölümünde Osmanlı Devleti'ndeki Taşköprü profilinde geçen vakalar doğrultusunda açıklanmaya çalışılacaktır. Ancak belirtmekte yarar olabileceğini düşündüğümüz için Taşköprü'deki cinayet vakalarında verilen cezalar da kıyas haklarından genellikle vazgeçilmiştir. Kıyas haklarından düşülmesi gerekçeleri arasında da katil-maktul ilişkilerinde akrabalık bağlarının olması, af yolunu tutma ve fakirlik nedeniyle diyet talebi görülmektedir. Bu bağlamda bir örnek verecek olursak, Taşköprü'nün تنها bir mevkisi konumunda olan Erik Deresi denilen mahalde öldürülen kadın cinayetini görürüz. Taşköprü'de gerçekleşen söz konusu kadın cinayetine karışan suçlulardan ya da faillerden birinin maktulün erkek kardeşi olması cihetiyle kıyas hakkından düşülmüştür. Dolayısıyla akrabalık bağının göz önüne alındığı bu davada olaya karışan erkek kardeş yani katillerden birisi, maktulün kızı olan kendi yeğenine diyet ödemeye mahkûm olmuştur. Görüldüğü üzere kıyas hakkı yukarıda açıklanan nedenlerin birinden ötürü uygulanmamıştır (BOA, A. MKT. MVL. 80.5; A. MKT. MVL. 80.43.1).

Hülasa, kıyas suç ve cezası da Kur'an ve sünnet gibi şer'î hükümlere dayalı İslam hukuk temelli, Osmanlı Devleti'nde de çok eski dönemlerden itibaren, 19. yüzyıl Tanzimat etkisindeki dönemlerde dahi yerini almıştır. Kıyasın uygulanıp, uygulanmaması da davalarda çeşitlilik göstermekle birlikte genellikle adli mekanizmanın kararına bırakılmıştır.

2.10. Diyet Suçları

Kelime anlamı olarak, "vermek, ödemek" olan ve Arapça 'da "vedy" menşeinden gelen diyet, İslam hukukunda, bir şahsın sebepsiz yere öldürülmesi, yaralanması ve sair uzuvlarından sakat bırakılması sonucunda yaptırım ve kan bedeli olarak ödenen para ya da malı ifade etmektedir (Bardakoğlu, 1994: 473). Çoğulu "Diyat" anlamına gelen diyet, ayrıca "başkasının hakkını ikrar etmek" ve "helak olmak" anlamlarında da kullanılmıştır. Diyet tabiri, yaygın olarak fıkhıta çeşitli tarif ya da kelimelerle de anılmıştır. Diyet, bir yandan

“cana kıyılan ve bunun karşılığında verilen mal” olarak nitelendirilmişken diğer yandan cana kıyılmayan yani cinayete ulaşmayan vakalarda da diyet, “erş” olarak belirtilmiştir (Saban, 2016: 7-8). Çünkü erş, sözlük anlamı itibariyle, “rüşvet, fesat, bedel ve husumet”tir. İslam hukuk anlayışına göre erş, “akıbeti ölüm olmayan ve bunun karşılığında mağdur ya da mağdurlara ödenen bir çeşit tazminattır” (Şafak, 1995: 307-308).

Diyetin meşruluğu noktasında ise, İslam hukukunun ana kaynakları olan Kur’an ve sünnette sabittir. Nitekim Kur’an- Kerim’de bunun ile ilgili geçen ayeti kerime şöyledir; “*Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hüre karşı hür, köleye karşı köle, kadına karşı kadın kısas edilir. Ancak öldüren kimse, kardeşi (öldürülenin vârisi, velisi) tarafından affedilirse, aklın ve dinin gereklerine uygun yol izlemek ve güzellikle diyet ödemek gerekir. Bu, Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir. Bundan sonra tecavüzde bulunana elem dolu bir azap vardır (Bakara 2/178)*. Görüldüğü üzere, Kur’anı Kerim’de diyet ve kısas konusunda ilgili ayetler mevcuttur. Diğer yandan, İslam’dan önce Cahiliye Dönemi’nde de bir tür diyet uygulamasının görülmesi, diyetin çok eski zamanlarda uygulandığına dair bir göstergedir. Hatta diyeti, çok eski dönemlere kadar götürebiliriz. Öyle ki, yalnızca İslam hukuku ile sınırlı kalmamış, kısas anlayışı, İbranilerden başlamak üzere, eski Yunan, Mezopotamya, Roma ve Avrupa hukukunda farklılıklar arz etmiş olsa da geniş ölçüde uygulanmıştır (Bardakoğlu, 1994: 473-479).

Diyetin oluşması için birtakım gerekli ve kesinlik içeren şartlar vardır. Bu şartlar arasında; fiilin ya da eylemin, gayrimeşru olması, yani hukuka aykırılık içermesidir. Yalnız bu maddenin istisnai durumları da vardır. Şöyle ki, hasta bir şahsın, ameliyat ya da herhangi bir cerrahi işlemle doğabilecek sonuçları kendisinin sorumluluğuna almasıdır (Dağcı, 1999: 173; Saban, 2016: 12). Bunun dışında diğer zorunlu şart, masumiyet ya da dokunulmazlık ilkesidir. Bu maddede de, diyetin oluşması için kanının döküldüğü kişinin masum olması yani kanının dökülmesinin şer’i açıdan kanının dökülmesinin haram olmasıdır. Bunun dışında diğer gruba dâhil olanlar, eşkıya taifeleri ve gayrimüslimlerle yapılan savaştakilerdir. Bunlarda diyet hakkı yoktur. Bundan başka maktule hukuksal açıdan değer verilmesi, yani maktulün din ayrımı gözetmeksizin, yaşı, akıl durumu vs. diyeti oluşturur. Diğer yandan, eylemin ya da fiilin mağdurda kalıcı eser, iz, nişane bırakmasıdır. Yani, el, ayak, göz, kol ve bacaklar vesaire organlarından birinin sakat kalması veya kopması şeklindeki tüm hasarlardır (Dağcı, 1999: 174; Saban, 2016: 13). Son olarak, akıbet ile eylem arasında bir neden-sonuç ilişkisi yani illiyet bağının oluşması gereklidir. Mesela, kişinin kullanmış olduğu birtakım zarar verici ilaçlar ya da maddeler, kendi kusuru ile birleştiği için yani

ortada maddi bir suçlu doğrudan saptanmadığı için haliyle diyet de oluşmaz (Dağcı, 1999: 174; Saban, 2016: 13).

İslam hukukunda ve İslam hukuk merkez anlayışında gelişen Osmanlı Devleti'nde, diyeti oluşturan birtakım suçlar bulunmaktadır. Bu suçların birinci derecesi, kasten bilerek, isteyerek adam öldürmektir. İslam hukukundaki genel adı “cinayet” olup, öldürülen şahsın hayat ve vücut bütünlüğüne karşı yapılmış olmasıdır (Akgündüz ve Cin, 2011: 310). Cinayet ve katl davaları kendi içinde alt başlıklara ayrıldığı için bu konu, bir sonraki suçlar bölümünde ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

Diyet olarak ödenecek mallara bakıldığında ise, genel olarak deve, altın, gümüş, nakit para, sığır, koyun ve hatta kumaş dahi görülür. Diyetin miktarları ise, çeşitli olup, bunlar da suçların niteliğine göre ve suçlunun durumuna göre de değişebilir. Yine şer'i hüküm belirlenmeyen diyetler için hâkim ya da bilirkişi tarafından adil bir şekilde diyet miktarı belirlenmektedir (Saban, 2016: 18).

İslam hukuk anlayışında hak olarak diyet önemli ve üzerinde titizlikle durulan bir konu olduğu için, bir durum da kadının diyetidir. Öyle ki kadının diyeti hususunda, hadisler doğrultusunda, “kadının diyeti, erkeğin diyetinin yarısıdır” şeklinde geçmektedir. Ancak yine de mezhepler arasında bu konuda görüş ayrılıkları olup, kesin bir içtihad görülmemektedir (Saban, 2016: 22). Kadın diyeti dışında Müslüman olmayanların diyeti de farklı görüşlerin ortaya çıktığı bir durum olmuştur. Gayrimüslimlerin de diyetlerinin miktarları konusunda mezhepler arasında ayrılıklar mevcuttur (Özel, 1996: 418-427). Genel itibari ile İslam hukuk kanunları bakımından gayrimüslimlerin, zimmet anlaşması yapmak suretiyle, bu anlaşma doğrultusunda ahdi uyguladıkları gözlemlenmiştir. Yani gayrimüslimler, İslam hukuk kurallarına bağlı kalmışlardır. Bu anlayışa göre, zimmilerin kendi aralarındaki ceza davalarında, kısas ve diyetlere ilişkin olarak, kasten adam öldürme suçlarında kısas hakkı uygulanmıştır. Nitekim Halil İnalçık'ın ifadesi doğrultusunda, gayrimüslimlere ilişkin ve bir ceza kuramını içeren Ukubat (ceza) kurallarına göre, gayrimüslim ve Müslüman tektir (İnalçık, 2009: 236). Diğer yandan hukuksal açıdan bir gayrimüslimin, Müslümanı öldürmesi durumunda gayrimüslime kısas uygulanacağı açıktır. Ancak bu durumun tam tersi noktasında mezhepler arasında görüş farklılıkları belirmiştir. Osmanlı Devleti'nin resmi devlet programı olan Hanefilikte de belirtildiği üzere ve bu konuda Kur'an-ı Kerim'de geçen ilgili ayeti kerime, “*Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında adil karşılık olarak size kısas farz kılınmıştır. Hüre karşılık hür, kula karşı kul, kadına karşılık kadın öldürülür. Bununla beraber kim öldürülenin kardeşi ya da velileri*

tarafından affedilirse, o zaman affedenin dinin öngördüğü diyeti istemesi, affedilenin de onu güzelce ödemesi gerekir. Bu Rabbinizin cezası hafifletmesi ve acımasıdır. Buna rağmen bir kimse bilerek veya isteyerek hak ve adalet sınırlarını aşarsa pek acıklı bir azap vardır” (Bakara/178). Görüldüğü üzere kısas ve diyet konusuna bu şekilde açıklık getirilmektedir. Bundan başka yaralama olaylarında ve kazalar konusunda ölüm ile sonuçlanan fiillerde hem Müslümanlar hem de gayrimüslimler diyet ile yükümlüdür (Konan, 2015: 182). Ancak bu konuda da çeşitli görüş ayrılıkları vardır. Yaralama ve kaza olaylarında “Zimmiler diyeti tam öderken, Müslümanlar, diyetin yarısını ödemekle yükümlüdür” şeklinde bir ikilik olduğu söylenebilir. Gerçekten de Osmanlı Kanunnamelerine baktığımızda, cinayet ve yaralama olaylarında, diyet yerine ödenecek ve “kan cürmü” olarak nitelendirilen uygulamanın, gayrimüslimler için Müslümanların yarısı kadar olduğunu görmekteyiz (Yavuz, 2001: 189-191). Ancak Osmanlı Devleti’nin resmi devlet mezhebi olan Hanefilikte, “diyet konusunda ikisi arasında bir ayırım olmadığına dikkat çekmektedir.”

Diyet konusunda kadınların diyeti ve gayrimüslimlerin diyetleri açıklandıktan sonra sırada cenine karşı işlenen suçlar ve Kasame konusu gelmektedir. İslam hukuku hak bir din olarak yalnızca dünyaya gelmiş olan insanların hukukunu korumaz; ana karnına düşen cenini de doğal olarak hak sahibi yapar. Çünkü ırkın bütünlüğü ve sağlığı konusunda oldukça titiz davranmıştır. Zina suçu ile ilgili olan ayetlerden bunu açıkça görmekteyiz. Neslin devamı ve bütünlüğü, İslam dini açısından oldukça kıymetlidir. Ana karnına düşen bebeğin hakkının da gasp edilmesine açıkça cinayet denilmektedir. Gebe bir kadını döverek ya da korkutarak, ceninin ölü doğmasına sebep olan suçlu, 500 dirhem gümüş niteliğinde olan “Gurre Tazminatı”na mahkûm edilmektedir. Kocasının dâhili ve izni olmayan gebe kadınların da kendi iradeleri ile çocuklarını düşürmeleri durumunda aynı tazminat geçerliliğini korumuştur (Akgündüz ve Cin, 2011: 314; Saban, 2016: 26). Dolayısıyla ceninin cinsiyeti fark etmeksizin, gurre tazminatı ödenmektedir. Yine ceninin, ölü doğmuş olması ya da cinayete sebep gitmesi durumları araştırılır ki, bu konunun kendi içinde taşımış olduğu bazı özellikleri vardır. Bununla beraber cenin ifadesine kısaca bakacak olursak, “örtünmek ve gizlenmek” anlamlarına da gelen ve “cenn” kökünden türeyen, çoğulu da “ecinne” olan cenin, “ana karnındaki gizlenen cenin, çocuk” demektir (Uzunpostalcı, 1993: 369). Görüldüğü üzere, çocuğun henüz doğmamış olması onun hak sahibi olmadığı anlamına gelmemektedir.

Diyet konusunu izah etmeye çalışırken, karşımıza bir kavram daha çıkmaktadır. “Kasame” diye nitelendirilen ve faili meçhul cinayetlerde, cezai ve diyet sorumluluğunu

belirlemek amacıyla cinayetin işlendiği bölge ya da mahal insanların yahut maktul yakınlarının yemin etme biçimini gösteren bir hukuk terimidir. Katili meçhul bulunan maktulün yakınlarının cesedi dava etmeleri üzerine, bölge halkından elli kişiye, “vallahı biz bilmiyoruz, görmedik ve biz öldürmedik” şeklinde ant ettirilir. Bu hukuk anlayışına ya da kavramına “Kasame” adı verilmektedir. Ortada söz konusu bir ant olduğu halde, cesedin bulunduğu yer bir mülk ise, mülk sahibinin akilesine, yani, ortada “kasıt unsuru bulunmayan bir öldürme ya da yaralama olayında suçlu adına diyeti kabul eden şahıslar topluluğuna” ödetilir. Mülk ya da şahsa ait değil de genel bir mahalle, köy ise, ilgili bölge halkına üç yılda ödetilir (Akgündüz ve Cin, 2011: 314; Bardakoğlu, 2001: 528; Aktan, 1989: 248).

III. BÖLÜM

3. TANZİMAT'TAN SONRA OSMANLI DEVLETİ'NDE YARGI REFORMU

3.1. Tanzimat Fermanı

Sözlükte “sıraya koymak, tanzim etmek, düzenlemek, ıslah etmek” anlamlarına gelen Tanzim kelimesinin çoğulu Tanzimat'tır. Tanzimat, mülki idareyi yeniden oluşturma, ıslah etme, düzenleme anlamlarında kullanılmıştır (Akyıldız, 2011: 1). Tanzimat aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde yaşayan Müslümanlar ile gayrimüslimlerin devletle ilişkilerinin yeniden düzenlenişi olarak değerlendirilmiştir. Tanzimat aynı zamanda memleketimizin Batı medeniyeti dairesine giriş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün 19. yüzyıl tarihini açıklayan temel bir hadisedir (İnalçık, 2018: 31-32). Ayrıca Tanzimat, demokratikleşme çabalarının ivme kazanmasına neden olmuştur. Tanzimat, karakteri itibariyle “Semi-Constitutional” yani yarı anayasal bir belge niteliğini taşıyan ferman olarak anayasa hukukumuzda önemli bir yer teşkil etmiştir (İnalçık ve Seyitdanlıoğlu, 2018: X-XI).

19. yüzyıl geniş bir yüzyılı kapsadığı için yapılan araştırmalara göre genellikle 3 Kasım 1839'da ilan edilen Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile başlatılan dönem 1830'lu yıllara kadar geri gitmiştir (Akyıldız, 2011: 1-2). Yaklaşık olarak 1830'lu yıllara doğru başlatılan Tanzimat, başlangıç ve bitiş olarak geniş bir dönemi kapsamıştır. Tanzimat'ın ne zaman sona erdiği noktasında da çeşitli tartışmalar mevcuttur. Tanzimat'ın bitişi ile ilgili olarak ele alınan bazı hadiseler vardır. Bunlar arasında, 1871 yılına işaret eden sadrazam Ali Paşa'nın vefat tarihidir. Diğer bir ifade ise, 1877 yılına ilişkin olarak Mithat Paşa'nın sürgüne gönderilmesidir. Ayrıca Mebusan Meclisi'nin kapatılması yani 1878 yılına da vurgu yapılmaktadır. Bunlardan başka 1881 yılında kurulan Duyun-ı Umumiyye de (Genel Borçlar İdaresi) Tanzimat'ın bitişi olarak ifade edilmiştir. Ayrıca Tanzimat'ın bitişi ile ilgili genel bir ifade olarak da 1878 yılında kapatılan Mebusan Meclisi'nin adı geçmektedir (Akyıldız, 2011: 1-2).

Tanzimat Fermanı'nı oluşturan etkenler arasında dış sebepler olarak Avrupa'daki gelişmeler etkili olmuştur. Kökenlerinin Fransız İhtilali'ne dayanmış olduğu eşitlik, adalet, özgürlük ve milliyetçilik akımları her ulusu etkilediği gibi Osmanlı Devleti'ni de

etkilemiştir. Ayrıca 19. yüzyıldaki fikir akımları Liberalizm, Nasyonalizm ve Sosyalizm temelli yeni hak ve özgürlükleri de beraberinde getirmiştir. Yine 19. yüzyılda Avrupa diplomasisine yön veren bir isim de şüphesiz Avusturya Başbakanı Metternich olmuştur. Metternich, Avusturya'yı da etkisi altına alabilecek olan ve Avrupa'da hız kazanmış olan milliyetçilik tesirine karşı tedbirlerini almıştır. Bu anlamda Tanzimat'ı oluşturan dış etkenlerin Osmanlı Devletine de yansması milliyetçilik akımının yaymış olduğu geniş tesirdir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti gibi kozmopolit bir devlet de ülkesinde tehdit oluşturabilecek milliyetçilik etkisini Tanzimat gibi anayasal bir fermanla önlemeye çalışmıştır. Osmanlı Devleti'nde bir anlamda tedbir sayılan bu milat, Tanzimat Fermanıdır (Özdemir, Çiydem ve Aktaş, 2014: 326). Bundan başka Tanzimat Devri aydınlarının özellikle Mustafa Reşit Paşa'nın, Metternich ile olan diplomasi trafiği de bu sürece katkı sağlamıştır. Bu itibarla Tanzimat'ı oluşturan aydın kadrosunda Mustafa Reşit Paşa'nın özel bir yeri vardır. Genç bir bürokrat olan Mustafa Reşit Paşa'nın böylesine önemli bir konuma getirilmesi, saray, ulema, sivil ve askeri bürokrasisinde geniş yankılar oluşturmuştur. Çünkü bu devlet adamlarını haklı çıkaran genç bir bürokratin böylesine kilit bir görevde olması gerçekten de onun Avrupa diplomasisine yön veren bürokratlarla ve devlet adamlarıyla görüşmesi, mektuplaşması Tanzimat sürecinde onun etkinliğini göstermiştir. (Akyıldız, 2011: 2-3). Ayrıca Ortaylı'ya göre, "Tanzimat Devri aydınının, Metternich'in; "İmparatorluğun dış politikadaki gücü, içteki düzenin sağlamlığına bağlıdır" sözünden etkilendiğini göstermektedir (Uğurlu ve Demirtaş, 2010: 51). Dolayısıyla bütün bu faktörler bir arada değerlendirildiğinde, Avrupa diplomasisini yakından takip eden Osmanlı Devleti, kendi içine yönelerek, Tanzimat Fermanı'nı oluşturan bir hatt-ı hümayun hazırlamıştır. 17 Temmuz 1839 tarihli Sultan Abdülmecid imzasıyla yayınlanan Hatt-ı Hümayunda; bütün devlet işlerinde kanuna ve adalete uyulması, rüşvetten ve iltimastan kaçınılması, halkın din ayırımı gözetmeksizin can, ırz ve mal güvenliğinin sağlanması gibi Tanzimat'ın özünü oluşturan ilkeler yayınlanmıştır (Akyıldız, 2011: 4-5).

Tanzimat Fermanı, 3 Kasım 1839'da Gülhane meydanında vükelâ, ricâl, ulema, Rum ve Ermeni patrikleri, hahambaşı, esnaf temsilcileri ve diğer hazır olanların önünde Mustafa Reşit Paşa tarafından okunmuştur. Sultan Abdülmecid ise, bu töreni Gülhane Kasrı'ndan izlemiştir. Tören sonunda top atışları yapılmış ve kurbanlar kesilmiştir. Sultan Abdülmecid de fermanı tanıyacağına dair yemin etmiştir. Ayrıca fermana uymayan bürokratlar ve devlet görevlileri rütbelere bakılmaksızın cezalandırılacaktır (Akyıldız, 2011: 3). Gülhane Hatt-ı Hümayunu, devletin resmi yayın organı olan Takvim-i Vekâyi'de yayınlandığı gibi, bir hafta

sonra 1839 yılında her eyalet valisine, sancak beylerine ayrı ayrı birer ferman halinde yollanmıştır (İnalcık, 2018: 171).

Tanzimat Fermanı, Osmanlı Devleti'nin bazı geleneklerini taşımakla birlikte, modern prensiplere dayanan anayasal bir belgedir (İnalcık, 2018: 106). Batılı devlet ve kanun anlayışına uygun bazı devrimci kavramların bu dönemde Osmanlı Devleti'ne girdiği görülmüştür. Öncelikle, halkın din farkı gözetmeksizin can, mal ve namuslarının korunması, kanunların idarecilerden oluşan bir mecliste tertip edilmesi padişah tarafından yeminle ortaya konulmuştur. Bunlardan başka Tanzimat'ın diğer bir sonucu olarak da yalnız din ve devlet değil, "mülk ve milleti sevindirme" esasına dayandığı görülmüştür (İnalcık, 2018: 106). Diğer bir kavram da Tanzimat kanunlarının şahıs ve zümrelerin, idarecilerin ve padişahın üstünde, herkese eşit olarak uygulanan genel bir kaide olması ve batı merkezli olmasıdır (İnalcık, 2018: 107).

Ferman bütün 19. yüzyıl boyunca Osmanlı imparatorluğunun hem iç dinamiklerini hem de dış politika boyutunu önemli ölçüde etkilemiştir. Tanzimat ile tasarlanan proje ve olması beklenen sonuç, Osmanlı milletini kaynaştırmaktır. Ayrıca bu ferman Osmanlı geleneksel yapısını kökten sarsacak yenilikleri de içinde barındırmaktadır. Tanzimat Fermanının sonuçları bazı Avrupa ülkelerinde olumlu karşılanırken, bazıları olumsuz yaklaşmıştır. Tanzimat Fermanı, iç siyasette ve toplum arasında tepkilere yol açmıştır. Öyle ki, Osmanlı tebaasını meydana getiren her zümre, fermanı kendi bakış açısıyla yorumlamıştır. Müslümanlar fermanı rahatsız olmuş ve gayrimüslimlerin yeni haklara kavuşması onları rahatsız etmiştir. Gayrimüslimler de Tanzimat ile birlikte yeni ümit ve beklentilere kapılmıştır. Diğer yandan bu fermanla çıkarlarına gölge düşen ulema, ayan ve valiler şeriatın çiğnendiği görüşünü savunmuşlardır (Akyıldız, 2011: 7-8).

Hülasa, Tanzimat ile birlikte başlayan bu dönem, Osmanlı Devleti'nde hayatın her alanında tepeden tırnağa, devlet teşkilatında, sosyal ve iktisadi yapısında, idari birimlerinde, yasama ve yargı reformlarında, kentlerin sosyal dokusunda yenilikler getirmiştir (İnalcık ve Seyitdanlıoğlu, 2018: X-XI).

Tanzimat Dönemindeki yasama gücü ve bu itibarla oluşturulan Tanzimat Meclisleri de Osmanlı hukukunda önemli bir yer teşkil etmiştir.

3.2. Tanzimat Döneminde Yasama Faaliyetleri ve Tanzimat Meclisleri

Osmanlı Devleti bir İslam Devleti olduğu için, hukukunu da İslam Hukuku şekillendirmiştir. İslam anlayışında ve Osmanlı Devleti'nde yasama gücünün mutlak hâkimi padişahdır. Bu bağlamda, yasama yetkisinden sorumlu padişah, mutlak yetkilidir (Yıldız, 2015: 165). Osmanlı Devleti'nde mutlak hâkimiyetin özünü oluşturan padişahın yanında devlet işlerine bakan ve önemli kararların görüşüldüğü bir de meclis vardır. Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında teşkilatlanma açısından oluşturulan ve "Divan-ı Hümayun" adı verilen bu meclis, tam anlamıyla Fatih Sultan Mehmet zamanında gelişimini tamamlamış ve önemli devlet işlerini yürütmüştür (Mumcu, 1994: 430-431).

Osmanlı Devleti'nde yasama gücünün diğer bir yönü ise, "Kanunname" adı verilen önemli hukuki düzenlemelerdir. Bu kanunnamelerin en meşhur olanları; Fatih Kanunnameleri, Kanuni'ye ait Kanunnameler ve III. Ahmed Kanunnamesidir. Kanunnamelerden başka devletin ilerleyen dönemlerinde yenileşme hareketleri görülmüştür. Bu yenileşme hareketlerinin ilk adımı III. Selim (1789-1807) zamanında atılmıştır. III. Selim dönemindeki ıslahat girişimleri modernleşme gayretinden doğarak, bir geçiş dönemini oluşturmaktadır. III. Selim döneminin tüm ıslahat girişimleri Nizam-ı Cedit adıyla anılarak, bu dönemde bir de danışma niteliğinde Meşveret Meclisi oluşturulmuştur. Böylece Osmanlı Devleti'nde Divan-ı Hümayundan başka bir danışma meclisinin varlığı görülmüştür (Şenel, 2006: 39-40). III. Selim'den sonra Osmanlı Devleti'nde, II. Mahmut Dönemi'nde de Batılılaşma hareketleri ve reformlar hız kazanmıştır (Akgündüz ve Cin, 2011: 157). II. Mahmud Dönemi'nin en önemli hukuki gelişmelerinden birisi şüphesiz Sened-i ittifaktır. Sened-i ittifak ile II. Mahmut ilk kez padişahın gücünün üstünde başka bir gücün varlığını tanımıştır. II. Mahmut, Sened-i ittifak ile ayanlarla anlaşarak, ayanlar ve Osmanlı merkezi yönetimi arasında bir akit oluşturmuştur. Sened-i ittifak, Tanzimat'tan önce yayınlanan ve misak niteliğinde olan bir belge olması yönüyle de Türk anayasacılık tarihinde önemli bir yer tutmuştur. II. Mahmut Döneminin reformları Sened-i ittifak ile sınırlı kalmamış ve Osmanlı Devleti'nin yasama faaliyetleri açısından önemli reformlar yapılmıştır (Şenel, 2006: 46). Bu reformlar arasında II. Mahmut, öncelik olarak Divan-ı Hümayunu kaldırmak suretiyle yerine yeni idari birimler oluşturmuştur. Bu idari birimler arasında Nezaret Sistemi (Bakanlıklar), yeni meclisler ve komisyonlar bulunmaktadır. Diğer yandan Sultan II. Mahmut tarafından 24 Mart 1838 yılında Meclisi Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye (Adalet İşleri Yüksek Meclisi) Tanzimat'ın ilanından önce kurulmuştur (Karal, 1983: 153). Çalışma yeri Gülhane Kasrı olan bu meclis, reformları planlama, reformların icrasını denetleyen yüksek

yasama ve yargı organıdır (Akyıldız, 2003:250-251). Bu meclis, ‐Tanzimat-ı Hayriyye‐ ve ‐Tanzimat-ı Mülkiyye‐ olarak adlandırılan reformların gerçekleştirilmesi amacıyla kanun ve nizamları hazırlamakla görevlidir. Bundan başka kanun ve nizamnamelerin denetim yetkisine de sahip bir meclistir. Ayrıca Meclis’te, meclisin kuralları, iç tüzüğü, üyelerinin düşüncelerini açıklamalarını ve nihai kararlarını oy çokluğuna göre alma işlemleri yapılmaktaydı. Ayrıca Meclis-i Vâlâ, kuruluşundan itibaren bütün olarak reform meclisi gibi çalışmıştır. Reformların çoğu bu mecliste görüşülmüştür. Aynı zamanda reformların uygulanabilirliği de bu meclisin fonksiyonları arasındadır. Tanzimat’ın koruyuculuğunu da üstlenen bu meclis, bu misyonuyla Tanzimat’a aykırı davranan muhalif bürokratları da yargılamış ve bu cihetle mahkeme gibi de çalışmıştır (Akyıldız, 2003: 250-251).

Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye, 6 Mart 1868 yılında çıkarılan bir kararla Şurâ-yı Devlet ve Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Şenel, 2006: 46). Mithat Paşa, Şurâ-yı Devlet’in başkanlığına getirilmiştir. Şurâ-yı Devlet, kanun ve nizamnameler yapmakla yükümlüdür. Diğer kısım ise Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye olarak, yüksek bir temyiz mahkemesi gibi çalışmıştır. Başkanlığına da Ahmet Cevdet Paşa getirilmiştir. Bu nizama göre, yasama ve yargı birbirinden kesin çizgilerle ayrılmıştır. Bu iki kurumla böylelikle Danıştay ve Yargıtay’ın temelleri atılmıştır (Seyitdanlıoğlu, 1999: 20; Akyıldız, 2003: 250-251). Ayrıca Tanzimat Döneminde Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye’nin kolları dışında başka meclisler de kurulmuştur. Bunlar arasında askeri, imari, Muhassıllık, Meclis-i Nafia, Maarif-i Umumiye ve 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi ile bunlara bağlı ihdas edilen idare meclisleri olmak üzere bir meclis hiyerarşisi oluşmuştur (Seyitdanlıoğlu, 1999: 21).

Osmanlı Devleti, Tanzimat ve Islahat Fermanı ile yapılan siyasi, idari, sosyal, adli, mali ve kültürel yeniliklerle bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. Ancak Osmanlı Devleti Tanzimat ve Islahat Fermanı’na dayanılarak yapılan yeniliklerle dahi devlet içindeki karışıklığı önleyememiştir. Osmanlı Devleti içindeki iç karışıklıkları, yabancı devletler gayrimüslimlerin haklarını bahane ederek, her fırsatta daha da artırmaya çalışmışlardır. Diğer yandan Osmanlı Devleti’nin gidişatını beğenmeyen Batılı düşünce anlayışına sahip ve Genç Osmanlılar adıyla bilinen Türk aydınları, meşruti bir idarenin kurulmasını gerekli görmüşlerdir. Bu itibarla Genç Osmanlılar, yeni bir Osmanlı milleti oluşturmak suretiyle batılı devletlerin müdahalelerinin önlenebileceği görüşünü savunmuşlardır. Bu gelişmelerden başka meşruti idareyi gerekli kılan dış gelişmeler de yaşanmıştır. İngilizlerin Şark Meselesini masaya yatırdıkları İstanbul Konferansı da Osmanlı’daki anayasa ve meşrutiyet fikirlerine zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla tüm bu baskılar altında Abdülhamid,

23 Aralık 1876'da Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası olan Kanun-ı Esasi'yi ilan etmiştir (Küçük, 1988: 216-224). Kanun-ı Esasi ile Mebusan ve Ayan meclisleri kurulmuştur. Hey 'et-i Mebusan olarak da bilinen Meclis-i Mebusan, Osmanlı Parlamentosu'nu oluşturan iki meclisten biridir ve halkın seçtiği mebuslardan oluşmaktadır. Parlatentonun diğerkolu ise padişahın atamış olduğu üyelerden oluşun Meclis-i Ayan'dır. Bu iki meclise de yasama hak ve görevi verilmiştir. Ancak iki mecliste kabul gören kanunlara Padişahın onay şartı getirilmiştir. Yine bu meclislerin varlığı ile tüm Osmanlı vatandaşının kanunlar önünde eşit olduğu ilkesi kabul edilmiştir (Akyıldız, 2003: 245-247; Aslan, 2006: 54-55). Böylece Genç Osmanlılar bu projeye dağılmakta olan çok uluslu imparatorluğu, seçim yoluyla müslim ve gayrimüslim tüm tebaanın temsilcilerinin katıldığı bir millet meclisinin kurtaracağı fikrine dayanarak meşrutı ortamı oluşturmuştur (Seyitdanlıoğlu, 1999: 22; Aslan, 2006: 54-55). Osmanlı Devleti'nde meşrutı idare ortamı oluşmuş iken dış gelişmeler de savaşlar nedeniyle zorlu bir sürece girmiştir. 1877-1878 yılları arasındaki Osmanlı-Rus Savaşı ya da diğerk adıyla 93 Harbi'nde Osmanlı Devleti, hazırlıksız yakalanarak, çok ağır bir yenilgi almıştır. Dolayısıyla meclis zamanla iç ve dış gelişmelerin de etkisiyle çalışamaz duruma gelmiştir. 93 Harbini gerekçe gösteren II. Abdülhamid, meclisi feshetmiş ve meşrutiyete son vermiştir (Küçük, 1988: 216-224). Ancak Genç Osmanlıların siyasallaşmış kadrosu olan İttihat Terakki Cemiyeti, basın ve yayın yoluyla hürriyet mücadelelerine devam etmiştir. Osmanlı aydınları, Meclis-i Mebusan'ın kapatılması, mevcut anayasanın feshedilmesi, II. Abdülhamid'in istibdat (baskı) rejimi kurması ve bütün yetkilerin padişahın dolayısıyla sarayın eline geçmesi gibi gerekçelerle II. Meşrutiyet'in ilanını istemişlerdir (Aslan, 2006: 57). Bu anlamda saraya karşı oluşun geniş muhalif kitlelerin çabaları doğrultusunda II. Meşrutiyet ilan olmuştur. II. Meşrutiyet ile yaklaşık otuz yıllık bir aradan sonra, 23 Temmuz 1908'de Kanun-ı Esasi'nin yeniden yürürlüğe gireceği kamuoyuna duyurulmuştur (Akyıldız, 2003: 247). II. Meşrutiyet ile tekrar yürürlüğe giren Kanun-ı Esasi'de birtakım değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikleri yasama faaliyetleri de kapsamaktadır. Bu noktada eski kanunları değiştirme ya da yeni kanun teklif etme yetkisi hükümete, Meclis-i Mebusan'a ve Meclis-i Ayan'a kadar genişletilmiştir. Diğerk yandan meclislerden birinin hazırladığı kanun teklifi öteki meclis tarafından da onaylandıktan sonra padişahın iradesine bırakılmaktadır. Padişah da teklifi düzeltmek üzere geri gönderebilmektedir (Akyıldız, 2003: 245-247). Görüldüğü üzere I. Meşrutiyet ve II. Meşrutiyet ile Kanun-ı Esasi'de bazı yasama değişiklikleri yapılmıştır. Ayrıca Meclis-i Mebusan, Meclis-i Ayan ve padişahın yetkilerinde de bazı değişiklikler yapılmıştır. Ancak II. Meşrutiyet de 1913 yılında gerçekleşen Babıali Baskını ve bu sıralarda çıkan Balkan Savaşları nedeniyle kalıcı

olamamıştır. Çünkü menfi iç ve dış gelişmelerin etkisiyle mecliste uzun süre seçim yapılamamış ve meclis çalışamaz duruma gelmiştir. Osmanlı Devleti'nde son olarak 1914 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti ön plana çıkarak, muhalefetsiz bir şekilde seçimi kazanmıştır. I. Dünya Savaşı'nın devam ettiği bu yıllarda meclis, savaş kanunları çıkarmak suretiyle savaş meclisi olarak çalışmıştır. 1918 yılında imzalanan Mondros Mütarekesi'nin ardından da Padişah Vahdettin, meclisi feshetmiştir (Küçük, 2003: 422-430).

Özetle Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan önce başlayan ıslahat fikri, uzun bir zaman dilimini kapsayan Tanzimat Dönemi'nde de etkisini hissettirmiştir. Bu itibarla Tanzimat ile idari, iktisadi, sosyal, dini, adli ve kültürel alanlarda birçok değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliklerden özellikle adli alanda yapılan reformlar ve yasamayı da içine alan kanunlar önemlidir. Bilindiği gibi Osmanlı Devleti'ne yeni bir nizam ve hukuk anlayışı getiren Tanzimat Fermanı, Mustafa Reşit Paşa tarafından hazırlanırken, modern bir hukuk esasına da gözetilmiştir. Bu hukuk esasına göre, Tanzimat ile adli kanunları ve yasama faaliyetlerini içeren üç nokta ön plana çıkmıştır. Bunlardan ilki ve en önemlisi, Osmanlı vatandaşlarının can, ırz ve mal güvenliğinin sağlanmasıdır. İkinci temel nokta ise, herkesin gelirleriyle paralel olarak vergi esasına dayalı yeni bir düzenlemenin getirilmesidir. Sonuncusu da askerlik yükümlülüğünün adil bir çerçevede ele alınmasıdır (Seyitdanlıoğlu, 1999: 19). Tanzimat Fermanı'na göre ele alınan bu kanunlar, "Devlet-i Aliyye'nin en güzel şekilde idaresi içindir" anlayışı hâkim olmuştur. Yapılan bu kanunlar, "şer"i kanunlara ve Kur'an hükümlerine de riayet olunacağı için Osmanlı hukuk sisteminde düalizme yol açmıştır (Akgündüz ve Cin, 2011: 157). Yine Gülhane Hatt-ı Hümayununda yer alan çok önemli bir unsur da alınan bu kararların uygulanması için gücünü Tanzimat'tan alan bir meclisin de oluşturulmasıdır. Bu cihetle, "Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye" adıyla bir meclis kurulmuştur. Bu yönüyle Tanzimat ile birlikte girilen yeni dönemde, Osmanlı Devleti'nde yasama gücü, kaynağını yarı-anayasal bir belgeden alan yarı-anayasal bir danışma meclisine bırakıyordu (Seyitdanlıoğlu, 1999: 19). Tanzimat Dönemindeki diğer bir husus ise, çalışma bütünlüğünü teşkil etmesi açısından taşrada ve merkezde yapılan yargı reformlarıdır.

3.3. Tanzimat Sonrası Taşra ve Merkezde Yargı Reformları

Osmanlı Devleti, bilindiği gibi kültürel anlamda İslam hukukunun izlerini taşımıştır. Bu cihetle Osmanlı Devleti İslam hukuk anlayışını, klasik dönemden itibaren devam ettirmiştir. Bununla birlikte şer'î hukuk yapısını korumak suretiyle, örfe hukuk sistemini de bünyesi içinde uygulamıştır. Bu durumda Osmanlı Devleti'nin hukuki anlamda kendisine

özgü bir hukuk anlayışını geliştirdiğini ifade edebiliriz (Durhan, 2008: 55). Osmanlı Devleti, fetih yoluyla almış olduğu topraklara bir kadı atayarak, hukukun üstünlüğünü de göstermiş oluyordu. Öyle ki bu kadılar, buldukları kazâlarda İslam'ın egemenliğini taşımakla kalmıyor, gerek şer'î gerekse örfî konularda hükümler veriyorlardı (Durhan, 2008: 56). Hukuksal anlamda Hanefî ekolünü benimseyen Osmanlı Devleti'nde, şehir ve kasabaların güvenlik, asayiş ve belediye hizmetlerinden sorumlu olan kadıdır. Ayrıca kadılar, yargı ve yönetim açısından belirli bir idareye sahip olan ve kazâ denilen birimlerde görevlerini icra etmekteydiler (Anbarlı Bozatay ve Demir, 2014: 76). Yine hükümetin mahalli herhangi bir iş hususunda göndermiş olduğu fermanların takibi ve tatbiki de kadılar aracılığı ile idi. Bu itibarla günümüzde noterlik sistemi gibi vekâletnameler, alım ve satım işlerinin düzenlenmesi ve belediyelerin görev alanına giren yetkiler kadıların görev alanı kapsamındadır (Uzunçarşılı, 2014: 91). Kadıların adli fonksiyonları arasında ise, nikâh, izdivaç, boşama, miras bölüştürme, vasi tayin ve azli, yetim mallarının muhafazası, cürüm ve cinayet, kabahat suçlarına bakılması ve sair bütün davalar bulunmaktaydı (Atar, 2001: 66-69; Anbarlı Bozatay ve Demir, 2014: 79). Ayrıca Osmanlı Devleti'nde kadı, taşra idaresi ve asayişinde politik bir denge unsurudur. Nitekim şehrin korunmasında kale dizdarları¹² ve dizdarbaşları, bölgedeki sancak beyi ve beylerbeyinden çok kadıların görev alanındadır (Ortaylı, 2001: 69-73). Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti'nde kadılık, şer'î, hukuki, idari ve devletin hükümlerini de içeren görevleri uygulayan önemli bütüncül bir müessesedir. Bu bağlamda Osmanlı'da kadılara, "Hakimü's- şer'î" ve "Alelîlik hâkim" de denilmiştir (Uzunçarşılı, 2014: 91). Ancak klasik dönemde işlerliğini koruyan kadılık teşkilatı, devletin ilerleyen dönemlerinde XVI. yüzyıldan itibaren bozulmaya başlamıştır. Adaletin başı olan ilmiye sınıfından kadılık teşkilatının bozulmasında bazı sebepler bulunmaktadır. Bu sebepler arasında, ulema sınıfının ve kadıların rüşvet alması, bazı davaların seyrini kendi istekleri doğrultusunda şekillendirmeleri, kadıların şöhret ve lükse düşkün olmaları, adli makamların ehil olmayan kişilerin eline geçmesi, genel ahlaki ve ilmi çöküntünün oluşması, icazetnamelerde ve kadı hüccetlerinde yapılan usulsüzlükler, liyakatsiz atamalar ve kadıların az maaş aldıkları gerekçeleriyle kadılık yerine medrese hocalığını tercih etmeleri bulunmaktadır (Atik, 2000: 31; Anbarlı Bozatay ve Demir, 2014: 85-86). Diğer yandan ulema sınıfı ve kadılık teşkilatının bozulmasına paralel olarak müderrislik kalitesinin bozulması, tedrisat ve talebelerin de ilmi olarak çöküntüye uğraması gibi nedenler de Osmanlı Devleti'nin erken döneminden sağlam olarak yürüttüğü adli mekanizmasını

¹² Detaylı bilgi için bakınız, Yusuf Oğuzoğlu, Dizdar Maddesi, *DİA*, C. IX. 1994, s. 480-481.

bozmuştur (Uzunçarşılı, 2014: 75). Dolayısıyla adli ve ilmi sahada Osmanlı Devleti'nde XV. ve XVI. yüzyıllarda başlayan bu çözülme, zamanla giderek artmıştır.

Tanzimat dönemine kadar Osmanlı Devleti'nin hukuksal anlamda kadılıktan başka yargı teşkilatı ile ilgili olarak önemi ortaya çıkan diğer bir kurum da şer'î mahkemelerdir. Şer'î mahkemeler, her tür uyuşmazlığa bakarak, yetkili konumda olmuşlardır. Şer'î mahkemelerin dışında görev ve yetki alanlarına göre özel mahkemeler de vardır. Bunlar arasında dini temelli bir devlet olan Osmanlı Devleti'ndeki gayrimüslim tebaanın hukuku için Cemaat mahkemeleri gelmektedir. Ayrıca divanlar ve yabancıların hukuku için konsolosluk mahkemeleri de bulunmuştur (İnalçık, 1969: 150). Genel bir ifade ile belirtmek gerekirse, Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminden itibaren hukuksal anlamda ana çerçevesi, şer'î ve örfî kanunlara dayalı bir sistemdir (Bingöl, 1999: 533). Ayrıca yargı organının başı olarak kadılar ve hukuk mekanizmasını çalıştıran şer'î mahkemeler ve özel yetkili mahkemeler de yargı teşkilatının parçalarıdır.

XVI. ve XVII. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde hukuk sisteminin parçası olan ulema sınıfı ve kadılık teşkilatının bozulması, devlete karşı güvensizliği doğurmuştur. XVI. ve XVII. yüzyıllarda Osmanlı'da yaşanan bu adli ve ilmi çözülme XVIII. yüzyılda başka bir boyutta devam etmiştir. XVIII. yüzyıldan itibaren de Osmanlı Devleti'nde kadılık görevleri, kadıların bir çeşit yardımcıları olan kadı naibleri tarafından yerine getirilmekteydi. Naipler, ta'yin olunacak yer anlamına gelen ve adına "Mansıb" denilen ilgili kazâlarda görev yapmaktaydılar. Ayrıca büyük kazâlarda "Arpalık" ve "Ma'îşet" adlarıyla yüksek rütbeli ulemaya tesis edilmekteydi. Ulema da kendi bölgelerine naipler atamaktaydı. Osmanlı'da bir çeşit iltizam sistemine benzeyen naiplik sisteminde, yaptıkları işler karşılığında harç alma usulü bulunmaktaydı (Akıba, 2007: 12). Dolayısıyla naipler de taşrada mültezimler gibi devletin organı olan kadı adına halktan harç ve resimler toplamaktaydılar. Osmanlı Devleti'nde naiplerin mültezimler gibi taşrada harç toplamaları zamanla iki sorunu doğurmuştur. Bu sorunlar tayin ve harçtır. Bu bağlamda taşrada merkezi denetimin zayıf olması, rüşvet ve irtikâbın yaygınlaşması ve usulsüz atamalar taşrada yargı reformunu zorunlu kılmıştır.

Tanzimat Döneminde Osmanlı'nın yerel yönetimlerinde oluşan adli usulsüzlükler ve güven ortamının eksilmesi, taşrada birtakım tedbirleri beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda 1838 tarihli İlmiye Ceza Kanunnamesi önemlidir. Zira bu ceza kanunnamesi ile kadı naipliğinden doğan sorunlar giderilmeye çalışılmıştır. İlmiye Kanunnamesinde, rüşvetin yasaklanması, naiplere getirilecek sınav usullerinin düzenlenmesi ve naibin alacağı

mahkeme harçları düzenlenmiştir (Akıba, 2007: 12). İlmîye Ceza Kanunnamesi ile Osmanlı'da Tanzimat Dönemi'nde adli teşkilatın ıslahı için önemli bir adım atılarak, bu adımlara yenileri de eklenmiştir. Bu itibarla Osmanlı Devleti'nde kadılık sistemi ve adli teşkilatın başı olan şer'î mahkemeler ile ilgili "Ta'limname-i Hükkam"¹³ adıyla bir yönetmelik çıkarılmıştır. Bu yönetmelik ile naiplerin atamaları, kadıların denetiminden çıkarılarak, merkezileştirilmiştir (Göker, 2015: 12). Diğer yandan Osmanlı Devleti'ndeki çözümler sadece ilmîye sınıfı ve adli teşkilatı ile sınırlı kalmamıştır. İlmîye teşkilatı ve yargı fonksiyonları dışında diğer alanlarda da Osmanlı Devleti'ndeki işleyişin eski düzendeki gibi devam etmediği çeşitli nedenlerle görülmektedir. Bunlar arasında, can, ırz ve mal güvenliği klasik dönemde dini kuralların bir kaidesi iken, ilerleyen dönemlerde can, ırz ve mal güvenliği gibi konularda otorite boşluğu görülmüştür. Anadolu'daki eşkıyalık faaliyetlerinin artması, Anadolu'daki güç ve otorite boşluğu, bu otorite boşluğundan yararlanmak isteyen güç odakları toplumun can, ırz ve mal güvenliğine doğrudan kastetmiştir. Diğer taraftan müsadere usulünün yaygınlaşması ve halkın malı konusunda endişeye düşmesi, iltizam konusunda devletin keyfiyete kaçan tutumu ve iltizam konusundaki kontrol mekanizmasının yetersiz kalması, gerek merkezde gerekse taşrada hukuk reformlarını gerekli kılmıştır. Yine vergi toplamada adaletsiz davranılması ve zorbalık hâkim olmuştur. Ayrıca askerlik sistemindeki işleyişin de bozulması, askerlikten firarların artması, uzayan savaşlar ve sosyal ve ekonomik düzenin de giderek bozulması reform hareketlerini zorunlu kılmıştır (Akça ve Hülür, 2007: 244). Bu itibarla klasik Osmanlı düzenindeki aksaklıklar ve yeni reform anlayışının, devlet içinde işlevsiz kalan konuları değiştirme, dönüştürme isteği Tanzimat Fermanı'nın ana çerçevesini oluşturmuştur.

Tanzimat Dönemi'ndeki eski düzenin yanına yenilerinin getirilmesi şeklindeki ikili karakter özelliği, yeni yargı kurumlarının oluşturulmasında kendisini açıkça göstermiştir. Osmanlı Devleti'nde kanunları icra etmek için klasik Osmanlı yargı düzeninden farklı olarak yeni mahkemeler oluşturulmuştur. Çünkü eski anlayışın getirmiş olduğu yargı sisteminde tek kadıdan oluşan ve tek dereceli şer'î mahkemelerin, Tanzimat'taki kanunları icra etme noktasında yetersiz kaldığı görülmüştür. İşte bu anlayışla, kanunla kurulan mahkemelere genel bir isim olarak Nizamiye Mahkemeleri denilmiştir. Ticaret konuları ve şer'î esaslar dışındaki diğer konulara bakan ve genel bir nitelik taşıyan Nizamiye Mahkemeleri, Osmanlı

¹³ Ta'limname-i Hükkam için detaylı bilgi için bakınız, Akıba, Jun (2007). Kadılık Teşkilatında Tanzimat'ın Uygulanması: 1840 Tarihli Ta'limname-i Hükkam. *Osmanlı Araştırmaları*, XXIX. s. 9-40.

yargı reformunun bir parçasını teşkil etmektedir (Vatansever Öztürk, 2018: 155; Göker, 2015: 12).

Tanzimat Dönemi'nde kurulan ve şer'î hususlar dışındaki davalara bakmakla yükümlü olan Nizamiye Mahkemelerini esasen anlamak için Tanzimat'tan kısa süre önce II. Mahmut Dönemi'nde 1838 yılında kurulan ve temyiz nitelikli olan Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye-yi anlamak gerekli olacaktır. 1868 yılında “Şura-yı Devlet” ve “Divan-ı Ahkâm-ı Adliye” adlarıyla iki farklı kola ayrılan Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye, işlevsel bağlamda devletin yasama ve yargı alanlarında etkin olmuştur (Akça ve Hülür, 2007: 245). İltizam sisteminin kaldırılması, Muhassıllık Meclisleri'nin oluşturulmasında, eyalet ve sancakların yapılandırılmasında etkinliği olan Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye, “temyiz” kavramını da Osmanlı hukukuna kazandırmış ve bu yönüyle bir üst dereceli mahkeme gibi çalışmıştır. Diğer bir yönü ise, İstanbul'da işlenen suçların, devlet memurları ve ulemanın karıştıkları suçlar ile farklı millet ve mezheplerin adli sorunlarının görülme yeri olması bakımından Bidayet Mahkemesi konumunda olmuştur (Akça ve Hülür, 2007: 245-246; Akgündüz ve Cin, 2011: 274-278).

Osmanlı Devleti'nin hukuksal yapının işleyişi olarak Nizamiye Mahkemelerine giden süreç, aşama aşama gerçekleşmiştir. Bu bağlamda çeşitli yıllarda çıkarılan kanunlar, eyalet ve kazâ merkezlerinde oluşturulan çeşitli meclislerin varlığı, ilgili davalarda bir mahkeme görevinden çok, meclis sıfatıyla belirli kapsamdaki davalara bakmakla yükümlü kılınmıştır. Taşra ve eyalet merkezlerinde oluşturulan meclisler ve ilgili kanunlar incelenmek suretiyle Osmanlı Devleti'nin hukuksal gelişmeleri sırasıyla değerlendirilecektir.

Meclis-i Vâlâ'nın taşradaki örneği olan ve eyalet sisteminde yer alan, gayrimüslimlerin de temsil edildiği ve vergi adaletinin tesis edilmesini sağlayan “Muhassıllık Meclisleri” oluşturulmuştur (Bingöl, 1999: 535). Muhassıllık Meclisleri, Memleket Meclisleri, eyalet ve kazâlarda oluşturulan diğer meclisler yargılama görevini üstlenmişlerdir. Bu meclisler yargılama görevini 1840 tarihli Ceza Kanunu'ndan almışlardır (Bingöl, 1999: 535; Kenanoğlu, 2007: 185-188). Ceza ve ticaret davalarına bakmak üzere kurulan bu çeşitli meclisler, Nizamiye Mahkemesi işlevini görmüşlerdir. Yine de Nizamiye Mahkemelerini oluşturan ve bu mahkemelere giden yolu açan “Meclis-i Tahkik”lerdir. İstanbul'da kurulan ve daha sonra ülke genelinde yaygınlaştırılan “Meclis-i Tahkikler”in işlevi önemlidir (Kenanoğlu, 2007: 185-188). Zaptiye müşirliğinde cinayetleri ve yöntemlerini araştıran özel bir kurul olan Meclis-i Tahkikler, ülke çapında yaygınlaşmış ve birçok davanın çözümünde etkin rol oynamıştır. Meclis-i Tahkikler aracılığıyla birçok ceza

davasının çözümünde etkili olan Memleket meclisleri ve daha sonra Nizamiye mahkemeleri, şer'i mahkemeler kaldırılincaya kadar ikilik düzleminde çalışmıştır. Dolayısıyla ceza hukuku kapsamına giren bir olayda, cinayet ya da yaralama gibi konularda, şahsın talebi üzerine öncelikle konu şer'i hukuka göre çözümlenir daha sonra da kamu suçu olması bakımından da Nizamiye Mahkemeleri'nde görülmektedir (Bingöl, 1999: 536). Böylece Tanzimat Devri boyunca Nizamiye Mahkemeleri, şer'i mahkemelerin yanında çeşitli aşamalardan geçerek ülke genelinde yaygınlaşmıştır. Nizamiye Mahkemeleri, şer'i mahkemelerin yanında çalışarak görev alanı ayrı olsa da düalizmin örneğini gözler önüne sermiştir.

Nizamiye Mahkemelerinin giderek yaygınlaşması, şer'i mahkemelerin görev alanının kısıtlanması, Osmanlı Devleti'nin yargı teşkilatında birtakım değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. 1867 tarihli Divan-ı Ahkâm-ı Adliye Nizamnamesi bu değişikliklerden birisidir. Bu nizamname ile aile, miras, vakıf, şahsa karşı işlenen suçlar ve cezaları gibi şahsi hukuk davaları dışındaki konular, şer'i mahkemelerin yetki alanından çıkarılmıştır. Yine 1867 tarihli Şurâ-yı Devlet Nizamnamesi ile şer'i mahkemelerin idari yargı yetkileri de ellerinden alınmıştır (Akgündüz ve Cin, 2011: 275). 1871 tarihli nizamname ile Nizamiye Mahkemeleri, ülke çapında teşkilatlandırılınca şer'i konular dışındaki bütün yetkiler bu mahkemelere devredilmiştir. Taşralarda boş kalan kadılara da nispeten Nizamiye Mahkemelerinin reisliği verilmiştir (Akgündüz ve Cin, 2011: 276).

1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi ile bilindiği gibi Osmanlı Devleti, idari bir bölünmeye gitmişti. Bu idari yapılanmaya göre devlet; vilayetlere, vilayetler livâ ya da sancaklara, sancaklar kazâlara, kazâlar nahiyelere, nahiyeler de karye denilen köylere dönüştürülmüştür. Bu itibarla Nizamiye Mahkemeleri, bu idari yapılanma içerisinde yerini almıştır. Etnik bir kimlik taşıyan Osmanlı Devleti'nde, tüm Osmanlı vatandaşlarının şer'i, cemaat ve konsolosluk mahkemelerinin kapsamı dışında kalan bütün ceza ve hukuk davalarına bakmakla yükümlü olan Nizamiye Mahkemeleri, bu yönüyle hem ilk derece mahkemesi hem de istinaf mahkemesi olması yönüyle görev yapmıştır (Vatansever Öztürk, 2018: 155; Durhan, 2008: 81). Nizamiye Mahkemeleri ilk dereceli ve istinaf nitelikleri dışında çeşitli derecelere ayrılmıştır. Bu derecelerin ilk sırasında, her nahiyede bir Sulh Meclisi (ihtiyar meclisi) oluşmuştur. Bu sulh meclislerinin her toplumdan en fazla on iki üyesi bulunmaktadır. Nahiyenin imamı ve gayrimüslim din adamları bu meclisin doğal üyesi konumundadırlar (Akgündüz ve Cin, 2011: 278; Durhan, 2008: 81). Bundan başka Deavi Meclisleri gelmektedir. Deavi meclisleri kazâlarda bulunmaktadır. Gayrimüslim üyelerden

de oluşan bu Deavi Meclisleri, gayrimüslimlerin hususi davaları dışında, cinayet meclislerinde tetkik edilen davalar dışında ve ticaret davaları dışındaki cünha ve kabahat derecesindeki davalara bakmakla yükümlü olmuşlardır (Akgündüz ve Cin, 2011: 278; Kenanoğlu, 2007: 185-188; Durhan, 2008: 81). Nizamiye Mahkemelerinin diğer bir derecesini ise, Temyiz-i Hukuk Meclisleri oluşturmaktadır. Bu mahkemeler de livâlarda bulunmakla beraber Deavi Meclislerini aşan davalara bakmakla yükümlüdürler. Nizamiye Mahkemelerinin bir diğer derecesi de, vilayet merkezlerinde bulunan Divan-ı Temyiz mahkemeleridir. Bu mahkemelerin de görev alanı, livâlarda oluşan Temyiz-i Hukuk Meclislerini aşan davaların çözümü ile ilgilenmek, hukuk davaları ve cinayet meclislerinin kararlarını istinaf yolu ile görmektir. Son olarak da İstanbul’da bulunan ve Divan-ı Ahkâm-ı Adliye adıyla 1868 yılı nizamnamesi ile oluşturulan yargı kurumudur. Hukuki ve idari işleri birbirinin sınırından ayırmayı amaçlayan nizamname ile oluşturulan bu kurumun görev ve yetki alanı şer’i mahkemelerde görülen şer’i hukuka ilişkin davalar, gayrimüslim cemaatlere ait hususi davalar ve ticaret davaları dışındaki davalar ile belirlenmiştir. Ayrıca bu mahkemede, kanun ile kurulmuş olan ve diğer mahkemelerde bakılmış olan davalara da istinaf derecesinde bakması uygun görülmüştür. Bunlardan başka devlet ile anlaşmazlığa düşen kişilerin mahkemeleri bugünkü Danıştay’ın temeli olan Şurâ-yı Devlet’e bırakılacaktır (Akgündüz ve Cin, 2011: 278; Kenanoğlu, 2007: 185-188; Durhan, 2008: 80-81). Şurâ-yı Devlet’ten de bahsedecek olursak, genel bir ifade ile temsili yönetimin ve âdemi merkezleşmenin önemli bir adımı olan ve valilerin denetlenmesinden, merkezle olan ilişkileri düzenlemeye kadar esasları bünyesinde toplaması şeklinde açıklayabiliriz. Ayrıca Şurâ-yı Devlet, “her türlü kanun ve nizamname” taslaklarını tartışıp hazırlayacaktır. İdari uyumsuzluk ya da memurlar arasındaki davaları karara bağlayacaktır. Böylece Şurâ-yı Devlet ile Divan-ı Ahkâm-ı Adliye’nin kurulmuş olması ve görev alanlarının birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış olması kuvvetler ayrılığına geçişte önemli bir aşamadır (Akça ve Hülür, 2007: 246-247).

1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi ile oluşturulan Nizamiye Mahkemelerinin dereceleri kendi içinde bütünlük sağlayarak çalışmıştır. Vilayet Nizamnamesi gereğince sancak, livâ ve nahiyeler arasında doğal bir hiyerarşik yapı gözlemlenmiştir. Bu mahkemelerin karar noktasında uyumsuzluk yaşamaları durumunda en alt birimden nahiyelerden kazâlara, kazâlardan sancaklara, sancaklardan livâlara ve nihayet üst karar mercii konumunda olan ve üst temyiz mahkemelerinin bulunduğu vilayetlere davalar bırakılıyordu (Durhan, 2008: 82).

Nizamiye Mahkemeleri, sırasıyla 1869, 1871 ve son olarak da 1879 yıllarında çıkarılan kanunlarla şekillenmiştir. 1879 tarihli kanun Nizamiye Mahkemeleri adına kesinlik teşkil ettiği için önemlidir. Nizamiye Mahkemeleri adına önemli olan bu kanun “Mehâkim-i Nizamiyenin Teşkilat”dır. Bu kanuna göre, sancak merkez kazâsı dışında her kazâda bir “kazâ bidayet mahkemesi”, vilayet merkez sancağı dâhil her sancakta “merkez bidayet mahkemesi” ve her vilayet merkezinde de bir “istinaf mahkemesi” kurulacaktır. Ayrıca Deavi meclisinin adı da “kazâ bidayet mahkemesi” olarak değiştirilmiştir (Durhan, 2008: 82; Düstur I. Tertip, 1879: 235 ve 703). Diğer yandan bu kanunun Osmanlı yargı teşkilatı açısından getirmiş olduğu başka özellikleri de mevcuttur. Bu kanuna göre, mahkemeler genel bir isim ile ceza ve hukuk olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Ayrıca avukatlık, savcılık ve noterlik sistemi de ihdas edilmiştir. Bu kanuna göre oluşturulan Bidayet Mahkemeleri, ceza, hukuk ve ticaret olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. Köylerdeki ihtiyar meclisleri ve nahiyelerdeki Nahiyet meclisleri de birer Sulh dairesi olarak çalışmaya devam etmiştir. İstinaf kısmı ise, vilayetlerde bulunmuştur. Merkezde de ceza ve hukuk kısımlarından oluşan temyiz mahkemeleri oluşmuştur (Akgündüz ve Cin, 2011: 279).

19. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin yargı teşkilatını genel özellikleri ile toparlayacak olursak, klasik dönemden itibaren gelmiş olan hukuk anlayışı kadılar, ulema sınıfı ve tek dereceli bir yapı görünümünde olan şer'î mahkemelerden oluşmaktadır. Osmanlı Devleti'nde çözümsüz kalan sorunlara, yabancıların hukukuna ve şer'î mahkemelerin yetersiz oluşuna ve batı kaynaklı kurumların, Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı Devleti'ne aktarımı gibi çeşitli nedenlerle birtakım hukuk reformları yapılmıştır. Şer'î mahkemeler yanında Nizamiye Mahkemelerinin de kurulmuş olması, Tanzimat Dönemi'nde düalist bir karakter olarak karma hukuk sistemini doğurmuştur. Çünkü 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi ile idari yapılanma ortaya çıkmış ve bunun sonucunda da çeşitli meclis ve mahkemeler oluşmuştur. Böylece karma bir hukuk karakteri karşımıza çıkmıştır. Diğer yandan Tanzimat Dönemi'nde yapılan hukuk reformları, şer'î nitelikli olmayıp, ülke geneline yaygınlaşarak, bütün kamu kurumlarını laikleştirici (seküler) bir kimliğe bürünmüştür (Akça ve Hülür, 2006: 299).

Tanzimat Döneminin hukuksal yapısında yerini koruyan mahkemeler de mevcuttur. Cemaat Mahkemeleri ve kapitülasyonlar devam ettiği için ticaret ve konsolosluk mahkemeleri de çeşitli yıllarda çıkarılan kanunlarla desteklenerek, varlığını korumuştur. Ayrıca gayrimüslimlerin varlığı ve kendi iç davalarını çözme istekleri, Tanzimat'ta hukuk birliğinin oluşmasını engellemiş ve bu yönüyle çok hukuklu bir yapı da ortaya çıkmıştır.

Tanzimat Döneminin hukuk açısından diğ er bir yönü ise, yasama ve yargı fonksiyonlarının birbirinden ayrılarak kuvvetler ayrılığı ilkesinin ön plana çıkmasıdır. Meclis-i Ahkâm-ı Adliye'nin iki farklı kanada ayrılmasıyla Divan-ı Ahkâm-ı Adliye ve Şurâ-yı Devlet oluşturularak, bugünkü Yargıtay ve Danıştay'ın temelleri atılmıştır. Böylece devletin ve toplumdaki bireylerin davaları iki farklı cihetle çözüme kavuşturulmuştur. Ayrıca “Temyiz” kavramının da ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Tanzimat Dönemi'nde yapılan hukuk reformları, devletin çöküşünün durdurulması, gayrimüslimlerin haklarının korunması ve Avrupalı devletlerin azınlıkları bahane ederek, Osmanlı Devleti'nin içişlerine müdahil olması gibi sebeplerle yapılmıştır. Ancak bütün bu nedenler, devleti iyileştirme amaçlı gibi görünmüş olsa da geleneksel ve dinsel bir yapı ile yeni ve seküler bir yapının beraber çalışması çatışmaları doğurarak, ikili düzlemde devam etmiştir. Öte yandan her ne kadar çatışma ve hukukta çokluk özellikleri ortaya çıkmış olsa bile siyasallaşma, yasallık, kanunilik ve laik anlayış şeklinde bazı değerleri de beraberinde getirmiştir. Padişah yasama erkinin başı ve yaratıcısı durumunda iken, zamanla onay veren konuma gelmiştir. Bu da siyasal iktidarın sınırlanabileceği anlayışını gündeme oturtmuştur. Bu bağlamda da 1876 tarihli Kanun-ı Esasi adıyla bilinen ilk anayasa yürürlüğe konmuş ve I. ve II. Meşrutiyet ortamına zemin hazırlamıştır. Son olarak da bu halkanın devamı Cumhuriyet döneminde kendisini hissettirmiş ve çağdaşlaşma ve yeni anayasa faaliyetlerine yol açmıştır.

Özetle 19. yüzyıl Osmanlı tarihinde anayasal ve hukuk reformları açısından oldukça önemli bir dönem olarak karşımıza çıkmıştır. Bu dönemde Tanzimat Fermanı'nın yayınlanmış olması ile Osmanlı Devleti'nde sosyal, iktisadi, idari, kültürel, hukuksal ve siyasal açıdan önemli dönüşümler yaşanmıştır. Yine Tanzimat ile din ayrımı gözetmeksizin bütün tebaanın can, ırz ve mal güvenliğinin sağlanması, iltizamın kaldırılması, vergilerin düzenlenmesi, askerlik sisteminin oluşturulması ve her dine mensup kişilere eşit yargılama usulünün getirilmiş olması gibi nedenlerle Osmanlı hukukunda reformlar ve yeni mahkemeler ortaya çıkmıştır (Torun, 2012: 81-82). Yine 1840, 1851 ve 1858 tarihlerinde çıkarılan ceza kanunları ile can, ırz ve mal güvenliği sağlanmaya ve iç güvenliği ihlal suçlarından olan cinayet, cünha ve kabahat suçları önlenmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla bütüncül olarak çeşitli nedenlerle Osmanlı Devleti'nde yargı reformuna gidilmiştir.

IV. BÖLÜM

4. 19. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA TAŞKÖPRÜ'DE GERÇEKLEŞEN ÇEŞİTLİ SUÇLAR

4.1. Taşköprü'de Şahısların Hayat Hakkını Hedef Alan Suçlar: Cinayetler

Cinayet, şahsın canına, malına ve ırzına yönelik olarak şer'î açıdan ve tüm hukuk kaynaklarında yasaklanmış olan fiillerin genel adıdır. Cinayet, sözlük anlamı itibariyle, “günah işlemek ve suç” anlamlarında olup, genellikle kişilerin hayat hakkını doğrudan hedef alan ve kişilerin vücut bütünlüklerine karşı işlenmiş olan suçlardır. Ayrıca yalnızca şahısların değil hayvanların da cinayetleri bulunmaktadır. Cinayet doğrudan kişinin canına kast etmek anlamında olup, mala karşı işlenen suçlar, “gasp” ya da “itlaf” olarak anılmıştır (eş-Şazeli, 1993: 14; Akgündüz ve Cin, 2011: 309). Cinayet, en kısa tanımı ile adam öldürmedir. Cinayet suçları iki temel kısma ayrılmaktadır; birincisi, doğrudan, insanın canına yönelik olarak, hayat hakkına kasıt olan cinayetlerdir ki, bunlara “katl” ya da “cinayet fi'n-nefs” denilmektedir. Adam öldürme suçunun tümü bu kısma dâhil olmaktadır. Bundan başka geçerli olan durum ise, insanın a'zasına yönelik müessir fiillerdir ki, bunlara da yaralama ya da “cinayet fima dun'en-nefs” denilmektedir. Diğer yandan cinayet suçlarını işleyen kişilere “Cani” ve mağdur olana da “Mecniyyün aleyh” adı verilmektedir (eş-Şazeli, 1993: 14; Akgündüz ve Cin, 2011: 309). Cinayetin tanımını ve açıklamasını verdikten sonra cinayetin ya da adam öldürme suçunun beş ayrı kısma ayrıldığını görmekteyiz. Bunlar, kasten adam öldürme suçları, kasta benzer adam öldürme, hataen adam öldürme, hata mecrasına cari katl ve teşebbüsen katl'dir (eş-Şazeli, 1993: 14; Akgündüz ve Cin, 2011: 309). Cinayetlerden başka bir de diğer müessir eylemler adı altında geçen insanların sair azalarına yönelik olarak yapılan parçalama ve yaralama olayları vardır.

4.1.1. Kasten Adam Öldürme Suçları

Kasten adam öldürmek, katli meşru ya da vacip olmayan bir eylemdir. Bu suçta, ilgili suç aleti ile vücut bütünlüğünün parçalanması esastır. Bunlar, piştov yani ilkel tabanca, kılıç, kama, ok, taş, kesici ve delici aletlerdir. Kısacası, adı zikredilen suç aletleri vasıtasıyla bir

insanın hayatına doğrudan kast etmek eylemi söz konusudur. Diğer yandan kasıt cinayetlerin gerçekleşmesi için bazı unsurlar bulunmaktadır ve bu cinayetlerin üç unsuru vardır. Bu unsurların birincisi, mağdurun ya da öldürülen şahsın sağ olmasıdır. Yani cinayet gerçekleşmeden önce şahsın vücut bütünlüğünün tam olması gerekmektedir. Kasıt cinayetlerinin ikinci ilkesi ya da unsuru ise, kesici ve yaralayıcı aletin yani suç nesnesinin ortada olmasıdır. Çünkü suç aletinin olayın gerçekleştiği yerde bulunması olayın seyrinin araştırılması bakımından önem taşımaktadır. Cinayet eylemleri için gerekli olan üçüncü yani son unsur da katilin, şahsa karşı kastının olması gerekmektedir. Dolayısıyla cinayet vakalarında itici bir güç unsuru olarak kasıt suçlarına yön veren kişiler arası çeşitli düşmanlık ya da husumet gerekmektedir. Bütün bu şartlar oluştuğunda ortada kasten adam öldürme suçu oluşur (Akgündüz ve Cin, 2011: 310; Fendoğlu, 2000: 459; Turan, 2019: 44).

19. yüzyılın ikinci yarısında Taşköprü Kazâsındaki tespit edilen faili bulunamayan bir cinayet vakasına ait belgeler 1 Ekim 1848 ve 4 Ekim 1848 tarihli olup, olay Kiraz Divanı karyesinde geçmektedir. Olayda Taşköprü'ye bağlı Kiraz Divanı karyesi sakinlerinden olan el-Hacc Veli oğlu Selim'in Kastamonu Valisine yazmış olduğu dilekçede, Akkaya nahiyesine tabi olan Başviran köyü ahalisinden ve daha önceden maktulen vefat eden Muzıroğlu Mustafa bin Hüseyin'in yakınlarını ve varislerini şikâyet etmiştir. Selim'in dilekçesinde şikâyet konusu olan şahıslar, maktulün zevcesi Azime, validesi Esmâ ve pederi Hüseyin'dir. Selim, dilekçesinin devamında bu cinayet davasında suçsuzluğunu ispat eden mahkeme ilamlarının olması ve olayın üzerinden on sene geçmiş olmasına rağmen halen kendisinin suçlamalara muhatap kaldığını yazmıştır. Ayrıca Selim dilekçesinde, maktulün akrabaları tarafından kendisine yöneltilen bu dayanaksız ve keyfiyete dayanan suçlamaları reddetmiş ve mahkeme kararına dayanarak bu yönde bir ceza almamasına rağmen maktulün varisleri tarafından ara ara mahkemeye şikâyet edildiğini belirtmiştir. Selim, Kastamonu valisinden kendisine yöneltilen bu mesnetsiz suçlamaların son bulmasını istemiştir. Ayrıca maktulün yakınlarının kendisini taciz etmelerinden ötürü şikâyetçi olmuştur. Diğer belgede Selim'in daha önceden bu suç da dâhil olmak üzere herhangi bir gün dahi kabahatinin olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca bu belgede de daha önceden bu davaya ilişkin olarak çıkan mahkeme ilamlarından Selim'e yönelik herhangi bir cezanın olmadığı da vurgulanmıştır. Kastamonu valisine yazılan bu belgede, Taşköprü ayanı Hasan'ın tebaasından olan maktul Mustafa ile Hasan adlı şahsın, maktulün hanesinde bir araya geldiklerinden söz edilmiştir. Bu esnada maktulün hanesine Selim'in de gitmiş olduğu yazılmıştır. Ancak hanede Mustafa'nın telef olduğundan ve katilinin de kim olduğunun belli olmadığından bahsedilmiştir. Yine aynı belgede, maktulün öldürüldükten sonra katilinin firar etmiş

olabileceği yönünde ifade geçmiştir. Dolayısıyla Selim de bu belgeye göre cinayet işlediği iddialarına maruz kalmıştır. Ancak maktulün hanesinde Selim'den başka Hasan adlı bir şahsın da daha önceden olduğudur. Belgenin devamında bu cinayet vakasına ilişkin olarak yazılan mazbatanın Meclis-i Vâlâ'ya verilmiş olduğu yazılmıştır. Dolayısıyla mahkeme ilamlarından ve fetvahane kayıtlarından, iddialara muhatap kalan Selim'e herhangi bir yaptırımın icra edilmediği belirtilmiştir. Bu bağlamda mahkeme, olayın araştırılmak istenilmesi, delilin olmadığı gerekçesi ve Selim'in daha önceden hiçbir suçunun olmamasını da göz önüne alarak, Selim'e herhangi bir ceza vermemiştir. Aynı mahkeme olayın iyice tahkik edilerek, katilin bulunmasına ve davanın araştırılmasına hüküm vermiştir (BOA, A.MKT. MVL.10.47; BOA, A.MKT. MVL.10.56). Görüldüğü üzere, Taşköprü'de gerçekleşen bu cinayet davasına ilişkin olarak belgelerde geniş bir ifade yer almamış ve katilin faili bulunamamıştır.

Kasten adam öldürme suçu ile ilgili başka bir davaya ilişkin bazı belgeler bulunmuştur. Bu bağlamda 25 Ağustos 1850, 3 Eylül 1850, 4 Eylül 1850 ve 10 Eylül 1850 tarihli belgelerde aynı vakadan bahsedilmiştir. Bu belgelerde geçen olay, Kastamonu'ya bağlı Taşköprü Kazâsına ait olan İsa Deresi mevkiinde yaşanmıştır. İsa Deresi sakini olan İftariye Hatun adındaki şahıs, redif askerlerinden olan kocası İbrahim ile aralarında şiddetli tartışmaya tutuşmuştur. İbrahim, zevcesi İftariye Hatun'u, yani maktulü, suç aleti olan bıçak ile darp etmek suretiyle kasten ölümüne neden olmuştur. Redif çavuşu olan İbrahim, olayı mahkemede itiraf etmiştir. İbrahim'in ifadesine göre, Arabi aylardan Rebiülahir'in yirmi beşinci günü, güneş doğduktan sonra karısı ile aralarında geçen tartışmadan sonra karısını kasten bıçak ile sol diz kapağından darp ederek yaralamıştır. İbrahim, yaralanan karısının sonradan ölümüne sebep olmuştur. Cinayet kapsamında maktulün kızları olan Ümmü Gülsüm ile validesi Ayşe ve babası Ahmet de sorguya çekilmiştir. Olay ile ilgili tahkikat en ince ayrıntısına kadar yapılmış ve İbrahim'in, mahkeme tarafından önce kürek cezasına çarptırılmasına karar verilmiştir. Ayrıca mahkeme, suçlu İbrahim'in redif askeri taburundan olması ciheti ile silahaltında bulunmadığı zamanlarda mülkiye kanunlarından, silahaltında bulunduğu sürede de askeri düzene bağlı kalacağına karar vermiştir. İbrahim, mahkemede suçunu itiraf ederken, karısı ile anlaşamadığını, aralarında şiddetli kavga ve tartışmaların hep olduğunu belirtmiştir. İbrahim ayrıca diyet için de mali durumunun yerinde olmadığını söylemiştir. Mahkeme de, İbrahim'in Tersane-i Amire'de kürek cezasını beş sene olarak belirlemiş ve hapis cezası tarihi olarak bu sürenin başlangıcını oluşturmuştur. Ceza süresinin dolmasından sonra da memleketi tarafına sürgün ve tard edilmesine karar verilmiştir (BOA, A.MKT. MVL.30.56; BOA, A.MKT. MVL.30.88; BOA, A.MKT. NZD.14.21). Görüldüğü

üzere bu cinayetin sebepleri de öfke problemleri ve aile geçimsizliğidir. Diğer yandan belgelerden anlaşıldığı üzere günümüzde giderek artan kadın cinayetlerinin 19. yüzyılda da mevcut olduğu görülmektedir.

Osmanlı arşiv kayıtlarından edinilen bilgilere göre, kasten suç davası ile ilgili olarak başka bir olay 30 Ağustos 1852, 29 Haziran 1852, 19 Ağustos 1852 ve 22 Şubat 1853 tarihli Meclis-i Vâlâ'ya yansıyan belgelerde tespit edilmiştir. Bu belgelerde geçen olay, Taşköprü'ye bağlı olan Bük Divanı Karşu Karyesinde gerçekleşmiştir. Bu cinayet ile ilgili olarak Karşu Karyesi ahalisinin ifadesine göre, Muharremü'l haramın dördüncü Salı gecesi, katili de bilinmeyerek, karyeye on dakika mesafe Kuru Bük'ü adındaki mahalde boğazlanmış ve kesilmiş olarak ölü bulunan şahıs Sefer Beşe oğlu Süleyman bin Ali'dir. Keşif ve muayene sonrası defni gerçekleştirilen Süleyman'ın, davasına ilişkin olarak karye sakinleri, muhtarı ve köyün önde gelenlerinin marifetleri ile katili araştırmışlardır. Karye sakinleri de bu husus ile ilişkili olarak, birbirlerine kefil olmuşlardır. Ancak bu kefarete hususunda, karye sakinlerinden olan Davulcuoğlu Dursun ve Bünyazoğlu İbrahim adındaki şahıslara kefil olacak kimse bulunmamıştır. Yine olay ile ilgili olarak gerek açık gerekse gizli tahkikat genişletilmiştir. Bu bağlamda yapılan sorgulamalarda, maktulün küçük kızı Şerife ve kız kardeşleri olan Halime ve Şerife Hatunların ifadelerine yer verilmiştir. Bundan başka sorgu kapsamında, şüpheleri olan şahıslardan, Küre-i Nühas Kazasına tabi Anbarlı Karyesi ahalisinden Kürdoğlu Ahmed, Bük divanından Köleoğlu Mehmet ve Akkaya Nahiyesinin Koşfere Divanından Açıkgozoğlu Halil sorguya çekilmiştir. Ayrıca maktul Süleyman'ın zevcesi olan Satıye Hanım da sorgu kapsamında dinlenmiştir. Cinayetin nasıl geliştiği ile ilgili olarak, maktul Süleyman, kendi vefatından on gün önce Açıkgozoğlu Halil'in geceleyin hanesine girip, zevcesi ile yatarken zevcesinin saçını kesip, sonradan bu durumu da bazı şahıslara ifşa etmiştir. Karye ahalisi arasında konuşulan bu durum ile ilgili olarak, Halil bu dedikoduları işitmiş ve karısına yapılan bu hakareten incinmiştir. Bu durumu öğrenen Halil, Süleyman'ın ahlaksız davranışını yanına bırakmayacağını söylemiştir. Dolayısıyla Halil, bu hakaretin bedelini Süleyman'a ödeteceğini, kendisine intikam olarak işkence edeceğini söylemiştir. Bu bağlamda Halil, Süleyman'ın bu hareketinden üç gün sonra karyenin orta odasına giderek, üç saat kadar burada oturup, cinayet planını düşünmüştür. Bundan sonra da harekete geçmiş ve ilk olarak Kürtoğlu Ahmet'in hanesine gitmiş ve onu yanında olmaya çağırmıştır. Kendi aralarında cinayet ittifakı yapmak suretiyle cüretkâr davranmışlardır. Suçlulardan olan Köleoğlu Mehmet, Süleyman'ın ellerini, Kürtoğlu Ahmet ayağını tutmuştur. Bünyazoğlu İbrahim de diğer ayağını tutmuştur. Son olarak Halil, bıçağı Süleyman'ın çenesinin altına çalmıştır. Halil

olaydan sonra firar etmiştir. Halil'in zevcesi de, o gece Halil'in hanesinde bulunmadığını sorguda söylemiştir. Ayrıca yapılan sorgulamalarda, Halil'in zevcesi, maktul Süleyman'ın, kendi hanelerine girerek, cebren kendisinin saçlarını kestiğini belirtmiştir. Bünyazoğlu İbrahim suça yardım ettiğini ikrar ve itiraf etmiştir. Diğer suçlular ise, inkâra gitmişlerdir. Katiller hakkında Tersane-i Amire'de kürek cezası uygun görülmüştür. Katillerin cezaları sonunda da nefislerini ıslah etmek suretiyle ziraat ve hırsaset (bekçilik) işleri ile meşgul olmalarının uygun olacağı belirtilmiştir. Sonuç olarak suç sabit görülmüş ve bu uygunsuz durumlardan sonra araştırmanın derinleştirilmesine ve gerekli deliller toplanmasına dikkat çekilmiştir (BOA, A.MKT. MVL.55.65; BOA, MVL.207.53; BOA, A.MKT. UM.126. 67). Görüldüğü üzere bu cinayetin dinamiğini de namus ve onur meselesi ve intikam alma güdüsünün oluşturduğu söylenebilir.

Kasten suç ile ilgili olarak, Taşköprü Kazâsında geçen başka suç ve suçlular ile ilgili örnekler devam etmektedir. Olay, 1852 yılında Taşköprü Kazâsına tabi Serçemen adlı yerde geçmektedir. Serçemen'e bağlı Tenbel Karyesi ahalisinden olan Tenbeloğlu Ahmet bin Abbas, yine Molla Veli Karyesi ahalisinden Hafizoğlu İbrahim bin Mehmet kendi aralarında Veliyüddin Ağa'nın değirmeninde tartışmışlardır. Tartışma esnasında Hafizoğlu İbrahim bin Mehmet, bıçak ile Ahmet bin Abbas'ı yaralayarak darp etmiştir. Hafizoğlu İbrahim bin Mehmet, Abbas'ı darp ettikten sonra kaçmıştır. Katil İbrahim, sonradan ihbar üzerine derdest edilmiştir. Maktulün varisleri ise maktulün zevcesi Abdullah kızı Fatıma, küçük oğulları Hasan ve küçük kızları Şerife ve Dudu'dur. Maktulün mirasçıları mahkemede, Ahmet'in adı geçen değirmende İbrahim ile aralarında tartışma yaşadıklarını söylemişlerdir. Bu tartışma esnasında çıkan saldırıda İbrahim adlı şahıs, Ahmet bin Abbas denilen şahsı hakka uygun olmayan bir şekilde darp etmiştir. İbrahim, Ahmet'i sağ kasığından, belinde bulunan bıçak ile darp etmiş ve yaralamıştır. Maktul ise o anda fevt (ölü) olmuştur. İbrahim mahkemede olayı doğrulayarak, ikrar ve itiraf etmiştir. Bu olay ile ilgili olarak kısas hakkı düşülerek, af yolu ile sulh sağlanmıştır. Dolayısıyla mesele diyete dönüşmüştür. Fatıma Hatun, yani maktulün zevcesi şer'an kısas hakkını talep etmiştir. Ancak sonradan Fatıma Hatun kısas hakkından vazgeçerek, diyet bedeline razı olmuştur (BOA, İ.MVL.237.8398). Görüldüğü üzere bu dava da açık bir kasıt cinayeti olup, suçlu suçunu ikrar yoluna gitmiştir. Ayrıca aynı davaya ilişkin olarak maktulün yakınları kısas haklarından feragat ederek, affetmeyi tercih etmişlerdir. Katil de bu durumda maktulün varislerine diyet ödemiştir.

Bir başka cinayette Taşköprü'ye bağlı Kavraz Divanı sakinelerinden ve boğazı sıkılarak kasten öldürülen kişi Abdullah oğlu İsmail'in kızı Ayşe'dir. 1856 yılına ait

kayıtlarda acımasız bir şekilde öldürülen Ayşe adlı kadının cinayetinden söz edilmektedir. Boğazı kendi saçı ile sıkılarak öldürülen Ayşe'nin katilleri, kendi kardeşi olan Emin, Sarı Abdaloğlu Hüseyin ve Abdullahoğlu Hasan'dır. Bu bağlamda katiller, icra olunan sorgu ve mahkemelerinde cinayeti nasıl işlediklerini anlatmışlardır. Ayrıca mahkemede bulunan maktulün varisleri Ali ve Ali'nin kızı Şerife'dir. Olayın nasıl geliştiği ile ilgili olarak verilen ilk bilgide gece saat bir sıralarında maktulün, Hüseyin'in hanesine gidip, Hüseyin'e "Hüseyin, gel seninle beraber Ali Beyoğlu Karyesine gidelim" şeklinde bir istekte bulunmuş olduğudur. Maktulün isteği doğrultusunda Hüseyin ile maktul Ali Beyoğlu Karyesine doğru yola çıkmışlardır. Hüseyin ve maktul Ayşe, Ali Beyoğlu Karyesine giderlerken, tenhada Erik Deresi denilen bir mahalde, Emin, Hüseyin ve Hasan adlı şahıslar kadını öldürmüşlerdir. Katillerin sorgularında maktulü kendi saçı ile boğmak suretiyle maktulü kasten öldürdükleri bilgisi geçmiştir. Böylece suç, suçluların verdikleri ifadeler doğrultusunda inkâra sebep bırakmayacak şekilde sabit görülmüştür. Maktulün katillerinden olan ve aynı zamanda kardeşi olan Emin, akrabalık bağından dolayı kısasa uğramamıştır. Emin'in kısastan mahrum olmasıyla bu suretle maktulün fazladan diyeti olan beş bin dirhem-i şer'iyi, üç taksit ile üç senede katillerin, maktulün kızı ve varisi olan Şerife'ye vermelerine karar verilmiştir. Diyet maddesinin karara bağlanması ile beraber katillerin hapis tarihleri gösterilerek ceza kanununa göre, yedişer sene müddetle küreğe konulmalarına hükmolunmuştur. Yine katillerin cezalarının sonunda da vilayetlerine tard ve sürgün kılınmalarına karar verilmiştir. Bu cinayet davasına ilişkin olarak cinayetin hangi sebepten ötürü işlenmiş olduğuna dair arşiv belgelerinde herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Zira katillerden birisi de maktulün öz erkek kardeşi olan Emin'dir. Dolayısıyla maktulün öz kardeşinin katil olarak tutuklandığı davada cinayetin dinamiğinin ne olduğu sorusu merak konusu olmuştur (BOA, A.MKT. MVL.80.5; BOA, A.MKT. MVL.80.43).

Taşköprü'ye bağlı başka bir kasıt suçu da Veliler Karyesi ahalisinden olan Karabacakoğlu Mustafa adındaki şahsın öldürülmesidir. 1856 yılına ait belgelerde Kastamonu Sancağı'na bağlı olan Sorgun Kazâsına tabi Kabık Karyesi ahalisinden Ferik Ahmet oğlu Mustafa adındaki şahıs, kendi nefsinin hevasına uymak suretiyle Kastamonu'ya gelerek Hamza Ağa Mahallesi'nde oturan Alyakutlu Ayşe adındaki fahişenin hanesine gitmiştir. Alyakutlu Ayşe adındaki fahişenin odasında ise Taşköprü Kazâsına tabi Veliler Karyesi ahalisinden olan Karabacakoğlu Mustafa adındaki şahıs ile karşılaşmıştır. Aynı kadına ilgi gösteren iki erkek, birbirlerine saldırmıştır. Bu kavgada Ferik Ahmet oğlu Mustafa, Karabacakoğlu Mustafa'yı bıçak ile darp edip yaralamıştır. Ferik Ahmet oğlu Mustafa yaralayan sıfatıyla olay yerinden firar etmiştir. Kaçan faili yakalamak isteyen

zaptiyeler, firari suçluyu aramaya koyulmuşlardır. Suçlu Mustafa, Kastamonu'ya dört saat uzaklıkta bulunan Göl Kazâsında bir hanede saklanmıştır. Suçlu kolluk kuvvetlerine, direnmek suretiyle kendi elini de yaralamıştır. Dolayısıyla zaptiyelere direnerek, tevkif edilen suçlu sorguya alınmıştır. Bu esnada yaralamış olduğu şahıs Karabacak oğlu Mustafa da olayın üzerinden iki gün geçtikten sonra ölmüştür. Maktulün varisleri olan validesi Ümmügülsüm, kardeşleri Mehmet ve Osman da soruşturma kapsamında mecliste sorguya çekilmişlerdir. Suçlu mahkemede maktul ile aralarında geçen konuşmayı da anlatmıştır. Suçlu Ferik Ahmet oğlu Mustafa, maktule hitaben, “sen bu fahişenin hanesinde ne gezersin” diyerek hesap sormuştur. Daha sonra öfkelenen suçlu, elinde bulunan küçük bıçağı ile maktulün üzerine yürümüştür. Suçlu, maktulü sağ koltuk altından, makatından ve sağ elinden yaralamıştır. Maktul vücudunun birçok bölgesinden yaralandığı için olaydan iki gün sonra ölmüştür. Ayrıca katil, maktulün sarhoş olduğunu ve kendisinin ona bıçağı doğrulttuğunu söylemiştir. Katil sorgusunda maktulün elindeki bıçağı almak isterken, maktulün bileğinden tuttuğunu ve bu esnada maktulün bileğini büktüğünü belirtmiştir. Katilin ifadesinin devamında maktul ile kavga esnasında bıçağın maktulün koltuğunun altına isabet ettiği bilgisi geçmiştir. Suçlu, ilk mecliste bu kadarını ikrar ve itiraf etmiştir. Suçlu, ikinci mecliste ilk sorgusunda ifade ettiklerini inkâr ederek, soruşturmanın seyrini değiştirmeye çalışmıştır. Varisler de kendi aralarında acizlik göstermek suretiyle, suçlunun uygunsuz hareketlerinden ve sabıkalı halinden korkarak, kısas talebinden vazgeçmişlerdir. Suçlu, irade-i seniyye ile pranga cezasına çarptırılmıştır. Suçlunun prangabentlik cezasının tamamlanmasından sonra memleketi taraflarına tard ve sürgün edilmesine karar kılınmıştır (BOA, MVL. 217.38; BOA, A. MKT. UM. 237.3). Bu vakada da görüldüğü üzere iki erkek, aynı kadın için kavgaya tutuşmuştur. Dolayısıyla iki erkek arasında Alyakutlu Ayşe adındaki fahişe kadın rekabet ve cinayet sebebi olmuştur. Diğer yandan suçlu Mustafa'nın mahkemede vermiş olduğu çelişkili ifadeler, davanın seyrini değiştirmiştir.

1861 yılı kayıtlarında geçen bir başka kasten cinayet vakası Taşköprü'ye bağlı Adakçalı köyünden olan ve Gebeş köyüne yakın mahalde maktul bulunan Halifeoğlu Mehmet'e aittir. Maktulün varislerinin vekili ile karye sakinlerinden oluşan davada, 6 Ağustos 1861 tarihli mahkeme ilamından da anlaşıldığına göre, ahali, katli kimin gerçekleştirdiğini bilmediklerini söylemiştir. Diyet ile ilgili olarak maktul Gebeş köyü mevkiinde bulunduğu için ve katili de aşikâr olmadığından ahali üzerine taksime hükmolunmuştur. Kassam ve diyet hükmü bir anlamda belli bir mantık ve sistem içinde eritmeye çalışılmıştır. Katilin ya da katillerin bulunması hususunda da tahkikatın

derinleştirilmesine karar verilmiştir (BOA, A. MKT. MVL. 133.33; BOA, A. MKT. UM. 447.95).

Taşköprü’de geçen başka bir kasıt cinayet örneği de Yazı Hamid Divanı’nda geçmektedir. 1865 yılındaki olayda Taşköprü’ye bağlı Yazı Hamid Divanı ahalisinden olan ve maktulen vefat eden Hacı İmamoğlu Şuayip Efendi’nin katili Memiş oğlu Tebdi Hüseyin’dir. Mahkeme kapsamında maktulün oğulları olan Tahir ve Hafız Mehmet, katili af ederek, kısas hakkından vazgeçip, meseleyi diyete çevirmişlerdir. Ayrıca bu dava ile ilgili olarak cinayetin çıkmasına sebep olan Tebdi Hüseyin olduğuna ilişkin olarak bazı şahitler dinlenmiştir. Bu anlamda Kırıkoğlu Mustafa adındaki şahıs olaya şahitlik etmiştir. Ayrıca kazâ ahalisinden başka bir şahit de Çobanoğlu Ali’dir. Çobanoğlu Ali ifadesinde, “ben o vakit aklım ermeyerek, yalan yere şehadet ettim. Katil olan Hüseyin’in üzerine suç sabit olduktan sonra, aklım başıma gelip derhal gidip bu şehadeti yalan eyledim” demiştir. Böylece gelen itirafı sonunda da her ne ceza olursa olsun razı olarak verdiğini ve ifadeden dönmeyeceğini belirtmiştir. Çobanoğlu Ali ayrıca canlı olarak tevkif edilmişse de müptela olduğu ateşli bir hastalık olan sıtmadan dolayı hastanede memleket tabibi tarafından tedavi ettirilmiştir. Ancak Ali, hastalıktan tamamen iyileşemeyerek, eceli ile vefat etmiştir. Diğer şahit Mustafa dahi evvelce araştırılmışsa da nerede olduğu bilinmemektedir. Belgelerden de anlaşıldığı üzere ortada bir kasıt cinayeti söz konusudur. Bu cinayete ilişkin belgelerde herhangi bir başka bilgi yoktur (BOA, MVL. 678.102; BOA, MVL. 745.78).

Taşköprü’de işlenen kasten adam öldürme suçunun bir başka örneği, Harmancık mahallesindedir. 6 Şubat 1865 tarihli belgeden anlaşıldığı üzere, Taşköprü sakinlerinden olan ve öldürülmüş olan Nuri’nin katili, Taşköprü’ye bağlı Harmancık mahallesi sakini olan Mandoğlu Mehmet Ali’dir. Mahkemede ifadesi alınan Mehmet Ali ve sair lazım gelenlerin ifadesi resmi kayıtlara geçmiştir. Bu bağlamda Kastamonu Meclisi’nin 27 Aralık 1864 tarihli mazbatasından anlaşıldığı üzere, adı geçen Mehmet Ali, katlin kendisinden ortaya çıktığını inkâr etmiştir. Mehmet Ali, maktul Nuri ile Taşhan’da kiracı ve misafir olarak ikamet eden Hacı Yorgi’nin geceleyin odasına girip, تنها bir vakitte bu ikisi arasında şiddetli tartışma ve mücadele meydana gelmiştir. Bu mücadele sırasında mum sönmüş olduğundan Hacı Yorgi, mumu yakmak üzere taşraya çıkıp, geri döndüğünde Nuri’yi sağ uyluğundan bıçak ile yaralı görmüştür. Hacı Yorgi, yaralının durumunu derhal hükümete ihbar etmiştir. Yapılan sorgulama sonucunda Mehmet Ali’nin, Nuri’yi katlettiği ortaya çıkmıştır. Mehmet Ali’ye de, on beş sene müddetle küreğe konulma cezası verilmiştir. Ceza kanununun yüz

yetmiş dördüncü maddesinin hükmü gereğince, Mehmet Ali'nin hapis tarihinden itibaren Sinop'ta on beş sene müddetle küreğe konmasına karar verilmiştir (BOA, MVL. 695.8).

10 Ağustos 1865 ve 13 Ekim 1865 tarihli belgelerde de yine kasit cinayeti bulunmaktadır. Olay Taşköprü'ye bağlı Okçuderesi adlı mahalde geçmektedir. Okçuderesi adlı mahalde maktulen cesedi bulunan Yetimoğlu Kürt Hasan'ın katilleri araştırılıp, tahkik edilmiştir. Katil olabilecekleri şüphesi bulunan şahıslar, Obrucuk Divanı ahalisinden Selim oğlu Mustafa ve Ardıç oğlu Hasan'dır. Adı geçen divan ahalisinden ihbar olunması üzerine celbiyle sorguya çekilen Ardıç oğlu Hasan'dır. Hasan ifadesinde, adı geçen dereye yakın bir mahalde bulunduğunu ve Selim oğlu Mustafa'nın odun kesmek için dağa gitmekte olduğunu söylemiştir. Hasan ifadesinin devamında da maktul Kürt Hasan'ın da oradan geçtiğini belirtmiştir. Ardıç oğlu Hasan, Mustafa'nın arkasından yetişerek, iğfal ile ikisi beraber Kürt Hasan'ı mezkûr Okçuderesi'ne götürüp, evvela başına bir taş vurarak, sersem eyledikten sonra ikisi birlikte bellerinde bulunan bıçaklarıyla maktulü katletmişlerdir. Maktulün üzerinden çıkan kırk kuruşu almışlardır. Yine maktulün merkebini dahi öldürüp, üstündeki seccade ile boş heybesini oraya gömdüklerini söylemiştir. Olayı bu şekilde açıklığı ile dile getirip, ikrar ve itiraf etmiştir. Bellerinde bulunan bıçaklarıyla maktulün boğazını kesmişlerdir. Ayrıca maktulün ailesi kısıstan vazgeçerek, sulh yolunu tutmuştur. Kısas düştüğü için diyete dönüşmüştür. On bin dirhem-i şer'inin kasit üzerine öldürülen kişinin ailesine ödenmesine karar verilmiştir. Kısıstan düşen katillerin, kanun hükmü gereğince, müebbetten ya da on beş seneden az olmamak üzere, küreğe konulup, Sinop'a gönderilmesine karar verilmiştir. Kürek cezası hapis tarihlerinin bitiminden sonra memleketleri taraflarına tard ve sürgün kılınmalarına karar verilmiştir (BOA, MVL. 742.35).

Taşköprü'de geçen diğer bir kasit cinayet suçu da İran Devleti tebaasından olan ve Taşköprü'de attarlık işiyle uğraşan bir şahsın öldürülmesine yöneliktir. 22 Ocak 1865 ve 19 Şubat 1870 tarihli belgelerden anlaşıldığı üzere bu cinayette de bir kasit unsuru bulunmaktadır. Maktul İran Devleti tebaasından olan ve attar işi ile meşgul olan Taşköprü sakini Ali Ağa adındaki şahıstır. Ali Ağayı kama ile katil ve telef etmek için hücum edenler ise, Hasan Kethüda ve oğlu Mustafa'dır. Katillerin firari olarak İstanbul'a gelmiş oldukları tahkik edilmiştir. Ayrıca şahısların İstanbul'dan mahkeme olunmaları hususunda Kastamonu'ya iade edilmek üzere getirilmesine ve bu amaçla bu cinayete cüret edenlerin süratli bir şekilde terbiye edilmelerine dair bir tezkere yazılması öngörülmüştür. Aynı konuya ilişkin belgelerde, Taşköprü'de attarlık işi ile meşgul olan İranlı Ali'ye suikast niyetinde bulunan ve bu amaçla Ali Ağa'yı kama ile telef etmek için hücum eden Hasan

Kethüda bulunamamıştır. Cinayete karışan Hasan Kethüda'nın oğlu Mustafa ise derdest edilerek, 22 Ocak 1865 tarihli yazıya göre Kastamonu'ya sorgu için gönderilmiştir. Suçlunun bulunması ile ilgili olarak keyfiyet önlenmiş ve tahkikat derinleştirilmiştir (BOA, HR. MKT. 677.85 ve BOA, HR. MKT. 683.24).

29 Ekim 1895 tarihli belgede de kasten adam öldürme suçu görülmektedir. Bu belgeler mağduriyet yaşayan İlyas adındaki şahsın resmi kurumlara yazmış olduğu dilekçe ve çektiği telgraflardır. İlyas adındaki şahıs, Kastamonu tütün kolcubaşılığında görev yapan ve pederi olan Ömer Bey'i evvelce yaralayan sonradan da katleden şahıs ya da şahısların serbest bırakılıp haklarında hiçbir gün dahi kanunen işlem yapılmadığını belirtmiştir. İlyas adındaki şahıs, pederinin katillerinin bulunmaması olayının keyfiyetini şikâyet etmiştir. İlyas adındaki şahıs, kendi imzasıyla adaletin tesis edilmesini rica etmiştir. İstanbul'a çekilen ve 81590 numaralı telgrafnamede, Kastamonu reji idaresinin kolcubaşılığında görev yapan Ömer Bey'in evvelce Ayancık'ta Ömerdüz Karyeli Koca Hasan oğlu rüfekası taraflarından kurşun ile yaralanarak öldürülmüş olduğu bilgisi geçilmiştir. Failleri ise kanun görmeksizin bugün dahi hanelerinde serbest bırakılmıştır. İlyas adlı şahsın iddiasına göre, Cide Kazâsında Jarbana Karyesinden Ahmet Reis ve biraderleri tarafından pederi katledilmiştir. İlyas, katillerin hükm-i kanundan ayrı tutulduğunu söylemiştir. İlyas adındaki şahıs, sekiz yetim olarak hukuklarının ayaklar altında kaldığını söylemiştir. Yüce padişahlarının merhametine sığındıklarını yazmıştır. Şahıs son olarak "adalet bekleriz efendim", sözü ile telgrafını imzalamıştır (BOA, BEO. 698.52.281). Görüldüğü üzere bu davayla ilişkili olarak katillere yönelik herhangi bir ceza ya da yaptırım söz konusu olmamıştır.

Kastamonu Taşköprü'de geçen başka bir olay da 11 Nisan 1896 tarihlidir. Bu olay da Taşköprü'ye bağlı olan Kevni Nahiyesi ahalisinden Tuyamoğlu Süleyman ile Hanife'nin katil ve itlaf edilmeleridir. Cinayetin faili olan Çerkes muhacirlerinden Zari Beyoğlu Ahmet'in idamına ve ayrıca onun maiyetinden İbrahim'in dahi on sene müddetle küreğe konulmasına dair Kastamonu İstinaf Ceza Mahkemesinden çıkan ilamda yeterli delil ve kanıt toplanamadığı için tahkikatın derinleştirilmesine karar verilmiştir. Ayrıca verilen idam kararının da geri çekilmesi gerektiği bildirilmiştir (BOA, BEO. 764.57.242). Bu suç dosyasında da cinayete ilişkin olarak yeterli sayıda kanıt toplanamamıştır.

4.1.2. Kasta Benzer Adam Öldürme Suçları

Kasta benzer adam öldürme suçlarında açıkça kasit fiili olmasa da yine de düşmanca bir tavır içinde öldürülme olayı söz konusudur. Bu tip suçlarda genellikle alet-i ceriha yani

suç aleti, sopa ve taş olmaktadır. Bunun dışında aniden çarpma, bağırarak bir insanı öldürmek ve kavga esnasında birinin diğerini ayırmak istemesiyle ölümlerle sonuçlanan fiillere maruz kalınmasına “Katl-i Şibh-i Amd” yani kasta benzer adam öldürme suçu denilmektedir (Bardakoğlu, 2002: 45-48; Akgündüz ve Cin, 2011:311). Bu tip suçlarda da genellikle kefaret cezası olarak, diyet gelmektedir. Ancak kasta benzer adam öldürme suçlarında bu kan tazminatını ya da kefareti, burada katil değil, akilesi¹⁴ ödeyecektir. Kasıtsız olarak adam öldüren kimsenin diyet borcunu, üç-dört dirhem civarında olarak katilin akilesi kendi aralarında ödeyeceklerdir. Buna bir çeşit kaza sigortası dersek, bu tabir yanlış olmaz. Katilin akilesinin maddi olanakları yetersiz ise, bu konuda sorumluluğu üstlenen devlet hazinesidir (Aktan, 1989: 248-249). Bundan başka yani akileden başka kasta benzer adam öldürme suçu işleyenlere, ulul-emr yani devlet başkanı sıfatıyla yargıç ya da başkan ta‘zir cezası olarak idam kararı da verebilir (Maşalı, 2007: 40-43).

Kasta benzer adam öldürme suçu ile ilgili olarak arşiv kayıtlarından tespit edilebilen Taşköprü Kazâsı profilinin örnekleri incelenecektir. Bu konudaki bir olay örneği 18 Aralık 1851, 20 Kasım 1851 ve 29 Aralık 1851 tarihlidir. Taşköprü’ye bağlı Kara Ahmet Divanı ahalisinden dövülerek öldürülen şahıs Mehmet’tir. Mehmet’in katili ise, Sığırtmaç Kayıkçioğlu Halil bin Hüseyin’dir. Halil bin Hüseyin ise, Bük köyündendir. Katlin ve dolayısıyla anlaşmazlığın sebebi ise, iki aile arasında olan para meselesidir. Sığırtmaç Halil ve öldürülen Mehmet’in validesi Ümmügülsüm Hatun ile aralarında hayvan ra’yinden yani hayvan otlatma parası meselesi yüzünden uzun süredir devam eden husumet hali vardır. Sığırtmaç Halil’in bu anlamda Ümmügülsüm Hatun’dan on kuruş alacağı vardır. Ümmügülsüm’den bu parayı almak için kendisinin hanesine gitmiştir. Ümmügülsüm bu parayı veremeyeceğini, durumunun buna elverişli olmadığını söylemiştir. Sığırtmaç Halil ise, Ümmügülsüm’ün hanesinden çıkarken, bu ailenin eşeğinin semerini eline alıp gitmiştir. Ümmügülsüm de Halil’e yetişmek ve semeri elinden almak için Halil’in arkasından gitmiştir. Halil, belinde bulunan odun bıçağının dış yüzeyi ile Ümmügülsüm’ün başına vurup, kadını darp etmiştir. Kadının bu acılı feryadına büyük oğlu Mehmet yetişmiştir. Mehmet kavganın büyümemesi için kavgayı aralamak anlamında olaya müdahale etmiştir. Halil, birden Mehmet’in bu davranışına sinirlenip, hemen yerden büyük bir taşı alıp, Mehmet’in sol böğrüne atıp vurmıştır. Mehmet, bu darptan on beş dakika sonra vefat etmiştir. Sığırtmaç Halil olayı inkâra gitse de beş sene müddetle kürek cezasına

¹⁴ Akile, Diyete akl (çoğulu ukul) ya da ma’kule (çoğulu meakıl), ödemede bulunacak kimselere de akile denilmektedir. Genel bir ifade ile kasıt unsuru bulunmayan bir öldürme ya da yaralama hadisesinde suçlu adına diyet ödemeyi yüklenen şahıslar topluluğudur (Aktan, 248-249)

çarpıtılmıştır. Kürek cezası bitiminden sonra da memleketi tarafına tard ve sürgün edilmesine karar verilmiştir (BOA, A. MKT. MVL.48.81; BOA, A. MKT. MVL. 49.6). Görüldüğü üzere, Taşköprü’de iki aile arasında geçen ve sebebinin paraya dayandığı bu olayda Ümmügülsüm hatunun büyük oğlu, kavgayı durdurmak için araya girdiği esnada taş ile vurularak öldürülmüştür. Bu olayda, kasta benzer suç ile ilgili olarak cinayet aleti olan büyük bir taştır. Cinayete kurban giden Mehmet ise, saldırıyı annesinden bertaraf etmek isterken, taş ile saldırıya maruz kalmıştır.

Taşköprü’de geçen bir cinayet vakası da 2 Temmuz 1856 tarihli dir. Taşköprü’ye tabi olan Yazı Divanı sakinlerinden olan ve yaralanarak öldürülen Kürtoğlu kızı Hanife’dir. Hanife’nin varisi ve aynı zamanda annesi olan Ümmügülsüm ile Hanife’nin katili olan ve köy ahalisinden Hasan’ın icra olunan davalarında çeşitli sorgulamalar yapılmıştır. Bu kapsamda, maktul olan Hanife, kendi kardeşi Halil ile Hasan’ın aralarında kavgaya tutuşarak birbirlerini darp etmeleri sebebiyle araya girerek kavgayı kendince önlemeye çalışmıştır. Amacı da kendi kardeşi olan Halil’i bu kavğadan çekip çıkartmaktır. Bu esnada Hasan yanında bulunan bıçak ile Hanife’yi iki yerinden bıçaklayarak, yaralamıştır. Yaklaşık yirmi gün yaralı olarak kalan Hanife ölmüştür. Hanife’nin katili Hasan ise, katli inkâr etmiştir. Cinayette başka tanık da olduğu için suç sabit görülmüştür. Ayrıca diyet için Hasan’ın parası olmadığından ötürü, mahpus tarihi itibari ile on sene Tersane-i Amire’de kürek cezasına çarpıtılmıştır. Ceza bittikten sonra da memleketi tarafına tard ve sürgün edilmesine karar verilmiştir (BOA, A. MKT. MVL. 80.48). Bu olayla ilgili olarak öldürülen Hanife adındaki kadın, doğrudan kasit suçu olmaksızın dolaylı olarak bir öfke cinayetine kurban gitmiştir.

Taşköprü Kazâsında geçen başka bir kasta benzer suç da 30 Ocak 1857 tarihli dir. Taşköprü’ye bağlı Harmancık Mahallesi sakinlerinden olan Kara İsmail oğlu ve Alisaray Divanı ahalisinden olan Yeğanoğlu Süleyman, maktuldür. Yeğanoğlu Süleyman, Ayşe Hatun’un mülkünde ölü olarak bulunmuştur. Belgede açıkça bu olay ile ilgili olarak cinayetin kim tarafından ve ne amaçla işlendiği tam olarak bilinmemektedir. Yapılan sorgulamalarda Ayşe Hatun ve maktulün vekilinin ifadelerine başvurulmuştur. Maktul, Ayşe Hatun’un mülkünde, gece saat yarım sularında bıçak ile darp olmuştur. Ayşe Hatun kendi mülkünde cereyan eden bu olayla ilgili olarak, yemin etmiş ve kendisinin olayda bir dâhili olmadığını belirtmiştir. Bu olayla ilgili olarak kassam ve diyet maddesinin neticelendirilmesi lazım gelmekle beraber Ayşe Hatun’un sürekli inkârda sabit olmasından ötürü mahkeme tam olarak ilerleyememiştir. Ayrıca bu olay Ayşe Hatun’un kendi mülkünde olduğu için Ayşe Hatun’dan başka bir şahit de olmadığı için ve diğer taraftan da şahsın üç gün müddetle

yaşamaya devam etmesi üzerine bu halinin haber verilmemesinin de şüphe konusu olduğu açıktır. Maktulün üç gün yaşaması ve kimin kendisini bu hale getirdiği ile ilgili olarak konuşabileceğinden ötürü, olayı yetkililere haber vermeyenler sorumlu tutulmaktadır. Ayrıca bu dava ile ilgili olarak tahkikatın derinleştirilmesine karar verilmiştir (BOA, A. MKT. MVL. 89.69). Görüldüğü üzere bu cinayet davasında da katil belli olmasa da yaralının üç gün müddetle bekletilmesi ve yaralının bu durumunun yetkililere haber verilmemesi neticesinde olayda ihmal görülmektedir.

Taşköprü'ye bağlı bir cinayette Masura Oluğu isimli köyde gerçekleşmiştir. Taşköprü'de gerçekleşen bu cinayetin belge tarihi, 29 Ocak 1862'dir. Masura Oluğu'nda oturan ve Çerkes muhacirlerinden olan Şebzeli oğlu Hacı Osman'ın hanesinde çıkan cinayette, iki erkek çekişmesi söz konusudur. Sivas tarafından misafir olarak gelmiş olan Hacı Mehmet, ev sahibi Hacı Osman'dan hanesindeki cariyeyi Sivas tarafına götürme talebinde bulunmuştur. Fakat bu duruma şiddetle karşı çıkan Hacı Osman, kardeşi de olan Hacı Mehmet ile kavgaya tutuşmuştur. Hacı Mehmet, kardeşi Hacı Osman'a tabanca çekmiş ve tabanca ateş almadığından ötürü sonradan kama çekip üzerine hücum eylemiştir. Hacı Osman da nefsi müdafaa için yanında bulunan tüfeğini atarak, tüfeğin derininden çıkan kurşunun isabeti ile Hacı Mehmet yaralanarak ölmüştür. Hacı Osman, Hacı Mehmet ile ilgili olarak ifadesinde olayı açıklığı ile anlatmıştır. Kendi cariyesini maktulün Sivas tarafına götürmek istemesi üzerine mücadele ettiklerini bildirmiş ve maktulün bununla ilgili olarak kendisine saldırıda bulunduğunu belirtmiştir. Hacı Osman ayrıca Hacı Mehmet ile ilgili olarak başka bir davasının olmadığını, kadın konusundan bu olayın cereyan ettiğini belirtmiştir. Mazbata i'lamından da anlaşılacağı üzere, bu konuda Hacı Osman'a şer'an bir nesnenin dokunmayacağını ve kanunen dahi bir şey neticelenmeyeceği için, mahpusta ise nefsi müdafaa sayıldığı için merkumun tahliyesine hükmolunmuş ve bu konuda gerekli bir tezkerenin yazılması kararlaştırılmıştır (BOA, A. MKT. MVL. 140.36). Bu dava ile ilgili olarak görülmektedir ki, iki kardeş arasındaki çekişmede doğrudan bir kasıt unsuru olmasa dahi kasta benzer bir şekilde yaralama ve cinayet vardır.

Kasta benzer adam öldürme suçları arasında bir başka örnek de, Taşköprü'ye bağlı Şahin Çatı Divanı ahalisinden olan Akkaş oğulları arasındadır. Akkaş oğulları Ali, Hasan ve Hüseyin adındaki şahıslar, kız kardeşlerinin düğün ziyafeti yemeğinde kendi aralarında kavgaya tutuşmuşlardır. Hasan, kardeşi Hüseyin'i darp etmek üzere altına almıştır. Diğer kardeş olan Ali de araya girerek kavgayı ayırmak istemiştir. Ali'nin elindeki küçük bıçağı Hüseyin alıp, Hasan zannıyla itişme sırasında Ali'nin sol memesini altından darp ederek,

Ali'nin ölümüne sebep olmuştur. Hükümet kazaya ihbar üzerine keşfe çıkmış ve olayı tahkik etmiştir. Ayrıca yapılan muayene sonrasında maktulün, darp ve yaralama sonucu öldüğü anlaşılmıştır. Yapılan sorgulamalarda katil Hüseyin, biraderi Hasan ile yaptıkları tartışmada, Ali'nin ayırmak için giriştiği, mücadelede Hasan zannıyla Ali'ye bıçak soktuğunu söylemiştir. Bu olayı Hüseyin ikrar ve tasdik etmiştir. Aile büyüklerinin Hüseyin'i dem ve diyetten affettikleri bilinse de maktulün diğer varis ve akrabaları, kendi hisselerine isabet eden sekiz bin yedi yüz elli dirhem-i şer'inin katil tarafından verilmesini uygun görmüşlerdir. Ayrıca Kastamonu Meclisi'nin 19 Şubat 1864 tarihli mazbatasından ve sorgu ifadesi içeren evraklardan anlaşıldığı üzere, Hüseyin'in biraderi Ali'yi şer'isi kısas olan katil ile öldürdüğü ikrarıyla sabit olup, maktulün zevcesi Züleyha tarafından kısas hakkı af olmuştur. Kısas hakkının düşmesi sonucunda ceza diyete dönüşmüştür. Mahkeme, on bin dirhem-i şer'inin, i'lam tarihinden itibaren üç sene tamamına değin, üç taksit ile ödenmesine hükmetmiştir. Yine kanunun icabı gereğince, katilin müebbeten ya da on beş seneden az olmamak üzere, geçici olarak küreğe konulmasına ve bu amaçla Sinop'a gönderilmesine karar verilmiştir. Ceza bitiminde mahsus defterine işlenerek, hapis tarihinden sonra Taşköprü taraflarına gönderilmesine dair ilgili makamlara yazı yazılmıştır. Belgenin tarihleri 20 Ocak 1864 ve 18 Nisan 1864'tir (BOA, MVL. 669.21).

Sonuç olarak, kasıt ve kasta benzer cinayet vakalarını birlikte değerlendirecek olursak, bu davaların ya da cinayetlerin çok farklı sebeplerle işlendikleri görülmektedir. Bunlar arasında erkek rekabeti, erkeklerin kadın için kavga etmeleri, birbirlerinin aile değerlerine ve onurlarına hakaret etmeleri, para meselesi, kardeşler arasındaki ailevi sorunlar, karı-koca anlaşmazlığı, şahısların birbirlerine olan tahammülsüzlükleri, para gaspı, intikam, kin ve öfke cinayetleri bulunmaktadır.

4.1.3. Hataen Adam Öldürme Suçları

Hataen adam öldürme suçları da genel anlamda yaygın olmakla birlikte bu cinayet tipinde kasıtsız adam öldürmek esastır. Katil, bu eylemde hata ile adam öldürmektedir. Genel bir tabir ile hataen adam öldürme suçunda kasıt olmaksızın katilin de bu olayın sonucunu kestirememesi ve istememesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu tip suçlar genellikle dikkatsizce davranılması, özensiz olunması, kazaen ve ihmalkârlık üzerine kurulu gerçekleşmektedir. Yanlışlıkla yapılan bir eylem olsa dahi sonuç itibari ile şahısların hayat ve vücut bütünlüklerini hedef alan ve sonunda da cinayet kapsamı olarak değerlendirilen suçlardandır. (Bulut, 2018: 49). Birlikte ava çıkan ve avlanan insanlar arasında bu durum

oldukça yaygındır. Bundan başka fiiller ise, av tüfeğinin, tabancasının temizlenme aşamasında boşalarak, bir insana isabet etmesi sonucunda gerçekleşen eylemlerdir. Bütün bu durumlarda açıkça kasıt fiili olmaksızın hata ile adam öldürmek fiili mevcuttur. Hataen adam öldürme suçlarında genellikle kisas bulunmaz. Bu tip suçlarda diyet ve kefarete cezası uygulanmaktadır. Bunlardan başka ek ceza olarak, mirastan ve vasiyetten mahrum bırakılması durumu da oluşabilmektedir. Ayrıca ta'zir cezaları da uygulanmaktadır (Akgündüz ve Cin, 2011: 312; Bulut, 2018: 57).

Hataen adam öldürme suçları ve cezaları İslam ve Osmanlı Hukukunda oldukça yaygındır. İslam hukukunda ve Kur'an'da hataen adam öldürme suçu ile ilgili olarak diyet cezası belirlenmiştir. Ancak kasıt suçları ve hata ile yapılan suçların sınırları birbirinden kesin çizgilerle ayrılmıştır. Yani bu iki ayrı tip suçların elbette ki diyetleri ve miktarları birbirlerinden farklıdır. Çünkü İslam hukuku adaleti tecelli etmek üzere var olmuştur. Elbette ki, kasıt ve hataen adam öldürme suçlarını aynı kapsamda değerlendirmeyecektir.

İslam hukuk anlayışına göre, diyet olarak deve, altın, dirhem ve gümüş verilmektedir (Çolak, 2017: 110). Diyeti de akıle ödemektedir. Akıle, hataen öldürme suçlarında failin kabilesine, ahalisine yüklenen ve bir anlamda sigorta niteliği taşıyan bir sistemdir. Yine bu anlamda hata ile işlenen suçların sigortasının sağlanması gerçekten de adalet terazisinin sağlanması amacına yöneliktir. Ancak kasıt adam öldürme suçlarında akıle sistemi yani sigortacılık yoktur (Aktan, 1989: 248-249).

Hataen adam öldürme suçlarının Osmanlı Devleti'ndeki yansımalarına baktığımızda ise, Tanzimat öncesine kadar çıkarılan kanunnamelerin var olduğunu söyleyebiliriz. Kanunnamelerde, akçe, ölçü ve birim değişmiş olsa dahi ceza olarak yaptırımlar uygulanmaktadır (Akgündüz, 1990: 128). Bundan başka Tanzimat Dönemi'nde de 1840, 1851 ve 1858 tarihli Ceza Kanunları ile hataen adam öldürme suçları da düzenlenmiştir (Akgündüz, 2016: 1-16). Özetle, Osmanlı Devleti'nde, hataen adam öldürme suçunun şer'î kaynaklı olarak düzenlendiği görülmektedir. Çünkü Osmanlı hukuku da İslam hukuk anlayışından beslenmektedir. Tanzimat Dönemi'nde de çeşitli yıllarda ceza kanunları çıkarılmış olsa dahi şer'î hukuk yapısının tamamen bitmediği görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nin taşra profili olan Taşköprü Kazâsında gerçekleşen hataen adam öldürme suçu incelenmeye çalışılacaktır. 2 Temmuz 1856 tarihli belgede yaşanan bir olay ile ilgili olarak açıkça hataen adam öldürme suçu görülmektedir. Taşköprü Kazâsına tabi Bük Karyesi sakinlerinden olan ve yaralanarak ölen şahsın açık kimliği, Maraz oğlu kızı Fatıma'dır. Fatıma'nın katili ise zevcesi Hasan'dır. Bu olay ile ilgili olarak görülen

mahkemede, Fatıma'nın babası ve varisi olan İsmail de vardır. İfadelere göre olay, Hasan'ın piştovunu, bu döneme göre ilkel bir tabancayı temizlerken gerçekleşmiştir. Hasan'ın kendi elinde silah boşalarak, yanlışlıkla Fatıma Hatun'un yani eşinin sol kaşının üzerine isabet etmiştir. Fatıma Hatun, yaralı bir şekilde dokuz gün kalarak sonradan vefat etmiştir. Hasan'ın hem maktulün eşi olması, hem de olayın hataen, kaza ile gerçekleşmesi sonucunda aynı zamanda eş olmaları faktörü de dikkate alındığında, Hasan'ın bir sene müddetle pranga cezasına çarptırıldığı görülmüştür. Cezası sonlanınca tahliyesinin gerekli kurumlara bildirilmesi hakkında bir tezkere yazılması öngörülmüştür (BOA, A. MKT. MVL.80.47). Görüldüğü üzere, hata ile gerçekleşen bu olayda herhangi bir kasıt, öfke ve düşmanlık yoktur. Öldüren şahsın hem eşi olması hem de tabancasını silerken olayın gerçekleşmiş olması hafifletici sebepler arasındadır.

Taşköprü'de bu dönemde tespit edilebilen bu cinayet vakaları dışında başka şekilde gerçekleşebilen cinayet türleri de bulunmaktadır. Bu kısımlar, hata mecrasına cari katl, teşebbüben katl ve diğer müessir fiillerdir. Ancak Taşköprü'de bu suçlara isnad eden vakalar arşiv belgelerinde tespit edilemediği için bu konular hakkında ayrı bir başlık açılmadan kısaca bilgi verilmiştir. Bu konuların ilki, hata mecrasına cari katldir. Hata Mecrasına Cari Katl, bir şahsın iradesi karışmadan yani hiçbir şekilde doğrudan ya da dolaylı olarak kasıt unsuru olmaksızın gerçekleşen eylemlerin bütünüdür. Bu eylemlere bir örnek verecek olursak, uyku esnasında bir şahsın üzerine düşerek onu öldürmek şeklindedir. Cezası ya da yaptırımını da diyet ve kefarettir. Diyeti de akilesi ödemektedir. Ayrıca ek bir ceza sistemi olarak da mirastan mahrum kalmasıdır (Akgündüz ve Cin, 2011: 312; Saban, 2016: 14). Bundan başka diğer bir adam öldürme suç kısmına giren kategori de Teşebbüben Katl örneğidir. Teşebbüben Katl de açıkça bir şahsın katline sebep olmaktır. Doğrudan olmasa da suçun içine kasıt unsuru yerleşme de bir adamın ölümüne neden olmaktır. Teşebbüben Katl'i örnek üzerinden açıklamaya çalışırsak, genel bir yol üzerinde açılan kuyunun içerisine bir şahsın düşüp, ölmesi şeklinde gerçekleşen bir eylemdir. Bu eylemlerin cezası da diyettir. Diyeti de akile ödemektedir. Ancak bu noktada önemli olan diyetin ödenebilmesi için araya başka bir kastın ya da ihtiyari fiilin girmemesi gerekir. Kendini kuyuya atan ya da buna benzer kendisini başka bir edimin içine sokan şahsın diyeti ödenmez (Saban, 2016: 15).

Taşköprü örneğinde arşiv vesikalarından tespit edilemeyen ve konu bütünlüğünün anlaşılması açısından bahsedilen bir kısım da diğer müessir fiillerdir (cinayet fima dun' en-nefs). İslam Hukukunda ve Osmanlı Devleti hukuk anlayışına göre, kişinin uzuvlarına yönelik yapılan yasak eylemleri ifade etmektedir. Müessir fiiller ikiye ayrılmaktadır.

Müessir fiillerin birincisi, yaralamadır. El, ayak, kulak ve burnun kesilmesi gibi azaların vücuttan ayrılmasıdır. Azaların vücuttan ayrılmasından başka bu azaların işlevlerini yerine getiremez hale gelmesidir. Baş ve yüz bölgesi dışındaki bütün müessir eylemler yaralama ya da cirahtır. Yaralayana “carih”, yaralıya ise, “mecruh” denilmektedir. Yaralama fiillerinin cezası da ya kısastır ya da diyettir. Diyet ve Kısas hakkında başka ta‘zir de uygulanmaktadır (Eş-Şazeli, 1993: 14-15; Akgündüz ve Cin, 2011: 313 ve Babalar, 2015: 71-72).

Müessir fiillerin ikincisi de “Şecc”lerdir. Şecc, insanın baş ve yüz bölgesini yaralamaktır. Yaraya “Şecce” denilmektedir. Yaralar yani Şecceler, yaranın derinliğine göre kendi içinde tasnife ayrılmıştır. Bunlar içerisinde kemik kırılmış olan yaralara “Haşime” denilmektedir. Görüldüğü üzere, bunun gibi yaranın da kendi içinde farklı isimleri mevcuttur. Yaralama cezalarına baktığımızda, karşımıza kısas hakkı çıkmaktadır. Öyle ki, yaralanan uzuv ile buna kısas edilecek uzuv ve yara arasında benzerlik bulunması gerekir. Benzerlik ve denklik olmazsa, kısas düşer. Kısasın uygulanmadığı sistemde ceza olarak diyet vardır. Tam diyet için uzuvların yok edilmesi ya da tamamen kullanılamaz hale gelmesi gereklidir. Bir de “Erş” denilen diyet vardır. Erş de yaralama ve sakatlama suçlarında, yaralanan uzuva paralel olarak mal şeklinde ödeme vardır. Bu bağlamda el, ayak, kulak gibi tüm çift organlarının çiftinin, el ve ayak parmaklarının tamamının; dilin ve aklın erşi de Diyet-i Kamile denilen tam diyettir (Eş-Şazeli, 1993: 14-15; Üçok, 1946: 370).

Osmanlı Devleti’nin hukuk sisteminde de kanunnamelerde yaralama ve yaralamanın şekline, büyüklüğüne göre diyet bedeli belirlenmiştir. Mesela, Kanuni Kanunnamesinde yaralamanın diyeti, baş yarılıp, kan çıktığında 30 akçe cürm ve ta‘zir uygulanmaktadır. Yaralama suçlarında cerrah müdahale ederse, baş yaran şahıs zengin ise, 100 akçe ödemekle yükümlüdür (Akgündüz, 1990: 349). Müessir fiillere verilecek cezalar sadece kısas hakkı ve diyet ile sınırlı değildir. Müessir fiillerde ta‘zir cezaları da verilmektedir (Akgündüz ve Cin, 2011: 314). Diğer müessir fiiller ile ilgili olarak, Taşköprü’de arşiv kayıtları içerisinde herhangi bir kayda rastlanmamıştır.

4.2. Taşköprü’de Aile Düzenini Hedef Alan ve Genel Ahlaka Aykırı Olan Suçlar:

Cinsel Suçlar

Aile düzenini hedef alan ve genel ahlaka aykırı olan suçlar arasında cinsel suçlar yer almaktadır. Gündelik yaşamda meydana gelen ve en eski hukuk sistemleri tarafından cezasız kalmayan cinsel suçlar, genel ahlak ve aile temelini derinden sarsan suçlar arasındadır. Cinsel suçlar, kişilerin hem vücut bütünlüğünü hem de şeref ve onur gibi manevi değerlerini

hedef alan suçlar arasında sayılmıştır. Bu bölümde Kastamonu’ya bağlı Taşköprü’nün çeşitli karyelerinde geçen cinsel suçlar, arşiv belgeleri neticesinde değerlendirilmeye çalışılacaktır. Belgelerden elde edilen veriler doğrultusunda Taşköprü’de yer alan cinsel suçlar arasında tecavüz davalarından olan bekâreti bozma, oğlancılık ve fuhuş davaları görülmektedir.

4.2.1. Tecavüz Suçları

Şahsın ya da şahısların “bedeni, ruhu, ahsen (güzel) yaratılışı, soyu ve nesebi” gibi çeşitli anlamlara gelen ırz kelimesi yüksek bir manevi ve ahlaki olgunluğu ifade etmekle birlikte kişinin dokunulmazlığını da içermektedir. Bu bağlamda ırzın ve nesebin korunması, tecavüzün önlenmek istenmesi yüksek bir insani değere işaret etmektedir (Hökelekli, 1999: 133-134). Cinsel suçlar arasında ağır bir suç kapsamında değerlendirilen tecavüz, bireyin ve ailenin temelini inciten ve insan haysiyetini, onurunu aşağılayan bir suçtur. Tecavüz ya da ırza geçme, şahsın fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü hedef almaktadır. Bu anlamda kadim toplumlardan günümüze kadar uzanan süreçte tecavüz suçu, cezasız da kalmamaktadır. Tecavüz ya da ırza geçme suçu, genel itibari ile bir erkeğin zorla bir başka şahısla cinsel ilişkiye girmesi olarak ifade edilmektedir (Can, 2002: 490; Konan, 2011: 150 ve Yarsuvat, 1964: 123). Bu bağlamda tecavüz tanımında da belirtildiği üzere, suçlu erkek olmakla beraber suça maruz kalan taraf da erkek, kadın, çocuk ya da deli olabilmektedir. Yani zorla cinsel ilişki, taraflardan en az birinin izni ve iradesi olmaksızın gerçekleşen eylemler bütünüdür. Cinsel suçlar arasında zinadan farkı, güç ve kuvvete dayanarak ve karşı tarafta ağır psikolojik tahribat oluşturan uygunsuz bir cinsel birleşmedir.

İslam hukukunda tecavüz, had¹⁵ suçu ve cezası ile değerlendirilen bir suçtur. Bu anlamda tecavüz, zina ile iç içe geçmiş ve had suçu kapsamında ele alınmıştır. Ancak İslam hukukunda bu konu hakkında farklı mezheplerde görüş ayrılıkları mevcuttur. Genel itibariyle İslam hukukunun ana kaynağı olan Kur’an-ı Kerim’de tecavüz, zina suçu ile birlikte ele alınarak, toplumsal bir suç olarak nitelendirilmiş ve had cezası ile cezalandırılmıştır (Avcı, 2004: 163; Udeh, 1990: 79-85). İslam hukukuna göre ırza geçme ya da tecavüz, zinadan farklı olarak kadının cinsel ilişkiye zorlandığı bir fiil olduğu için ahlak ve namus perdesini yırtmaktadır. Tecavüz suçları, had kapsamında zina suçu ile birlikte değerlendirildiği için zinaya uygulanan ceza, ırza geçmeye de uygulanmıştır. Zina suçu için İslam hukukunda üç tür ceza verilmiştir. Bunlar, sopa (celde) ile dövme (100

¹⁵ Akgündüz ve Cin, 303; Şafak, 451-452 ve Koç, 14.

değnek), sürgün ve recm (taşlama) dir. Dövme ve sürgün bekârlara uygulanırken, recm (taşlama) ise, evli kişilere uygulanmıştır (Yarsuvat, 1964: 119; Konan, 2011: 155 ve Üçok, 1946: 132-133). Bunlardan başka ceza olarak İslam'ın ilk yıllarında halife olan Hz. Ömer zamanında farklı cezaların da uygulandığı görülmüştür. Öyle ki, Hz. Ömer zamanında tecavüze uğrayan bir kadına, tecavüzcüsü ile evlendirilme teklifi yapılmıştır. Ancak kadının bunu kabul etmemesi üzerine kadının zararını tamir etmek için kadına mehir ödenmiştir. Yine bu dönemde tecavüzcüye sürgün ve kırbaç cezası da uygulanmıştır (Konan, 2011: 156).

Osmanlı Devleti'ndeki tecavüz suçlarını incelediğimizde, Tanzimat öncesi ve sonrası olarak suç algısı ve ceza sistemi karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği gibi Osmanlı Devleti, kaynağını Kur'an'dan alan şer'î esaslı bir hukuk yapısına sahip olan ve aynı zamanda örfî kanunlarla da kendi hukuk sistemini zenginleştiren bir devlettir. Bu anlamda çeşitli padişahlar döneminde çıkarılan kanunnameler oldukça zengin bilgiler ihtiva etmektedir. Şer'î hukuk ile ters düşmeyen bu örfî yapı, çeşitli yıllarda çıkan kanunlarla genişletilmiştir (İnalçık, 2011: 51; Akgündüz, 1999: 117). Zina suçu, kanunnamelerde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Mesela, Fatih Kanunnamelerinde zina suçu ile ilgili suçluların gelir seviyelerine ve medeni durumlarına göre çeşitli para cezaları öngörülmüştür (Konan, 2011: 158). Ancak II. Bayezid, Kanuni ve Yavuz Sultan Selim'in kanunnamelerinde, ırza geçenlerin "tenasül (cinsel) organlarının kesilmesi" şeklinde öngörülen cezalar da vardır (Akman, 2004: 147-151; Üçok, 1947: 58). Osmanlı Devleti'nde tecavüz suçunu işleyenlerle ilgili olarak genel bir değerlendirme yapılacak olursak, ırza geçme suçu, devletin resmi mezhebi olan Hanefî mezhebine göre düzenlenmiştir.

Tanzimat döneminde yapılan ceza kanunları Osmanlı Devleti'nde birçok konuyu düzenlemeye çalışmıştır. İlk olarak 1840 yılında çıkarılan Ceza Kanunu, genellikle devlete isyan, padişaha muhalefet, hakaret, rüşvet, irtikâp, sürgün (tard), kürek, pranga, hapis ve katil gibi suç ve cezaları düzenleme işlevini görmüştür. 1858 tarihli Ceza Kanunu kız kaçırma, ırza geçme gibi konularda yetki sahibi olmuştur (Yarsuvat, 1964: 120; Bozkurt, 2010: 100-199). Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti'nde, Tanzimat ile birlikte hukuksal reform giderek artmış ve devlet, ırza geçme suçlarını da ceza kanunları ile düzenlemiştir. Osmanlı Devleti'nin tecavüz suçlarına ilişkin olarak genel bir bilgi verildikten sonra çalışmanın konusunu teşkil eden Taşköprü'deki tecavüz suçları arşiv kayıtları doğrultusunda incelenmeye çalışılacaktır.

Kastamonu'ya bağlı olan Taşköprü'de gerçekleşen ve resmi kayıtlara geçen tecavüz olayı, 1854 tarihlidir. Bu konu hakkında Kastamonu valisine yazılan yazıda Taşköprü'ye

tabi olan Alisaray Divanı ahalisinden Cevreoğlu Ahmet adlı şahıs, divan ahalisinden Haşıroğlu Satılmış adlı şahsın kızı Fatıma'yı cebren dağa çıkararak, bekâretini bozmak suretiyle ırzına geçmiştir. Yapılan sorgulamada, Haşıroğlu Satılmış kızı Fatıma'yı tarlasında çalışmakta iken kaçıran Ahmet adlı şahıs, bu davranışı ile Fatıma'ya nikâh kıymak istediğini belirtmiştir. Fatıma ile evlenebilmek için kızlığını bozduğunu ikrar ve itiraf etmiştir. Bu konudaki ilgili kanun gereğince, suçlu Ahmet'in bir sene müddetle pranga cezasına çarptırılmasına karar verilmiştir. Bu cezaya ilişkin olarak mazbata, Meclis-i Vâlâ'ya havale edilmiştir. Cezanın bitişi sonrasında da suçlunun, halini reddetmemesi için kefil alınarak, serbest bırakılması hususunda bir tezkere yazılmasına karar verilmiştir (BOA, A.MKT. MVL. 69.16). Belgelerden anlaşıldığı üzere, Taşköprü'de gerçekleşen söz konusu tecavüz vakası, 1854 tarihli olup, aynı karye ahalisi arasında gerçekleşmiştir. Ayrıca Ahmet'in bu davranışı, Fatıma'yla evlenebilmek için bekâretini bozması, evlilik için bekâret kavramının önemini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Ahmet'in bu davranışı ve suçunu itiraf etmesi yine de bu suçun cezasız kalmadığını göstermektedir. Bir yıl gibi müddetle de olsa pranga cezasına çarptırılması adaletin tecelli etmesi bakımından değer taşımaktadır. Yine Fatıma'nın ve ailesinin olayı adalete taşıması, bu suçtan rahatsız ve şikâyetçi olduklarının açık bir nişanesidir.

Taşköprü'de gerçekleşen diğer tecavüz vakasının arşiv belge tarihi, 24 Aralık 1859'dur. Kamil adlı bir şahsın yazmış olduğu bir dilekçeye göre, 1858 yılının Nisan ayından Haziran ayına değin üç aylık bir zaman zarfında Kastamonu Meclisinden kayıtlı olan mazbata madde madde tatbik edilmiştir. Bu jurnalın bir bendine ya da maddesine göre, Taşköprü'ye tabi olan Ersil Divanının Orta Karyesi sakinelerinden Emine Hatun adındaki bir kadına tecavüz edilmiştir. Fail ya da suçlu, Çatık Hasan adındaki bir asker firarisi ve arkadaşlarıdır. Çatık Hasan adlı şahsın durumu, Bab-ı Vâlâ-yı Seraskeri tarafına bildirilmiştir. Emine Hatun'a tecavüz eden diğer şahıslar hakkında kanunname-yi hümâyunun yüz doksan sekizinci maddesine göre cezaları belirlenmiştir. Asker kaçağı tecavüz failinin bulunarak, derdest edilmesi hakkında ekli bir dilekçe ile beraber mazbata yazılmıştır. Ayrıca Çatık Hasan hakkında mahkemeye çıkarılmasa dahi pranga cezası öngörülmüştür. Çatık Hasan adlı şahsın askeriyede geçen süresinin de yanması gerektiği belirtilmiştir (BOA, MVL. 592.84).

Taşköprü Kazâsı'nda gerçekleşen bir diğer tecavüz vakası da 22 Haziran 1864 tarihlidir. Zaptiye müşirine yazılan bu tezkirede, Taşköprü Kazâsı müdürü Alaybeyzâde Nuh Bey'in, Eyüpoğlu Mustafa'nın kızı Dudu'nun zorla bekâretini bozmuş olduğu belirtilmiştir.

Bu işin uygunsuzluğundan dolayı Alaybeyzâde Nuh Bey mahkemenin görüleceği esnada memuriyeti terk ederek, firar etmiştir. Yazılan mazbata ile bu hali açıkça belli olmuştur. Adı geçen şahsın yani suçlunun bir kez dahi İstanbul'da araştırılıp, bulunabildiği halde Kastamonu'ya getirilmesi hususunun yetkililere bildirilmesi Meclis-i Vâlâ'nın muhakemat dairesinde yazılmıştır (BOA, MVL. 677.35). Bu vakada da görüldüğü üzere, yalnızca ırza geçme söz konusu değildir. Dudu'nun bekâretini bozan Alaybeyzâde Nuh Bey memuriyet görevini de terk ederek, firar etmiştir. Suçlunun durumu, diğer vakadaki suçlunun durumu ile karşılaştırılırsa ikisinin de aynı eylemi kendilerince farklı amaçlarla işlemişlerdir. Diğer vakada suçlu, nikâh için kaçırmış olduğu kızın, bekâretini bozduğunu itiraf etmiştir. Bu vakada durum farklıdır. Suçlu eylemden sonra büyük ihtimalle korkup, firar yolunu seçmiştir.

Taşköprü'de gerçekleşen ve devletin resmi kayıtlarına geçen diğer ırz vakası da bekâretin bozulması şeklinde gerçekleşmiştir. Bu olay da 6 Aralık 1865 tarihlidir. Kastamonu mutasarrıflığına yazılan yazıda, Taşköprü Kazâsına tabi Karaca Divan sakinlerinden olan Osman Beşeoğlu kızı Dudu'nun bekâretini, cebren kaldırıp, izale eden Köleoğlu Abdi'dir. Bu konuda ittifak ettiği ve Abdi'ye yardım eden Kara Abdioğulları Halil ve Mehmet adlı şahısların cereyan eden tahkikatları ve sorguları yapılmıştır. Suçluların sorgularına dair Kastamonu Meclisi'nin 8 Eylül 1864 ve 21 Eylül 1865 tarihli ve kırk bir numaralı kayıtlara geçen mazbatasıyla sarılı sorgunamesinde suç, Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyeye havale ile muhakemat dairesinde mütala'a meallerinden açıkça anlaşılmıştır. Köleoğlu Abdi, kendisine yardım ve yataklık edenlerle beraber Dudu'yu zorla kaçırıp, bekâretini bozduğu hakkındaki vuku bulan iddia üzerine cebren kızı kaçırdığına dair ihbarat ortaya çıkmıştır. Yapılan sorgulamalarda, vaki olan sualde Dudu'nun bekâreti yok olduysa ve bu şekilde ifade kılınır ise, suçlu cezaya razı olduğunu söylemiştir. Dudu'nun bekâret muayenesine dair açık ifade görülemediğinden ve mazbatada, suçlunun kız kaçırana mahsus olan iki yüz altıncı madde ekine ceza tatbiki gösterilmesi belirtilmiştir. Ayrıca bekâretini bozmak suçu ile ilgili olarak da kızın muayeneye götürülmesi hükmolunmuştur. Bu kötü ve uygunsuz davranış hali muayene sonrasında zuhur ederse, bu hasılanın neticesinde mazbata ve sorguname hususunun bildirilmesi ve yazılması hakkında bir tezkere buyrulması karar olunmuştur. Bu vakada da suçlu arkadaşlarıyla birlikte cebren kızı kaldırarak, birkini izale etmiştir. Yapılan tahkikat neticesinde kızın muayene götürülmesi ve buradan çıkan neticeye göre sorgu kapsamının değişmesi belirtilmiştir (BOA, MVL. 742.50). Bu durum da göstermektedir ki, insanların canları kadar ırzları ve namusları yüksek hayati önem taşımaktadır.

Taşköprü'deki bir diğer tecavüzün belge tarihi ise, 29 Temmuz 1895'tir. Kastamonu Valisine yazılan bu yazıda, Taşköprü'ye bağlı Pir Ahmetli Karyesi ahalisinden olan Salih Çavuş ve Aşçıoğlu Şaban adındaki şahıslar, Pamukçuoğlu'nun kız kardeşleri olan Akkız'ın geceleyin hanesine girmek suretiyle Akkız adlı hatuna tecavüz ve tasallut etmişlerdir. Bu konudaki müracaatlardan da bir sonuç çıkmadığı gerekçesiyle dava yeniden tahkik edilerek, davanın görülmesi uygun bulunmuştur. Tecavüze uğrayan mağdurun ailesi devletten adalet beklemiştir. Bu konuda resmi makamlara dilekçe yazan şahıs, Akkız'ın akrabasından olan talebe Hafız Süleyman adıyla mühür ve imza olmuştur (BOA, DH. MKT. 403.64).

4.2.2. Oğlancılık Suçları

Livâta kelimesi, erkekler arasındaki eşcinsel ilişkiyi ifade etmektedir. Arapça'da "livât, mülâvata ve televvut" sözcükleri de aynı anlamı içermektedir. Eşcinsel ilişkiyi ifade ettiği için Lut kavminden Lutilik de, livata ile birlikte kullanılmıştır. Bundan başka ilişkide bulunan kişiler için de "Me'bun ve Übne" kelimeleri de sıkça kullanılmıştır. Geniş anlamda "eşcinsellik, Lutilik ve oğlancılık" tabirleri de aynı anlamı taşımaktadır. Aynı zamanda aynı cins ya da türler arasındaki cinsel ilişkileri ifade etmesi nedeniyle eşcinsellik ve lezbiyenlik/sevicilik (Sihâk)¹⁶ olarak nitelendirilen kadınlar arası ilişkileri de kapsamaktadır (Yaşaroğlu, 2003: 198-200).

İslam hukukunun ana kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'de de, livata suçu çirkin bir davranış, açık hayâsızlık ve sapkınlık olarak ifade edilmektedir. Livâta ve sevicilik, tıpkı fuhuş ya da fahşa gibi ağır bir suçtur ve cezası da vardır. Kur'an-ı Kerim'de de, Lut kavminin livâtada ileri gitmesi ve bu suçu işleyen ilk kavim olması nedeniyle, bu sapkın ilişki kınanıp yasaklanmıştır. Kur'an'da, Lut kavminin öğüt ve uyarılara aldırış etmeden bu sapkın ilişkilere devam etmesi sebebiyle helak olduğu ifade edilmektedir. A'raf suresinde geçen ilgili ayette; *"Âlemlerde sizden önce hiç kimsenin yapmadığı "fahşayı" (hayâsızlığı) mı yapıyorsunuz? Gerçekten siz, kadınları bırakıp, şehvetle erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Doğrusu siz, "müsrif" (haddi aşan) bir kavimsiniz"* (A'raf 7/80-84). Bundan başka Kur'an'da başka ayetlerde de bu konudan bahsedilmektedir (Hud, 11/78-83; eş-Şuara, 26/161-175; el-Ankebut, 29/28-35). Ayrıca İslam Hukukunun diğer kaynaklarından olan hadislerde de livâtanın yasak ve bir suç olduğu açıkça belirtilmiştir. Nitekim Hz. Peygamberin bir hadisinde; "Ümmetim hakkında en çok korktuğum şey Lut kavminin

¹⁶ Sihâk, Sevicilik, lezbiyenlik ya da sevicilik anlamlarına gelen sihâk, genel itibari ile kadının kadınla cinsel ilişkide bulunmasını ifade etmektedir (Öğüt, 169).

davranışdır” buyurmasıdır (İbn Mâce, “Hudud”, 12; Tirmizi, “Hudud”, 24). Buradan da anlaşıldığı üzere, İslam hukuku, aşırı ve sapkın davranışları yasaklamıştır. Bu davranışlara ceza ile de karşılık vermiştir. Çünkü cinselliğin doğal bir ihtiyaç olarak meşru bir biçimde yerine getirilmesi gereken bir davranış olduğuna dikkat çekmiştir. Böylelikle insan onurunu ve iffetini koruyarak, cinsellik ile beraber sağlıklı nesillerin de devamına müsaade etmiştir. İslam hukukunun livâta ile ilgili hükümleri açıklandıktan sonra Osmanlı Devleti’nin hukuksal açıdan livâta ile ilgili görüşleri açıklanmaya çalışılacaktır. Bilindiği gibi Osmanlı Devleti, İslam hukukunun Hanefî ekolünü benimsediği için şer’î hukuk yapısını bu çerçevede şekillendirmiştir. Osmanlı hukuku, şer’î yapısını koruyarak, örfî hukuk sistemini de uygulamıştır. Genel bir ifade ile Osmanlı Devleti ceza işlerinde, İslam hukukunun Ukubat¹⁷ denilen ceza kurallarını temsil eden şer’î hukuk modelini benimsemiştir. Bundan başka da İslam hukukunun devlet başkanına tanımış olduğu ve ta’zir olarak ifade edilen suç ve ceza sistemini benimseyen örfî hukuk yapısını uygulamıştır (Çabuk, 2020: 3). Bu bağlamda Osmanlı Devleti’nde livâta suçlarını işleyenlere siyaseten katl, hapis ve dayak cezaları gibi farklı ta’zir cezalarını uygulanmıştır. Livâta suçu ile ilgili bir örnek, 1742 tarihli Kayseri mahkemesi kadı defterindeki geçen bir olay ve bu suça verilen cezadır. Kayseri’de meydana gelen olayda, Ahmet adlı şahıs, genç bir erkek çocuğa zorla livata yapmak suçundan dolayı yargılanmıştır. Bu olaydan sonra verilen fetvada bu suçu sürekli işleyenlere katl cezası verileceği hükmolunmuştur (Koç, 2017: 98-99). Tanzimat Döneminde ise cinsel suçlar özellikle 1858 tarihli ceza kanunnamesi ile düzenlenerek, bu suçu işleyenlere hapis cezası olarak kürek ve prangabentlik cezası uygulanmıştır (Akgündüz ve Cin, 2011: 328-329).

Livâta suçu ile ilgili olarak Taşköprü’de geçen olay 1861 tarihlidir. Sadaret makamına yazılan mazbatada Taşköprü Kazâsına tabi Kıran köyü ahalisinden Cinganoğlu Mehmet’in, aynı köyü sakinlerinden Ortanoğlu Ali’nin üç yaşındaki küçük oğlu Ahmet’e livata eylediği pederi tarafından anlaşılmıştır. Ahmet’in acısını ve ağlamasını fark eden babası Ali, durumu yetkililere bildirip, şikâyetçi olmuştur. Suçlu Cinganoğlu Mehmet, sual olunarak, bu uygunsuz, çirkin hareketi kendisi ikrar ve itiraf etmiştir. Suçlunun itirafı üzerine verilecek ceza da mazbatada geçmiştir. Suçlu Cinganoğlu Mehmet, Ortanoğlu Ali’nin hizmetkârı olup, küçük olan çocuğa, yani Ahmet’e, hanenin derininde bulunan ahırda livâtada

¹⁷ Ukubat; Ukubat, İslam hukukunda genel bir terim olarak Kur’an hükümlerinin sınıflandırılmasında ve ceza kapsamına giren konuları ifade etmek için kullanılmıştır. Bundan başka İslam hukukunun ana kaynaklarından olan sünnet, icma ve kıyas ile elde edilen ceza hükümlerini de kapsamaktadır. Kelime anlamı olarak “ceza ve azap”tır. Darp, hapis, siyaseten katl ve recm bu cezalar arasındadır (Üçok, 1946: 126; Gökçen, 1989: 3 ve Akbulut, 2003: 167).

bulunmuştur. Suçlu için kanunname-i hümâyunun yüz doksan dokuzuncu maddesi hükmünce beş sene itibari ile kürek cezası olunmak üzere cezasının icrasının görüleceği ve bu konudaki tutuklu sorgunamesinde ekli olarak hâkime verilmiştir. Kastamonu meclisinin kayıtlı olan 28 Haziran 1861 tarihinde cem'iyete verilen bir kısım mazbatasında da Taşköprü Kazâsına tabi Kıran köyünde aynı şahsın yani Cinganoğlu Mehmet'in işlemiş olduğu livata suçundan bahsedilmiştir. Mehmet'in bu uygunsuz fiili kendi ikrar ve itirafı ile sabit görülmüştür. Söz konusu ikinci belgede de aynı livata suçundan bahsedilerek, bu suç karşılık verilen ceza yinelenmiştir (BOA, MVL. 612.31). Belgede farklı bir bilgi olarak bu suçu işleyenlerin hükmü geçerli olan ebeveynleri yahut velileri ya da aylıklı hizmetkârları taraflarından vuku bulur ise, beş seneden az olmamak üzere geçici olarak kürek cezası hükmolunur şeklinde ifade yer almıştır. Belgelerden de anlaşılacağı üzere, livâta suçunu sadece geçmiş kavimler işlememiş, bu uygunsuz davranış günümüzde de olmak üzere her dönem işlenmiştir. Bu cinsel suç örneğinde mağdurun küçük bir çocuk olması, kendisini dil ile ifade edememesi ve savunmasız olduğunu göstermektedir. Ahmet'in tecavüze uğramış olduğunu babasının, Ahmet'in ağlaması ve acı duyması üzerine fark etmesi olayın ne kadar üzücü olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Suçluya da ilgili kanun gereğince ceza da verilmiştir. Bu da işlenen bu ağır tecavüz suçunun cezasız kalmadığını göstermektedir.

4.2.3. Fuhuş Suçları

Fuhuş, kelime anlamı itibariyle “aşırı derecede çirkin söz, tutum ve davranış, günah, edebe aykırılık, her türlü çirkinlik ve kötülük”tür (Bozkurt, 1996: 211-214). Fuhuş, “bir kadının evlilik akdi ve bağı olmaksızın, herhangi bir para, mal, istek gibi çeşitli karşılık gözeterek, bedenini bir erkeğin cinsel tatminine sunması” olarak ifade edilmektedir (Kırlı, 2010: 40). Fuhuş, bir kadın ve erkek cinsel ilişkisinden başka geniş anlamda kadının kadınlık lezbiyenlik/sevicilik, erkeğin erkekle şehvetle yakınlaşması livâta, hatta hayvanlarla cinsel ilişkiye girilmesi şeklinde dahi olabilmektedir (Tümer, 1996: 209-211).

Kadim toplumlardan itibaren sıklıkla meslek olarak da yapılan fuhşun tarihi çok eskidir. Birçok kavim ve uygarlıkta bu yüz kızartıcı suç işlenmiştir. Çalışmanın kapsamı gereği İslam hukukunda fuhşun ve zinanın yerine bakılacak olursa, fuhuş, yüz kızartıcı suçlardan sayılmıştır. Fuhuş, Kur'an'da, “fahşa, fahişe ve fevâhiş” kelimeleri ile anılmış olup, çeşitli ayetlerde geçmiştir. Fuhuş ve zina ile ilgili Kur'an'da geçen ayetlerden bazıları şunlardır; “Zinaya yaklaşmayın, gerçekten o, çirkin bir hayâsızlık ve kötü bir yoldur” (İsra/32). “Zina eden kadın ve zina eden erkeğin her birine yüzer değnek (celde) vurun

(Nur/2). Görüldüğü üzere fuhuş ve zina, İslam hukukunda uygun olmayan çirkin ve kötü bir davranıştır. Fuhuş, suç olarak sabit görüldüğü için çeşitli cezalarla da karşılık görmüştür. İslam dininin temel amaçlarından birisi, sağlıklı aile ve toplum yapısının korunması ve sağlıklı nesillerin devamını sağlamaktır. Bu itibarla fuhşun her türlüünü çirkin ve suç saymıştır. Zina, had cezaları içerisinde en ağır cezalandırılan suçlardan birisi sayılmıştır. Bununla beraber Kur'an, mümin insanı zinanın her türlüünden korumayı amaç edinmiştir. Kur'an, dünya ve ahiret saadetinin de her türlü fuhşiyetten korunmakla mümkün olacağını belirtmiştir. Bu bağlamda Kur'an, mümin kadın ve erkeklerin gözlerini haramdan sakınmaları konusunda uyarılarda bulunmuştur (en-Nur, 24/31; el-İsra, 17/32).

Osmanlı Devleti'nde de fuhuş ve zina suç sayılmakla birlikte çirkin bir fiil olarak nitelendirilmiştir. Nitekim Osmanlı'nın klasik hukuk sistemine dayalı olarak geliştirilen "Kitabü'l-Hudud" bölümlerinde "Babu'z-Zina" suçundan bahsedilmiştir. Babu'z-Zina alt başlığı şeklinde derlenen bilgilere göre zina, akıllı-ergen ve cezai ehliyeti olan bir erkeğin, kendi iradesi doğrultusunda evlilik akdi ya da mülkiyet bağı olmayan ve fiziksel açıdan yeterli bir kadınla cinsel olarak birleşmesidir (Menekşe, 2003: 10). Bu bağlamda Osmanlı'da zina suçunu işleyenler için caydırıcı ve suçu önleyici bir girişim olarak cezalandırılmaya gidilmiştir. Diğer yandan Osmanlı Devleti, şer'î hukuk sistemi dışında kaynağını fetva ve kanunnamelerden alan örfî hukuk sistemini de uygulamıştır. Dolayısıyla İslam hukukunun devlet başkanına tanımış olduğu ta'zir yetkisi, Osmanlı'da örfî hukuk sisteminin tatbikine yol açmıştır. Fuhuş ve zina suçu da İslam hukukunda her ne kadar had suç ve ceza bağlamında sayılmış olsa dahi bu suçun tespit edilemediği durumlarda ta'zir cezaları uygulanmıştır (Çabuk, 2020: 4; Akgündüz, 1999: 3). Çünkü şahitlerin yetersiz olması, yalancı şahitlik edilmesi, fuhuş ve zinanın yapıldığını kanıtlayamama gibi nedenler söz konusu olabilmektedir. İslam hukukunda yer alan ve had cezalarından sayılan fuhuş ve zina da evli kişiler yani muhsan¹⁸ olanlar için recm etme (taşlama)¹⁹ öngörülmüştür. Osmanlı Devleti'nde zina için verilen en çarpıcı recm (taşlama) cezası da resmi kayıtlarda 1680 tarihlidir. Zina ve akabinde gelişen recm olayı, faillerin ya da suçluların ikrarlarıyla değil de mahallelinin zina eden zanileri basması üzerine gerçekleşmiştir. İstanbul'da gerçekleşen bu recm olayına mahalleli, dört şahit ile şahitlik etmiştir. Osmanlı Devleti'nde zina suçuna

¹⁸ Muhsan, "Hsn" kökünden gelmektedir. Sözlük anlamı ise, "haramdan sakınan kimse" ve "men" dir. Terim olarak "Muhsan", akıllı, hür ve sahih nikâh ile evli olan ya da evlilik hayatı geçirmiş Müslüman kimselere denilmektedir. Muhsan' ın şartları hakkında detaylı bilgi için bkz. Şamil Dağcı, "İhsan maddesi" *DİA*, XXI, 546-548.

¹⁹ Sözlükte recm, "taşlama, taşa tutma, zan ve kovulma" anlamlarını ifade etmektedir. Terim olarak da İslam'da sahih nikâhla evli kişiler için zina etmeleri durumunda uygulanan ve taş ile vurularak öldürülen recm cezasıdır (Menekşe, 2003: 9; Esen, 2013: 440-444).

verilen recm cezası, kaynaklarda ayrıntılı olarak kaydedilmiş ve adına da “Vak’a-ı Recm” denilmiştir. Sözkonusu olay şöyle gerçekleşmiştir; İstanbul’un Aksaray semtinde oturan bir yeniçeri emeklisinin hanımı ile aynı semtte oturan ve ipekçi dükkânı bulunan esnaf bir Yahudi zina etmişlerdir. Zaniler arasında gerçekleşen bu durum mahalle halkı tarafından görülmüş ve Rumeli Kazaskeri olan Beyazizade Ahmed Efendi’ye bildirilmiştir. Görgü tanıkları, kadının bu esnaf Yahudi’yi Murat Paşa Camii yanında bulunan evine aldığını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla şahitler, zina eden bu şahısları basmışlar ve olaya şahitlik etmişlerdir. Bu olay üzerine kazasker Ahmed Efendi, evli kadının recm edilmesine, kadının evine giren Yahudi esnafın ise öldürülmesine karar vermiştir. Recm olayı ise, Sultanahmet Camii karşısında bulunan burmalı sütun yanında gerçekleşmiştir. O dönem şartları düşünüldüğünde, Osmanlı toplumu gibi İslam merkezli bir toplumun bu kadar aşikâr bir olayı seyretmeye gelmesi ve Sultanahmet Camii önüne toplanması şaşırtıcı bir durum değildir. Sultanahmet meydanında, zina eden kadın göğsüne kadar toprağa gömülerek, taşlanmak suretiyle öldürülmüştür.²⁰ Taşlama olayından bir gün önce de zina eden Yahudi esnafın boynu vurulmuştur. Söz konusu mahkeme kararının özeti ise, bu yazılı belgenin düzenlenmesini isteyen ve zina eden eşi Ayşe’den şikâyetçi olan davacı konumundaki Mehmet oğlu Abdullah Çelebi adlı şahıstır. Abdullah Çelebi, mahkemede Cemaziyelevvel ayının 25. günü öğlen vakti sıralarında Murat Paşa mahallesinde evlerinin dışında bulunan küçük odada Ayşe adlı eşinin Balat yakınlarında ikamet eden Yahudi esnaf Robin oğlu Mihail ile kendi istekleri doğrultusunda zina eylediklerini ifade etmiştir. Çelebi, aynı ifadesinin devamında bu durumun sorularak, gereğinin yapılmasını mahkeme heyetinden talep etmiştir. Yine söz konusu zina olayı ile ilgili aynı mahalleli arasından güvenilir ve dürüst dört şahit mahkeme huzuruna çıkarılmıştır. Fail olan Mehmet kızı Ayşe ise, küçük odada Mihail ile bulunduğunu ikrar ederek, kat’i suretle zina yapmadığını ifade etmiş ve olayı inkâra gitmiştir. Ancak mahkemeye getirilen şahitler, olayı ayrıntılarına kadar anlatmışlardır. Ayşe adlı kadının belirtilen saat ve yerde sırt üstü uzanmak suretiyle Yahudi Mihail ile sürme çubuğunun sürmeye girdiği gibi zina ettiklerini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla suç şahitlerin de beyanıyla sabit görülerek, kadına recm cezası, Yahudi Mihail’e de infaz cezası verilmiştir (ŞSA, 128. 41-a/1; Menekşe, 2003: 14-16). Gerek tetkik eserler üzerinden gerekse şer‘iyye sicilleri arşivinden derlenen bir mahkeme kararı doğrultusunda

²⁰ “... avret dahi hafr olunan çukura beline değin gömülüb bana bu hususta iftiradır cürm-i kabahatim yokdur şehzadelerin başı için kıyma beni azad eyle deyu feryat ve figan ede. İbtida karındaşı ve akabince etrafında ma halkullah ruz-ı mahşerden nişan verir seyirci taş üşürüb keşkek itdiler...” (Fındıklılı Mehmed Ağa, *Silahdar Tarihi*, İstanbul 1928, I, 731-732).

Osmanlı toplumunda zina suçuna verilen taşlama cezasından bahsedilmiştir. Osmanlı hukuk sisteminde zina suçunu işleyen fahişelere karşılık uygulanan bir ceza sistemi de “sürgün” dür. Bu tutum da genel anlamda halkın şikâyetlerine son vermek ve oluşabilecek taşkınları önlemek amaçlıdır (Kırlı, 2010: 43). Fahişeler, fuhuştan gelir elde ettikleri için sürgün olarak gittikleri yerlerde de bu fuhuş işlerine devam etmişlerdir. Sürgün cezalarının caydırıcı olması için İstanbul’da, III. Selim döneminde fuhuş yapanlar için sert tedbirler alınmıştır. Öyle ki bu sert tedbirlerden birisi, uygulanan idam cezalarıdır. Arşiv kayıtlarından derlenen bir bilgiye göre, 1790 yılında Asitane-yi Aliye’de, Üsküdar’da ve Kasımpaşa’da sabah asılan fahişeler vardır (BOA, Hat, 206, 10845). İdam cezası da Osmanlı’da örfi hukuk sisteminin benimsendiğini göstermektedir. Genel itibari ile Osmanlı’da fuhuş suçlarına sürgün cezaları çoğunluktadır. Bekâr şahıslar aile fertleri ile beraber, evli olanlar ise eşleri ile beraber sürgüne yollanmaktadır. Arşiv kayıtlarından elde edilen veriler neticesinde Konya’daki Bıçkın Ayşe adlı fahişe, kocası birlikte Kıbrıs’a sürgün edilmiştir (BOA, DH. MKT. 1566.32; BOA, A. MKT. MVL. 80.84).

Tanzimat’la birlikte 19. yüzyılda yeni ceza kanunnameleri ile birlikte ve değişen dünya koşulları ile birlikte Osmanlı’da fuhuş algısında değişiklik görülmüştür. Tanzimat ile birlikte bu değişimlerin yaşanmasında belli etmenler rol oynamıştır. Dünyevileşme, sekülerlik, gayrimüslimlerin etkin rol alması ve özgürlüğe dayanan istekleri, siyasi ve nüfuz sahibi zenginlerin artması, cinsel suçların önlenmek istenilmesi gibi sebeplerden ötürü, 19. yüzyılın ikinci yarısında fuhuş algısı değişmiştir (Kırlı, 2010: 46). Bu algının değişimine paralel olarak genelevlerin açılması ve artması bu duruma örnek gösterilebilir. Gayrimüslimlerin çoğunlukta olduğu yerlerde Galata ve Pera’da (Beyoğlu) genelevleri bulunmaktadır. Özellikle Galata’da ilk genelevi açılmıştır (Ortaylı, 2000: 142). Osmanlı’da değişen bu fuhuş algısı, devletin kuruluşundan itibaren gelen şer’i hukuk yapısında kopma olduğunu açıkça göstermektedir. Bu durum Osmanlı Devleti gibi İslam hukuk ekolünü benimsemiş bir devlet için önemli bir radikal dönüşümdür (Kırlı, 2010: 46). Bundan başka Tanzimat ile birlikte hapis cezaları da oldukça sık uygulanmıştır. Kürek cezası, pranga-bendlik cezası ve tard (sürgün) cezaları oldukça fazladır (Akgündüz ve Cin, 2011: 319).

Fuhuş ile ilgili genel bilgiler verildikten sonra fuhuş suçu Taşköprü örneği üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır. Aynı konuya ait olan belgenin tarihi 1863’tür. Sadaret makamına yazılan mazbatada, Kastamonu mahallatından Hacı Hamza mahallesi sakinelerinden Şam Dudu adlı fahişenin daima fuşiyet yaptığı ve birtakım kimseleri yoldan çıkardığı ve bu anlamda şahısları zarara uğratmakta olduğu yazılmaktadır. Bu fahişenin tard (sürgün) ve

teb'idi (uzaklaştırma) ahali tarafından ifade olunmuş ve dilekçe ile ricada bulunulmuştur. Fahişe, fiilleriyle fuhşiyetinin derecesini artırmış ve şunu bunu yoldan çıkardığı gibi çeşitli zararlar verdiği açıkça beyan edilmiştir. Hükümet çoğu kez mahalleye baskın vererek, hayli defalar gelerek hapis ve tutuklamada bulunmuştur. Fahişe, fuhuştan geri durmayıp, salih ve güzel bir yol tatbik etmemiştir. Bu kere dahi Deveciler mahallisinden Çaylakoğlu Ruşen adındaki kimse ile Sarıkaya adlı mahalleye giderek, adı geçen yerde bu habis (kötü) fiili işlediği tekrar anlaşılmıştır. Bu çirkin fiili işledikleri kol memuruna haber verilip, derdest edilmiştir. Bu hareketlerini ikrar eylemişlerdir. Fahişe, kanunen hapis ettirilmişse de yine de ıslah olmamıştır. Tekrar aynı fenalıkları yaptığı için fahişenin başka bir eyalete münasip olarak tard (sürgün) edilmesi ve yollanması hususu görüşülmüştür.

Kastamonu Meclisinin 13 Haziran 1862 ve 25 Haziran 1863 tarihli yazısıyla durum Meclis-i Vâlâ'ya havale edilmiş, sorgu dairesinde görüşülen mazbata kaydında, Hacı Hamza mahallesi sakinelerinden Şam Dudu adlı iffetsiz, düşkün kadının birçok kez defa baskın verilerek hakkında işlem yapıldığı ifadesi geçmiştir. Ancak bu fahişenin bu kadar baskın ve cezaya rağmen uyarıları dikkate almadığı görülmektedir. Fahişe, yine aynı istikamet üzere devam etmiştir. Yine meclis mazbatasında adı zikredilen fahişenin kendisi ile beraber birçok kişiyi salih yoldan çıkarmakta olduğundan, uzak bir eyalete münasip bir mahalleye yollanacağı izin isteme ile tebliğ edilmiştir. Ayrıca kanun-ı cezanın iki yüz birinci maddesinde *her kim erkek ve kadından genç kimseleri ihlal ve iğfal ederek fuhşiyetten teşvik edip, hırsını tahrik ederse ve bu kötü işin sebeplerini kolaylaştırırsa ve adab-ı umumiyyeye aykırı harekete cesaret eyleser, bir aydan bir seneye kadar hapis olunması* belirtilmiştir. Yine hapis cezasının geçici olarak sürgüne dönüştürülmesine mutlaka irade-i seniyye ile bağlı olması yazılmıştır. Bu hükme uygun olarak bu fahişenin tutuklanıp, mahpus tarihi itibari ile bir sene müddetle Kastamonu dâhilinde kâin Taşköprü Kazâsına sürgün edilmesi emir ve irade buyrularak, gereken fermânın yazılması istenmiştir (BOA, İ. MVL. 492. 22260).

4.3. Taşköprü'de Mala Karşı İşlenen Suçlar: Hırsızlık, Gasp Olayları ve Eşkıyalık

Faaliyetleri

Mal kelimesi, çoğulu “emval” olan ve Arapça ‘da “malik olunan her türden nesne” olan ve hukukta karşılığı olan genel mülkiyeti ifade etmektedir (Hacak, 2003: 461). Bu itibarla insanların can ve ırz güvenlikleri dışında hayatlarının bir anlamda sigortası niteliğinde olan malları gelmektedir. Mala karşı işlenen suçlar da toplumda oldukça

yaygındır. Bu suçlar içerisinde hırsızlık hemen hemen her dönem sıklıkla görülmektedir. Genel anlamda başkasının malına, mülküne, eşyasına ve hukukuna tecavüz olarak nitelendirilen hırsızlık, çok eski dönemlerden itibaren var olmuştur. Gündelik yaşamda görülen ve mala karşı işlenen suçlar, insanları çeşitli zararlara uğratmaktadır. Bundan başka eşkıyalık ve gasp suçları, sadece insanların mallarını değil, onların can güvenliğini de tehdit etmektedir. Mala karşı işlenen suçlar ve bunların Taşköprü'deki örnekleri bu bölümde açıklanmaya çalışılacaktır.

4.3.1. Hırsızlık Suçları

Hırsızlık, Arapça' da "sirkat ya da serika" anlamlarına gelmekte olup, "başkasına ait olan malı, mülkü gizlice çalma, alma" olarak ifade edilmektedir. Ayrıca eski Türkçe'de, "uğrulama" anlamına gelmektedir (Bardakoğlu, 1998: 384-385; Koç, 2019: 266).

Hırsızlık, "ceza ehliyeti tam olan bir şahsın, kendi isteği ve iradesi doğrultusunda, bir malı kendi isteği ile alması" olarak tanımlanmıştır. İslam hukukunda hırsızlık, had²¹ cezasını gerektiren suçlar arasında sayılmıştır. Dolayısıyla İslam hukukunda hırsızlık yasaklanmış bir eylemdir. Kur'an-ı Kerim'de, kendi iradesi ile tüm şartları yerine getirilerek yapılan hırsızlığın cezası çeşitli ayetlerde belirtilmiştir. Bu ayetlerden bazıları; "*hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah'tan bir ibret olmak üzere sağ ellerini bilekten kesin*" (Maide, 5/38). "*Yanlış olduğunu bile bile yöneticilere rüşvet vererek, insanlara ait olan mallardan bir kısmını günah ile yemeyin*" (Bakara, 2/188). Buradan da anlaşılacağı üzere hırsızlık suçları İslam hukukunda ve Kur'an-ı Kerim'de yasaklanan ve suç sayılan bir fiildir. Ayrıca İslam hukukuna göre tam bir hırsızlık suçunun oluşması için gerekli bazı şartlar bulunmaktadır. Bu şartlar aşağıda sıralanmıştır.

- Hırsızlık suçunun öncelikli şartı, hırsızlığı yapanın ya da failin suç işleme kastının tam ve açık olması lazımdır.
- Failin ya da suçlunun hırsızlık eylemi için tam ehliyetli olması yani akıllı ve buluğ çağına ermiş olması gerekir.
- Hırsızlık için çalınan malın bir değerinin ya da fiyatının olması da aranan şartlar arasındadır. Para, dirhem ya da dinar arasında mezhepler arasında görüş ayrılıkları vardır.

²¹ Had, Sözlük anlamı itibariyle "men etmek" demek olan Had, Allah hakkı (kamu hakkı) olarak uygulanması gereken miktarı ve belli olan cezalardır (Akgündüz ve Cin, 303; Koç, 266).

- Hırsızlık eylemi için malın ya da mülkün gizlice alınmış olması gerekmektedir. Hırsızlığı, eşkıyalık ya da gasptan ayıran fark burasıdır.
- Çalınan malın fiil esnasında bir başkasına ait olması gerekir. Ancak ortak mallar ebeveynler, aile üyeleri, çocuklar ve karı-koca arasında hırsızlık suçu tam anlamıyla sayılmaz ve bunlara had cezası uygulanmaz.
- Hırsızlık (sirkat) suçu için iki şahit gereklidir. Hırsızlık fiili için ikrar da gereklidir.

Görüldüğü üzere yukarıda belirtilen maddi ve manevi tüm şartlar sağlandığı takdirde tam bir hırsızlık suçu oluşmaktadır (Koç, 2019: 267-268).

İslam hukuku bünyesinde şekillenen ve örfi idari kanunnamelerle desteklenen Osmanlı Devleti Hukukunda ise hırsızlık elbette ceza gerektiren suçlar arasında sayılmıştır. Osmanlı Devleti'nde de hırsızlık suçları için tıpkı İslam hukukunda geçerli olan "el kesme" şeklinde olan had cezaları uygulanmıştır. Osmanlı örfi hukukunda yer alan kanunnamelerde geçen bazı ifadeler; "mucibince", "şer'le icra eyleyesin", "sarık-i mezbur"²², "hadden kat-ı yed olunması (had suçundan el kesme cezası)" şeklindedir (Akgündüz, 1992: 91). Bundan başka Osmanlı Devleti hukukunda hırsızlık suçları için had cezaları dışında ta'zir in de uygulandığı görülmektedir. Çünkü had cezası gerektiren suç unsurlarının eksik olması durumunda olay ta'zir kapsamında değerlendirilmektedir. Bu suçlar arasında, sopa cezası, kürek cezası, pranga cezası ve tard (sürgün) cezası vardır (Yakut, 2006: 27-31). Zira Osmanlı Devleti'nde hırsızlık suçunu sürekli yapan ve bunu alışkanlık haline getirenlere de ölüm cezası (siyaseten katl) verilmiştir (Akgündüz ve Cin, 2011: 306-307). Bundan başka hırsızlık suçunu işleyenler için öngörülen bir ceza da para cezasıdır. Hırsızlık suçları için Kanuni Sultan Süleyman'ın kanunnamelerinde geçen bir ifade de, "Eğer kovan ya da koyun uğurlasa serika hesabına yetmezse kadı ta'zir edip, ağaç başına akçe alına. Ve eğer serika hesabına yetse elin keseler" şeklinde ta'zir den ve had cezasından bahsedilmektedir (Yakut, 2006: 31). Dolayısıyla çalınan mal belli bir değere yani nisab²³ miktarına ulaşmazsa ta'zir cezası, belli bir değere ulaşırsa da had cezasının verileceği şeklinde hükmolunmuştur.

Taşköprü'de kayıtlara geçen hırsızlık olayının belge tarihleri, 17 Mart 1852 ve 19 Mart 1852'dir. Taşköprü'ye tabi olan Yoğunluk Karyesi sakinlerinden Hasan Çelebioğlu Mustafa'nın oğlu İsmail adlı şahsın yazmış olduğu dilekçede, mağduriyetini ifade etmiştir.

²² Sarık-i mezbur; Adı geçen, zikredilen, hırsız denilmektedir. Hırsızlık yapanlara "sarık" denilmektedir (Bardakoğlu, "Hırsızlık", DİA, XVII, 386; Devellioğlu, "Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat" 2013).

²³ Nisab, Zekât ölçüsü anlamına gelmekte olan nisab için derece, miktar, sınır, had sözcükleri de kullanılmıştır. Altının nisabı: 20 miskal, gümüşün nisabı, 200 dirhem, keçinin nisabı, 40 adet iken devenin nisabı ise 5 adettir (Devellioğlu, "Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat" 2013).

İsmail adlı şahıs, dilekçede, bundan birkaç ay önce pederi Mustafa'nın hanesini tamiri esnasında ambara koymuş olduğu biraz nakit parasını ve yaklaşık altı bin guruşluk eşyalarının bir gece vakti çalındığını ifade etmiştir. Dilekçede aynı zamanda Mustafa'nın ve oğlu İsmail'in eşyalarını ve nakit parasını çalanların da yazıldığı aşikârdır. Bu şahıslar, aynı karye sakinlerinden olan Ali Beyoğlu Burunsuz Salih, Ulusaray Divanından Küpelioglu Uzun Ahmet, Uzun Ahmet'in kız kardeşi ve kız kardeşinin kocasıdır. Kastamonu Valiliğine yazılan yazıda, hırsızların aşikâr olmasında yanlarında bulunan ve çalınan eşyalardan olanların görülmesidir. Aynı resmi yazıda Taşköprü Kazâsı müdürü Salih Bey hırsızları koruma yoluna gitmiştir. Salih Bey'in bu keyfi davranışının önlenmesi gerektiği, çalınan eşyaların ve nakit paranın bir an evvel geri alınıp, gerçek sahiplerine verilmesi ve mağduriyetin giderilmesi dilekçede belirtilmiştir. Kazâ müdürünün bu hamleyi hangi gerekçe ile yaptığının iyice anlaşılması, olayın tahkik edilmesi meclis marifeti ile ortaya çıkarılması gerektiği yazılmıştır. Ayrıca çalınan eşyaların ve paranın da bulunup, tespit edilerek ve kayıtlara geçmesi konusunda da bir tezkere yazılması icap olmuştur (BOA, A. MKT. DV. 54.29). Görüldüğü üzere, Taşköprü'de geçen ve kayıtlara yansıyan hırsızlık vakasının sebepleri arasında karye sakinleri arasında çalınan para ve eşyadır. Burada da belirtildiği gibi, dünyalık olan para, mallar ve eşyalar insanlara her dönemde çekici kılınmıştır.

Taşköprü'de gerçekleşen ve kayıtlara geçen bir diğer hırsızlık vakası ise 1855 tarihlidir. Hırsızlık vakası ile ilgili olarak yazılan belgelerden biri emirnâme-i sami kayıdır.²⁴ Diğer belge ise, Kastamonu Valiliği'ne yazılmıştır. Taşköprü Kazâsı ahali tarafından takdim olunan yazıda, hırsızlık vakasına konu olan yer Muzaffereddin Camii Şerifi'dir. Bu camide eskiden beri vakıf şartı da bulunmaktadır. Kazâ ahalisinden ve meclis a'zasından olan Hafız Zihni Efendi adındaki şahıs, bu sudan cami şadırvanında fazla su diyerek bütün bütün suyu kendi hanesine çekmiştir. Bu cihetle adı geçen şadırvan, susuz ve kullanılmaz hale gelmiştir. Hafızın bu tutumundan ötürü hem ahali hem de caminin hademesi meşakkat ve zaruret haline düşmüştür. Ahali, bu şadırvan suyunun tekrar camiye iade edilmesine ve hafızın meclis üyeliğinden el çektirilmesine dair ifadelerden söz etmiştir. Meclis marifeti ile olay tahkik edilerek, hafızın bu aykırı davranışının araştırılması için 28

²⁴ Emirnâme-i Sami kaydı; Osmanlı Devleti'nde sadrazamlık makamından diğer mülki askeri makamlara çıkarılan yazılı buyruklardır (Bknz. BOA, *Osmanlı Arşiv Rehberi*, 2017).

Kasım 1855 tarihinde Kastamonu valisine bir emirnâme-i sami yazılmıştır. Bu kayda göre, Hafız Zihni Efendi, şadırvan cami suyunu, kendi hanesine çevirmek suretiyle haremlik ve selamlık olarak kullanmıştır. Yazılan dilekçede de ahali, hafızın hilesinden çekinmişler ve bu konuyu yetkililere taşımışlardır. Hafızın şiddetinden ve uygunsuz olan ahlak dışı tutumlarından ötürü de meclis üyeliğinden çıkarılması gerektiğinden bahsetmişlerdir (BOA, A. MKT. DV. 78.63). Hafızın mesleği ile çelişen bu durum, ahalinin tepkisine neden olmuştur. Ayrıca ahali ve cami hademesinin de zor durumda kalmasına neden olmuştur.

Taşköprü’de gerçekleşen başka bir hırsızlık suçunda da bir camiden hırsızlık vakası söz konusudur. Kastamonu meclisinin, 20 Haziran 1859 tarihli Meclis-i Vâlâya havale buyrulan bir kısım mazbatasında Taşköprü Kazâsı’na tabi olan Pavnic Karyeli Timurcu Safi, Karacaoğlu Süleyman, Bük Karyeli Kaçaroğlu Yahya ve Karnı açığoğlu Mehmet adındaki şahısların Bozoğlak ve Eğerciler Divanları etrafında olan cami-i şerifin kapısının kilidini gece vakti kırmışlardır. Hırsızlar, içeriye girip, altı adet kilim ve bir seccadeyi çalarak, aralarında taksim ettiklerini itiraflarıyla belirtmişlerdir. Adı geçen camideki eşyaların geri alınması hususunda cami şerif sakinleri, suçluların gerekli cezaları almalarını istemiştir. 30 Haziran 1859 tarihli ceza müzekkeresinde gösterilen yönüyle bu camii çevresinde insanlar ikamet etmemektedir. Aynı zamanda ıssız olan camiinin mahalle ile ilişkisi yoktur. Dolayısıyla hırsızlar, kapalı ve çevrili olan camiinin duvarını delmişlerdir. Ayrıca duvarın diğer kısmını da merdiven ile aşmışlardır. Tam bir hırsızlık suçunu oluşturan bu etmenler birlikte değerlendirildiğinde, hırsızlık edenlerin geçici küreğe konulması, kanunun iki yüz yirminci maddesinde tekrar ettiğinden adı geçen şahısların bu hükme tevfiğ ve hapislerinden itibaren üçer sene müddetle pranga olunmaları konusunda Kastamonu valisine yazı yazılmıştır. Yine yapılan tahkikat sonrasında Pavnic Karyesi’nden Timurcu Safi adındaki şahsın evinde gizli tutulan bir adet kilim olduğu ahali tarafından haber alınarak, Safi’nin hanesinin araştırılması istenmiştir. Safi’nin hanesi tetkik edildikten sonra evinde gizli olan bir kilim bulunmuş ve bu kilimin camiden çalınan kilim olduğu tespit edilmiştir. Çalınan kilim ile beraber Safi ve aynı karye ahalisinden Karacaoğlu Süleyman ve Bük Karyesi’nden Kaçar oğlu Yahya ve Karnıaçık oğlu Mehmet adındaki şahısların, hırsızlık tarihinden yaklaşık iki yıl önce aralarında hırsızlık için ittifak etmiş oldukları anlaşılmıştır. Bu ittifakın gereği olarak da geceleyin camiye girerek, cami kapısının kilidini kırmışlardır. Hırsızlar, camiden kilim ile seccade çalmışlardır. Camiden çaldıkları eşyaları da aralarında paylaşmışlardır. Camide yapılan bu hırsızlık vakası için keyfiyete yer kalmayacak şekilde tahkikat yapılmıştır. Safi’nin evinde bulunan kilim de bu hırsızlık olayını inkâra götürmeyecek şekilde aşikâr olmuştur. Suçlulara üçer sene müddetle kürek ve prangabentlik

cezası verilmiştir (BOA, A. MKT. MVL. 109.17; BOA, A. MKT. MVL. 109.30.1). Görüldüğü üzere hırsızlık vakaları, yalnızca para ve kıymetli eşyalarla sınırlı kalmayıp, camide ibadet yapanların kilim ve seccadelerini dahi çalacak kadar ileri gitmiştir. Bu hırsızlık vakasındaki etmen, Taşköprü'deki eski ve tarihi bir camiden kıymetli kilim ve seccadelerin çalınma isteğidir. Ayrıca hırsızlara camiden kıymetli kilim ve seccadeleri çalmaya kadar itebilecek bir sebep de o dönemin koşullarına bağlı olarak taşrada mevcut olan işsizlik ve fakirlik gibi sosyo-ekonomik sebeplerin olması ihtimal dâhilindedir.

Taşköprü'de gerçekleşen bir hırsızlık olayı da 12 Kasım 1862 ve 17 Kasım 1862 tarihli belgelerde anlatılmaktadır. Aynı konuya ilişkin yazılan mazbatada tam filleriyle gerçekleşmiş bir hırsızlık söz konusudur. Boyabad Kazâsına tabi Karaağaç Divanı ahalisinden Abdioğlu Ahmet ve Dere Divanından Başçavuş oğlu İbrahim ve Menteş oğlu Timurcu Salih ile beraber oldukları ve ismi belirlenemeyen şahıslar, hırsızlık yapmışlardır. Bu hırsızlar, Taşköprü'ye bağlı Bayat divanından Evzoli oğlu Mehmet'in geceleyin ambarından bir takım mallarını ve eşyalarını çalmışlardır. Yine aynı hırsızlar, İmamoğlu Mehmet'in arı kovanından bir miktar balını ve Kaba Durmuş oğlu Mehmet'in dahi koyununu çalarak, hırsızlık yapmışlardır. Şahıslar, çaldıkları koyunu dağda kebab ederlerken üzerlerine Kiriş oğlu Selim gelmiştir. Çalınan eşyalardan bir miktar eşyayı Selim'e veren hırsızlar, dağda davar çobanı olan Selim'i kendi amaçları için kullanmaktan çekinmemişlerdir. Hırsızların çoban olan Selim'e, "sen buraları bilirsin kimin hanesinde mal ve eşya vardır, bizlere göster, göstermediğin halde seni itlaf ederiz" diyerek, cebir ve tehdit etmeleri cihetiyle Selim, hırsızların korkusundan acziyete düşmüştür. Bundan başka içlerinden olan Bayat divanından Kabal oğlu Mahmut'un, bu hırsızlık olayını hükümete haber vermesi üzerine Ahmet, İbrahim ve Salih derdest olmamak için firar etmiştir. Ahmet'in ve Salih'in hanesinden çalınan eşyaların bazıları ortaya çıkarılmıştır. Yapılan sorgulamalar kapsamında Çoban Selim dahi karyesinden alınarak, mahkemeye getirilmiştir. Dizdar Hüseyin Ağa adlı bir şahıs bu durumu sorguda ikrar eylemiştir. Ahmet'e isnad edilen suçlar sorgu ifadesinde yer almıştır. Bu sorgu ifadesine göre Ahmet adlı şahıs, arkadaşlarıyla beraber geceleyin ve üzerinde olayda kullanmasa dahi silahlı bir şekilde hanenin üzerinde kilidi bulunan ambara girmişlerdir. Hırsızlar, ambarda yer alan eşyaları çalmışlardır. Bu eşyalar arasında, bal ve koyun da bulunmaktadır. Hırsızların dağda kebab yerlerken, çoban Selim'in onlara doğru gitmesi ifadede geçmiştir. Selim'e de çalınan eşyalardan bir top bez ve kumaş parçası, bir de zenne entarisi vermişlerdir. Suçlular hakkında kanunname-i hümâyunun iki yüz yirmi ikinci maddesine göre, Ahmet'in üç sene müddetle kürek cezasına çarptırılmasına karar verilmiştir. Selim'in dahi kanunun iki yüz otuzuncu maddesine

tevfikan üç ay müddetle hapsi karar olmuştur. Mahmut'un da hırsızlık suçunu hükümete haber vermesi ve zor durumda olması gibi sebeplerle cezasının düşmesi yönünde karar çıkmıştır. Bu bağlamda Mahmut'un tahliyesi de meclis tarafından ele alınıp, uygun görülmüştür. Bundan başka Ahmet ve Selim'in, 1862 Ekim ayında hapse konulmasına ilişkin olarak tutulan sorgu ifadelerinin zarfta bitişik olarak gerekli resmi kurumlara takdim olunmuştur. Ayrıca firari suçluların dahi arkaları bırakılmayarak, yakalanıp, sorgularının icra edilmelerine dair mazbata yazılmıştır. Diğer belge de Kastamonu Meclisinin, 27 Kasım 1862 ve 26 Ekim 1862 tarihlerinde Meclis-i Vâlâ'ya havale buyrularak, muhakemat dairesinde görüşülen bir kısım mazbatasıyla ekli sorgu dosyalarının açıklanmasından anlaşılmıştır. Bu belgede aynı hırsızlık suçuna ilişkin olarak yazılan farklı bir bilgi de Selim'in bu hırsızlık suçuna doğrudan ve evvelce girmemesi nedeniyle almış olduğu ceza, iki yüz otuzuncu madde hükmüne icaben yalnızca üç ay haptir. Evvelce hükümete bu hırsızlık suçunu ifşa eden Mahmut adlı şahıs da salıverilmiştir. Ayrıca çalınan arı kovanları, ballar ve koyunun da tahsil edilmesine karar verilmiştir. Kastamonu mutasarrıflığına bu konuda bir resmi yazı gönderilmiştir (BOA, MVL. 642.52). Belgelerden de anlaşıldığı üzere bu hırsızlık suçunda malların yanı sıra yiyecek temini olan ve karyelerde hemen hemen bütün şahısların ambarlarında bulunan bal ve koyun gibi ticari metalar çalınmıştır. Ayrıca hırsızların cüretkâr bir tutum içerisinde bir davar çobanı olan Selim ile işbirliğine girip, ona çalınan mallardan pay vermeleri de oldukça ileri gittiklerinin bir göstergesi sayılabilir. Zira hırsızlar bu davranışları itibariyle, çoban aracılığıyla kimin hanesinde, kimin ambarında neler olduğunu öğrenmeye çalışmışlardır. Hırsızların Selim'i tehdit edip, kendisini korkutmaları da planlarının işleyişini daha çok sağlamaları amacına yöneliktir.

Taşköprü'de gerçekleşen diğer hırsızlık vakası da 9 Mart 1865 tarihli belgede anlatılmaktadır. Yazılan mazbatada, Kastamonu Sancağı'nın 21 Ocak 1865 tarihinde Meclis-i Vâlâ'ya havale buyrulan mazbata ve ekli sorgu dosyasında, muhakemat dairesinde görüşülüp, açıklığa kavuşturulan hırsızlık olayından bahsedilmiştir. Taşköprü'de kâin olan Kevni'ye bağlı Allame Divanının Kayışoğlu Karyesi sakinlerinden Ali adlı şahıs, firari olarak kayıtlara geçmiştir. Ali'nin yanında olan ve ittifak etmiş olduğu Yazı Hamid Divanından Bevci Karyesi ahalisinden Dede Beyoğlu Mehmet ve Taşköprü Kazâsından İbrahim adlı şahsın da hırsızlık yaptıkları bilinmektedir. Hırsızlar, geceleyin hanelerden belirli bir miktar eşya ve arı kovanlarını çalmışlardır. Hırsızlık suçu Ali adlı şahsın ikrar ve itiraflarıyla belirmiştir. Bununla beraber dâhil olduğu anlaşılabilir ve inkârı mümkün olmayan Mehmet'in de hırsızlık içinde yer aldığı aşikârdır. Ali'nin diğer hırsızlarla ülfet etmesi, hırsızlığa dâhil olduğunun işaretlerinin belirmesi, ahali tarafından bu durumun işitilmesi

üzerine keyfiyetin önlenerek, Ali'yle ilgili gelecek cevaba göre hakkında işlem yapılacaktır. Diğer hırsızlarla ilgili olarak da kötü bir suç olan hırsızlığı yapmalarından ötürü, üç sene müddetle hapis olunmalarına, kanun-ı cezanın iki yüz yirmi ikinci maddesi gereğince, bu kanuna dayanarak, Ali'nin de bu hükme göre tevfik edilmesine karar verilmiştir. Ayrıca bu kanun gereği hapis tarihinden itibaren üç sene müddetle hapis olunmasına karar verilmiştir. Adı geçen Mehmet hakkında bir kat daha tahkikat yapılarak, firarda olanların hepsinin yakalanarak, sorgularının icra edilmesine ve bu konuda bir mazbata yazılmasına karar verilmiştir. Aynı davaya ilişkin olarak Kastamonu mutasarrıflığına sadrazamlık makamından bir yazı yazılmıştır (BOA, MVL. 697.17). Görüldüğü üzere Kastamonu'ya bağlı Taşköprü'de gerçekleşen bu hırsızlık vakası da arı kovanlarının çalınmasına yöneliktir. Taşköprü'de gündelik yaşamda gerçekleşen bu hırsızlık vakası, karyeler arasında insanların geçimlerini üstlendikleri arı kovanları, ballar ve hayvan hırsızlıkları ile ilgilidir. Bu da o dönem koşullarında gündelik hayatta köylülerin sosyo-ekonomik profillerini göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Taşköprü'de gerçekleşen bir başka hayvan hırsızlığı da 2 Eylül 1892 tarihli belgeye aittir. Kastamonu Valiliği'ne yazılan bu yazıda, Taşköprü Kazâsı'nın Tukaşeler Karyesi ahalisinden ve kayık reisi olan Ahmet ağa imzasıyla yazılan dilekçeden bahsedilmiştir. Ahmet ağa, halazadesine ait olan iki çift öküzün daha önceden çalındığını beyan etmiştir. Bu davadaki hırsızlar tutuklanıp, ceza almışlardır. Hırsızlık olayından sonra hırsızlar, çalınan öküzlerden bir çiftini Sarı Kavak Divanı muhtarının kefaletiyle, bir başkasına satmışlardır. Ahmet ağa adlı şahıs, bir dilekçe yazarak, çalınan öküzlerin bulunup, iadesi için ve adaletin tecellisinin gerçekleşmesi nedeniyle bu konuda yetkililerden yardım istemiştir (BOA, BEO. 61.4539).

Taşköprü'deki bir hayvan hırsızlığı da 5 Kasım 1893 tarihli olan belgede geçmektedir. Taşköprü'ye bağlı Gökçeagaç Nahiyesinin Ardıç Karyesi'nden ve asâkir-i şâhâne çavuşlarından Mustafa Asım tarafından dilekçe verilmiştir. Mustafa Asım, ahırından üç baş beygirin çalındığını söylemiştir. Ayrıca Mustafa Asım, hayvan hırsızlarının bu aralar çoğaldığını dilekçesinde belirtmiştir. Mustafa Asım, cüretkâr hayvan hırsızlarının bulunup, derdest edilerek, terbiye edilmeleri ve çalınan malların bulunmasını rica etmiştir. Durumun aciliyetine dikkat çekilerek, yetkililerden bu devam eden hırsızlık olayının önlenmesinin gerekliliğini rica etmiştir (BOA, DH. MKT. 162.44).

Taşköprü'de gerçekleşen ve kayıtlara geçen bir başka hırsızlık vakası da 1894 tarihlidir. Taşköprü Kazâsı dâhilinde Küçüksu Divanında bir şahsın hanesinin ahırından

geceleyn bir baş inek ile eşek çalınmıştır. Bu hırsızlık suçunda hükümete ulaşan müracaatın sonuçsuz kaldığı yazılmıştır. Jandarma efradından Şükrü mührüyle verilen dilekçede, sonuçsuz kalan hayvan hırsızlıklarının önlenmesi yazılmıştır. Adaletin tesis edilmesinin lüzumuna dikkat çekilerek, dilekçe ekli olarak neticenin tebliğ edilmesi hususu ifade edilmiştir. Kastamonu Vilayeti Mektubi Kaleminden Sadaret Makamına yazılan yazıda da aynı olaydan söz edilmiştir. Belgede Taşköprü dolaylarında sonuçsuz kalan hayvan hırsızlıklarından ahalinin çok rahatsız olduğu dile getirilmiştir. Çalınan hayvanların bir inek ve eşek daha olduğu Jandarma efradından Şükrü imzası ifadesi burada da belirtilmiştir. Bu bahisle dilekçe ile birlikte ekli olarak sunulan yazılar, sorgu ifadeleri tahkikatın genişletilip, netice bulması için 16 Haziran 1892 tarihli ve yirmi yedi numaralı sadaret makamından yazılmıştır. Ayrıca bu konuda ilgili kazâ kaymakamlığına tebligat da yapılmıştır. Bu itibarla alınan resmi cevapta zikrolunan inek ve eşi bulup, teslim edeceklerine ve şayet bulamadıkları takdirde bedelini tazmin edeceklerine dair ilgili karyenin ihtiyar heyetinden teminat alındığı belirtilmiştir (BOA, BEO. 427.31989). Buradan da anlaşıldığı gibi gündelik yaşamda meydana gelen hırsızlık vakalarının çoğu muhtelif karyelerde gerçekleşen hayvan hırsızlıklarıdır.

Bu suç vakalarından başka Taşköprü’de gerçekleşen iki hayvan hırsızlığı daha bulunmaktadır. Taşköprü’de gerçekleşen hayvan hırsızlığının bir örneği de ahalinin yetkililere vermiş olduğu dilekçelerde anlatılan toplu hayvan hırsızlıklarıdır. Bu itibarla kayıtlara geçen ve tarihinin 7 Temmuz 1894 olan belgede toplu hayvan hırsızlıklarına yönelik verilen ve sonuçsuz kalan dilekçelerden bahsedilmiştir. Belgede, genel olarak Taşköprü’ye bağlı çeşitli karyelerdeki hayvan hırsızlıklarının giderek artmış olduğu bilgisinden söz edilmiştir. Hayvan hırsızlarının ya da faillerinin ise, cüretkâr bir şekilde çalmaya devam ettikleri ve bunların ortaya çıkarılmadığı da yazılmaktadır. Ahali, hükümetten bu konuda ilgili kanun gereğince sonuç beklemektedir. Zira geçimini hayvancılıktan temin edenlerin, bu hırsızların şerlerinden çekindikleri hususu da yazıda belirtilmiştir. Bu bahisle ahali, aralarından Ahmet adlı bir şahıs aracılığıyla dilekçe vermek suretiyle hırsızlıkların geniş çapta aranıp, derdest edilmeleri hakkında hükümetin adaletine sığınmışlardır (BOA, BEO. 431.32322).

Son olarak Taşköprü’de gerçekleşen bir hayvan hırsızlığı da Alevsarayı Divanında yer alan Sapaca köyünde gerçekleşmiştir. 10 Temmuz 1899 tarihli belgeye konu olan şahsın

dilekçesi, İngiltere'nin yüksek İstanbul kaçıları²⁵ okçularından Osman mührüyle verilmiştir. Kavvas (okçu) Osman, Alevsarayı Divanında yer alan Sapaca Köyü'nde, bir vakitten beri hayvan hırsızlıklarının arttığını belirterek, kendisinin de üç hafta önce bir merkebinin çalındığını yazmıştır. Osman dilekçesinde, olayın tahkik edilerek, çalınan merkebin iadesini talep etmiştir. Osman mührüyle verilen dilekçede bu hayvan hırsızlığının bir an önce neticelendirilip, kendisine bu konuda haber verilmesi hususunda yetkili makamlardan talepte bulunmuştur (BOA, DH. MKT. 2231. 58).

4.3.2. Gasp Olayları

Sözlük anlamı itibariyle gasp, “bir şeyi, sahibinden zorla almak, birine üstünlük kurmak ”tır (Aydın, 1996: 387). Geniş anlamda gasp kelimesi, “bir malı sahibinin, izni ve yetkisi dışında cebren almak ve o malı haksız bir şekilde zapt etmektir”. Bu tanımdan hareketle, gasbın olduğu yerde zorlama olduğu için hırsızlıktan farklı olarak, genellikle yaralama ve darpta bulunmaktadır. Zira şahıslar, olay esnasında canları ve malları konusunda hırsızlığın gerçekleştiği yerde, faille karşı karşıya gelmek suretiyle, bir şekilde mukavemet gösterecektir.

İslam hukuku açısından gasp, Kur'an-ı Kerim'de de yasaklanmış bir eylemdir. Kur'an-ı Kerim'de geçen bazı ayetlerde bu durum açık bir şekilde yer almıştır. “*Birbirinizin malını haksız yollarla yemeyin. Başkasına ait olan bazı malları, günah olduğunu bile bile haksız yolla yemek için mevkii ve makam sahiplerine rüşvet vermeyin (Bakara/188)*”. Diğer bir ayeti kerimede ise, “*Kim haddi aşarak ve haksızlığa saparak, yasaklanan bu fiilleri işlerse, şunu bilsin ki, biz onu pek yakında o müthiş cehennem ateşine sokacağız. Bu ise Allah için çok kolaydır (Nisa/30)*”Görüldüğü üzere, İslam hukukunun kaynağını teşkil eden Kur'an-ı Kerim'de, gasp suçu ayetlerde açıklanarak, kesin olarak yasaklanmıştır.

Gaspın unsurlarına değinilecek olursa, gaspta esas olan nokta gasba konu olan mal söz konusudur. Bu malı hırsızlıktan farklı olarak gizli bir şekilde değil de, zorla alma vardır. Yani malı, gizliden çalma ya da sirket etme şeklinde değil de zorla ve açıktan alma durumu vardır. Bir de gasba konu olan malın niteliği önemlidir. Bu mal, para, ziynet bir eşya ya da iktisadi değeri olan bir maddi varlık ve bir hayvan olabilmektedir. Buradan da anlaşıldığı üzere, maddi bir varlığa dayanmayan nesnelere, gasba konu olmamaktadır. Bunlardan başka gasba konu malın dokunulmazlık şartının olması gerekmektedir. Yani bir Müslümanın diğer

²⁵ Kaçılarıya, Elçilik ve konsolosluklarda yönetimle ilgili görevlilerin çalıştığı yer anlamındadır (www.tdk.gov.tr) E.T. 01.07.2020.

Müslümana malı, ticaret ya da kendi iradesi dışında zorla alınması, gasbedilmesi haramdır. Ancak o mal, yabancı bir memlekette bir savaş hukukundan ganimet olarak ele geçirilirse, bu gasp tanımına girmemektedir (Aydın, 1996: 387-390).

Gasbın İslam hukuku açısından cezası ya da yaptırımı ise, ta'zir kapsamında değerlendirilmiştir. Ta'zir suçları, miktarı daha önceden belirlenmemiş ve sınırları çizilmemiş cezaları içermektedir. Had, kısas ve diyet cezalarından farklı olarak ta'zir'de, hüküm yetkisi, devlet başkanına ya da ilgili yargıca bırakılmıştır (Yurtseven, 2001: 272; Akgündüz ve Cin, 2011: 315). Gasptan açığa çıkan fiil sonucunda gaspedilen mal, gaspı yapan şahıslardan alınır ve eski sahibine geri verilir. Eğer gaspedilen mal, kullanılmaz durumda ise, bu seferde sınırı ve miktarı belirlenmek suretiyle gaspı yapandan tazmin yoluna gidilmektedir (Aydın, 1996: 390; Koç, 2017: 246).

Örfi hukuku ve şer 'i hukuku bünyesinde uygulamaya koyan Osmanlı Devleti'nde de gasp suçları elbette cezasız kalmamıştır. Mühimme Defterlerinde²⁶ ve Osmanlı Kanunnamelerinde²⁷ geçen ifadelerle göre gasp edilen malların mahkeme kararıyla hak sahiplerine iade edildikleri görülmektedir. Osmanlı hukukunda malların tazmini dışında uygulanan ve had cezaları kapsamında kalan kaynağını devlet başkanından alan miktarı belirlenmemiş olan ta'zir cezaları da gasp için uygulanmıştır. Osmanlı hukukunda gasp için de uygulanan ve her bir olayın kendi ölçüsü nispetinde belirlenen ta'zir cezaları vardır. Bu cezalar, ölüm (siyaseten katl), hapis, sürgün, sopa, müsadere, kınama, kamu haklarından men etme, teşhir, kürek cezası, prangabentlik ve kalebentliktir (Yurtseven, 2001: 272; Akgündüz ve Cin, 2011: 318-319 ve Yakut, 2006: 27-39).

Osmanlı hukukunda işleyen ve uygulanan ta'zir cezalarına ve bunların bazı örneklerle yansımalarına baktığımızda oldukça çeşitli cezaların verildiğini görmekteyiz. Osmanlı'da halkın malını gasp eden ve bunu alışkanlık haline getirerek yapan kamu görevlilerinin idam cezalarına çarptırıldığı ifade edilmektedir (Koç, 2017: 246). Bundan başka gasp suçunu işleyenlere kanunnamelerde değnek cezası, fetvada ise, zararın tazmini ile beraber ta'zir cezaları uygulanmıştır. Nitekim Yavuz Sultan Selim'in kanunnamesinde (md.28), "*Eğer bir kimesne, dülbend kapsa ya da gasp ile bir kimesnenin nesnesini alsa, muhkem ta'zir edip, ağaca bir akçe cürm alına*" denmektedir (Akgündüz, 1992: 92). Yine Osmanlı hukukunda gasba değer suçlardan birisi de verilen hapis cezalarıdır. Hırsızlık ve gasp olaylarında hapis cezaları mevcuttur. Hapis süresinin takdiri ise, hâkime aittir. (Yakut, 2006: 28) Ayrıca gasp

²⁶ Mühimme Defterleri; Osmanlı Devleti'nin Divân-ı Hümayunda kararlaştırılan konular üzerine, padişahın da tasdikinden geçen fermanların suretlerinin kaydedildiği defterlerdir (Kütükoğlu, *DİA*, XXXI, 520).

²⁷ Akgündüz, "*Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*", 1992.

edilen malların tazmini ve tahsili olunmadığı sürece hapisten çıkarılma da söz konusu değildir.

Osmanlı Devleti'nde son dönemde oldukça yaygınlaşan cezalardan kürek cezası, pranga cezası ve kalebentlik cezaları meşhurdur. Kalebentlik cezası, 1805 tarihli Antep Mahkemesi'ndeki bir kayıta geçmektedir. Öyle ki bu bölgede bazı şahıslar, karye sakinlerinden “boybeyi” adı altında bir unvan yahut nam salmak suretiyle halktan cebren (zorla) para gasp etmektedir.²⁸ Devletin bu suçlara taşrada kayıtsız kalmadığı ve kalebentlik cezası verdiği görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde halkın mallarını gasp edenlere öngörülen diğer bir ceza da sürgündür. Çalışmanın kapsamı doğrultusunda Taşköprü'de gerçekleşen suçlara hapisten sonra sürgün cezalarının verildiği görülmektedir. Belgelerde “*tard ve sürgün olunması*” şeklinde geçen ifadeler, Osmanlı hukukunun ta'zir cezalarında ayrılmaz bir parçasıdır. Görüldüğü üzere, Osmanlı'da kısmen örnekleri sunulan bu suçlara, had cezası gibi kesin bir hüküm verilmemiştir. Osmanlı Devleti uygulamış olduğu bu sistemle, ta'zirin, çeşitli örneklerini, farklı suçlara yönelik olarak uygulamıştır.

Gasp ve zorbalık ile ilgili kayıtlara geçen bir örnek, Taşköprü'de gerçekleşen ve zorla alıkonulan yani gasp edilen hayvanlardır. Bu olayla ilgili belgenin tarihleri de, 16 Kasım 1858 ve 22 Kasım 1858'tir. Aynı olaya ilişkin yazılan belgelerden birisi dilekçe diğeri de Kastamonu Valiliği'ne yazılan resmi yazıdır. Hasan adlı şahsın yazmış olduğu dilekçeye göre, Kastamonu Sancağına tabi olan Taşköprü Kazâsı köylerinden Karacakaya ahalisinden Abdullah Kethüda adındaki şahıs, Hasan'ın sahip olduğu otuz beş baş keçileri bir müddetten beri cebren zapt etmek suretiyle sahibinden çalmıştır. Ayrıca yalnızca hayvanları çalmakla kalmamış, hayvanların sütünden kendisine gelir elde etmiştir. Bu konuda mağduriyet yaşayan şahıs, gerekli tahkikatın yapılıp, görülecek duruşmada hakkının kendisine iade edilmesi hususunda dilekçe yazmıştır. Keyfiyetin önlenmesi için Kastamonu valisi devletlü paşa hazretlerine bir emirnâme yazılması kararlaştırılmıştır (BOA, A. MKT. DV. 132.14). Görüldüğü üzere gasp suçuna örnek teşkil eden belge, zorbalık ve hakkın nizamına uygun olmayan bir şekilde gerçekleştirilen hayvan gasbıdır. Suçlu ya da fail şahıs, yalnızca keçileri kaçırmakla kalmamış, aynı zamanda bu keçilerin sütünden kendisine gelir elde etmeye çalışmıştır.

Taşköprü'de gerçekleşen 1861 tarihli bir diğer gasp vakasında Taşköprü Kazâsına tabi İsaderesi Divanı ahalisinden Cezayirli oğlu İbrahim birkaç asker arkadaşları ile beraber

²⁸ Acioğlu, Serpil. “137 Numaralı Gaziantep Şer'iyye Sicilinin (H. 1216-1220/M. 1801-1806) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi”, s.203.

geceleyn İsaderesi Divanı ahalisinden Hacı Ömer oğlu Hüseyin'in hanesine girmiştir. İbrahim ve arkadaşları, Hüseyin'in hanesinden iki adet kutunun içinde bulunan on iki bin kuruşluk altın, beyaz ve bakır akçesiyle bir adet tüfenk, beş zenne entarisi, iki adet sim bilezik, bir adet sim gerdanlık, on iki adet yemeni, otuz beş top bez, bir adet kahve değirmeni, bir kutu yağ ve iki adet mandayı gasp etmişlerdir. Hacı Ömer oğlu Hüseyin, bu durumu kazâ müdürüne ifade etmiştir. Hırsızlardan Boyabad Kazâsından Abasızoğlu Ahmet'ten başka diğer suçlular yakalanmıştır. Bu suçlular arasında, Yoğunluk köyünden Tercanlı oğlu Hüseyin, Ali Beyoğlu Parmaksız Salih ve kardeşi Ömer, Fettahoğlu İbrahim ve Süleyman oğlu Hasan adındaki kimseler tutuklanarak, sorgu tutanakları ile beraber kazâ meclisine gönderilmiştir. Kazâ meclisinden mazbata beyan olmuşsa da gece vakti ve beş altı kişi birden adı geçen haneye girip, cebren eşyaları ve malları yağmalamışlardır. Olayla ilgili çok sayıda tahkikat yapılmıştır. Gasp vakası ile ilgili olarak sorgular alınmış ve bu sorgu tutanakları zarflarda ekli bir biçimde mahkemeye sunulmuştur. Cezayirli oğlu İmam İbrahim ile Süleyman oğlu Hasan'ın ifadelerine bakılırsa ittifak ettikleri aşikârdır. Suçluların haneden çaldıkları eşyaları ve malları gasp edip, İsaderesi sakinelerinden olan ve tanınan Halime Hatun'un hanesine giderek, aralarında malları paylaştıkları anlaşılmıştır. Ayrıca Halime Hatun sorguda Abasız oğlu Ahmet'in ve Süleyman oğlu Hasan'ın geldiğini ve soygundan sonra kusurlarını harmanda otururken gördüğünü belirtmiştir. Halime Hatun sorgusunun devamında Hasan'ın kendisine beş top bez ve kırk kuruş para verdiğini de ifade etmiştir. Ayrıca Halime Hatun, Hasan'ın haneyi soyanların kendisinin değil, bizzat arkadaşlarının olduğunu söylemiştir. Sorguda Boyabad Kazâlı Ahmet'ten başkası, Parmaksız Salih ve kardeşi Ömer, Tercanlı oğlu Hüseyin ve Fettahoğlu İbrahim adlı kimseler gasp yerinde önceden olmadıklarını söyleyerek, inkâra gitmişlerdir. Taşköprü Kazâsından gelen mazbata ve sorgu dosyalarında suçluların birinci ifadelerinde olayı ikrar edip, sonraki ifadelerinde inkâr etmeleri fikrası yazılmıştır. Parmaksız ve kardeşi Ömer ve Tercanlı oğlu Hüseyin'in sabıkalı olduğu ve bunlardan ahalinin emin olmadıkları dahi açıkça beyan olmuştur. İnkâra giden suçluların, inkârlarını İmam İbrahim ile Hasan'ın ısrarla yüzleşmeleri ve bu konuda yemin etmeleri nedeniyle inkârcıların da suça ortak olduklarını göstermektedir. Sonuçta suç sabit görülerek, zararın tazmini çalınan eşyaların ve paraların kendilerinden tahsili, kanunun iki yüz yirminci bendi gereğince açıklanmıştır. Ayrıca Halime Hatun'un yardım ve yataklık suçundan cezası öngörülmüştür. Kadınların, nisaya mahsus olan hapisanesinde, Halime Hatun'a da uygun ceza ifadesi geçmiştir. Suçlulardan Ahmet'in, İstanbul'da Çavuşbaşı'nda kayıkcılık sanatıyla meşgul olduğu ifade olunmuş ve sorgusu alınmak için ilgili kurumlara yazısı gönderilmiştir. Firari suçlu olan Ahmet'in henüz tutuklanmadığı ifadesi yazılmıştır.

Firari Ahmet'in yakalanıp, Kastamonu'ya gönderilmesi gerektiğine ilişkin olarak yetkili makamlara bir ferman yazılmıştır. Diğer belgede de, Kastamonu Meclisinden 6 Ağustos 1861 tarihinde muhakeme dairesine gönderilen bir kısım mazbata ile zarfta ekli sorgu ifadelerinin meallerinde suçluların gece vakti gasp suçunu gerçekleştirdikleri belirtilmiştir. Hüseyin'in hanesine gece vakti girip, paralarını, ziynet ve eşyalarını cebir ve şiddet kullanarak, gasp eden suçluların kimlikleri mazbatada beyan olmuştur. Suçlulara ilgili kanunun iki yüz on sekizinci maddesi hükmünce geçici olarak kürek cezası uygun görülmüştür. Adı geçen suçluların hapis tarihlerinden itibaren on dokuzuncu maddede yazılı olduğu üzere üçer sene müddetle kürek cezasına çarptırılmasına karar verilmiştir. Halime Hatun'un durumu ise, önceden kadınlara mahsus yatak denilmişse de suça doğrudan ortak olmadığından ötürü ve sadece suçluları hanesine kabul ettiğinden ve biraz hisse aldığı için suçu ortak derecesinde sayılmamıştır. Halime Hatun'un bu itibarla suçlularla evvelce bir ilişkisi görülmemiştir. Halime Hatun'a ilgili kanunun iki yüz otuzuncu madde hükmüne tevfikan ve hapis tarihinden itibaren kadınlara yönelik hapiste bir sene müddetle hapis olunmasına karar verilmiştir. Yine gasp edilen eşyanın ve nakdin çıkan miktarının hak sahibine verilip, telef olanların dahi bedelen adı geçen suçlulardan tahsil olunmasına karar verilmiştir. Firari suçlu olan Ahmet'in de tutuklanıp, geri getirilmesine dair zaptiyeye yazı yazıldığı ifade edilmiştir (BOA, MVL. 614.30). Kastamonu'ya bağlı Taşköprü'de gerçekleşen bu gasp davası ile ilgili olarak bir belgenin de tarihi, 3 Eylül 1861'dir. Kastamonu mutasarrıfı Ramiz Paşa'ya ve Sinop Kaymakamı Aziz Efendi'ye yazılan bu belgede, İsaderesi mevkiinde gerçekleşen gasp olayından bahsedilmektedir. Diğer belgelerden farklı olarak aynı gasp davasına ilişkin bu belgede, 17 Temmuz 1861 tarihli ve üç numaralı olarak Kastamonu Meclisi'nin ulaşan mazbatasıyla sorgulama, Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'ye havale edilmiştir. Bu belgede de cebir, şiddet ve gasp suçlarından hareketle suçlulara kürek cezası verilmiştir. Bu hükme tutuklama ve hapis tarihleri itibariyle üçer sene müddetle Sinop'ta kürek olunmak üzere gönderilmiştir (BOA, A. MKT. MVL. 131.75.1).

Taşköprü'deki bir başka gasp davasının belge tarihi ise 20 Şubat 1865'tir. Kastamonu Meclisi'nin 27 Aralık 1864 tarihinde Meclis-i Vâlâ'ya havâle buyrulan bir kısım mazbatasıyla iki kısım sorgunama, muhekamât dairesinde okunmuştur. Bu okunan belgelerden anlaşıldığı üzere, Tosya Kazâsı ahalisinden firari olan Gemalmaz oğlu Mustafa, Çilingir oğlu Mehmet ile Dülger Halil oğlu Nuri ve bunlara eşlik eden Bayat ahalisinden Memiş adlı şahıslar, geceleyin ve silahlı bir şekilde eşyaları çalmak üzere, Ali Efendi oğlu Ahmet Efendi'nin hanesine girmişlerdir. Şahısların haneye girmeleri ve ses çıkarmalarından

ötürü hane halkı ayaklanmıştır. Bu esnada Mustafa ve Mehmet adlı şahıslar firari olmuştur. Hanenin içerisinde Nuri adlı şahıs kalmıştır. Hane halkından ve hane sahibinin kayınvalidesi olan Ayşe Hatun'a hitaben Nuri adlı suçlu, "altınlar nerededir, yerini göster bana" demiştir. Ayşe Hatun da kendi nefisini müdafaa etmek için "altınlar şu döşemenin altındadır" diyerek karşılık vermiştir. Ayşe Hatun böylelikle hem nefisini müdafaa ederek hem de suçluyu döşemenin altına çekerek, gasba direniş göstermiştir. Ayşe Hatun bu hamle ile de kalmayarak, eline almış olduğu et satırı ile Nuri'yi darp ederek yaralamıştır. Ayşe Hatun ifadesinde, bu durumu ikrar eylemiş ve nefsi müdafaasını savunmak için yaptığını belirtmiştir. Nuri de vermiş olduğu ifadede, Ayşe Hatun'u tasdik etmiştir. Ayrıca sorgusunda firari suç ortakları olan Mustafa ve Mehmet'in isimlerini söylemek suretiyle onları ifşa etmiştir. Mahkeme sorgusundan üç gün sonra Nuri ölmüştür. Nuri kendi layık cezasını böylelikle görmüştür. Diğer suçlu olan Memiş de hane halkına direniş gösterdiğini sorguda ifade etmiştir. Suçluların ve mağdurların sorgusu ile desteklenen tahkikat genişletilmiştir. Hırsızlara kürek cezası lüzumlu görülmüştür. Ayrıca Memiş'e suçluların hal ve yataklıklarını bildiği ve hane halkı ile haksız mücadeleye giriştiği için geçici olarak kürek olunmasına ilgili kanunun iki yüz otuzuncu maddesi zeyli icabı gereği ceza verilmiştir. Memiş'e gasp, suçlularla ortaklık, darp ve hane halkına direniş suçlarından ilgili ceza verilmiştir. Bu bağlamda Memiş'in kürek olunmak üzere Sinop'a gönderilmesine ve bu halinin Sinop kaymakamına bildirilmesine karar verilmiştir (BOA, MVL. 695.40). Belgelerden görüldüğü üzere, gasp suçları hırsızlıktan ve nitelikli dolandırıcılıktan farklı olarak cebir ve şiddet esasına dayanmaktadır. Vakalarda belirtildiği gibi hane baskınları, üzerlerinde silah taşımaları, hane halkıyla mücadele etmeleri, suçlulardan birinin yaralanarak, ölmesi ve pahada oldukça kıymetli ziynetler ve nakit paraların gasp edilmesi, gasp suçlarının tam içeriklerini oluşturmaktadır. Bu kısmın diğer başlığı olan eşkıyalık faaliyetleri hakkında bilgi verilecektir.

4.3.3.Eşkıyalık Faaliyetleri

Sözlükte kelime anlamı olarak, "talihsiz ve bedbaht " olandır. Ayrıca "Şaki" kelimesinin çoğulu olup, "asi ve günahkâr" anlamlarında da kullanılmıştır (Bardakoğlu, 1995: 463). Bunlardan başka Türkçe 'de "yol kesen" anlamına gelen "Kuttau't-Tarik", "Haydut ve Harami" kelimelerine işaret eden "Muharib" de eşkıya anlamında kullanılmıştır. Osmanlı kaynaklarında, "Kuttau't-Tarik" kelimesi daha çok kullanılmakla beraber, "Şaki" çoğulu ise "eşkıya" ve bunlardan başka "Celali, Harami, Haramzade, Haydut, Türedi ve

Uğru” kelimeleri de kullanılmıştır (İlgürel, 1995: 466; Cevger, 2016: 293). Bundan başka Osmanlı Devleti’nde eşkıyalar için, “ehl-i fesat” ya da “suhte eşkıyası” tabirleri de kullanılmıştır (Erdoğan, 2006: 55).

Eşkıyalık, genel olarak silahla ya da başka bir şekilde zorbalık ve asilik yapmak suretiyle yol kesip, baskın vererek, insanların canlarına, ırzlarına ve mallarına doğrudan kastetmektir. Eşkıyalık suç tanımı itibarıyla her ne kadar belli kişi ya da kişileri doğrudan hedef almış olsa dahi kamu düzenini ve güvenliğini de ihlal etmek anlamını taşımaktadır. Bu bağlamda eşkıyalık, mevcut siyasi otoriteyi de dolaylı bir şekilde karşısına almaktadır (Bardakoğlu, 1995: 464; Öz, 2016: 12).

İslam hukuku açısından yol kesme ya da eşkıyalık faaliyetleri irdelendiği zaman, İslam hukukunun ana kaynağı olan Kur’an-ı Kerim’de eşkıyalığın yasaklanan bir eylem olduğundan bahsedilmektedir. Bununla ilgili bir ayette, “*Allah’a ve Resulüne (müminlere) harp açanların yeryüzünde yol kesmek suretiyle fesatçılığa koşanların cezası ancak öldürülmeleri ya da asılmaları yahut sağ ve sol el ve ayaklarının çaprazlama kesilmeleri ve onların sürgün edilmeleridir. Ahirette onlar için elim bir azap vardır*” (Maide, 5/33). Görüldüğü üzere, ayette eşkıyalığın hükmü açıkça belirtilmiştir. Bundan başka eşkıyalık faaliyetleri konusunda İslam hukukçuları arasında mezhep, görüş ve ekol farklılıkları bulunmaktadır. Ekseri bir görüş olarak, suçu işleyenlerin akıl baliğ, hür ve İslam ülkesinden olması gibi hususları bulunmaktadır. Bundan başka suçun tam olarak niteliği, kaç kişi ya da kişilerin eşkıyadan sayıldıkları, kadınların, çocukların ve delilerin de bu gruba dâhil edilip, edilmedikleri gibi konularda mezhepler arasında ayrım vardır (Ergin, 2007: 41). İslam hukukunun eşkıyalık konusunda öngörmüş olduğu cezalar dört çeşittir. Bunlar arasında, birincisi ve doğrudan olan ölüm cezasıdır. İkincisi, asılma, üçüncüsü ise, sağ ve sol el ve ayaklarının ayette de belirtildiği üzere çaprazlama kesilmesidir. Sonuncu verilen ceza da sürgün edilmeleridir. Buradan da anlaşıldığı üzere eşkıyalık suçları, İslam hukukunda “had cezaları” kapsamında değerlendirilmiş olup, ta’zir yetkisi gibi devlet başkanları ya da yargıçların hükmüne bırakılmamıştır (Akgündüz ve Cin, 2011: 307; Öz, 2016: 12; Bardakoğlu, 1996: 547-550).

Bu bağlamda Osmanlı Devleti’nde eşkıyalık faaliyetleri her zaman önemini korumuştur. Bilindiği gibi Osmanlı Devleti’nin sınırları çok geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Dolayısıyla devletin tüm güvenlik tedbirleri devlet elinde olsa dahi taşrada ve uzak eyaletlerde eşkıyalık faaliyetleri oldukça yoğun yaşanmıştır. Osmanlı Devleti’ndeki eşkıyalık faaliyetlerinin kökü, XV-XVI. yüzyıllara dayanmaktadır. Daha sonraki

dönemlerde XVII. yüzyıldan başlamak üzere giderek artan eşkıyalık faaliyetleri devletin yıkılışına kadar devam etmiştir.

Osmanlı Devleti'ndeki eşkıyalık faaliyetlerinin iç ve dış sebepleri oldukça fazladır. Eşkıyalık faaliyetlerindeki iç dinamikler arasında öncelik olarak tımar sisteminin ve işleyişinin bozulmasıdır. Giderek artan ve uzun süren savaşlar, işsizliğin artması, taşrada yerel otoritenin bozulması, ayanların eşkıyalarla işbirliği yapıp, halka zulüm ve baskı oluşturmaları gibi etmenler sayılabilir (Öz, 2016: 14; Akçadağ, 2012: 44-45). Bütün bu sebepler, Osmanlı Devleti'ndeki XVII. ve XVIII. yüzyılda oluşan ve devletin çoğu bölgelerinde çıkan Anadolu ya da diğer bir ifadeyle Celali isyanlarını körüklemiştir. Bundan başka eşkıyalık faaliyetlerini, içeride destekleyen elbette dış güçler ya da odaklar bulunmaktadır. Devletin içine düşmüş olduğu bu karışıklığı kendi çıkarları için kullanmaktan çekinmemişlerdir. Buna bir örnek olarak, Kastamonu bölgesinde de isyanın görüldüğü ve 1832 yılı sonlarından 1833 yılı başlarına doğru faaliyet gösteren "Tahmiscioğlu Vak'ası"dır. Tahmiscioğlu Mustafa'nın bazı yeniçeri ve avaneleri ile başlatmış olduğu bu isyana o dönem Mısır valisi olan Kavalalı Mehmet Ali Paşa da destek vermiştir (Maden, 2018: 97; Karal, 1994: 154). Anadolu'da çıkan bu fitne ya da fesat elbette Kavalalı'nın işine gelmiştir. Böylelikle Kavalalı kendi isyanını başka bir isyanla perdeleyerek, devleti zahmete düşürmeye çalışmıştır. Bu bağlamda devletin içine düşmüş olduğu sosyo-ekonomik bozukluklar ve bir de dışarıdaki güçlerin, bazı otoriteleri harekete geçirmeleriyle Osmanlı Devleti'nde Anadolu'da eşkıyalık faaliyetleri yoğun olarak yaşanmıştır (İlgürel, 1995: 466-469; Maden, 2018: 16-17).

Osmanlı Devleti'nde eşkıyalık suçlarına verilen cezalar ise, had kapsamında değerlendirilmiştir. Had, miktarı ve sınırları önceden belirlenmiş suçlardır (Akgündüz ve Cin, 2011: 302). Bu bağlamda hem eşkıyalık yapıp, hem de adam öldürenler had cezası kapsamında idam edilmekteydi. Yol keserek, eşya ya da mal gasp edenlerin sağ elleri ile sol ayakları çaprazlama kesilmekteydi. Eşkıyalık yaparak, yol kesenlerin, adam öldürenlerin bir de üzerine gasp suçunu dâhil edenlerin de önce çaprazlama el ve ayakları kesilmiş, sonra da idama götürülmüştür. Bundan başka yalnızca yol kesenlerin akıbeti ise, tövbe edinceye kadar hapis cezasıdır (Maden, 2018: 17). Burada belirtmelidir ki, eski Türk tarihinden itibaren devlete ortak koşmak, isyan etmek idamla cezalandırılan ağır bir nitelikli suçtur. "Bagy" diye tabir edilen devlete isyan suçu, "siyaseten katl" cezası gibi geri dönülmez bir şekilde cezalandırılmaktaydı (Akgündüz ve Cin, 2011: 308). Eşkıyalık ya da yol kesen asiler için siyaseten katl cezasına benzer bir biçimde idam cezasının verilmesi, geniş bir coğrafyaya

uzanan ve birçok dini ve etnik kimliğe hitap eden kozmopolit bir devlet olan Osmanlı Devleti'nde, merkezîyetçi yapının korunmak istemesi etkili olmuştur (Erdoğan, 2006: 56).

Taşköprü'de zaman zaman bu suça rastlanmaktadır. İncelenen dönemde 1859 yılında Kastamonu Sancağında Taşköprü'ye bağlı Gizlice Mahallesinde adının Salih oğlu Mehmet olduğu bilinen şahsın dilekçesinde bu tür bir olay anlatılmaktadır. Salih oğlu Mehmet adlı şahıs, evlatları ile beraber gece oturur iken, bundan bir buçuk sene önce geceleyin dört sularında altı şahıs eşkıya, hane penceresinden içeriye sızmıştır. EşkİYalar, hane içerisinde bulunan bakırdan olan eşyaları ve elbiseler ve on beş bin kuruşluk mallarını çalmışlardır. Kara Ali oğlu adlı şahıs, Taşköprü'den karyesine gider iken eşkıyalara rast gelmiş ve eşkıyalar da bu şahsı kovalamışlardır. Kara Ali oğlu adlı şahıs, kaçarken eşkıyalardan yara almıştır. Olaydan otuz yedi gün sonra Kara Ali oğlu adlı şahıs vefat etmiştir. EşkİYalar tarafından evi soyulan şahsın yani Salih oğlu Mehmet'in akrabası olan bu şahsın evlatları yüz üstü kalmıştır. Dostunun durumuna üzülen Salih oğlu Mehmet, olası bir kan davasının çıkmasından korkmuştur. Bu hususunun icrasına dair Kastamonu valisine bir yazı yazılmasını, bu konuda kendilerine bir ihsan ve inayet buyurmalarını rica etmiştir (BOA, MVL. 587.53). Görüldüğü üzere bu eşkıyalık vakasında evi soyulan şahıs, kayıplarından ziyade eşkıyalar tarafından öldürülen akrabasının hukukuna daha çok özen göstermiştir. Salih oğlu Mehmet, akrabasının eşkıyalar tarafından yaralanarak öldürülmesinden ötürü kan davasından çekinerek, yetkililerden yardım talep etmiştir.

Taşköprü'deki diğer eşkıyalık vakası, 20 Mayıs 1862 tarihlidir. Kastamonu mutasarrıfı Hasan Paşa Hazretlerine yazılan bu yazıya göre, Taşköprü ahalisinden Çolak Hasan oğlu Hacı Hasan Ağa'nın İnebolu yolundan İstanbul'a giderken, Devrekâni Kazâsı dâhilinde Belovacık'ta Çerçibaz adlı mahalde önu kesilmiştir. EşkİYalar, Hasan Ağa'nın, bir miktar akçesi ve heybesindeki sair eşyalarını almışlar ve gasp etmişlerdir. Yol kesen eşkıyalar dokuz kişidir. Bunlar içerisinde, Küre-i Nühâs Kazâsından Kara Evran Karyesi ahalisinden ele geçirilen ve gasba cüret eden şahit ve ifadesi alınan Resul oğlu Ahmet adlı şahıstır. Resul oğlu Ahmet'in kanun-ı cezanın altmış ikinci maddesi hükmüne göre tutuklanmasına karar verilmiştir. Ayrıca hapis tarihi olarak 25 Aralık 1861'den itibaren mahallinde beş sene olmak üzere kürek olunmak üzere Sinop'a gönderilmesine karar verilmiştir. Gasp edilen nakit para ve eşyalar, sabit olmamışsa da, memleketinden İstanbul'a giden adamın sandığı ya da heybesi boş olamayacağından ötürü gerekli tahkikat yapılmıştır. Belirlenen miktar ya da ölçü, eşkıyalardan temin edilip, hak sahibine iade edilecektir. Suçluların sorgu ya da mahkeme kararının mazbatasını yani Kastamonu Meclisi'nin mazbatasını, Meclis-i Vâlâ'dan

ifade olunmuştur. Bu durumdaki tebliğ, Sinop Kaymakamı'na bildirilmiştir. Belgenin devamında Sinop kaymakamı Maşuk Paşa Hazretlerine yazılan yazıda da, Taşköprü ahalisinden Hacı Hasan'ın İstanbul'a giderken, Devrekâni dâhilindeki Belovacık'ta vakı Çerçibaz adlı mahalde yolunun eşkıyalar tarafından kesilip, gasba uğradığı bilgisi verilmiştir (BOA, A. MKT. MVL. 146.72). Görüldüğü üzere, eşkıyalık faaliyetleri kişisel bir sebep olmaksızın gasp için taşrada devlet otoritesinin yoksun olduğu bölgelerde görülmektedir.

Eşkıyalık ya da haramilik konusunda çalışmanın örneğini oluşturan Taşköprü'de gerçekleşen bir diğer vakanın belge tarihi 13 Temmuz 1862'dir. Kastamonu Meclisi'nin 1 Mayıs 1862 ve 21 Haziran 1862 tarihlerinde Meclis-i Vâlâya havale buyrulan ve muhakemat dairesinde görüşülüp, mütalaa olunan mazbatasında ve buna ekli sorgu dosyasında durum açıklanmıştır. Bu mazbata ve resmi ifadelerde, Kastamonu'da yerleşik olan Bülbül oğlu Yorgi'nin ticaret amacıyla Taşköprü'ye doğru gittiği belirtilmiştir. Yorgi, Taşköprü'ye doğru yol aldığı esnada karşısına Taşköprü ahalisinden Bayağ oğlu Mehmet, Avtoni oğlu Salih, Gider oğlu Mustafa, Hamleci Velioğlan ile Devrekânili İsmail adlı şahıslar çıkmıştır. Eşkıyaların Yorgiyi'yi kazâya dâhil olan debbâğhanede²⁹ ve gündüz vaktinde önünü kesmişlerdir. Eşkıyalar bu yol baskınlarında Yorgi'nin belirli bir miktar parasını ve iki testi arakını (bir çeşit içecek rakı gibi) zorla alarak, gasp etmişlerdir. Sorgu ifadelerinde bazı eşkıyaların olayı ikrar ve itiraf ettikleri de görülmüştür. Ancak eşkıyalarından bazıları da ifadelerinde, yalnızca içecek olan rakıyı aldıklarını beyan ederek, zikrolunan parayı almadıklarını belirtmişlerdir. Eşkıyalar hakkında cebren ve zorla gasp ve yol kesme suçlarından ilgili kanunun iki yüz yirmi birinci maddesi gereğince geçici olarak küreğe konulmalarına karar verilmiştir. Bu itibarla kürek olunmak üzere üçer sene müddetle Sinop'a gönderilmeleri konusunda Kastamonu mutasarrıflığına ve Sinop kaymakamlığına yazı yazılarak, durum bildirilmiştir (BOA, MVL. 631.23). Görüldüğü üzere bu belgeden de anlaşılan ve eşkıyalık faaliyetlerinde yoğun olan yol kesme ve gasp suçları bulunmaktadır.

Kastamonu Mutasarrıflığına yazılan bir başka belgede de eşkıyalık vakası görülmektedir. Belgenin tarihi belirtilmemiştir. Bu belgeye konu olan ve mağduriyet yaşayan şahıslar, Darende Kazâsı ahalisinden Feyzullah ve Bayram'dır. Bu şahıslar, ticaret yapmak için Tosya'ya doğru giderlerken, Taşköprü yakınlarında تنها bir mahalde ve silahlı bir şekilde önlerine bir miktar eşkıya çıkmıştır. Belgede eşkıyaların isimleri belirtilmemiştir. Eşkıyaların görülen mahkemelerine dair Kastamonu Meclisi'nin 8 Ağustos 1864 ve 26

²⁹ Debbâğhane; Hayvan derilerinin kullanılacak duruma getirilme işleminin yapıldığı yer anlamına gelmektedir (Bkz, Devellioğlu, Ferit "Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat" 2013).

Ağustos 1864 tarihli ve yirmi iki numaralı mazbatası ekleriyle beraber Meclis-i Vâlâ'yı Ahkâm-ı Adliyeye havale buyrulmuştur. Eşkîyalar, gasp konusunda sürekli inkârda bulunmuşlardır. Eşkîyaları tanıyan ve onların olduğuna şahitlik eden ve sorgu ifadeleri ile de belirlenen eşkıyalar hakkında yasal işlem yapılmıştır (BOA, MVL. 686.64). Bu belgeden de anlaşılan eşkıyaların kimlikleri açıkça yazılmamıştır.

Taşköprü'de gerçekleşen başka bir eşkıyalık faaliyeti de eşkıyalar tarafından yapılan hane baskını ve hayvan gaspıdır. Bu tür eşkıyalığa ilişkin olarak 1889 tarihli Kastamonu valisine yazılan belgede, Taşköprü Kazâsı dâhilinde Bayat Divanının Pir Ahmetli Karyesi ahalisinden evkâf-ı hümâyun nezareti imamı Hüseyin Hüsnü ve talebelerinden olan Ali Rıza mühür ve imzalarıyla verilen dilekçede sonuçsuz kalan eşkıyalık faaliyetlerinden bahsedilmiştir. Dilekçe veren şahısların, kimlikleri belirlenemeyen bazı eşkıyalar tarafından hanelerinin basıldığını ve sekiz on baş hayvanlarının cebren gasp edildiğini ifade etmişlerdir. Aynı kazâda sonuçsuz kalan bunun gibi ekseriyetle çok eşkıyalık olayının yaşandığı da dilekçede belirtilmiştir. Dilekçede ayrıca adaletin tesisini rica etmişler ve kazâda vuku bulan hayvan gasplarının önlenmesini istemişlerdir. Yapılan soruşturmanın neticeye kavuşması için valiliğe yazı yazılmıştır (BOA, DH. MKT. 1615.116).

Taşköprü'de gerçekleşen bir başka eşkıyalık olayında 1900 yılında Taşköprü'ye bağlı Kura ahalisinin hayvanları gasp edilmiştir. Aynı yerde eşkıyalar silahlı bir şekilde baskın vermek suretiyle samanlık yakmışlar ve gece vakti hanelerin kapılarını cebren kırmışlardır. Bu küstah ve aşırıya kaçan eşkıyalardan halk bıkmış ve bu durumu ahali birçok kez dilekçe ile yetkililere bildirmiştir. Ancak bu dilekçeler sonuçsuz kalmıştır. Ahali adalet bekleyerek, bu haksız fiillerin faillerinin bulunmasını istemişlerdir (BOA, DH. MKT. 2426.95).

Eşkîyalık ile ilgili olarak Taşköprü'de incelenen dönemde eşkıyalık faaliyetleri belgelerden de anlaşıldığı üzere para ve hayvan gaspları ile ilgili olup, ahalinin çoğunun dilekçesine rağmen sonuçsuz kalmıştır.

4.4. Taşköprü'de Arazi ve Gayrimenkullere Yapılan Müdahaleler, Satış Anlaşmazlıkları, Miras ve Nafaka Davaları

Bu bölümde çok eskiden itibaren hemen hemen bütün toplumlarda görülen ve aidiyetin vermiş olduğu sahiplenme güdüsü ile insanlar arasında gerek miras, gerek nafaka ve gerekse arazi zaptı gibi çeşitli ihtilaflar ortaya çıkmıştır. Arazi anlaşmazlıkları, gayrimenkullere

haksız bir şekilde yapılan işgaller, miras (tereke) taksimleri ve karı-koca hukukundan doğan nafaka davaları Taşköprü belge örnekleri üzerinden incelenecektir.

4.4.1. Arazi ve Gayrimenkul Davaları

İslam hukukunda ve Kur'an'da her ne kadar "mülk Allah'ındır" şeklinde bir ifade olsa dahi bu, kişilerin mülkiyet haklarının olmayacağı anlamına gelmemektedir. Elbette kâinatın, mülkün ve eşyanın maliki Allah'tır. Ancak İslam hukukunda şahısların da kişisel mülkleri olabilmektedir. İslam hukuk anlayışı üzerine hukuki yapısını bina eden Osmanlı Devleti'nde, örfi hukukun ayrılmaz birer parçası olan ve çeşitli padişahlar tarafından çıkarılmış kanunnameler de bulunmaktadır (İnalçık, 2001: 333). Bu kanunnameler padişahların hükmünü ortaya koyduğu için arazi konusunda da çeşitli yıllarda çıkarılan bu kanunlarla arazi hükümleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'ndeki arazi hukuku genel anlamda iki döneme ayrılarak incelenebilir. Osmanlı'daki arazi konusu Tanzimat'tan önce ve Tanzimat'tan sonra şeklinde olmak üzere iki manada ifade edilebilir. Osmanlı'nın ilk dönemlerinden itibaren Tanzimat'ın ilanına (1839) kadar geçen sürede arazi hukuku, şer'î hükümler çerçevesinde oluşturulmuştur. Fatih Sultan Mehmet, II. Bayezid ve Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki kanunnameler, Osmanlı Devleti'nin arazi konusunda özünü oluşturmaktadır. Kanunname-i Osmani, Tanzimat Dönemi'ne kadar geçerliliğini korumuştur. Osmanlı Devleti'nin arazi konusunda önemli bir yeri olan tımar sistemi bozuluncaya kadar "umumi arazi kanunu" yerini korumuştur (Akgündüz ve Cin, 2011: 686). Bundan başka Osmanlı Devleti'nde Tanzimat ile beraber arazi hukukunda önemli değişiklikler olmuştur. Bu dönemdeki en önemli olay ise tımar ve zeamet sisteminin ortadan kalkması ile yerini doldurabilecek bir toprak sistemi arayışıdır. 1858 yılında çıkarılan Arazi Kanunnamesi, Tanzimat Dönemi'nde bu arayış ile ilgili önemli bir gelişmedir. Arazi Kanunnamesi ile tımar sisteminin oluşturmuş olduğu boşluk, "Miri Arazi" ile yeni bir düzeni doldurmuştur (Aydın, 1991: 346-347; BOA, 2014: 12). Arazi Kanunnamesi ile Osmanlı Devleti'nin toprak sistemi yeniden ihdas olmuştur. Arazi Kanunnamesinin ilk maddesi gereğince Osmanlı arazileri genel olarak beş kısma ayrılmıştır. Bunlar; Arazi-i Memluke (Mülk Arazi), Arazi-i Miriye (Miri Arazi), Arazi-i Mevkufe (Vakıf Arazisi), Arazi-i Metruke (Kamu, Metruk Arazi) ve son olarak Arazi-i Mevat (Mevat Arazi)dir (Aydın, 1991: 346; BOA, 2014: 12-18). Osmanlı Devleti'ndeki bu beş arazi kısmının içeriği incelenecektir.

- A. Mülk Arazi (Arazi-i Memluke); Rakabe³⁰ ve kullanım hakkı, aynı şahsa ait olan arazilerdir. Kimsenin rızası olmaksızın hibe, vakıf, satış, bağ, bahçe ve bina yapılabilen şahıs arazileridir (BOA, 2014: 12; Şener, 2015: 151).
- B. Miri Arazi (Arazi-i Miri); Devlet hazinesine ait olan arazileri ifade etmektedir. Osmanlı Devleti'ndeki, bizzat devlete olan toprakları ve bunlardan alınan vergi kalemlerini ihtiva eden geniş bir tabirdir (Kenanoğlu, 2005: 157). Bu arazinin statüsü ve hukuku devlet tekelinde olduğundan dilerse, temlik eder, dilerse, kamu yararına işletebilir (Akgündüz ve Cin, 2011: 688).
- C. Arazi-i Mevkufe (Vakıf Arazisi); Gelirleri vakfa ait olan arazilerdir. İslam hukuk kurallarına uygun olarak vakfedilen arazilerdir. Arazinin mülkiyeti ve tasarruf hakkı tamamıyla vakfa aittir. Osmanlı Devleti'nde vakıflar, Evkâf Hazinesi tarafından idare edilmekteydi. (Günay, 2012: 475-479; BOA, 2014: 16).
- D. Arazi-i Metruka (Kamu Arazisi); Osmanlı Devleti'nde kamunun yararlanması için terk ve tahsis olunan boş, umumi yol, pazar yeri, sokak, meralar, yaylaklar ve odun kesilen baltalıklar gibi yerleri ifade eden arazi çeşididir. Bunlara İslam hukukunda "irfak" ve "hımâ" da denilmekteydi (Efendioğlu, 2004: 415; BOA, 2014: 17).
- E. Arazi-i Mevat; Bir şahsın tasarrufunda olmayan ve ekilip, biçilmeyen adından anlaşılacağı üzere ölü topraklardır. Bu bağlamda dağlık, taşlık, otlak ve kıraç arazilerdir. Bu arazilerin kimsenin mülkü olmaması gerekir. Bir vakfa da ait değildir. Meskûn bölgelerin kenarlarına yaklaşık 1,5 mil uzak olma şartını da barındırmaktadır (Akgündüz ve Cin, 2011: 701). Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti'nde tasarruf biçimlerine ve belirli şartlara göre muhtelif arazi çeşitleri oluşmuştur. Sınırları büyük bir coğrafyaya yayılan Osmanlı Devleti'nde teşkilattan nasibini arazi ve bu arazilerden oluşturulan gelir ve vergi kalemleri de almıştır. Çalışmanın esasını teşkil eden ve Taşköprü'deki belirli arazi davalarının örneklerinin de sunulduğu ve doğrudan çalışmaya dâhil olan "Mülk Araziler" (Arazi-i Memluke) üzerinde durulacaktır.

Taşköprü'de gerçekleşen ve kayıtlara geçen arazi davası 1851 tarihinde Fatıma Hatun tarafından yazılan dilekçeden anlaşılmaktadır. Fatıma Hatun, Taşköprü'ye bağlı Ömerce Karyesinde mutasarrıf olduğu bir dönüm menziline içindeki eşya ve bir kısım bahçesiyle birlikte karye ahalisinden Çolak Mustafa'ya kendi vefatına kadar beslemek şartıyla vermiştir. Çolak Mustafa, altı ay sonra Fatıma Hatun'u, hanesinden darp ile çıkarmıştır. Karye sakinlerinden olan ve aynı zamanda Fatıma Hatun'un vekili bulunan Kabir oğlu Hacı

³⁰ Rakabe; Kelime anlamı "kollamak, korumak" olan rakabe, "boyun" demektir. Geniş anlamda ise, mülkiyete konu olan eşyanın maddi varlığını ifade etmektedir (Çalış, *DİA*, XXXIV, 427).

İbrahim hazır olduğu duruşmada arz-ı halini rica etmiştir. Diğer belgede de aynı ifadeler geçmiş ve Fatıma Hatun sokak ortasında kaldığını beyan ederek, bu konuda valiye bir yazı yazılıp, durumunun lehine neticelendirilmesini talep etmiştir (BOA, A. MKT. DV. 37.83). Görüldüğü üzere belgede geçen olayda hane sahibi menzil ve bahçelerini beslemek şartı ile vermiştir. Ancak Çolak Mustafa denilen şahıs, malları cebren ve haksız bir şekilde zapt etmiştir.

Tarla ve emlak zaptına ilişkin olarak başka bir davanın belge 1856 yılına aittir. Bu dosya hakkında yazılan iki yazıdan biri Kastamonu Valiliğine yazılan yazıdır. Diğer de şahsın dilekçesidir. Kastamonu Sancağındaki Taşköprü'ye bağlı İsadereşi Divanında Bardakçılar Karyesinde bulunan bir dönüm tarlayı Suhte oğlu Ömer adındaki şahıs fuzuli yere gasp etmiştir. Davaya muvafık üç kısım fetva verilmiştir. Bu konuda müdahalenin men'i hususunda Kastamonu Valisi devletlü paşa hazretlerine hitaben bir resmi yazı yazılmıştır. Diğer belgede de Bardakçılar Karyesi sakinlerinden olan İbrahim Çavuş bir dilekçe vererek, Ömer adlı şahıstan şikâyetçi olmuştur. İbrahim Çavuş, durumun tahkikatının yapılmasını ve bu fuzuli işgalin sonlandırılmasını rica etmiştir (BOA, A. MKT. DV. 91.59).

Taşköprü'de gerçekleşen diğer bir arazi davasının belge tarihi, 17 Temmuz 1856'dır. Bu konuya ait olan belge, Kastamonu Valisine yazılmıştır. Mabeyn-i Hümayun okçularından Memiş Ağa'nın Taşköprü'ye bağlı olan Küçüksu Divanında yer alan Kızılkilise Karyesinde bulunan olan emlak ve arazisi zapt olunmuştur. Karye muhtarı Emiroğlu Süleyman'ın tahrikiyle muhtarın oğulları olan Mehmet ve Şakir adındaki kimseler tarafından emlak ve araziye müdahale olunmuştur. Muhtarın oğulları, Memiş Ağa ve ailesini zor durumda bırakarak, hanelerinden çıkmaya zorlamıştır. Memiş Ağa, bu konuya ait olan ve diğer belge olan dilekçesinde durumun güzelce tahkik edilerek, mağduriyetinin önlenmesini yetkililerden rica etmiştir. Dilekçede muhtar Emir Süleyman oğullarının cebren güç uygulayarak, hane halkına tasallut oldukları bilgisine de yer verilmiştir. Memiş Ağa dilekçesinde muhtarın oğullarının ailesine tasallut ettiklerini belirttiği gibi kendi bağ ve bahçesini de diledikleri gibi ekip, biçtiklerini beyan etmiştir. Memiş Ağa bu zorbalığın ve haksız işgalin men'i hususunda eyalet valisine bir ihsan buyrulmasını istemiştir (BOA, A. MKT. UM. 244.70). Bu belgelerden anlaşıldığı üzere, taşrada devletin bir temsilcisi konumunda olan muhtarın, karye ahalisinden bir aileyi zor durumda bırakarak, ellerindeki hane, bağ ve bahçeleri zapt etmiştir.

Kastamonu'nun Taşköprü Kazâsında gerçekleşen başka bir arazi davasının belge tarihi de 6 Mart 1857'dir. Bu belgedeki arazi olayı, Taşköprü'ye bağlı olan Koz Divanında yer alan Kozkiçe Karyesinde geçmektedir. Kozkiçe Karyesinde Serrac oğlu müteveffa Salih oğlu Durmuş adlı kimsenin mutasarrıf olduğu hanesine aynı karye ahalisinden Timur oğlu Hasan bu defa aykırı usul ve nizam ile binalar inşa etmiştir. Belgede Timur oğlu Hasan'ın vermiş olduğu zararların önlenmesi gerekliliği ifade edilmiştir. Bu konuda keyfiyetin önlenerek, layık olacak hükmün icrası hususunda bir tezkere yazılması kararlaştırılmıştır (BOA, A. MKT. DV. 107.3).

Arazi gaspı konusunda bir belge de 13 Temmuz 1857 ve 8 Eylül 1857 tarihlidir. Hacı Ahmet adlı şahsın takdim ettiği dilekçede, Kastamonu Sancağında vaki olan Taşköprü'deki redif binbaşılardan Hacı Kadri Ağa adlı şahsın fuzuli bir şekilde yapmış olduğu arazi gasbından söz edilmiştir. Hacı Kadri Ağa, Üstadlar Mahallesindeki bahçesine bitişik olan çeşme vakfı olan araziye fuzuli bir şekilde hakka uygun olmayan hal üzere zapt etmiştir. Ahali, Hacı Kadri Ağa'nın bu hareketinden dolayı zarar görmüştür. Arazi, çeşmeye bitişik olduğu için çeşmenin vakfı konumundadır. Ahali çeşme arazisine yapılan bu haksız işgali yetkililere şikâyet etmiştir. Bu haksız işgal, ahalinin öfkesine neden olmuştur. Bu konuda ahaliyi memnun edecek layık olan kararın alınması için ve bu gereksiz müdahalenin önlenmesi hususunda Kastamonu valisine bir yazı yazılması kararlaştırılmıştır (BOA, A. MKT. DV. 115.28). Görüldüğü üzere bu belgede de geçen toplu bir şekilde karye ahalisinin bu arazi müdahalesinden rahatsız olup, yetkililere bu konuda bir dilekçe yazmalarındır.

Taşköprü Kazâsında gerçekleşen ve kayıtlara geçen arazi kavgasının geçtiği belge tarihi, 2 Nisan 1889'dur. Kastamonu Valisine yazılan bu yazıda, Taşköprü'ye bağlı Bayat Karyesinden olan ve on dönümden ibaret bulunan arazinin hükümetten satış olunan yarım hissesine, Türkoğlan adıyla bilenen şahıs sebepsizce müdahalede bulunmuştur. Tıkıoğlu Mehmet imzasıyla verilen dilekçede, bu durum yetkili mercilere bildirilmiştir. Mehmet, çoğu kez müracaatlarının sonuçsuz kaldığını da belirtmiştir. Mehmet, bu konuda devletin adaletine sığındıklarını da dilekçesine eklemiştir (BOA, DH. MKT. 1612.27).

Taşköprü Kazâsına bağlı Gökçeagaç Nahiyesi dâhilinde geçen bir arazi davasının belge tarihi de 3 Temmuz 1893'tür. Kastamonu Valisine yazılan bu yazıda, Ali adlı şahsın dilekçesi irsal kılınmıştır. Ali adlı şahıs, Taşköprü'ye bağlı Gökçeagaç Nahiyesi dâhilinde mutasarrıf olduğu araziye karye imamı İbrahim Efendi ile Kadiroğlu İsmail ve Çolak Hasan adındaki şahıslar, müdahalede bulunmuştur. Ali adlı şahıs, arazisine yapılan bu fuzuli işgalin

önlenmesini rica etmiştir. Ali adlı şahıs, tahkikat icrasının lüzumlu olduğunu da dilekçesinde beyan etmiştir (BOA, DH. MKT. 76.34).

Taşköprü'deki belgelerde geçen diğer arazi davasının da belge tarihleri 18 Temmuz 1893'dür. Evrak numarası 275/3'tür. Kastamonu valisine yazılan bu yazıda, Taşköprü Kazâsı dâhilinde Gökçeagaç Nahiyesinde mutasarrıf oldukları arazi ve meraya Sinop ahalisinden Karayakalu adlı yirmi beş hane halkı, çoğunlukla ağnam ve hayvanat sevk ve ithaliyle hayvan otlatmaktadır. Uzunçay ahalisi ve muhtarının mühür ve imzasıyla verilen dilekçede bu hane halkının işgali ve zaptı beyan edilmiştir. Muhtar ve ahali, devletten adalet beklemişlerdir (BOA, DH. MKT. 89.38).

Görüldüğü üzere arazi davaları, kişilerin kullanmış oldukları özel mülkleri olduğundan başka şahısların haksız müdahaleleri dilekçelerle beyan edilmiştir. Ayrıca taşrada ve kırsal bölgelerde hayvan otlatılması yaygın olduğu için şahıslar, kendi arazilerine yönelik bu tür eylemlerden de rahatsız olmuşlardır.

4.4.2. Satış Anlaşmazlıkları

Taraflar arasında satış konusunu belirleyen edim borçtur. Borç, genel anlamda “iki yahut daha fazla kişi arasında birini diğerine, ya da her ikisine karşı yükümlü kılan hukuki bağdır, edimdir” (Aydın, 1992: 285). Dolayısıyla satış fiillerinde borç iki tarafı da alacaklı ve borçlu olmak üzere birbirine bağlayan hukuki bir fiildir. Borcun diğer isimleri Arapça'da oldukça çeşitlidir. Borç için kullanılan sözcükler, “muceb, iltizam, taahhüt ve vacib”dir. Ayrıca alacaklı olan, “dâin”, borçlu olan da “medin ya da medyun” olarak ifade edilmektedir (Aydın, 1992: 285-286).

İslam hukukunda diğer alanlarda olduğu gibi borçlarla ilgili düzenleme ve esaslar da belirlenmiştir. Bu bağlamda tarafları birbirine bağlayan ve aralarında bir irade oluşturan ve hukuki bir sonuç doğuran eylemlere “Akid” denilmektedir. Akid ile beraber taraflar arasında alacaklı ve borçlu ilişkisi de doğmaktadır. Bundan başka taraflar arasında bir de borca konu olan bir araç ya da edim olmalıdır. Bu edim, para, eşya, arazi ya da mal olabilmektedir. Borca konu olan tüm bu edimlerin nasıl alınıp, satışın nasıl yapılacağı, borcun nasıl ve ne şekilde ödeneceği gibi konularda taraflar arasında hukuki işlemleri oluşturan bu akitlere bir nitelik kazandıran kısım kanunlardır (Akgündüz ve Cin, 2011: 585-588).

Borcun hükümdeki esas amaç, borcun ödenmesini sağlamaktır. Bu itibarla “borç konusu olan edimin yerine getirilmesi” gerekir. Borcun aslının değil de bedelinin ödenmesi

yani bir anlamda zararın tazmin edilmesi söz konusudur. Bu da tazminat özelliğini karşımıza çıkarmaktadır. Sonuç itibariyle borçtan kaynaklanan ve bir sebeple ödenmeyen borçtan doğan zararı karşılamak esastır. Borç ile ilgili olarak borcun ödenmediği durumlarda malları haciz yoluna gidilmek suretiyle bir şekilde borcun tazmini de sağlanabilmektedir. Borcun ödenmesi hususundaki bir yaptırım da genellikle hapis cezalarıdır. Borçlunun kendi iradesi ile borcunu ödediği durumlarda borç sona ermektedir. Bu da ortadaki mali sorumluluğun tamamen ortadan kalkması demektir.

Osmanlı Devleti'nin borçlar hukukuna baktığımızda, XV-XVI. yüzyıllardan itibaren 1869 yılına kadar Halebi'nin "Mülteka"sı³¹, resmi hukuk olarak tatbik edilmiştir. Hanefi ekolünü takip eden Osmanlı Devleti'nde, şerhler ve fetvaların yanı sıra bu kitaplar hukuki zemini oluşturmuştur. Bundan başka Osmanlı Devleti'nde "Mecelle" olarak bilinen tam adının "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye" olan ve Osmanlı Devleti'nin ilk medeni kanunu olan Mecelle, 1869'da yürürlüğe girmiştir. Osmanlı Devleti'nde ve İslam hukuk tarihinde önemli etki uyandıran bu eser, Osmanlı hukuki yapısında köklü reformları da beraberinde getirmiştir. Mecelle, "şer'î hükümlerin kanun haline getirilmesi" şeklinde belirli yasama ölçüsünde borçlar, eşya ve usul hukukunu derleyen bir kanun kitabıdır. Bu itibarla Mecelle, Osmanlı Devleti'nde borçları düzenleyen ve bunu şer'î hükümler çerçevesinde oluşturduğu maddeleri esas alarak yapan bir hukuki dayanaktır (Aydın, 2003: 231; Akgündüz ve Cin, 2011: 586-587). Mecelleden başka borçlar ile ilgili olarak Osmanlı Devleti'nde genellikle borçlarını ödemeyenlere hapis, kürek, kalebentlik cezaları verilmiştir (Koç, 2017: 349).

Mülk arazi, menzil, bağ ve bahçe satış anlaşmazlığına dair tespit edilen olayda 1852 yılında Saltanat-ı Hümâyün kayığı kürekçilerinden Şamcızâde Mustafa Ağa'nın takdim eylediği dilekçede, kendisinin Dergâh-ı Ali kapucubaşlarından Abandonlu Hacızâde Mahmut Ağa'dan İstanbul'da iken on üç bin kuruş bedel ile mülk arazi, menzil, bağ ve bahçe satın almış olduğunu iddia etmiştir. Diğer yandan okçuluk hizmetlerinde bulunan Hasan Ağa adlı şahıs, aynı mülkleri Mahmut Ağa'nın vekili olan Ağacızâde Mehmet Bey'den satın aldığını iddia etmiştir. Taşköprü'deki Portoloğlu Karyesinde bulunan mülkler, taraflar arasında çekişmeli bir davaya sebep olmuştur. Diğer belgelerde, tapu senetlerinin ve mallarının Mustafa Ağa'da olduğu bilgisine yer verilmiştir. Mahmut Ağa adlı şahsın

³¹ Mülteka'l-ebhur,; Hanefî fikhının meşhur alimlerinden Halebi İbrahim bin Muhammed'in meşhur eseridir. Osmanlı Devleti'nde ders kitabı olarak okutulan eser, kadı ve müftülerin başvuru kaynaklarından biridir. Mülteka'l-ebhur üzerine yazılan şerhler ve müelliflerinden bazıları; Nureddin Mahmud B. Berekat ed-Dımaşkiel-Bakani, "Mecra Ceryü'l-ehur ala Mülteka'l-ebhur", İsmail b. Sinaneddin Sivasi, "Fera'idü Mülteka'l-ebhur" ve Kasapzade Muhammed b. İbrahim, "Halicü'l-bihar"dır. Bunlar gibi Mülteka'l-ebhur üzerine elliden fazla şerh yazılmıştır (Has, DİA, XV, 231).

Taşköprü'deki bu mülkleri, vekili aracılığıyla Meşramoğlu Hasan Ağa'ya tekrar sattığı iddia konusu olmuştur. Duruşmaya İstanbul'da bulunan Mahmut Ağa'nın getirilmesinin gerekli olduğundan söz edilmiştir. Ancak Mahmut Ağa adlı şahıs, inat ederek, ısrarla mahkemelere gelmemektedir. Mağdurların dilekçesinde, Mahmut Ağa'nın duruşmaya getirilmesi için Kastamonu valisine hitaben kapsamlı bir yazı yazılması rica edilmiştir. Olayın meclis marifeti ile araştırılarak, Mahmut Ağa'nın huzura getirilmesi konusunda keyfiyetin önlenmesi rica olunmuştur (BOA, A. MKT. DV. 58.74; BOA, A. MKT. UM. 107.67).

Taşköprü'deki başka bir satış ihtilafında Hafız Ahmet adlı şahıs, Öksüz Karyesinden olan ve muteber geçmiş sadrazamlardan rahmetli Sarim Paşa Hazretlerinin kullanmış olduğu tek taşlı bir adet su değirmenini kendisine verese olarak senet-i şer'iyeye ile sattığını beyan etmiştir. Durum böyle iken Taşköprü Kazâsı sakinlerinden olan Osman ve Ali adlı kimseler de Sarim Paşa'nın hayatta iken bu su değirmenini kendilerine sattıklarını iddia etmişlerdir. Hafız Ahmet adlı şahıs, Osman ve Ali adlı kimselerin değirmeni gereksiz yere zapt ederek, kendisine zulüm dairesinde bulduklarını söylemiştir. Hafız Hüseyin'in vekili sıfatı ile duruşmada bulunan Ahmet Paşazâde, Osman ve Ali adlı kimselerin müdahalelerinin men edilmesini talep etmiştir. Satış anlaşmazlığına konu olan su değirmeni, Ankara'nın Civelek denilen mahalinde bulunup, bir tarafı dağ, bir tarafı tepe olmak suretiyle iki tarafı da meşeliktir. Ayrıca değirmenin önü umumi bir yolla çevrilmiştir. Satışta karşı karşıya gelen şahıslar, tek taşlı bu elverişli su değirmenini Sarim Paşa'dan aldıklarını iddia etmişlerdir. Ayrıca Hafız Ahmet adlı şahıs, senet-i şer'iyeye ile Sarim Paşa'dan satın aldığı bu değirmeni kendisine temlik eylediğini belirterek, Sarim Paşa'nın maliye meclis üyesi gibi nüfuzlu akrabalarının bile böyle bir hak iddia etmediklerini ve bu uzak şahısların hangi hakla böyle bir iddiada bulduklarını beyan etmiştir. Hafız, gereksiz bu işgalin önlenerek, meclis marifeti ile Osman ve Ali adlı kimselerin taarruzunun önlenmesini rica etmiştir. Hafız Ahmet, Kastamonu Sancağından olan Osman ve Ali adlı şahısların da su değirmeni ile ilgili bir senet, vesikalarının olmadığını belirtmiştir. Hafız Ahmet, dilekçesinde kendisinin cennet mekân Sultan II. Mahmut Han'ın sebilleri hizmetçisi olduğunu da belirtmiştir. Ayrıca Hafız Ahmet, bu lüzumsuz işgalin def'i için Kastamonu Valisine bu konuda bir yazı yazılmasını rica etmiştir (BOA, A. MKT. UM. 204.63).

Arazi ve emlak satış ihtilafına ve zaptına konu olan bir dava da yine daha önceden farklı kişileri şikâyet eden bir şahsın yazmış olduğu dilekçedir. Daha önceden muhtar ve oğullarının kendi arazilerini ve bahçesini zapt ettiğini bildiren ve Mabeyn-i Hümâyun okçularından olan Memiş Efendi, bu sefer dilekçesinde Şerife Hatun adlı bir şahsın kendi

arazilerine müdahalede bulunduğunu belirtmiştir. Bu arazi müdahalesine ilişkin olarak kayda geçen belgenin tarihleri, 18 Temmuz 1860, 31 Temmuz 1860 ve 26 Ekim 1860'dır. Memiş Efendi, Şerife Hatun adlı şahsın müdahalesine karşılık elinde ilgili senet ve belgelerin olduğunu iddia ederek, bu haksız işgalin önlenmesine karşılık elinde ilgili senet ve belgelerin olduğunu iddia ederek, bu haksız işgalin önlenmesini yüce Meclis'ten talep etmiştir. Diğer belgelerde de Şerife Hatun adlı şahsın Memiş Efendi ile yaşamış olduğu arazi anlaşmazlığı konusunda bilgi istemiş olduğu yazıya cevaben Kastamonu Meclisi'nden gelen mazbatadan bahsedilmiştir. Kastamonu Meclisinden gelen mazbatanın irsal kılındığı beyanıyla ilgili bir tezkere yazılması kararlaştırılmıştır (BOA, A. DVN. 154.4; BOA, A. MKT. MHM. 189.96 ve BOA, A. MKT. MHM. 198.52). Bu arazi anlaşmazlığına dâhil olan ayrı belgelerin de tarihleri de, 21 Ocak 1860 ve 8 Haziran 1860'dır. Kastamonu Mutasarrıflığına yazılan bu dört belgede de Taşköprü Kızılkilise Karyesi ahalisinden Kara Ahmet oğlu Hasan kızı Şerife Hatun'un, aynı karye sahibinden Memiş Kavvas adlı şahısla yaşamış olduğu arazi sorunudur. Kastamonu Meclisinden yazılan mazbata ve defter emini saadetlü beyin yazmış olduğu tezkere, Meclis-i Vâlâda mütalaa edilmiştir. Şerife Hatun, babası Hasan ve kardeşlerinin vefatlarıyla belirli bir miktar kendisine intikal eden araziye, Memiş Efendi'nin Mehmet adlı şahıstan uygunsuz ve geçersiz bir şekilde aldığını iddia etmiştir. Şerife Hatun ayrıca tapu senedinde Hasan isminin hakkıyla Mehmet yazılı olmasıyla şüphe ettiğinden ve kendisine intikal eden bu arazi ile ilgili olarak, Memiş Efendi'nin müdahalesinin önlenmesini istemiştir. Şerife Hatun, babası Kara Ahmet oğlu Hasan'ın Hasan olmayıp, adının Hüseyin olduğunu ve elli iki tarihinde vefat eylediğini belirtmiştir. Bundan sonra Mehmet, araziye İstanbul'da adı geçen Memiş adlı şahsa, bu mülkün tasarrufunu vermiştir. Mehmet, mahalli meclisinde icap edilen ve bildirilen mazbatada vekil olarak Manda oğlu Hafız'ı vekil kılmıştır. Şerife Hatun, bu mazbatada Mehmet isminin yanlış yazıldığını onun yerine Hasan ifadesinin yazılmasının gerektiğini bildirmiştir. Ayrıca Mehmet'in de vefat ettiğini söylemiştir. Dolayısıyla Memiş Efendi'ye tasarrufu verilen bu arazinin yasal dayanağı olmadığını beyan etmiştir. Şerife Hatun, Mehmet'in ölümü ve tapu senetleri tarihlerinin birbirleriyle çeliştiğini ifade etmiştir. Şerife Hatun, yüce meclisin adaletine sığındığını belirterek, hukuki bir zemini olmayan bu haksız tasarruf ile ilgili olarak şahısların ölüm tarihleri ve tapu senetlerinin tarihlerini açıklayan bir dilekçede sunduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda Mehmet'in hayatta iken mi yoksa vefat ettiği zaman mı ne zaman Memiş Efendi'ye bu araziye hibe ettiğinin açıklanmasını yetkililerden rica etmiştir. Bu olayın tahkikatının genişletilerek, belirlenecek mazbatanın tezekkür kılınmasına ve neticelenmesi hususunda himmet buyurulmasını istemiştir (BOA, A. MKT. UM. 391.72; BOA, A. MKT.

UM. 409.45; BOA, A. MKT. UM. 308.66 ve BOA, A. MKT. UM. 320.32). Görüldüğü üzere bu belgelerden de çıkan sonuç, ortada hukuki bir yanlışlık ve karışıklığın olduğudur. Hukuktan kaynaklanan ve doğan boşluklarda şahıslar birbirleriyle olan davalarını yasal mecralara taşımışlardır. Dilekçelerde de genellikle “adalet bekleriz efendim, hukukumuz ayaklar altına alındı” gibi ifadelere rastlanmıştır.

Kastamonu şer‘iyye sicil kayıtlarında Taşköprü’ye ilişkin olarak geçen bir dava da borçlanma ve kefalet nitelikli olup, belgenin tarihi 6 Mayıs 1885’tir. Bu kayıta Taşköprü Kazâsı halkından olan ve geçmiş Tekfurdağı Gümrük Kâtibi Hafız Hasan Efendi oğlu Hafız Ömer Efendi adlı şahıs zamanında anlaşmaya varılan kahvehane hissesinin satış anlaşmazlığı dava konusudur. Davaya konu olan kahvehane Galata’ya bağlanmış olan Kabataş Mahallesi’ndeki Bektaşî caddesinde yer alan Karaabalı Türbesi bitişiğindeki dört türbenin yanındadır. Kahvehane, Baltacı Mektebinin vakıf gelirlerinden birini oluşturmaktaydı. Kayda göre Hacıhafızoğlu Abdullah Ağa oğlu Mehmed adlı şahıs, sözkonusu kahvehanenin yarım hissesini zevcesi Hace Hanife’nin tasarruf ettiğini mahkemede belirtmiştir. Mehmed adlı şahıs, kahvehanenin diğer yarım hissesinin ise, vakıf memuru (mütevelli) olarak kendisi tarafından idare olunmakta olduğunu belirtmiştir. Mehmed adlı şahıs, kahvehanenin durumu böyle iken ve daha önceden Hafız Ömer Efendi zamanında satış ile ilgili anlaşma sağlanmışken, Ermeni tebaasından Kiykork adlı şahsın bu kahvehane üzerinde nasıl hak sahibi olabileceğini söylemiştir. Mehmed adlı şahıs, Ermeni Devleti tebaasından olan ve Mahmiyye-i İstanbul’daki Uncuoğlu denilen yerde ikamet eden ve annesi Karabet babası da Takuhiye olan açık kimliği belirtilmiş Kiykork adlı şahsın, kahvehane üzerindeki hakkının hukuksuz olduğunu belirtmiştir. Mehmed, kahvehanenin tasarrufu konusunda elinde makbuz ve satış sözleşmesinin olduğunu da mahkemeye bildirmiştir. Ayrıca Mehmed adlı şahıs, Abdullah Ağa adlı şahsın da vekil olduğunu belirterek, Abdullah Ağa’nın hukuka uygun olarak naip olduğunu izah etmiştir (KŞS., 16/23).³²

Kastamonu şer‘iyye sicil defterinden çıkan başka bir davanın da belge tarihi, 28 Ağustos 1892’dir. Borçlanma ve kefalet nitelikli olan sözkonusu davada kefiller, memur olan şahsa kefillik etmek için taşınır ve taşınmaz mal varlıklarını kalem olarak belirtmişlerdir. Dolayısıyla kefillerin mal varlıklarını beyan etmeleri suretiyle toplam olarak rakamlar devletin maliye kayıtlarına geçmiştir. Sözkonusu belgede, maliyeye memur olacak

³² Kastamonu Şer‘iyye Sicil kayıtları dipnotlarda defter adı, sayfa (varak) numarası ve belge numarası şeklinde belirtilmiştir (KŞS., 16/23).

kişilerin güvenilir kefil göstermeleri kanun gereği olduğundan Kastamonu Şer'iyeye Mahkemesi Eytam Sandığı Müdürlüğü'ne ta'yin edilen Taşköprülü Zihnizade Mustafa Selim Efendi'ye kefil olan şahısların açık kimlikleri belirtilmiştir. Taşköprülü Zihnizade Mustafa Selim Efendi'ye kefil olanlar, urgancı esnafından Hasanustaoğlu Ali Ağa, Güney Divanı Kızılcaviran Karyesi'nden Toktokoğlu Mehmed, Harmancık Mahallesi'nden Hamamcıoğlu Hasan, Donalar Karyesi'nden Çorbacıoğlu Salih Bey ve Alaybeyizade Hasan Ağa'dır. Belgede adı geçen kefiller, taşınır ve taşınmaz mal varlıklarını mahkemeye sunarak, kefilliklerini taahhüt etmişlerdir. (KŞS., 15/25).

Belgeden anlaşıldığı üzere, kefillerin eytam³³ müdürlüğüne atanan Mustafa Selim Efendi'ye kefalet suretiyle taşınmaz mal varlıklarını kalem olarak bildirmeleri, yetim ve öksüzlerin sandığından sorumlu Eytam Müdürlüğü'ndeki hukukun kanunla gözetildiğinin açık kanıtını oluşturmaktadır. Kefillerin atanan müdür için devlete mal bildirimi yapmaları, kefalet hususunda güvenilirliğin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Zira çalışmanın rüşvet, irtikâp ve zimmet bölümünde incelenen suç vakalarına bakıldığında devlet görevlilerinin çeşitli mal müdürlüklerine fesat karıştırdıkları ve zimmetlerine para geçirdikleri görülmektedir.

Kastamonu sicillerinde Taşköprü'ye ilişkin başka bir dava da yine borçlanma ve kefalet esaslıdır. Belgenin tarihi 29 Aralık 1892'dir. Kastamonu'nun Akkaya Nahiyesi'nin Çavundur Karyesi'nden Çelihakmetoğlu İbrahim Ağa, Nasrullah Camii Şerifi vakıf komisyonu başkanlığına ta'yin olunan noter kâtibi (Mukavelat muharriri) Hüseyin Vehbi Efendi'den bazı kefiller göstermek suretiyle kredi talep etmiştir. Söz konusu belgede adı geçen kefiller, Taşköprü Kazâsına tabi Seyyid Karyesi ahalisinden Alibeyoğlu Ali bin Mustafa ve Alibeyoğlu Ali bin Ali'dir. Belgeye göre, İbrahim ağa, noter kâtibi Vehbi Efendi'den iki sene vade ile gümüş mecdiye olarak iki bin kuruş kredi talebinde bulunmuştur. Mukavelat Katibi Hüseyin Vehbi Efendi ise, gösterilen kefiller ve iki sene vade süresi zarfında istenilen borç parayı İbrahim Ağa'ya teslim etmiştir (KŞS., 29/42).

Kastamonu sicil kayıtlarında Taşköprü'ye ilişkin olarak geçen diğer bir belge de borçlanma ve kefalet niteliklidir. Belgenin tarihi ise, 3 Mart 1894'tür. Söz konusu belgede borcu isteyen şahıs, Taşköprü ahalisinden Kısksızade İsmail Efendi'dir. İsmail Efendi, Server Çeşmesi vakfından bir sene vade ile üç bin üç yüz altmış kuruş Osmanî parası olarak borç istemiştir. İsmail Efendi, vakfın memuru konumunda olan Mukavelat Kâtibi Hamdi

³³ Eytam için detaylı bilgi bkz; Abdüsselam Arı, Yetim Maddesi. *DİA*, 2013. C. 43. S. 501-503; Hidayet Yavuz Nuhoglu, Darü'leytam Maddesi. *DİA*, 1993. C. 8. S. 521.

oğlu Vehbi Efendi'den borç talebinde bulunmuştur. Belgede borçlanmaya karşılık adı geçen kefil şahıs, Atabeygazi Mahallesi'nden Mehmet Emin oğlu Şemsizade Ömer Bey'dir. Bu bağlamda Vehbi Efendi, istenilen vadede borcun sahibi olan Kıskızsade İsmail Efendi'ye teslim etmiştir-(KŞS., 99/178). Görüldüğü üzere, şer'iyeye sicil kayıtlarına geçen bu belge de borçlanma (istikraz) ve kefalet esaslı olup, istenilen borç için vade süresi ve güvenilir kefil bulunması kanun ile belirlenmiştir.

4.4.3. Miras Davaları

Sözlük anlamları itibariyle, “öz, kök, temel; birinin geçmişten aldığı durum ”dur. Miras sözcüğü, genellikle akrabalık bağlarına da işaret etmektedir. Bu itibarla miras kelimesi irs ile özdeşleştirilmiştir. Geniş anlamda irs ve miras, ölen kimsenin (muris) mal varlığının sonucunu düzenleyen kurallar bütünüdür. Tereke ise, Arapça 'da, “Tirke, Terike ya da Muhallefât” olarak geçmektedir. Tereke, ölen kimsenin ya da murisin bırakmış olduğu mirası ya da malları ifade etmektedir. (Aktan, 2005: 143-145). İslam miras hukukunu, “Feraiz” olarak nitelendirmektedir. Feraiz, “Farz-Feriza” sözlük anlamı itibariyle, “takdir olunan, kesinleştirilen, ölçüsü ve sınırları belirtilen şey”dir. Feraiz ilmi bu anlamda terekeye ait haklarla, terekede hakkı bulunan varisler, varislerin payları ve taksimleri ile ilgilenmektedir (Şener, 1994: 31; Berki, 1954: 7 ve Çakır, 2015: 6). Bu bağlamda Fariza, kesin ve bağlayıcı hükümler içerdiğinden ötürü, evlenme akdinde, nikâhta kadına verilen mehir ve mirasçılarının teredeki ilgili paylarının hükmünü belirtmektedir (Bardakoğlu, 1995: 362-363). Diğer yandan İslam hukukunun miras konusu ile ilgili kaynaklarına ve düzenlenen kurallarına baktığımızda ana kaynak olarak Kur'an-ı Kerim gelmektedir. İslam hukukunun ana kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'de geçen ilgili ayetlerde miras hukukuna ilişkin olarak, *“Allah size çocuklarınız hakkında erkeğe, iki kadın payı kadar vermenizi emreder. İki kadın fazla kadın iseler, bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur. Bunlar Allah tarafından konmuş olan paylardır; şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir”* (Nisa, 11/12). Görüldüğü üzere, Kur'an-ı Kerim'de, birçok konuda olduğu gibi miras ve tereke konularında da Allah'ın çizmiş olduğu sınırlar vardır. İslam hukukunda Kur'an'dan başka sünnet, icma ve fetvalar gibi kaynaklar da mevcuttur. Bu kaynaklara göre miras hukukunda hak sahibi olabilmek için belli şartlar vardır. Mirasçılık hakkına sahip olabilmek için, nikâh akdi, nesep ve nesebi belli olmayan akrabalık akdi olarak bilinen vela gibi bağlayıcı ilişkilerin bütün olması gerekir (Aktan, 2005: 143; Akgündüz ve Cin, 2011: 555-560).

İslam hukuk zemini üzerine dayanan Osmanlı Devleti'nde miras hukukuna ilişkin olarak, Fariza hükümleri esas alınmakla birlikte, kaynağını gelenek ve örfi yapıdan alan örfi hukuk sistemi de uygulanmıştır (Çakır, 2015: 1-3). Bu defterlerin ilki, Osmanlı Devleti'nin sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda kayıtlarını yansıtan ve mahkeme kayıtları olan “Şer‘iyye Defterleri ”dir. “Kadı Defterleri”, “Şer‘iyye Sicilleri”, “Kadı Sicilleri” ve “Osmanlı Mahkeme Sicilleri” de denilen bu özel defterler aracılığı ile Osmanlı Devleti'ndeki miras hukukuna ilişkin örnekler oldukça fazladır (Gedikli, 2005: 187; Uğur, 2010: 8-10; Altan ve İpçioğlu, 2009: 520). Osmanlı Devleti'nin sayısal analizlerinin döküldüğü şer‘iyye sicilleri ile ilgili olarak incelenen dönem itibariyle 1748-1749 yıllarını kapsayan 57 numaralı Konya şer‘iyye sicillerinde, tam olarak 672 adet belgenin 80 âdeti miras davalarını kapsamaktadır. Öyle ki, bu miras davalarında vasi, kayyum tayinleri ve aile hukukunu içeren önemli bilgiler bulunmaktadır (Altan ve İpçioğlu, 2009: 521)³⁴.

Osmanlı Devleti'nde miras hukukuna ilişkin olarak bir de tereke defterleri (kassam defterleri) mevcuttur. Tereke Defterleri ya da Kassam Defterleri, bazen şer‘iyye sicilleri içerisinde bazen de ayrı olarak tek başlarına tutulan ve ölen kişilerin her tür mal, alacak, edim, borç ilişkilerini ve miras taksimlerini gösteren bir kayıt çeşitleridir (Barkan, 1966: 1; Özcan, 2005: 406-407). Osmanlı hukuk sistemine göre, ölen kişilerin bıraktıkları malların tespiti, içeriği ve taksimi konusunda görevli kişiler kadılardır. Zaman içerisinde miras taksimlerini kadılar, kendi denetimlerindeki “kassam” denilen memurlara bırakmışlardır. Bu bağlamda kassamların tutmuş oldukları bu defterlere “tereke defterleri yanı sıra kassam defterleri” de denilmiştir. Tereke defterlerinde, her yerde bilgilerin aslının korunarak yazılması önem taşımaktadır. Terekelerde, “bin, bint ve ümm” şeklinde ifadelerin geçtikleri görülmektedir. Ancak ilerleyen dönemlerde “bint ve ümm” gibi ifadelerin yerlerine “oğul, kız, ana ve baba” gibi kelimeler kullanılmıştır. Bunlardan başka tereke defterlerinde, miras hukuku ve düzenlemesi açısından ölen kişinin adı, baba adı, yaşadığı yer ve kayıt tarihi bilgileri yer almıştır. Varislerin isimleri, murisin mesleği, ölüm sebebi gibi bazı özel bilgiler de bu defterlerde kayda geçmiştir. Terekelerde mirasın, varisleri ve bu varislerin taksimleri yahut payları da belirtilmiştir. Miras ya da tereke toplanarak, toplam bir yekûn kalemi (toplam miktar) kayıtlara geçmiştir (Akgündüz ve Cin, 2011: 552-564; Çakır, 2016: 117). Çalışmada konu başlıca miras hukukunun ayrıntıları olmadığı için genel anlamda Osmanlı miras hukukuna ilişkin olarak bilgi verilmesi amaçlanmıştır. Burada bir tereke tablosuna

³⁴ Detaylı bilgi için Bknz, Mehmet, Altan-İpçioğlu, Mehmet, “Şer‘iyye Sicil Kayıtlarına Göre 1748-1749 Yıllarında Konya’da bir Aile” 2009, s. 519-532.

ilişkin kısa bir örnek tablo sunulacaktır. Bursa şer‘iyye sicil numaralarının tamamı, (A 194-800, A 15-15, A-513, A-194-800, 75-85, 78-91, 9 ve 61’dir.³⁵

Murisin	Adı: Bali	Terekenin Miktarı: 181
	Baba Adı	Kayıt Tarihi: 17.06.1533
	Cinsiyeti: Erkek	Kayıt Yeri: Bursa
	Dini: Müslüman	Sicil no

Tablodan da anlaşıldığı üzere bir murisin yani mirası bırakan kişinin adının bu kayıt örneğinde Bali olduğu belirtilmiştir. Kayıt yeri Bursa’dır. Tereke miktarı, 181’dir. Mirasını bıraktığı kişi ya da kişiler hanımı, kız ve erkek çocukları, mirasçılık sebepleri, miras oranı, murise yakınlıkları ve olması gereken miras oranları da örnek tablo da belirtildiği gibi ilgili bilgilere göre çizilebilir (İnalçık, 1993: 111). Ayrıca miras ölçü birimleri, tam, yarım ve nısf gibi ifadeler, miras hesaplanırken belli bir toplamı ve çarpma işlemi ile bakiyeler belirlenmektedir (Akgündüz ve Cin, 2011: 564).

Osmanlı Devleti’nin Tanzimat Dönemi miras hukukuna bakıldığında Mecelle ’de bu konuda hükümler yer almamıştır. Kapsamlı bir medeni kanun niteliğinde olmayan Mecelle’de evlenme, boşanma ve miras gibi önemli konularda hükümler bulunmamaktadır. Mecelle’de genel olarak alım, satım, kiralama, havale, ortaklık, vekâlet ve dava açma gibi konularda yer alan hükümler bulunmaktadır. Dolayısıyla miras hukuku, şer’i hükümler çerçevesinde ve daha sonradan çıkarılan 1917 Tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi ile doldurulmaya çalışılmıştır (Sarıay, 2019: 17-18; Çakır, 2015: 60). Miras konusundaki bu açıklamalardan sonra Taşköprü’deki dava örnekleri sunulacaktır.

Taşköprü’de geçen bir miras davasının belge tarihleri, 14 Ekim 1852 ve 8 Mayıs 1853’dür. Taşköprü Kazâsı sakinelerinden Fatıma Hatun hayatta iken kullanmış olduğu hanesini ve eşyalarını kardeşi Ayşe Hatun’a miras olarak bırakmıştır. Fatıma Hatun’un ölümünden sonra yeni varisler ortaya çıkmıştır. Ayşe Hatun, mirasa ortak çıkan varislerle ilgili sıkıntı yaşamıştır. Ayşe Hatun mağduriyetinin giderilmesi için yetkililere bir dilekçe yazmıştır. Bu konudaki müracaatının Kastamonu valisi devletlü Hamdi Paşa’ya ulaşmasını istemiştir (BOA, A. DVN. 81.81; BOA, A.MKT. UM. 134.43). Belgeden de anlaşılacağı

³⁵ Halil İnalçık, “Osmanlı İdare, Sosyal ve Ekonomik Tarihiyle İlgili Belgeler: Bursa Kadı Sicilleri: III Köy Sicil ve Terekeleri”, *TTK Belgeler*, Cilt: XV, Sayı: 19, 1993, s.111.

üzere, varisler arasında sık görülen bir dava çeşididir. Bu belgede daha ayrıntılı bilgiye yer verilmediği için belgedekiler aynen aktarılmıştır.

Taşköprü'deki diğer miras davasında 1852'de Taşköprü'deki Cami-i Kebir Mahallesi sakinlerinden Mısırlı oğlu Hüseyin'in oğulları olan Mısırlı oğlu Mehmet ve Mısırlı oğlu Ali adlı kardeşler babaları Mısırlı oğlu Hüseyin'den kalan mirasa konmuşlardır. Ancak babalarından kalan mirası yeğenleri olan Tahir ile Mehmet'in vekili olan Hafız Hüseyin gereksiz yere zapt etmiştir. Hafız Hüseyin sadece zapt etmekle kalmamış, Mısırlı oğlu kardeşlere zulümde bulunmuştur. Hafız Hüseyin'in bu tutumları meclis dairesince görüşülerek, layık olacak hükm-i şer'inin verilmesi hakkında bir tezkere yazılmıştır. Mısırlı oğullarının Mehmet ve Ali kardeşlerin vermiş olduğu dilekçede de babalarından kalan ve hak üzere olan mirası alacak iken, ölen biraderlerinin çocukları olan yeğenleri Tahir ve Mehmet'in vekilleri aracılığıyla haksızlık yaptıklarını ifade etmişlerdir. Mısırlı oğulları babalarından kalan menzil, bağ, bahçe ve eşyalara yapılan bu işgalin kaldırılmasını Kastamonu Valisi'nden rica etmişlerdir (BOA, A. MKT. DV. 58.38).

Taşköprü'de kayıtlara geçen bir miras davasının belge tarihi de 6 Temmuz 1855'tir. Bu miras davasında Süleyman adlı şahsın dilekçesi öne çıkmıştır. Süleyman, Kastamonu Sancağı dâhilinde Taşköprü'ye bağlı Yoğunluk Karye sakinlerinden olan ve bundan önce vefat eden babası Kara Veli oğlu Ali kullarının adı geçen karye topraklarında malları bulunduğunu iddia etmiştir. Süleyman, babasından kalan mirasın, malum hudutlar içerisinde toplu yirmi beş kıt'a ile aynı karyede olan mülkiyet üzere uhdesinde bulunan bir bab menzil ve harman yerinin olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Süleyman, bu kullarıyla (kendisini işaret ederek) ve kardeşleri olan Mehmet, Salih, Halil ve Ömer adındaki şahıslara da mirasın kalmış olduğu iddiasında bulunmuştur. Süleyman adlı şahıs, Mehmet adlı bir kimsenin kendi uydurmuş olduğu yalan bir beyan ile tarla ve sair emlaklarını gasp ettiğini dilekçede yazmıştır. Bu konuda Mehmet adlı şahsın hak sahibi olan kendilerine zulüm ettiğini de dilekçesine eklemiştir. Süleyman, bu konudaki keyfiyetin önlenerek, yüksek mahkemenin merhametine sığındıklarını ifade etmiştir. Süleyman, hukuki dayanağı olmayan Mehmet adlı şahsın huzura getirilerek dinlenilmesini de rica etmiştir (BOA, A. MKT. DV. 81.45). Görüldüğü üzere bu miras davasında da ölen pederin erkek çocuklarına kalan mirasa Mehmet adlı şahsın haksız yere ortak olduğu ifade edilerek, hak sahiplerine zulüm dairesinde bulunmuş olduğu dilekçede yazılmıştır.

Taşköprü'ye ait olan bir miras davasının belge tarihleri de 31 Ekim 1858 ve 12 Kasım 1858'dir. Bu davaya ilişkin olarak yazılan belgenin birisi dilekçe diğeri de Kastamonu

Valiliğine yazılan resmi yazıdır. Dilekçeyi yazan şahıslar, Mehmet Ali ve Mustafa'dır. Mehmet Ali ve Mustafa adlı şahıslar, Kastamonu Sancağı'nda Taşköprü Kazâsında Depedelen Divanında vakı olan pederlerinin adının Ahmet Ağa olduğunu dilekçede beyan etmişlerdir. Bu kardeşler babalarından kalan ve miras olarak kendilerine intikal eden emlak ve arazi hisselerine amcaları olan Mehmet adlı şahsın, fuzuli bir biçimde konduğunu belirtmişlerdir. Amca Mehmet, İstanbul'da olduğundan bu def'a şer'an davası görülmüştür. Arada taksim nedeniyle kavga dahi çıkmıştır. Amca Mehmet, babalarından gelen ve hak olan mirasın tamamına konmak istemiştir. Amca Mehmet, miras taksiminden tatmin olmayarak, taksimin iptaline başvurmuştur. Bu konuda mağduriyet yaşayan şahıslar, Kastamonu Valisine hitaben bir kıt'a yazı yazılmasını dilekçelerinde rica etmişlerdir. Dilekçeyi de Bende kullarınız Kastamonulu Mehmet Ali ve Mustafa şeklinde bitirmişlerdir (BOA, A. MKT. DV. 131.57).

Taşköprü'deki başka miras davasında Ümmü Gülsüm Hatun adındaki bir şahsın yazmış olduğu dilekçede, Taşköprü'de anne ve babasından kalan mirasın, kardeşleri olan Ahmet ve Mehmet adlı şahıslarla ortak mutasarrıf oldukları emval, eşya ve emlakları kardeşi Ahmet'in eşi Ayşe Hatun yani dilekçe sahibinin yengesi zapt etmiştir. Ümmü Gülsüm Hatun, yengesinin miras konusunda kendisine zulümde bulunduğunu beyan etmiştir. Ümmü Gülsüm Hatun, görülecek duruşmada bu konunun hakkaniyetle ele alınmasını ve kendi hissesinin ayrımı konusunda adaletli ve titiz davranılmasını rica etmiştir. Keyfiyetin önlenmesi için Kastamonu Meclisi ve şer'i şerif marifetiyle davanın görülmesi ve gerekli hissenin tefrik ve tahsili iradesi için Kastamonu Valisi devletlü paşa hazretlerine hitaben bir kıt'a yazı yazılması buyurulmuştur (BOA, A.MKT. DV. 188.69).

4.4.4. Nafaka Davaları

Sözlük anlamı olarak nafaka, "tüketmek, harcamak" demektir. Ayrıca infak kökünden türediği için "azık, ihtiyaçlar için karşı tarafa verilen para ve değerler" anlamına da gelmektedir. Hayatın, devamlılığın ve yaşam döngüsünün sağlanması için yapılması gerekli olan harcamaları kapsamaktadır (Erbay, 2006: 282).

Nafaka konusu, İslam hukukunda çok hassas davranılan bir konu olmuştur. Öyle ki, nafaka denildiği zaman yalnızca kadınların ve aile fertlerinin korunması amaçlanmamıştır. Zira İslam hukukunda mülkiyet nafakasını da kapsayan ve aile fertleri dışındaki canlıları, sosyal çevreyi ve hayvan haklarını da içine almaktadır. İslam hukuku, kâinat üzerinde yer alan tüm canlıların haklarını ve hayatiyetlerini bu anlamda önemsemiştir. Çalışmamızın

kapsamı itibariyle burada esas olan aile fertlerine karşı olan yükümlülük ve kadının korunması esastır. Bu bölümün de nafaka konusundaki omurgasını kadının ihtiyaçlarının korunması oluşturmaktadır. İslam hukukunun ana kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'de, nafaka konusunda çeşitli ayetler geçmektedir. Kur'an'da geçen bazı ayetler; *“Her neyi nafaka olarak infak eder ve neyi adak olarak adarsanız, muhakkak Allah onu bilir. Zulmedenlerin yardımcıları yoktur”* (Bakara/270). *“Boşadığınız kadınları, gücünüz oranında oturmakta olduğunuz yerin bir yanında oturtun, onlara darlık ve sıkıntıya düşürmek amacıyla zarar vermeyin. Eğer onlar hamile iseler, yüklerini bırakıncaya kadar (doğum yapıncaya kadar) onlara nafaka verin. Kendi aranızda maruf (güzellikle ve İslam'a uygun bir tarzda anlaşarak) üzere görüşüp konuşun”* (Talak/6). Görüldüğü üzere, Kur'an-ı Kerim'de kadının ve ailenin korunması amaçlanarak, kolaylıkla anlaşma yoluna gidilmesi emredilmiştir. Boşanan karı koca arasında, aile birliğinin bozulması sonrasında kadının hayatına devam edebilmesi ve çocuklarına bakabilmesi için yiyecek, giyecek ve sair ihtiyaçlarını karşılaması için nafaka gerekmektedir. Ayrıca kocanın birden fazla eşi olması durumunda nafaka olarak onları belli yerlerde oturtma gibi yükümlülükleri vardır. İslam hukukuna göre kadının nafakadan yararlanabilmesi için adamla nikâh akdinin olması gereklidir. Nafaka hakkı kadının temel bir hakkıdır, devredilemez. Kocanın nafaka yükümlülüğü geri döndürülemez. Koca nafakasını ödemezse, eksik öderse, nafakayı vermemekte direnirse kadın yargı yoluna başvurabilmektedir. Koca duruşmaya katılmazsa dahi yargıç, kadını dinleyip, nafaka konusunda hüküm vermektedir (Erbay, 2006: 282-285; Akgündüz ve Cin, 2011: 521-530).

Osmanlı Devleti, aile hukukunda şer'i hükümleri uygulayan bir devlettir. Osmanlı aile hukukunda tıpkı İslam hukukunda olduğu gibi kadının evlenmedeki rızası, evlenme fiili, çok eşlilik ve boşanma hakkının daha çok kocaya tanınması gibi hükümler bulunmaktadır (Akyılmaz, 2002: 664). Osmanlı Devleti'nde boşanma hakkının daha çok erkeğe tanınmasıyla evlilik akdi biter ve bir sebepten ötürü talak (boşanma) gerçekleşirse, koca üzerine düşen nafakayı ödemekle yükümlüdür. Mehir, iddet süresinde (bekleme) dahi kadının geçim nafakası ve zaruri ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. Böylece boşanmadan doğan kadının mağduriyetlerinin önüne geçilerek, sosyal adalet işler hale getirilmiştir. Ayrıca boşanmalar mahkeme kayıtlarına geçirilerek, bununla güvence altına alınmıştır. Gayrimüslimler dahi Osmanlı mahkemelerine güvendikleri için kadı mahkemelerine başvurmuşlardır (Maydaer, 2007: 318-319). Tanzimat Dönemi ve sonrasında Osmanlı Devleti'nde kanunlaşma hareketlerine paralel olarak Mecelle 'deki aile ve miras hukukundan doğan boşluklar, 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi ile giderilmeye

çalışılmıştır. Aile Kararnamesinin ilk kitabı (Münekehat) evlenme, ikinci kitabı (Müfarakat) boşanma ile ilgilidir (Düstur, II. Tertip: 762-781). Bundan başka 1875 yılında çıkarılan bir fermanla mihrin alt ve üst sınırları belirlenmiştir. Ayrıca Sicil-i Nüfus Nizamnamesi ile nikâhın tescili zorunlu kılınmıştır. (Sarıay, 2019: 18). Sicil-i Nüfus Nizamnamesi ile nikâhını on günden fazla tescil ettirmeyenlere hapis cezası getirilmiştir (Maydaer, 2007: 318). Osmanlı Hukukunun aile, boşanma ve nafaka konularında verilen bilgilerden sonra Taşköprü'deki nafaka davası incelenecektir.

Taşköprü'ye ait olan belgeler arasında nafaka konusuna ilişkin olarak incelenen dönemde aynı konuya ait iki arşiv belgesi çıkmıştır. Bu belgelerin tarihleri, 24 Mart 1850 ve 25 Mart 1850'dir. Nafaka davasına ilişkin olarak yazılan iki belgeden birisi, Kastamonu Valiliğine yazılan yazıdır. Diğer belge ise, mağduriyet yaşayan Beşiktaşlı Cemile cariyelerinin yazmış olduğu dilekçedir. Beşiktaşlı Cemile Hatun, yazmış olduğu dilekçede, taht-ı nikâhında bulunmuş olduğu Ali Beyoğlu Kara Mehmet'i şikâyet etmiştir. Cemile Hatun, yazdığı dilekçede, eşi olan Kara Mehmet'in, Kastamonu'daki Taşköprü'ye bağlı olan Yoğunluk Karyesi 'ne gittiğini ve orada tekrar evlendiğini beyan etmiştir. Cemile Hatun ayrıca dilekçede, eşinin on dört aydan beri yanına İstanbul'a gelmediğini beyan ederek, kendisini aç bir aç halde bıraktığını ifade etmiştir. Cemile Hatun, eşinin bu on dört aylık zaman zarfında kendisine tek bir kuruş akçe dahi yollamadığını ifade etmiştir. Cemile Hatun, kendisinin türlü eza ve cefalara tahammül ettiğini, yiyecek ve giyecek gibi zaruri ihtiyaçlarını alamadığını söylemiştir. İstanbul'un Beşiktaş'taki Abbas Ağa mahallesinde oturan Cemile Hatun, eşinden davacı olmuştur. Cemile Hatun'un mahkemeden talebi, eşinden on dört aylık biriken nafaka parasının kendisine iade edilmesini istemiştir. Cemile Hatun nafaka talebinden başka eşinin Taşköprü'de tekrar evlendiğini söyleyerek, mahkemeden kendisini bu adamdan boşamalarını (halas) talep etmiştir. Cemile Hatun bu konuda atüfetlü Kastamonu Valisinin merhametlerine sığındığını belirtmiştir (BOA, A. MKT. DV. 25.47). Belgelerden de anlaşıldığı üzere, nafaka konusunu açıklarken kadının kocasının duruşmaya katılmadan da nafaka ve boşanma taleplerini mahkemeye iletebileceği hususu yazılmıştır. Yine konu açıklamasında yazmış olduğumuz nafaka bölümünde, İslam hukuku her ne kadar boşanma talebini erkeğe vermiş olsa dahi terk edilip giden kadının ve ihtiyaçları görülmeyen kadınların, nafaka ve zaruri ihtiyaçları karşılanmayan kadının da İslam hukukuna göre boşanma talebi vardır.

Taşköprü'ye ait nafaka davasından başka bir belge de talep kaydı olarak nitelendirilen ve 27 Nisan 1885 tarihini kapsayan 4563 Numaralı Kastamonu Şer'iyeye Sicil Defteri'nden

çıkıştır. Söz konusu davaya ilişkin olarak belgede adı geçen yer, Suüstü olarak da tabir edilen Taşköprü'ye bağlı Gavraz Divanı ve Musafakih Mahallesi'dir. Şöyle ki, Tabancacıoğlu Hasan Ağa oğlu Mehmed, hazır olan mecliste bir yaşındaki küçük oğlu Ahmed'i infak ve iksadan (yiyecek ve giyecekleri) olan zaruri ihtiyaçları karşılanmak suretiyle iktidar sahibi olan yetkin Hasan Ağa'ya teslim etmek istemiştir. Mahkemede talep kaydına ilişkin olarak, Dudu oğlu Mustafa adlı bir şahıs, Mehmed'in oğlunu verme rızası ile ilgili olarak güzel bir şekilde durumu mahkemeye anlatmıştır. Dudu oğlu Mustafa adlı şahıs, Mehmed'in fakir olduğunu belirterek, muzdarip bir hal üzere olduğunu da mahkemede ifade etmiştir. Dolayısıyla Hasan Ağa adlı şahsa, infak ve iksa etmek üzere, bir yaşındaki küçük Ahmed'in talep kaydının alınmasına dair yazı yazılmıştır (KŞS., 27/42).³⁶ Görüldüğü üzere bu belgede de talep kaydı olarak küçük çocuğun yiyecek ve giyecek gibi temel nafaka ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak Hasan Ağa adlı şahsa teslim edilmesine dair kayıt söz konusudur.

Kastamonu Taşköprü Kazâsı'nda geçen başka bir davanın tarihi de 20 Mayıs 1885'dir. Kastamonu şer'iyeye sicil kayıtlarında nafaka ve boşanma davası olarak geçen sözkonusu davada adı geçen şahıslar, Abdullah kızı Âmine Mehtap Hatun, Abdülkadirimamoğlu Selim Sabit Ağa oğlu Mehmed ve vekil bulunan Mahmud Nurettin Efendi kızı olan Adile Hanım'dır. Sözkonusu davada Âmine Mehtap Hatun hür, akıl baliğ ve Müslüman olduğunu belirterek, yiyecek, içecek ve giyecek türünden olan temel nafaka giderlerine şiddetle ihtiyacı olduğunu ve kira konusunda da zorlandığını vurgulamıştır. Hal böyle iken Âmine Hatun, boşanmış olduğu eşi Mehmed'ten nafaka talebinde bulunmuştur. Bu nafaka davasında da vekil olan şahıs Adile Hanım, Âmine Hatun'un geçimde ve kirada zorlandığını mahkeme heyetine belirtmek suretiyle olaya bizzat şahitlik etmiştir (KŞS., 82/146).

4.5. Taşköprü'de Devlet ve Toplum İlgilendiren Suçlar: Rüşvet, İrtikâp ve Zimmet Suçları: Kaçakçılık, Evrakta Sahtecilik ve Yolsuzluk

Devlet ve toplumu ilgilendiren suçların profilleri incelenerek, cinayet, gasp, hırsızlık, zina, miras ve nafaka gibi kişisel suçlardan başka devlet içindeki bazı görevlilerin görevlerini yaparken zafiyete düşmeleri ve bunun sonuçlarının yansımaları hakkında bilgi verilecektir. Öncelik olarak günümüzde de oldukça yaygın bir suç olan ve her dönemde devlet içinde

³⁶ Kastamonu Şer'iyeye Sicil Defteri'ndeki belgeler, dipnotlarda defterin adı, sayfa (varak) numarası ve belge numarasının kısaltılması şeklinde gösterilecektir (KŞS., 27/42).

kendisini hissettiren ve bir anlamda adam kayırmacılık olan rüşvet, irtikâp ve zimmet suçları incelenecektir.

4.5.1. Rüşvet, İrtikâp ve Zimmet Suçları

Rüşvet, haksız bir çıkar ya da geçim sağlamak için birisine verilen “para, ödül, hediye ya da ödenen bedel” anlamlarına gelmektedir. Arapça ’da “reşv” kökünden türeyen rüşvet kelimesi bir çeşit usulsüzlüktür. Devlet içindeki bazı görevlilerin, görevlerinde zaafa düşmeleri ve bunun sonucunda etkilerini ve nüfuzlarını kötüye kullanmaları rüşvetin en genel tanımıdır. Rüşvet, bir çıkar elde etmek için ve bir iltimasa dayandığı için, rüşvet verene “Raşi”, rüşvet alana da “Mürteşi” denilmektedir. Bundan başka rüşvet alan ve rüşveti veren arasında aracılık yapan kimselere de “Raiş” denilmektedir (Köse, 2008: 303-304; Düzbakar, 2008: 533-535). Bundan başka genellikle rüşvet kelimesi ile oldukça sık kullanılan irtikâp kelimesi de, “kötü iş yapmak, kötülük yapmak, yiyicilik, yalan söylemek ve hile ile aldatmak” gibi anlamlara gelmektedir (www.tdk.gov.tr, E.T. 05.07.2020). İrtikâp kelimesi doğrudan rüşvete de vurgu yaptığı için çalışmanın kısım başlığında geçmiştir. Çalışmada Taşköprü örneğinde tek bir belge üzerinden çeşitli suçlardan bahsedildiği için konu başlığı olarak ve birbiri ile iç içe geçmiş olan üç konudan rüşvet, irtikâp ve zimmet suçlarından bahsedilecektir. Bu bağlamda son olarak zimmet hakkında bilgi verilecektir. Zimmet, kelime anlamı olarak, “gizlemek, çalmak, devlet malına hıyanet etmek” anlamlarına gelmektedir. Ayrıca gulul kelimesi de zimmet yerine kullanılarak, “ganimet malına hıyanet etmek” gibi bir anlamı da doğrudan çağrıştırdığı için kullanılmıştır (Koca, 1996: 190-192). İslam ve Osmanlı hukukunda zimmet yasaklanmış suçlardandır. İslam ve Osmanlı hukukunda zimmetin ağır cezaları bulunmaktadır. Bu anlamda Osmanlı’da görevden atma ya da ta’zir cezaları verilmektedir. Bu cezalar arasında; siyaseten katl, hapis, dayak, sürgün ve azil cezaları uygulanmaktadır (Koç, 2017: 279).

İslam hukukunun ana kaynağı olan Kur’an-ı Kerim’de rüşvet, “lafız” olarak geçmektedir. Kur’an-ı Kerim’ de geçen rüşvet ile ilgili olan bir ayette; *“Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin. Bile, bile günaha saparak, insanların mallarından bir kısmını yemeniz için onun bir parçasını yetkililere aktarmayın”* (Bakara/188). Görüldüğü üzere rüşvet, İslam hukukunda yasaklanmıştır. Zira İslam hukuku, “kamu yararını korumak amacıyla tayin edilen haram fiiller ve bu haram fiillere karşı devletin cezai müeyyidelerle cevap verip, şahıslarla devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen bir yapıyı içermektedir” (Akşit, 2000: 33). Dolayısıyla yasaklanan (haram) eylemlere ceza hukuku ile karşılık vermiştir. Çünkü İslam

hukukunun temel amaçlarından birisi, insanların canlarını, ırzlarını ve mallarını korumaktır. Diğer yandan İslam hukukunda kamu hakkı, Allah hakkı olduğu için rüşvette bu sınırı aşan bir suç sayıldığı için İslam hukukunda rüşvetin hem alınması hem de verilmesi kesinlikle yasaklanmıştır (Şentürk, 1996: 12; Düzbakar, 2008: 534). Yine rüşvet alan ve rüşveti veren dışında rüşvete aracılık eden kimseler de rüşvet fiiline aracılık ettikleri için tıpkı rüşvet almış olarak değerlendirilmektedir. Dolaylı olarak rüşvete aracılık eden Mürteşiler de haram işlemektedirler (Köse, 2008: 303-306). Bundan başka İslam hukukunda rüşvetin üç aşaması vardır. Birinci aşama rüşvet eyleminin ya da fiilinin açığa çıkmasıdır. Yani İslam hukukunda düşünce bazında kalan ve eyleme geçmeyen suçlar suç sınıfına girmez. Dolayısıyla rüşvet suçunun söze dökülüp, fiil olarak gerçekleşmesi gereklidir. İkinci aşamada ise, rüşvet için teklif ya da teşebbüs gereklidir. Aracı kişi ya da kişilerin harekete geçip, rüşvet ortamına zemin hazırlaması gerekmektedir. Üçüncü ya da son aşamada ise, suçun tamamlanması şarttır. Rüşveti alan kişinin, rüşveti veren kişiyle tam bir teklif ya da talep, sözden çıkıp, eyleme geçerse rüşvet suçu böylelikle tamamlanmış olur (Şentürk, 1996: 41-44).

Osmanlı Devleti de şer'i kaynaklı İslam hukuku resmi devlet programında olsa dahi Türklerin geleneklerinden doğan örfi hukuk sistemi ve kanunnamelerde desteklenen hukuki yapısında rüşvet suçlarına da yer vermiştir. Bundan başka Osmanlı Devleti'nde bilindiği gibi Hanefi ekolü ya da modeli devlet prensibidir (Uzunçarşılı, 1988: 83). Yine devlet başkanı sıfatıyla "ülü'l-emre" de denilen ve yasama erkini elinde tutan padişahların yayınlamış oldukları kanunnamelerle de Osmanlı hukuku desteklenmiştir (Akgündüz ve Cin, 2011: 198). Ancak belirtilmelidir ki, örfi hukuk şer'i hukuk ile ters düşemez, düştüğü durumlarda şer'i hukuk esas alınmaktadır (Özbilgen, 1985: 44). Osmanlı hukuki yapısını kısaca özetledikten sonra rüşvet konusunda Osmanlı hukukuna bakıldığında rüşvetin son dönemlerde yaygın olduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti, bilindiği gibi erken dönemlerinden itibaren güçlü bir merkezîyetçi devlet olma özelliğinin örneğini göstermiştir. Osmanlı Devleti ayrıca sadece merkezîyetçi yapısı ile değil, adliye teşkilatından, eğitim ve hukuk sistemine değin birçok alanda bünyesinde güçlü ve köklü bir teşkilat yapısının örneklerini sergilemiştir. Osmanlı Devleti'nde, 1600'lü yıllara kadar mali teşkilat ve ekonomik durum oldukça iyi sayılmıştır. Ancak dünyadaki gelişmelere paralel olarak Osmanlı Devleti'nde savaşların uzaması, toprakların kaybedilmesi, tımar sisteminin ve iktisadi yapının bozulması, merkezîyetçi örgütün zayıflaması ve işsizliğin artması gibi nedenlerle Osmanlı'daki birçok kurum bozulmaya başlamıştır (Akdağ, 1975: 14; Cem, 1989: 99). Osmanlı Devleti'nin bu güçlü dönemlerinden sonra duraklamaya ve yıkılışa doğru ilerlemesi, devlet içindeki boşluktan doğan rüşvet ve kötü işler anlamına gelen

irtikâpların çoğalmasına neden olmuştur. Osmanlı Devleti'nde hemen hemen her anlamda torpiller artarak, adam kayırmacılık çoğalmıştır. Öyle ki devlet içinde en çok torpilin yapıldığı konu memur atamaları olmuştur (Düzbakar, 2008: 540). Usulsüz bir biçimde memur atamaları yapılarak, hatta adaletin timsali olan kadıların bile atamalarda rüşvet aldıkları ve yaptıkları bilinmektedir. Hatta bir güvence olarak Tanzimat'ın ilanından sonra yüksek dereceli ve rütbeli devlet görevlilerinin rüşvet almayacaklarına dair Kur'an üzerine yemin ettikleri de bilinmektedir. Bu da gösteriyor ki, devlet içinde rüşvet yaygındır. Nitekim devlette liyakat esasından önce torpil esası galip gelmiştir. Devlet görevlilerinin rüşvet gibi yasak bir işi yapmamaları konusunda ant içtikleri torpilin yaygınlığının bir tezahürüdür. Yine bazı paşaların, padişaha ulaştırılması gereken dilekçeler için dahi rüşvet olarak yüklü altın aldıkları da kaynaklarda geçmektedir (Mumcu, 1985: 87). Özetle, Osmanlı'da XVI. yüzyıldan itibaren bozulmaya başlayan devlet kurumlarında Tanzimat Döneminde artarak devam eden ve Osmanlı'nın yıkılışına kadar geçen sürede rüşvet ve irtikâbın, adam kayırmanın giderek arttığı bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nin incelenen dönemde Taşköprü Kazâsında geçen rüşvet suçları incelenecektir.

Rüşvet ve irtikâp suçuna dair incelenen dönemde tespit edilen olayla ilgili belge tarihi, 19 Ekim 1859'dur. Kastamonu Valiliğine ve Maliyet Nezâret-i Celilesi'ne yazılan bu yazılarda davada adı geçen şahıslardan birisi, Sinop Sancağı dâhilindeki Boyabad Kazâsı müdürü Raşid Efendi'dir. Diğer şahıs da sandık emini olan Halil Efendi'dir. Bu iki devlet görevlisinin muhasebeleri görülerek, müdür Raşid Efendi'de on bir bin seksen iki kuruş, Sandık Eminin de ise, üç bin dokuz yüz doksan kuruş para oldukları tespit edilmiştir. Zimmetlerinde para tespit edilen bu devlet görevlilerinden müdür Raşid Efendi, bu parayı devlet hazinesinden değil de sandık emininden alarak, borçlandığını beyan etmiştir. Söz konusu paranın tahvili dahi bu şekilde açıklanmışsa da sandık emini bu parayı müdüre devlet kasasından verdiğini söylemiştir. Sandık Emini, ayrıca ifadesinde müdürün talimatıyla çeşitli kalemlere olan borçlar için kırk iki bin kuruşu dahi müdüre verdiğini beyan etmiştir. Sandık Emini Halil'in bu ifadesini, meclis a'zâsı dahi tasdik ve ispat etmiştir. Ayrıca sorgu kapsamında sandık emini Halil'i, müdürün rüşvet suretiyle herhangi bir kefalet ve liyakata bağlamayarak, başıboş bir şekilde tayin ettiği ve ona istihdam sağladığı ortaya çıkmıştır. Bundan başka müdürün önceki hırsızlık yapan memurları da te'dib etmek (terbiye etmek) amacıyla görevlerinden el çektirdiği ifadesi kayda geçmiştir. Hakkındaki bütün bu suçlamalar doğrultusunda müdür, icra kılınan tahkikatla müdürlükten azledilmiştir. Azledilen müdürün yerine Taşköprü Kazâsı müdürü Mustafa Bey vekâleten müdürlüğe atanmıştır. Bu konuda yazılan mazbatalar, Meclis-i Vâlâ'ya havale edilmiştir. Azledilen bu

cüretkâr müdüre üç ceza suçu isnad edilmiştir. Bunlardan ilki, devlet malını zimmetine geçirmek, ikincisi hırsızlık yapan memurları salıvermek, diğeri de usulsüz atama yapmaktır. Fakat kendisine isnad edilen bu suçlardan, çalınan devlet paralarından sekiz yüz seksen kuruşunu hırsız memurları ele geçirmek üzere, istihdam eylediği adamlara verdiğini belirtmiştir. Her ne kadar azledilen müdürün bu davranışı usule uygun değilse de ceza tertibini gerektirecek derecede olmadığından ötürü diğer suçlardan yargılanacaktır. Devlet parasından zimmetine geçiren ya da bu paranın başka şahısların eline geçmesine müsaade eden mülkiye ve maliye memurları, memuriyetlerinden sürgün edilen ve üç aydan iki seneye kadar tutukluluk halleri yeni kanunun doksanıncı maddesinde açıklanmıştır. Ayrıca daha önceden te'dib (terbiye) etmek için salıverilen suçlu memurlar hakkında eğer kanun-ı cezada açık bir hüküm yoksa da kanunun yüz dördüncü maddesinde mahkemeler ve meclis erbabından vesair devlet memurluğundan suç olarak cezalandırma sistemi bulunmaktadır. Bu bağlamda salıverilen memurlar hakkında altı aydan üç seneye kadar hapis cezası öngörülmüştür. Daha sonradan da memuriyetlerinden el çektirilerek, sürgün edilmelerine karar verilmiştir. Ayrıca küstahça suç işleyenleri salıveren müdüre sıralanan cezanın sebebi şiddetlidir. Hem azledilen müdürün hem de sandık emininin, devlet hazinesinin tamamının tahsil olunduktan sonra ikisinin dahi üçer sene müddetle Çorum'a sürgün olunmaları konusunda ferman çıkarılmıştır. Azledilen müdür yerine vekâleten getirilen Taşköprü Kazâsı müdürü Mustafa Bey'in, Sinop Sancağı Boyabad Kazâsı müdürlüğüne asaleten atanmasına ve bin beş yüz kuruş maaşla göreve başlamasına karar verilmiştir. Azledilen müdürün salıvermiş olduğu usulsüz işler yapan memurların da bulunup, mahkemelerinin icrasına dair mazbata bu tarafa iş'ar edilmiştir. Belgede zimmete geçirilen paralarla ilgili olarak maliye nezâret-i celilesine bir yazı yazıldığı ifade edilmiştir. İrade-i seniyye ile icabetine bakılıp, dava için icra olunmak üzere usulsüzlük yapan memurların bulunup, huzura çıkarılmaları konusunda ve keyfiyetin önlenmesi hususunda küçük bir tezkere yazılması da kararlaştırılmıştır. Bundan başka asaleten atanan müdür Mustafa Bey'in icrayı asaleti iznine dair Kastamonu Meclisinin cevaben ulaşan mazbatası, Meclis-i Vâlâ'ya havale olunmuştur. Yine açıkta kalan kadro için Taşköprü Kazâsına uygun birinin seçilmesi ve azlolunan müdür ve sandık emininin devlet hazineleri tahsil olunduktan sonra üçer sene müddetle Çorum Kazâsına sürülmeleri kararı hakkında Kastamonu Valisine yazı yazılmıştır (BOA, A. MKT. MVL. 110.79). Sonuç olarak, bu tek belgede devlet memurlarının zimmetlerine para geçirmesi, usulsüz atama yapmaları ve hırsızlık eden memurların keyfi bir şekilde salıverilmeleri gibi nedenlerle rüşvet, irtikâp, zimmet ve torpil suçları irdelenmiştir.

Taşköprü’deki başka bir rüşvet suçunun belge tarihi de 15 Ekim 1861’dir. Kastamonu mutasarrıfı Ramiz Paşa’ya yazılan resmi yazıda, redif askerlerinden olan ve Oymaağaç Karyesi sakinlerinden Ali’nin yazmış olduğu dilekçede, redif askerlerinin toplandığı sırada Ali’nin dahi bu grupta gönderilmiş olduğu belirtilmiştir. Sonradan askerlerle beraber memleketlerine iade kılındıklarında Taşköprü sakinlerinden Kehribaroğlu Hacı zimmetinde alacağı olan üç bin kuruşu Ali’den talep etmiştir. Ali’ye yöneltilen ifade de “bu üç bin kuruşu rüşvet olarak vermişsin denilerek” Ali mahpusa ilka olunmuştur. Ali, kendisine yöneltilen bu haksız iftiranın doğruluğunun tahkik edilerek ve tetkik edilerek ortaya çıkarılmasını istemiştir (BOA, A. MKT. DV. 206.6). Dolayısıyla bu belgede anlatılan olay, diğer belgedeki suç örneğinden farklı olarak Ali adlı şahsın haksız iftiraya uğradığı iddia edilmiştir. Ali, hakkını yetkili makamlardan dilekçe ile savunmuştur. Diğer davada ise, suç sabit olarak, suçluların ifadelerinde de açığa çıkmış ve gerekli cezalar verilmiştir.

4.5.2. Kaçakçılık Faaliyetleri

Kaçakçılık, genel anlamda, “bir devletin yasalarına karşı gelerek yapılan ticaret’tir. Bundan başka yasal olmayan gizli yollardan ve herhangi bir vergi ödemediği ülke dışından ülkeye mal sokulmasıdır (www.tdk.gov.tr- E.T. 10.07.2020). Kaçakçılığa konu olan birçok alan vardır. Bunlar; insan kaçakçılığı, hayvan kaçakçılığı, tütün (reji) kaçakçılığı, tuz kaçakçılığı, silah kaçakçılığı, patlayıcı madde kaçakçılığı, mektup kaçakçılığı ve tarihi eser kaçakçılığıdır. Görüldüğü üzere, yasa dışı bir faaliyet olan ve günümüzde de oldukça yaygın bir suç olan kaçakçılık, Osmanlı Devleti’nin son döneminde daha da yaygınlık kazanmıştır. Osmanlı Devleti’nde kaçakçılığın son dönemde artmasının elbette çok farklı sebepleri bulunmaktadır. Çalışmaya konu olan ve incelenen dönem itibari ile 19. yüzyıl Osmanlı’da büyük dönüşümlerin yaşanmış olduğu bir dönemi kapsamaktadır. Bu dönem bir yandan devlet içerisinde kanunlaşma ve demokratikleşme çabalarının görüldüğü, diğer yandan askeri yenilgilerin arttığı, öte yandan içte ve dışta çıkan milliyetçilik esaslı azınlık isyanları ve bir başka boyutu da kapitülasyonlar ve dış borçlarla Osmanlı iktisadi yapısının zayıflamış olduğu bir dönemdir. Bu bağlamda burada kaçakçılığa konu olan esas sebep, Osmanlı’daki ekonomik yapının bozulmuş olması ve devlet içinde kapitülasyonlarla belli kurum ve kuruluşların ortaya çıkmasıdır. Öyle ki kapitülasyonlar ile oluşturulan bu kurumlar arasında bankalar gelmektedir.³⁷ Kapitülasyonlar aracılığıyla oluşturulan diğer kurumlar arasında

³⁷ Osmanlı Devleti’nde Galata bankerleri (sarraflar) desteği ile 1856 yılında İngiliz sermayeli kurulan Bank-ı Osmani daha sonradan 1862 yılında bankanın istikrazını üstlenen Fransız şirket Banque de Paris et des Pays-Bas ortaklığına geçmiştir (Apak ve Tay, 2012: 63).

denizyolları, madenler, gaz, elektrik, liman tesisleri, posta, telgraf ve telefon gibi önemli kamu hizmetleri bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'ndeki bu önemli kamu kurumları kapitülasyonlar vasıtasıyla imtiyazlı Avrupa şirketlerinin eline geçmiştir (İnalçık, 2000: 245-252). Diğer yandan Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılda iktisadi yapının bozulmasında bir etken olarak, alınan dış borçların ödenememesi, yabancılarla yapılan kapitülasyon antlaşmaları ve özellikle İngiltere ile 1838 yılında imzalanan Balta Limanı Antlaşması ekonomiye ağır darbeler indirmiştir (Apak ve Tay, 2012: 66; İnalçık, 2000: 245-252). Balta Limanı Antlaşması ile tekel sistemi kaldırılarak, Osmanlı iç ticaretine ve pazarlarına İngiliz tüccarın da dâhil edilmesi ve İngiliz tüccarının gümrük vergisi yerli tüccarın aleyhine büyük oranda indirilmiştir (Çakır, 2019: 22). Dolayısıyla ülkeye giren mallar arasında iç ticarete yerli ve yabancı tüccar arasındaki uçurum artarak, yerli tüccarın ticarete büyük zararlar almasına neden olmuştur. Hal böyle iken insanlar, devletin koymuş olduğu yasalardan ayrı ve vergi vermeden ülkeye kaçak mallar sokmak suretiyle, kaçakçılığa yönelmişlerdir. Taşköprü'deki belge örneklerinden kaçakçılık suçlarına konu olan iki alan vardır. 19. yüzyılda çok sık görülen bu alanlar Tütün (reji) ve Tuz Kaçakçılığıdır.

4.5.2.1. Tütün Kaçakçılığı

Tütün kaçakçılığının ilk adımı tekel (reji) idaresinin kurulmasıdır. 1883 yılında kurulan tütün (reji) idaresi, Muharrem Kararnamesi'nde geçen bir madde doğrultusunda tütün tekelinin, Duyun-ı Umumiye İdaresinin işletebileceği ifadesi yer almıştır (Tabakoğlu, 2016: 776-777). Bu itibarla Fransızlar, Osmanlı'dan alacaklarını tahsil etmek amacıyla Muharrem Kararnamesi'nde geçen ilgili maddeye dayanarak, tütün tekeli işletmek amacıyla Reji İdaresi'nin kurulmasını sağlamışlardır (Keskinkılıç, 2000: 657; Ösen, 2015: 52). Reji idaresinin uygulamaları, tütün üreticileri, tüketicileri ve devlet ile olan ilişkileri açısından bakıldığında, Osmanlı Bankası ve yabancı ortakları ile kurulan şirket, Reji idaresini, çıkarıcı ve emperyalist amaçları doğrultusunda kullanmışlardır. Hâlbuki Osmanlı'nın son döneminde etkisini hissettiren Reji idaresini, Osmanlı Devleti borçlarına karşılık olarak kurulmasına izin vermişti. Osmanlı Devleti'nin ekonomisine ağır darbe vuran bu şirket, devlete gelir kazandırmak şöyle dursun, tütün kaçakçılığına da zemin hazırlamıştır. Yabancılar bu hamle ile Osmanlı Devleti'ni hukuksal açıdan kendilerine bağlamışlardır (Akpınar, 1998: 543). Reji idaresi kurulduktan sonra kendi ekonomik çıkarlarını gözeten yabancı sermayeli şirket, uygulamalarında tüccar ile tüketicileri karşı karşıya getirmiştir. En başta ruhsat meselesi ve tütün ekimi konusundaki vergilerde sorunlar çıkmıştır. Şirket, ruhsat

konusunda sıkıntı çıkarmakla tütün üretimini denetim altında tutmak istemiştir. Fazladan ruhsat demek fazla tütün üretimi demektir. Reji idaresi, tütünün kalitesinin bozulabileceği endişesini taşımıştır. Reji idaresi aynı zamanda tütün fiyatlarının da düşeceğinden çekinerek, ülke genelinde çok az ruhsat verme yoluna gitmiştir (Dığıroğlu, 2007: 67). Bundan başka sorunlar ambar sorunu ve üretilen tütünlerin fiyatlarının belirlenmesi sorunudur. Tütün üretimi ile ilgili tüm bu sorunlar, üreticiler için başlı başına sıkıntılara neden olmuştur. Ayrıca tütün üreten üreticiye tütünlerinin satın alınması hususunda eksperlerin düşük fiyatlandırma yapması sonucunda o kadar zahmet ile üretilen tütünlerin karşılığını alamayan üreticiler yeni yollar aramaya başlamışlardır. İşte bu noktada buldukları bölgede olan üreticiler göç ederek ya da kaçakçılığa başvurmak suretiyle yeni gelir yolları aramaya başlamışlardır (Ösen, 2015: 54). Dolayısıyla Osmanlı'da tütün kaçakçılığı, son dönemlerde artarak, devam etmiştir. Öyle ki bu durum müfettiş raporlarında dahi geçmiştir. Kaçakçıların, tütüne daha fazla para vermeleri tütün kaçakçılığını cazip kılmıştır (Oktar, 2007: 49). Reji şirketinin durum tespitlerine göre kaçakçılık nedenleri, tarlasına ruhsatsız, izinsiz tütün eken çiftçi, kaçak tütünleri ellerinde bulunduran tütün bayileri ve tütünü usulsüz pazarlayan çiftçi ve tüccardır. Bu itibarla kaçakçılık giderek artmıştır (Ösen, 2015: 55).

Taşköprü'de geçen ilk tütün davasına ilişkin olarak 5 Kasım 1886'da Kastamonu Valisine yazılan yazıya göre, Taşköprü Kazâsı civarında zuhur eden tütün kaçakçılarının tutuklanmaları için sevk olunan kolluk kuvvetlerine yardım eden zaptiyeler, kazâ kaymakamı tarafından mahal yerine gönderilmemiştir. Dolayısıyla kolluk kuvvetlerinin boşluğundan yararlanan kaçakçılar firar etmiştir. Bu durum nöbetçi tütün komiserliğine resmi olarak bildirilmiştir. Ayrıca Maliye Nezaretinden de tezkere yazılmıştır. Hükümetin tütün şirketi ile ortak menfaatleri için her türlü müşterek yardımlaşmasının hususuna dikkat çekilmiştir. Hal böyle iken yardımlaşma hususuna aykırı hareket eden kazâ kaymakamı hakkında tahkikat ve soruşturma yapılması belirtilmiştir (BOA, DH. MKT. 1376.29). Görüldüğü üzere belgede tütün kaçakçılarının toplu bir şekilde güvenlik zafiyetinden doğan firarları hususunda resmi kurumlara yazı yazılmış ve güvenlik zafiyeti ile ilgili soruşturma başlatılmıştır.

Taşköprü'deki tütün kaçakçılığı ile ilgili olarak 1894 tarihinde yaşanan olay Kastamonu Duyun-ı Umumiye merkez memurunun Kastamonu Valisine yazmış olduğu dilekçeden tespit edilmektedir. Aynı konu Taşköprü Kaymakamının Kastamonu Valisine yazmış olduğu yazıda da belirtilmiştir. Bu belgelere konu olan şahıslar kaçakçılık yaptıkları bilinen Mahmut ve Hüseyin'dir. Bu iki kaçakçıdan sekiz parça tütün müsadere (el konma)

edilmiştir. Bu sekiz parça tütünün dört kısmını Taşköprü'nün tek bir nahiyesi konumunda olan Gökçeagaç 'ın (Hanönü) eski müdürü olan Hacı Ahmet Efendi adlı şahıs, kaçakçılara geri vermiştir. Müdür Hacı Ahmet'in bu davranışından ötürü Duyun-ı Umumiye İdaresi zarara uğramıştır. Devleti zarara uğratmak, görevinde zafiyet göstermek ve tütün kaçakçılarını yardım etmek suçlarından ötürü Hacı Ahmet'in davası görülmüştür. Taşköprü Kazâsı eski müdürü Hacı Ahmet Efendi'nin mahkeme beraatına dair Taşköprü Kazâ Meclisi idaresinden 20 Şubat 1890 tarihinde mahkeme i'lâmı çıkmıştır. Eski müdürün ikrar ve itirafları, tütünlerin kaçakçılara teslimi sırasında bu olaya şahadet eden muhtar ve diğer şahısların ifadeleri de yazılmıştır. Dolayısıyla tütün kaçakçılarında verilen tütünlerin bazıları kanıtlanmıştır. Ayrıca Taşköprü'de vuku bulan bina yangını esnasında bazı evrakların yandığı da ifade olunan bilgiler arasındadır. Her ne kadar yangında bazı belgeler yanmış olsa dahi belge suretlerinin doğrulandığı tahkikat sırasında meclis-i idare-i vilayete tevdi olunmuştur. Gerek doğrulanan evraklar gerek ikrar ve şahadet ifadeleri ve gerekse müdürün kötü suçuna karşılık her nasılsa beraat edildiği ifade edilmiştir. Kastamonu Duyun-ı Umumiye memurunun Şurâ-yı Devlet dairesine yazmış olduğu bu yazıda üzerinde bu kadar suç bulunan müdürün nasıl da sadece depozito olarak beş lira gibi bir nakit para cezası ile sınırlı kaldığıdır. Yine memur, bu kararın temyize açık olmasına ve gereken soruşturmanın def'atle tekrar yapılması gerektiği bilgisine yer vermiştir. Duyun-ı Umumiye memuru, bu konudaki keyfiyetin önlenecek, itiraz dairesinde delillerin ve ortada ayrıntıların bulunduğunu da yazmıştır. Temyiz yoluyla birlikte görülecek davanın ve verilecek hükmün zıt iddiasıyla, kaynak olan tütünlerin mevcut ve aynen tüketici konumunda ise Duhan Nizamnamesinin seksen ikinci ve seksen üçüncü maddeleri hükümlerine göre uygun en yüksek nakdî-i cezanın verilmesi gereklidir. Ayrıca en yüksek gelirler ve geçmiş vergilerin üç misli itibarıyla her biri için bir buçuk Osmanlı lirasından hesap tutularak, yüz adet Osmanlı lirasının alınmasını belirtmiştir. Bundan başka ceza nakitlerinin alınmasına ve bir de kanunun seksen üçüncü maddesinin fıkrası gereğince mahkeme masraflarının da eklenip, alınmasına dair kararlarının gerekliliğinden bahsedilmiştir. Diğer belge de hususi evrak numarası 18 olarak Taşköprü Kaymakamının imzası ile valiye yazılmıştır. Bu belgede de kaçak tütün maddesinden dolayı zan altında bulunan müdür Hacı Ahmet Efendi Hakkında 27 Mayıs 1890 ve 24 Eylül 1890 tarihlerinde yazılan mazbatalardan bahsedilmiştir. Belgede Hacı Ahmet Efendi'nin beraatına itiraz eden Kastamonu Duyun-ı Umumiye merkez memuru Hasan Efendi'nin sıralamış olduğu kanun maddelerinden ve itiraz gerekçelerinden bahsedilmiştir. Bu bağlamda memurun yazdığı on yedi maddeden ibaret olan arzı, kaymakam ve valiye takdim edilmiştir (BOA, ŞD. 1656.9; BOA, DH. MKT. 202.9).

Belgelerden de anlaşıldığı üzere Taşköprü'deki bu olayda kazâ müdürü Ahmet Efendi, tütün maddesini kaçakçılara iade suçundan ya da zannından dolayı hukuki bir sürece girmiştir. Belgelerden anlaşılan Kastamonu Duyun-ı Umumiye memurunun, reji (tütün) ile ilgili kaçakçılık maddelerini ve Duhan Nizamnamesinin gerekliliklerini üst makamlarda bulunan yetkililere aktarmak suretiyle zan altındaki müdürün beraatına itirazını belirtmiştir.

4.5.2.2. Tuz Kaçakçılığı

Osmanlı Devleti'nde tuz ve tuz üretimi önemlidir. Tuz, ayrıca önemli gelir kalemleri arasındadır. 1862 yılında çıkarılan Tuz Nizamnamesi ile tuz devlet tekeline alınmıştır. Tuz Nizamnamesi ile devlet, tuz inhisarını belirlemek ve uygulama esaslarını kontrolüne almayı amaçlamıştır (Kasım, 2016: 6). Ancak 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin iktisadi yapısı Sanayi Devrimi, kapitülasyonlar ve Balta Limanı Antlaşması gibi Osmanlı ticaretine darbe vuran birtakım ekonomik gelişmelerle bozulmuştur. Bu bağlamda Osmanlı Devleti istikrazlarını (borçlanma) ödeyemeyince “Altı Dolaylı Vergi” adıyla da bilinen Rüsüm-ı Sitte İdaresi'ne bazı gelir kalemlerinin alacaklarını bırakmıştır (Önsoy, 1999: 145-146). Tuz idaresi de bunlardan birisidir. Daha sonra Duyun-ı Umumiye İdaresi'ne (Genel Borçlar İdaresi) tuz işletmesi devredilmiştir (Küçük ve Ertüzün, 1994: 59). Ancak tuz kaçakçılığı giderek artmış ve denetimlere rağmen belli ölçülerde önlenmiştir. Tuz kaçaklığı, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde giderek yaygınlaşmış ve deniz yolları ile çeşitli sahillerde kaçakçılık faaliyetleri gözlemlenmiştir. Özellikle Karadeniz tuz kaçakçılığı için elverişli bir konumda olmuştur. Çünkü Rusya'da tuz ucuz ve boldur. Rusya'dan gelen tuzlar, Kırım, Kefe, Gözleve, Sivastopol, Kefe ve Batum limanlarından Karadeniz'e yüklemesi ve indirilmesi rahatlıkla yapılmaktaydı (Çakır, 2019: 46- 50; Köse, 2015: 48).Tütün de olduğu gibi tuz yataklarında üretimin sınırlandırılması, ruhsat ve fiyat sorunları nedeniyle de tuz kaçakçılığını meslek haline getirenler de vardır. Duyun-ı Umumiye İdaresi, tuz idaresinin yönetimini devraldıktan sonra Osmanlı Devleti ile işbirliği yaparak, kaçakçılığın hazineye zarar verdiğini belirtmiştir. Bu anlamda gümrüklerde ve sahillerde denetimi sıkılaştırarak, belli bir disiplin çerçevesinde kaçakçılık faaliyetlerini önlemeye çalışmıştır. Özellikle Duyun-ı Umumiye idaresi tuz memleha ve ocaklarından ziyade deniz yolu kaçakçılığı konusunda çok uğraşmıştır (Çakır, 2019: 48). Görüldüğü üzere tuz kaçakçılığı da tıpkı tütün kaçakçılığı gibi yaygınlaşarak, neredeyse bir meslek ve sektör haline gelmiştir.

Taşköprü'de geçen tuz kaçakçılığı ile ilgili olarak 18 Ekim 1890'da Şurâ-yı Devlet Başkanlığına yazılan bir dilekçede, dilekçeye konu olan bir şahıs, dükkânında kaçak tuz

bulunduran ve aleyhinde nakit para cezası verilen Taşköprü Kazâsından Boduroğlu Mehmet'tir. Boduroğlu Mehmet'in Vilayet Meclisi'nde görülen istinaf davasında mahkeme kararı verilip, kendisine para cezası kesilmiştir. Boduroğlu Mehmet'ten temyiz dilekçesi ve bir Duyun-ı Umumiye Kalemi defterdâr memurunun yazmış olduğu yazı ile temyize giden davalar hakkında bazı evraklar hazırlanmıştır. Şahısların dilekçeleri ile ekli dava dosyalarında, yirmi dokuz kısımdan oluşan yazıları takdim ve irsal kılınmıştır. Dilekçenin sahibi Kastamonu Vilayet Valisi es-Seyyid Abdurrahman Nureddin'dir. Kastamonu Valisinin bu dilekçesi devlet temyiz mahkemesi (Şurâ-yı Devlet) başkanlığına arz olunmuştur (BOA, ŞD. 1662.5).

Taşköprü'de tuz kaçakçılığı ile ilgili geçen diğer olay 1897 yılında yaşanmıştır. Bu konu ile ilgili belgelerde adı geçen şahıs tuz kaçakçılığına ısrarla devam eden ve bunu bir alışkanlık haline getiren Boduroğlu Mehmet'tir. Boduroğlu Mehmet, dükkânında kaçak tuz bulundurmaktadır. Mehmet adlı şahıs bu konuda para cezası almasına rağmen, tuz kaçakçılığına devam etmiştir. Konu, Maliye ve Dâhiliye Nezaretlerine ve Şurâ-yı Devlet başkanı tarafından bir üst makama Sadaret Kalemine intikal etmiştir. Bu belgelerde, Boduroğlu Mehmet'in temyize giden davalarından söz edilmiştir (BAO, BEO. 1009.75674)

4.5.3. Evrakta Sahtecilik ve Yolsuzluk Faaliyetleri

Sahtecilik, şahısların usulüne uygun olarak ve diplomatik yol ile ele edemeyecekleri nesnelere, çıkarları doğrultusunda sağlamaya çalışmalarıdır (Kütükoğlu, 1998: 144). Dolayısıyla evrakta sahtecilik, bir anlamda yolsuzluk ya da usulsüzlük ile ifade edilebilir. Bundan başka belgede sahtecilik, “belgelerin tahrif edilmesi, başkalarını aldatacak şekilde değiştirilmesi ve bu belgenin sahte ve usulsüz bir biçimde kullanılmasıdır” (Koç, 2017: 313).

İslam hukukunda sahtecilik ve buna bağlı olarak yapılan yolsuzluk, kesinlikle yasaklanmıştır. Bu bağlamda İslam hukukunda sahte mühür, damga vurma, sahte belge düzenleme gibi suçlar, ta'zir ile cezalandırılmıştır. İslam Hukukunun ana kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'de geçen ayette; “*Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin. Ancak karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle olursa başka*” (Nisa, 4/29). Dolayısıyla bu bağlamda ayette de belirtildiği üzere, karşılıklı rızanın önemine dikkat çekilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde diplomasi, devletin kuruluş yıllarından itibaren yıkılışa kadar geçen sürede çok önemli olmuştur. Bu bağlamda her dönemde devlet içinde olabileceği gibi Osmanlı Devleti'nde de belgelerle oynayan, sahte belge yapan, belgeleri tahrif eden kişi ya

da kişiler olmuştur. Osmanlı’da sahte belge düzenlemeye, “Tezvir” kelimesi kullanılmıştır. “Telbis” kelimesi ise, Osmanlı’da sahte belgelerle aldatma ya da kandırma manalarında kullanılmıştır (Koç, 2017: 313).

Osmanlı Devleti’nde Reisülküttaplık denilen ve kalem ehli memurlardan oluşan Divan kâtipleri ve Nişancılar, fermanlara yazılan yazı ve çekilen tuğra ve imzalardan sorumlu kişilerdir. Osmanlı diplomasisinde, belge sahtekârlıklarının en sık olanları menfaat odaklı olarak yapılan sahte ferman ve beraat düzenlemektir. Buradan da anlaşılan, ferman ve beraatlar bir yetki ve meşruiyet kaynağıdır. Dolayısıyla kimin elinde sahte ferman ve beraat varsa, bu sahte güçle birtakım menfaatler elde etme yoluna gitmişlerdir. Sahte belgeleri düzenleyenler elbette bu işlerden çok iyi anlayan kimselerdir. Osmanlı Devleti’nde evrakta sahtecilik yapanlar arasında Divan kâtipleri ya da başka devlet görevlileri olabildiği gibi, halktan bazı şahıslar da bu suçu işleyebilmektedir. Kâtip yolsuzluklarında en sık görülenler, rüşvet karşılığı iş yapan Divan ve Maliye kâtipleridir (İpşirli, 1982: 211). Divan ve kâtiplerden başka XVI. yüzyılda tımar sisteminin bozulmasına paralel olarak, bozulan ekonomi nedeniyle sahte belge düzenleme olayları artmıştır. Yüksek akçeli tımara sahip mutasarrıf kişilerin ellerindeki hükümlerin sahteliğine bakıp, İstanbul’da haklarında hukuki işlem yapılmıştır. Yine sahtekârlık ve usulsüzlük çeşitlerinden olan XVI. ve XVII. yüzyıllarda vergi toplama esasına dayalı olarak, bazı mültezimlerin, sahte tuğralı fermanlarla halktan daha fazla para toplamalarıdır. Bu mültezimler, usulsüzlüklerinden ötürü idama mahkûm olmuşlardır (Kütükoğlu, 1998: 144). Osmanlı’da usulsüz bir biçimde sahte belge düzenleyenler, bizzat adaletin temsilcisi olan Osmanlı mahkeme yetkilileridir. Öyle ki, Nahiye mahkemelerinde görevli bazı kadı ve naipler zaman zaman sahte hüccetler yazarak, haksız mal edinmişlerdir. Kadı usulsüzlüklerinden biri de haksız bir şekilde kadı ve müderris atamaları ve bu konuda da tahrifat yapmalarıdır. Bu durum da uygunsuz bir biçimde tayin için gerekli sahte beraatların düzenlenmesi şeklinde yapılmaktaydı (Aydın ve İshak, 2008: 206; İpşirli, 1981: 241).

Osmanlı bürokrasisine seçilecek memurlar, her şeyden önce dürüst ve güvenilir olmak zorundaydı. Ayrıca seçilen memurların devlete itaatkâr, iffetli, sakın, yumuşak huylu ve liyakat sahibi olmalarına özen gösterilirdi. Osmanlı Devleti’nin erken dönemlerinden itibaren bu anlayışla devlet memurları seçilmekteydi. Osmanlı Devleti’nin ilerleyen dönemlerinde birçok alanda olduğu gibi ilmiye teşkilatı da bozulmuştu. Dolayısıyla sahte beraatlarla usulsüz bir şekilde kadı ve müderris atamaları da yapılmaktaydı (Uzunçarşılı, 2014: 251-278). Osmanlı Devleti’nde diplomasi konusunda artan bu sahte belge ve evrak

işlerine karşı bazı güvenlik tedbirleri alınmıştır. Bu tedbirlerin birisi, belge tahrifi yapanlara karşı devletin, derecelerine göre sert cezalar vermesidir. Belge tahrifi yapanlara karşı sert yaptırımlardan birisi, uygulanan idam cezalarıdır. Böylece Osmanlı Devleti'nde uygulanan idam cezaları ile hem suçlular cezalandırılmış, hem de uygulanan idamların başkalarına örnek teşkil etmesi düşünülmüştür. Osmanlı'da belge tahrifi yapanlara karşı verilen diğer cezalar, hapis cezası, kürek cezası, pranga cezası, kalebentlik, uzuv cezası (el kesme), sürgün edilme, alınına damga vurma yani teşhir ve azil (görevden el çekilme) gibi ta'zir cezaları uygulanmıştır (Kütükoğlu, 1998: 145).

Osmanlı Devleti'nde belge sahtekârlığı yapanlara karşı alınan tedbirlerden bir başkası ise, belgelerde mühür ve imza kullanılmasıdır. Osmanlı'da gerek devlet merkezinde gerekse taşrada düzenlenen belgelerin ait olduğu makamın ya da şahısların tespiti oldukça önemlidir. Osmanlı bürokrasisi, merkezde ve taşrada olmak üzere tespit etmiş olduğu memurlar için mühür katalogları hazırlamıştır.

19. yüzyılda Osmanlı'da belge sahtekârlıklarına dair çıkarılan ilk kanun, 1840 tarihli ilk Osmanlı ceza kanunudur. İlk Osmanlı ceza kanunu olan 1840 tarihli kanun ile 1851 tarihli "Kanun-ı Cedid"te belge sahtekârlıklarına ilişkin düzenlemeler mevcut değildi (Gökçen, 1989: 11-16). Dolayısıyla bu kanunlarda belge tahrifatı yapanlara karşı ciddi bir yaptırım uygulanmamaktaydı. 19. yüzyılda evrak sahtekârlıklarıyla ilgili olarak, ilk cezai yaptırımlar, 1858 tarihli kanunda yer almıştır. Bu kanun ile belgede sahtecilik ya da tahrifat yapanlara altı aydan bir yıla kadar, hapis cezaları öngörülmüştür. Bundan başka derecelerine göre daha ağır suçlar için on sene üzerinde kürek cezası ya da hapis cezası uygun görülmüştür. Sahtekârlık işlerini ifşa edip, o suçu işlemeyenlere herhangi bir cezai yaptırım da getirilmemektedir. Yine belge sahtekârlıklarına ilişkin olarak yedi sene prangabentlik cezası, on sene üzeri ise kalebentlik cezaları getirilmiştir. Ayrıca Osmanlı hukukunda belgelerde sahtecilik, "siyasi nitelikli suçlar" arasında değerlendirilmiştir (İpşirli, 1981: 211). Görüldüğü üzere, evrakta sahtecilik ve buna bağlı olarak yapılan yolsuzluk, Osmanlı Devleti'nin her döneminde görülmekle beraber, sahteciliğe karşı devlet sert tedbirler alma yoluna gitmiştir.

Taşköprü'de geçen ve belge sahtekârlığına örnek teşkil edebilecek bazı kayıtlar tespit edilebilmiştir. 1860 yılında belge tahrifatına ve usulsüzlüğe konu olan olay, iltizam sistemine³⁸ dayalı bir mültezimin taşrada yapmış olduğu nizama uygun olmayan işleridir.

³⁸ İltizam Sistemi, İltizam, "Lüzum" kökünden türeyen ve "üzerine alma, bir tarafa dâhil olma ve sayma" gibi anlamları içermektedir. İltizam en geniş tanımıyla, "Devlete ait olan herhangi bir yerin vergi gelirlerini

Bu itibarla, Kastamonu Sancağına bağlı olan Taşköprü, Kevni, Göl, Daday ve Sorgun Kazâlarına tabi olan ahali zarurete düşmüştür. Nurettin adlı şahsın vermiş olduğu dilekçede, mültezimin, ahalden fahiş fiyatlar isteyerek bu karşılanmadığı zaman, ahaliye hitaben, “aşarı (ürünü, mahsulü) satmadıkça, sizlere harmanı çığnetmem” demiş olduğu ifade beyan olmuştur. Dolayısıyla mültezimin bu tutumu ahalinin zor duruma düşmesine, mahsullerini toplayamamalarına, ekseriyetle ürünlerin ve mahsullerin toplanmadığı için ürünlerin telef olmalarına neden olmuştur. Ahaliden gelen şikâyetler üzerine mültezimin elindeki sahte belgelerle ahalden ürünün çok üzerinde olan fahiş fiyatlar istemesi ve bu karşılanmadıkça mahsullere el sürdürtmediğidir. Ahalinin ifadelerine göre, mültezim elindeki sahte belgelerle usulsüzlük yaparak, kendilerini susturma yoluna gitmiştir. Ahalinin ifade ettiği şikâyetlerden birisi de harman ve ekin mevsiminin geçtiği yönüdür. Ahaliye göre, mültezimin bu ahlak dışı, cüretkâr tutumu ve nizama zıt davranışları adalet terazisine sığmamıştır. Ahali, Kastamonu Mutasarrıfı Ramiz Paşa’dan mültezimin bu tutumunun tahkik edilmesini ve gereken adaletin kendilerine tecelli etmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Mültezimin, ahalinin hepsinin işlerini zorlaştırdığını toplu bir şekilde ifade etmişlerdir(BOA, A. MKT. UM. 424.30). Belgelerden anlaşıldığı üzere, taşrada devlet otoritesinin boşluğundan yararlanmak isteyen mültezim elindeki aşar vesikalarını yahut belgelerini, fahiş fiyatlarla düzenleyerek ahaliye zulüm dairesinde bulunmuştur.

Taşköprü’de geçen evrak sahtekârlığına ilişkin olan ve aynı zamanda bunu da devlet görevlilerinin yaptıklarını gösteren bir diğer olayda 1860 yılında Kastamonu Sancağına bağlı Taşköprü Kazâsına dâhil Payan, Kiraz, Kireçcik ve Kalınkenisa Divanları meralarında otlamakta olan hayvanlar ve koyunların (ağnam) nizamına dair usulsüzlük yapılmıştır. Ahalinin yazmış olduğu dilekçede şimdiye kadar hayvanlarını ve ağnamlarını otlatırlarken, kendilerine bir talep ulaşmadığını belirtmişlerdir. Dolayısıyla rüsumdan³⁹ (vergisinden) başka hiçbir mükellefiyeti olmayan ahaliye yeni usulsüz talep ve arzlar ulaşmıştır. Bu bağlamda kazâ meclis a’zasından Zeynel Efendi ile kazâ müdürü, tek bir gönül ve işbirliği ederek, düzenlemiş oldukları sahte belgeler ile koyunların her birisinden on ikişer para ve karasığır ve binek hayvanlarından üçer ve koşum mandalarından beşer kuruşu cebren alarak, tahsil etmişlerdir. Devlet görevlilerin ahaliye yaptıkları bu zulüm, ahali tarafından toplu

toplamayı peşin olarak bir yıllık ücret mukabilinde üstlenmek” demektir. Bu iltizam işini yürüten kimselere de “Mültezim” denilmektedir (Genç, 2000. “*İltizam Maddesi*”, DİA, XXII, 154).

³⁹ Resim; Kelime anlamı olarak, “alamet, iz, nişan, vergi ve suret” demektir. Çoğulu da “Rüsum ya da Rüsumât” olan resim kelimesi, Osmanlı Devleti’nin mali anlamda genel olarak almış olduğu vergilerin ortak adıdır. Dolayısıyla belgede alınan hayvan vergileri olan âdet-i âğnâmı işaret etmektedir (Tabakoğlu, 2007. “Resim Maddesi” DİA, XXXIV, 582).

şikâyetlere ve dilekçelere konu olmuştur. Devlet görevlilerinin bu zulmü ve keyfiyeti, Maliye Nezaretine de bildirilmiştir. Bu zulmün araştırılıp, tahkik edilerek, bundan sorumlu olan şahıslar hakkında işlem yapılmasının önceliği ve lüzumu da yazılarda belirtilmiştir. Kazâlardaki vergi işlerinin yürütülmesi için her sene otlak rüsumu vergilerinin, ihale yoluyla belirlenmekte olduğu da yazılmıştır. Taşköprü Kazâsında otlak rüsumu ile ilgili ahalden Müftizâde Zeynelabidin Efendi kefaletiyle Alaybeyizâde Nuh Bey, uhdesine bırakılmıştır. Livânın adı geçen kazâlarında ağnam rüsumu dahi her biri altmış para olmak üzere zaten ihalede belirlenmiştir. Bundan başka hayvan otlatılmasına (ra'y) dair köy ve kasaba ahalisine mahsus sınırlar da ihale şartlarında belirlenmiştir. Hal böyle iken, devlet görevlilerinin bu ahlak dışı ve cüretkâr tutumlarını nereden aldıkları merak konusu olmuştur. Dolayısıyla ahali tarafından keyfiyetin meclise tahkik edilerek, bu konuda yazılacak mazbata ve gelen dilekçe ve şikâyetlerin de dikkate alınarak, himmet buyurulması istenmiştir. Ayrıca soruşturma kapsamında 20 Eylül 1860 tarihli Kastamonu Mutasarrıfına takdim kılınan bir resmi yazıdan bahsedilmiştir. Bu mazbatanın içeriğinde de, otlak mültezimi Taşköprü meclis a'zasından Zeynel Efendi ile Müdür Hafız Bey'in ifadeleri üzerine haksızlık yapan Ahmet Efendi adlı bir şahsın da hapis edildiği bilgisi geçilmiştir. Ahali, bu beldede yolsuzluk yapanlardan kendilerini yüce padişahın kurtarmalarını rica etmişlerdir. Ahali, ayrıca bu usulsüzlük, şiddet ve zulüm dairesinden camiye de gidemediklerini, okullarının da on gün kadar kapalı olduğunu ve huzurlarının kalmadığını ifade etmişlerdir. Ahali, faillerin ayrıca sahte belgelerle zulüm dairesinde cebren almış oldukları vergilerin kendilerine iade edilmeleri gerektiğini de ifade etmişlerdir (BOA, A. MKT. UM. 447.47). Görüldüğü üzere bu belgelerde de sahte evraklar üzerinden yapılan hayvan vergilerinin usulsüz bir biçimde alındıklarından bahsedilmiştir.

Taşköprü'de geçen diğer bir evrak sahteciliği ve buna bağlı olarak işleyen yolsuzluk ile ilgili belgenin tarihi de 19 Eylül 1898'tir. Kastamonu Valisine yazılan bu belgede, Taşköprü Kazâsı eski tapu kâtibi olan Tokatlı Faik Efendi dava konusudur. Faik Efendi, kazâ ahalisine tahsis kılınmış olan ve Yaralıgöz denilen ve tanınan yaylağı bir başkasının üzerine geçirmek suretiyle usulsüzlük yapmıştır. Ahali, bu durumu fark ederek, mahkemeye müracaatta bulunmuşlardır. Görülen mahkemede, tapu memurunun bazı şahıslarla birleşerek, uydurma ve düzmece bir takım sözler ile belge tahrifleriyle araziyi bir başkasının üzerine geçirmiştir. Tapu memuru Faik Efendi, memleketi Tokat'a terbiye edilmek için görevinden el çektirilerek, sürgün edilmiştir. Faik Efendi'nin mazbatasını, Kethudazâde Mehmet Esad ve rüfekası mühürlemiş ve imzalamıştır (BOA, DH. MKT. 2107.138.1).

Taşköprü'deki belge sahtekârlıklarına ilişkin olarak arşiv kayıtlarına geçen başka bir belgenin tarihi ise 16 Haziran 1899'dur. Kastamonu Valisine yazılan bu yazıda, Taşköprü Kazâsı tahrirat kâtibi olan Mustafa Şevki Efendi'nin, yangında kaybolan resmi evrak ve kayıtları, yangından ziyade usulsüz bir şekilde kaybettiğinden bahsedilmektedir. Bu ifadeden çıkan büyük bir yangından ziyade tahrirat kâtibi Mustafa Şevki Efendi'nin belgeleri bir şekilde yakmış ya da kullanılamaz duruma getirdiği zannıdır. Mustafa Şevki Efendi, kazâda seçilecek a'za numaralarını tahrif etmiş ve bu suretle sahtekârlığa da cüret göstermiştir. Mustafa Şevki Efendi'ye yöneltilen suçlardan birisi de bu sahtekârlığın sebebinin rüşvet almış olduğu iddiasıdır. Mustafa Şevki Efendi, kazânın muhtelif karyelerinde olan muhtarlara ait belgeleri usulsüz bir biçimde yok etmiş ve rüşvetle yeni belgeler düzenlemiştir. Muhtarlardan alınan yeni kayıt paraları, sahte belgelerin paraları ve harç bedelleri gibi paralar söz konusudur. Bu konudaki itirazların incelenmesi ve mazbataların yeniden tetkik edilmesi gibi konular yazılarda bildirilmiştir. Tahkikatın lüzumlu olduğuna ve bu konuda çok sayıda şikâyetlerin oluştuğu anlaşılmaktadır (BOA, DH. MKT. 2211.67). Belgeden anlaşıldığı üzere, muhtar ve a'za seçimleri için düzenlenen belgelerin, tahrirat kalemi memurunun sahte belge ve mazbatalar düzenleyerek, eski belgeleri yaktığı iddiasıdır. Mustafa Şevki Efendi adlı kâtibin, bu sahte belgelerden ötürü rüşvet almış olduğu ifadesi de yazıda bildirilmiştir. Dolayısıyla bu belgenin içeriğinden de anlaşılan evrak sahtekârlığı yanı sıra rüşvet iddiası da gündeme gelmiştir. Bu durum da göstermektedir ki; rüşvet, zimmet, irtikâp, yolsuzluk, belge sahtekârlığı gibi suçlar birbirlerinin kapsamlarına da girmekte olup, hepsi de nitelikli devleti dolandırmaya yönelik suçlardır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde, Tanzimat ile devlet içinde birtakım reformlar yapılmıştır. Bu reformlar, çalışmaya konu olan hukuk reformlarıdır. Bilindiği gibi Osmanlı hukuku, İslam hukuk temelli bir anlayış üzerine yerleşmiştir. Dolayısıyla bu anlayışın getirmiş olduğu sistemde, kadılar ve ulema sınıfı bulunmaktaydı. Ayrıca tek dereceden oluşan şer'î mahkemeler de Osmanlı Devleti hukukunun ayrılmaz bir parçasıydı. Bununla birlikte fetihlerle genişleyen Osmanlı Devleti'nde örfî hukuk sisteminin bir parçası konumunda olan kanunnameler oluşturulmuştur. Kanunnameler, çeşitli padişahlar tarafından oluşturulan ve şer'î hukuk sistemine genellikle aykırı düşmeyen kanun hükümleridir. Osmanlı hukukunda şer'î hukuk sistemine aykırı düşen hükümler de örfî hükümlere değil de şer'î hukuk hükümlerine itibar edilmiştir. Osmanlı hukuku, yaklaşık olarak Tanzimat Dönemi'ne kadar şer'î mahkemeler ve kanunnameler ile varlığını devam ettirmiştir. Tanzimat Dönemi'nde ise, şer'î mahkemeler, Tanzimat'ın uygulanması için çıkarılan reformlarda ve davalarda yetersiz kalınca yeni kanun ve mahkemelere ihtiyaç duyulmuştur. Böylece çoklu hukuk sistemi doğmuştur. Tanzimat'taki kanun ve hukuk reformları içinde bu çalışmaya konu olan kısımlar hakkında çıkarılan kanunlar önemlidir. Bu kanunlar, 1840, 1851 ve 1858 tarihlerinde çıkarılan ceza kanunlarıdır. Bu kanunlar içinde düzenleme yapılan konular, başlıca can, ırz ve mal güvenliğini sağlamaya yöneliktir. İç güvenliği ihlal suçlarından olan katl, cinayet, darp ve yaralama, tecavüz, oğlancılık, fuhuş, hırsızlık, gasp, eşkıyalık, miras, arazi, nafaka, rüşvet, zimmet, irtikâp ve kaçakçılık gibi suçlar çalışmaya konu olan Taşköprü Kazâsında geçmektedir. Taşköprü örneğinde, iç güvenliği ihlal suçlarından olan cinayet suçları, cinsel suçlar, mala karşı işlenen suçlar, arazilere yapılan müdahaleler ve devlet ve toplum aleyhinde olan suçlar devletin bakış açısıyla da olsa Osmanlı sosyal, kültürel ve ekonomik hayatı hakkında bilgiler vermektedir. Tanzimat Fermanı'ndan sonra meydana gelen değişimler nedeniyle taşrada yaşanan suçlar, yeni kanunların uygulanışı ve Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye gibi kurumlar vasıtasıyla merkezden takip edilebilmektedir. Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye, bir üst mahkeme gibi "temyiz" niteliğinde çalışmıştır. Sadece bu kurum değil farklı kurumların da yazışmaları neticesinde davalara müdahil oldukları gözlemlenmiştir.

İç güvenliği ihlal suçlarından olan katl ve cinayet davaları çalışmada ilk incelenen suç çeşitlerindedir. Taşköprü'de gerçekleşen cinayet davalarına ilişkin olarak, kasıt, kasta benzer ve hataen adam öldürme suçlarına ilişkin davalar görülmektedir. Cinayet davalarının

Taşköprü örneğinde katiller genellikle erkek olup, maktuller ise, hem kadın hem de erkek olarak belirlenmiştir. Taşköprü örneği içerisinde sayıca en fazla olan cinayet tipi kasıt cinayetleridir. Cinayetlerin sebeplerine baktığımızda genellikle kızgınlık esnasında öfke kaynaklı cinayetler olduğu görülmektedir. Bundan başka cinayet vakalarında kin, intikam, hırs, namus, kıskançlık, aile geçimsizliği, psikolojik faktörler, hata ile öldürme ve para gaspı gibi sebepler görülmektedir. Bundan başka kin ve intikam içgüdüğü, planlı ve tam teşebbüslü kasıt cinayetlerini oluşturmuştur. Bütün bunlar da göstermektedir ki, Taşköprü’de incelenen kasıt cinayetlerinin birden fazla sebeplerinin olduğudur. Kasta benzer cinayet vakaları da oldukça ilginçtir. Doğrudan kasıt fiilinin güdülmediği tartışma ya da kavga esnasında farklı kişilerin hedef olması da Taşköprü örneğinde görülmektedir. Son olarak hata ile adam öldürme suçunda ise, tabancasını (piştov) temizleyen adamın karısını istemeyerek çıkan bir ateşle öldürmesidir.

Cinayet vakalarında görülen suç aletleri ise genellikle bıçak, tabanca ve sert taşlardır. Bir vakada kadının cinayet aleti olmadan kendi saçı ile boğulmak suretiyle öldürüldüğü de görülmüştür. Cinayet vakalarında verilen cezalar oldukça çeşitlidir. Bunlar arasında Taşköprü’de ortak olan tüm cinayetlerde kısas hakkının düşüldüğüdür. Bunun yerine kan parası da olan diyet cezası, hapis cezası, kürek, prangabentlik ve sürgün edilme cezaları yaygındır. Ayrıca verilen bazı cezalar da bekçilik ve tarım işleri ile uğraşmadır. Bundan amaç, katilin cezasını tamamladıktan sonra toplum içinde etkin rol almasını sağlamaktır. Yine diyet parasını dahi ödeyemeyecek durumda olan ekonomik açıdan fakirlik derecesinde olan katiller de Taşköprü vakalarında görülmüştür.

Cinayet suçlarının gerçekleştiği köy ve mahalleler de arşiv belgelerinde kayıtlara geçmiştir. Cinayetlerin işlendiği ve Taşköprü’ye bağlı başlıca karyeler; Kiraz Divanı, İsadereci mevkii, Bük Divanı, Karşu Karyesi, Serçemen Divanı, Erik Deresi mevkii, Hamza Ağa Mahallesi, Gebeş Karyesi, Taşhan, Okçuderesi mevkii, Kevni Nahiyesi, Kara Ahmet Divanı, Yazı Divanı, Masura Oluğu, Şahin Çatı Divanı ve Bük Karyesidir.

Cinayet davalarından başka diğer bölümde de aile düzenini hedef alan ve genel ahlaka aykırı olan suçlardan olan cinsel suçlar gelmektedir. Taşköprü’deki cinsel suçlar; tecavüz, oğlancılık ve fuhuş olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir. Bu suçlar içerisinde dinamiği ve sayı olarak yoğun olan tecavüz suçlarıdır. Taşköprü’deki tecavüz suçlarından en ağır olan fiiller arasında genç bir kızın tarlasında çalışırken, aynı karye ahalisinden olan bir adam tarafından cebren kaçırılarak, bekâretinin bozulması şeklinde sonuç göstermiştir. Fail ya da suçlu, kaçırdığı kıza nikâh kıyacağını söyleyerek, suçunu meşrulaştırmak

istemiştir. Bunun dışında hane baskını verilerek, tecavüz ve tasalluta uğrayan genç kadınlar vardır. Oğlancılık suçu, Taşköprü örneğinde tek vaka tespit edilebilmiştir. Bu konuda mağduriyet yaşayan üç yaşlarında kendisini savunmaktan aciz olan küçük bir erkek çocuğudur. Bundan başka nitelikli fuhuş suçuna konu olan ve kayıtlara Şam Dudu adlı bir fahişe olarak geçen defalarca sürgün edilen ve evi basılan bir fuhuş davası görülmüştür. Taşköprü'deki cinsel suçlara verilen cezalara bakıldığında ırza geçme suçlarına genellikle prangabentlik cezası verilmiştir. Livata suçuna ise, beş seneden az olmamak şartıyla kürek cezası verilmiştir. Son olarak fuhuş suçuna da hapis ve sürgün cezası uygun görülmüştür. Cinsel suçlardan çıkan sonuç ise uygunsuz cinsel birleşmelerin kişilerin sadece vücut bütünlüklerini tahrip etmemektedir. Dolayısıyla cinsel suçlar, yüksek önem taşıyan ve insanları birbirine bağlayan ırz, soy ve güzel yaratılışlarını da hedef almaktadır. Çünkü insan ruhu da bedeni gibi iradesi ve izni olmadan şahsa karşı yapılan ağır cinsel birleşmeleri reddetmektedir. Cinsel suçların gerçekleştiği Taşköprü'ye bağlı muhtelif karyeler arasında da Alisaray Divanı, Ersil Divanına bağlı Orta Karyesi, Karaca Divanı, Kıran Karyesi, Hacı Hamza Mahallesi ve Sarıkaya Mahallesi bulunmaktadır.

Taşköprü'de mala karşı işlenen suçlar arasında hırsızlık, gasp olayları ve eşkıyalık gibi faaliyetler bulunmaktadır. Bu suçlardan en fazla hırsızlıkla ilgili vakalar tespit edilmiştir. Hırsızlık suçlarında genellikle dünyalık çekici kılınan mallar, nakit para, ziynetler ve elbiseler çalınmıştır. Bundan başka taşrada insanların geçim kaynaklarından olan hayvanlar, arı kovanları da hırsızlıkta çalınanlar arasında yer almıştır. Ayrıca camiden kilim, seccade çalan hırsızlar da vardır. Yine bir hafızın, ahaliye ait olan cami şadırvan suyunu kendi hanesine çekmek suretiyle kamu malını usulsüz kullandığı gözlemlenmiştir. Hırsızlık suçlarında firari hırsızlar bulunmaktadır. Bu suça verilen cezalar arasında, hapis cezası, kürek cezası ve pranga cezaları bulunmaktadır. Kadınların suça iştirak ettikleri durumlarda da nisaya (kadın) mahsus ve bir yılı aşmayan hapis (yatak) cezası öngörülmüştür. Hırsızlığın bir başka boyutu olan cebir ve şiddete dayanan ve genellikle yaralama olaylarının da görüldüğü gasp suçları da Taşköprü'de yaşanmıştır. Gasp suçları, hırsızlıktan farklı olarak, cebir ve şiddet esasına dayanmakla birlikte gizli bir eşya çalınması söz konusu değildir. Gaspta, gasba konu olanlara alenen alıkoyma vardır. Gasba konu olanlar, nakit paralar, mallar, eşyalar, gerdanlık, bilezik gibi ziynetler, elbiseler, yemeniler ve hayvan gasplarıdır. İncelenen dönemde Taşköprü'de gasp suçlarına verilen cezalar arasında da kürek, pranga ve hapis cezaları gelmektedir. Suçlular, genellikle Kastamonu'ya da yakın Sinop taraflarına hapis ve küreğe gönderilmişlerdir. Mala karşı işlenen suçlar arasında eşkıyalık suçu da Taşköprü'de işlenmiştir. Arşiv belgelerinden derlenen eşkıyalık suçları, muhtelif vakalar

üzerinden açıklanmıştır. Eşkîyalık suçlarında da genellikle dokuz on kişilik eşkıyaların yapmış oldukları yol baskınları anlatılmıştır. Eşkîyaların ayrıca hane baskınları ve samanlık yakmaları, para, eşya, mal ve hayvanları kaçırdıkları da görülmüştür. Eşkîyalar ayrıca ahaliden bazı kimseleri de katletmişlerdir. Eşkîya vakalarında genellikle haramiler firari olarak dağa çıktıkları için yakalanamamaktadır. Ancak bunlardan derdest edilip, uygun cezaları alanları, üçer seneden az olmamak koşuluyla Sinop'a küreğe gönderilenler vardır. Hırsızlık, gasp ve eşkıyalık faaliyetlerinin dinamiğini, para, eşya ve hayvan gibi insanlara her dönemde çekici kılınan nesnelere oluşturduğu Taşköprü'de de görülmüştür. Dolayısıyla mal kategorisinde incelenen ilgili suçlar, para, eşya ve hayvanlara sahip olma güdüsü ile insanları suç işlemeye kadar götürmektedir. Hırsızlık, gasp ve eşkıyalık suçlarının faileri ya da suçluları güç ile orantılı olabileceği için erkeklerdir. Bu durumun bir istisnası olarak gasp olaylarında kendi nefisini meşru müdafaa kapsamında savunan ve suçlu bir erkeğin yaralanarak ölümüne neden olan kadın fail de bulunmaktadır.

Mala karşı işlenen ve yaralama olayları ile de sonuçlanan suçlar arasında gelen hırsızlık, gasp ve eşkıyalık faaliyetleri de farklı karye ve mahalleler de gerçekleşmiştir. Hırsızlık suçunun görüldüğü söz konusu bu karyeler, Yoğunluk, Muzafferiddin Camii Şerifi, Bozoğlak Divanı, Eğerciler Divanı, Bayat Divanı, Kayışoğlu Karyesi, Tukaşeler Karyesi, Ardiç Karyesi, Küçükusu Divanı ve Sapaca'dır. Taşköprü'deki gasp faaliyetleri de Karacakaya Karyesi ve İsadereşi Divanı mevkiinde gerçekleşmiştir. Eşkîyalık ya da haramilik ise, Gizlice Mahallesi, Belovacığa bağlı Çerçibaz mahali, Taşköprü merkezdeki bir debbağhane önünde, Bayat Divanına bağlı Pir Ahmetli Karyesi ve Kura Mahallesi'nde gerçekleşmiştir.

Taşköprü'de gerçekleşen suçlardan diğerleri de arazi ve gayrimenkullere yapılan müdahaleler, satış anlaşmazlıkları, miras ve nafaka davalarıdır. Bu suçlardan içlerinde sayıca fazla olan arazi davalarıdır. Taşköprü'deki arazi davaları, karye halkı arasında her zaman çekişme konusu olmuştur. Belgelerden anlaşıldığı üzere, arazi davalarından bir sonuç çıkmamıştır. Ahaliler, sorunlu oldukları kişileri, resmi kurumlara şikâyet etmek suretiyle dilekçe vermişlerdir. Bu dilekçeler ve resmi kurumlara yazılan yazılar, Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye'ye de havale edilmiştir. Bundan başka Taşköprü'de satış anlaşmazlıkları yaşayan şahısların davaları bulunmaktadır. Şahıslar, aynı mal, değirmen, bağ, bahçe, menzil gibi arazi ve gayrimenkulleri farklı kişilerden satın almışlardır. Şahıslar satın aldıkları bu arazi ve gayrimenkulleri, senet, vesika ve belgelerle ispatlama yoluna Taşköprü'de miras davalarına ilişkin olarak görülen vakalarda, aynı aile içinde miras taksimi yaşayan şahısların

vermiş oldukları ve cevap bekledikleri dilekçeler oldukça fazladır. Miras davaları da genellikle araştırılmak üzere açık bırakılmış ve nihai bir sonuç görülmemiştir. Taşköprü'deki satış anlaşmazlığı bölümünde verilen ve Kastamonu şer'iyeye sicil kayıtlarında geçen davalar arasında borçlanma (istikraz) ve kefalet bulunmaktadır. Söz konusu borçlanma davalarında borç talep eden şahısların dürüst ve güvenilir olan şahısları kefil göstermek suretiyle uzun vadeli borçlanmaya gittikleri görülmektedir. Bundan başka yetim ve öksüzlerin sandığından sorumlu Eytam müdürlüğüne atanan bir şahsın, kanun gereği güvenilir kefiller bulup, bu kefillerin taşınır ve taşınmaz mal varlıklarını devlete ibraz ettikleri görülmektedir. Yine Taşköprü'ye ilişkin olarak İstanbul'da bulunan bir kahvehanenin satış anlaşmazlığı, mahkemeye dava konusu olmuştur. İncelenen dönem aralığında gerek arşiv belgeleri üzerinden gerekse Kastamonu şer'iyeye sicil defterlerinde geçen ve Taşköprü'yü ilgilendiren nafaka davaları da bulunmaktadır.

Arazi, nafaka, miras, satış ve borçlanma davalarında; şahısların kendi aile içinde ve karyeler arasında anlaşmazlık yaşadığı kişileri, devletin hukukuna güvenmek suretiyle, dilekçelerle şikâyet etmişlerdir. Diğer yandan Taşköprü'de insanlar, mahkemede sosyal ve ekonomik durumlarını belirterek, fakir olduklarını ifade etmişlerdir. Kastamonu şer'iyeye sicil kayıtlarına talep kaydı olarak geçen bir dava duruşmasında babasının çocuğunun bakımını üstlenemediği için başka bir şahsa çocuğunun velayetini bırakıp, vasilikten düşmesi bu durumun somut bir örneğidir. Nafaka davalarında da genellikle kadınların kendilerini terk eden eşlerinden yana şikâyetçi oldukları gözlemlenmiştir. İslam ve Osmanlı hukukunda boşanma hakkı her ne kadar erkeğe tanınmış olsa da mağduriyet yaşayan ve temel nafaka ihtiyaçları görülmeyen kadınların da dava açmalarının uygun görülmesinin örneği arşiv vesikalarına yansımıştır.

Taşköprü'de arazi ve gayrimenkullere yapılan müdahaleler, satış anlaşmazlıkları, miras ve nafaka davaları da muhtelif karyeler de gerçekleşmiştir. Bu karyeler de Ömerce, Bardakçılar, Küçüksu Divanı, Kızılkilise, Koz Divanı, Kozkiçe, Üstadlar Mahallesi, Bayat Karyesi, Gökçeagaç (Hanönü) Nahiyesi, Uzunçay, Portoloğlu, Civelek, Cami-i Kebir Mahallesi, Yoğunuluk, Depedelen Divanı, Abbas Ağa Mahallesi, Kabataş Mahallesi, Kızılcaviran Karyesi, Harmancık Mahallesi, Donalar Karyesi, Seyyid Karyesi, Çavundur Karyesi, Atabeygazi Mahallesi, Gavraz Divanı ve Musafakih Mahallesi'dir.

Taşköprü'deki suçlar arasında devlet ve toplum aleyhine işlenen rüşvet, irtikâp, zimmet, kaçakçılık, evrakta sahtecilik ve yolsuzluk davaları görülmüştür. Rüşvet, irtikâp ve zimmet suçları sadece olaya karışan failleri değil, suçtan etkilenen vatandaşları da

etkilemiştir. Rüşvet, irtikâp ve zimmet suçları, devleti nitelikli dolandırmaya giren ve kamu hukukunu tehdit eden yüz kızartıcı suçlar arasında sayılmaktadır. Devlet hazinesinden çalınan her bir kuruluş paranın hesabı sorularak, olaya karışan memur failer, ilgili kanun gereği çeşitli cezalara çarptırılmıştır. Bu bölümdeki diğer suçlardan birisi de kaçakçılıktır. Tütün kaçakçılığı ve tuz kaçakçılığı Taşköprü’de görülmüştür. Kaçakçılık faaliyetlerinin temel sebepleri arasında Osmanlı Devleti’nde yaşanan iktisadi çözüme gelmektedir. Ayrıca kaçakçılık faaliyetlerinin artışına paralel olarak, devletin tütün ve tuz üreticilerine fazla ruhsat vermemeleri, eksperlerin düşük fiyatlarla tütün ve tuzu satın alma istekleri ve üretimin düşük tutulması gibi nedenler ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla üreticiler de kaçakçılığa yönelerek, kaçakçılığı gayri resmi bir sektör haline getirmişlerdir. Bu bölümün son başlığı ise evrakta sahtecilik ve buna bağlı olarak gelişen yolsuzluktur. Evrakta sahtecilik davalarına ilişkin olarak geçen vakalarda, mültezimin yapmış olduğu belge sahtekârlıklarından bahsedilmiştir. Belgelerde değişiklik yapan ve taşrada devlet otoritesinin zafiyetinden yararlanmak isteyen mültezimler, kazâ müdürleri ve muhtarlar halka zulmetmişlerdir. Bunlardan başka tapu memurlarının yapmış olduğu belgede sahtecilik suçları görülmüştür. Görüldüğü üzere Taşköprü’de belge tahrifatı ile vakalar yaygındır. Dolayısıyla gerçek belgeler üzerinde oynayan ve yeni belgeler düzenleyerek bunlardan rüşvet alan memurlar kamu güvenliğini de tehdit etmişlerdir. Çünkü muhtar ve a’za seçimlerinde yapılacak belge usulsüzlükleri, doğrudan halkın kaderine müdahale etmekle eş anlamlıdır.

Taşköprü’de gerçekleşen ve devlet ve toplum aleyhine işlenen suçlar kategorisinde yer alan rüşvet, irtikâp, zimmet, kaçakçılık, yolsuzluk ve belgede sahtecilik de farklı karyelerde görülmüştür. Ancak rüşvet, irtikâp, zimmet ve kaçakçılık suçlarına devlet görevlilerinin de karışması dolayısıyla bu suçlar Taşköprü Kazasında yani merkezde gerçekleşmiştir. Diğer yandan belgede sahtecilik ve yolsuzluk suçlarına konu olan yerler arasında Taşköprü, Kevni, Göl, Daday, Sorgun, Payan, Kiraz, Kireçcik, Kalınkenisa Divanı ve Yaralıgöz mevkiisi bulunmaktadır.

Özetle, 19. Yüzyılın ikinci yarısında Taşköprü’de incelenen suç ve suçlular profillerinde, gündelik yaşamda meydana gelebilecek vakalara rastlanmıştır. Suçun öznesi, faili insan olduğu için hiçbir dönemde tamamen suç olgusu önlenememektedir. Taşköprü’de suçlulara verilen cezalar arasında çoğunlukla diyet, hapis, kürek, prangabentlik ve sürgün edilme görülmektedir. Dilekçe verilip, sonuçsuz kalan davalar da bulunmaktadır. Dolayısıyla bazı suç vakaları cezasız kalmıştır. Suça konu olan suçlu profillerinde ise genellikle erkekler mevcuttur. Bu da o dönemdeki taşrada güç olgusunu erkeklerin elinde

tuttuğunu ve bu gücü suç örneklerinde kullandıkları söylenebilir. Taşköprü’de gündelik yaşamda meydana gelen bu suçlarda, mağduriyet yaşayanlar arasında ise hem kadınlar hem de erkekler bulunmaktadır. Diğer yandan failer ve mağdurların aşiretleri, hangi aileye mensup oldukları, yaşları, kişilik ve fiziksel özellikleri hakkında arşiv belgelerinde ifadeler geçmediği için bu özellikler belirlenememiştir. Taşköprü’de incelenen suçlar arasında kısmen de olsa suçlu ve maktul profillerinin meslekleri hakkında fikir sahibi olunabilmektedir. Bu meslekler arasında hafızlık, imam, meclis a’zası, tahrirat kâtibi, eytam müdürü, tapu kâtibi, sandık emini, mültezimler, kazâ müdürleri, kaymakam, muhtar, redif binbaşısı ve redif askerleri, asker firarileri, çavuş, kayık reisleri, tütün kolcubaşı, tüccarlar, attar esnafı, hizmetli, çoban ve fahişedir. Görüldüğü üzere Taşköprü’de incelenen dönem itibariyle çok farklı meslek ve iş kollarından olan şahıslar, suçlu ve maktul konumundadır. Böylece 19. yüzyılın ikinci yarısında Taşköprü’de gerçekleşen suçlar ve arşiv belgelerindeki ifadeler, bilim dünyasına kazandırılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi(BOA)

Babiâli Evrak Odası Evrakı (BEO): 61.4539; 427.31989; 431.32322; 698.52.281; 764.57.242; 1009.75674.

Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemî (DH. MKT): 76.34; 89.38; 162.44; 202.9; 202.9; 403.64; 1376.29; 1612.27; 1615.116; 1566.32; 2107.138; 2211.67; 2231.58, 2426.95.

Hariciye Nezareti Mektubi Kalemî Evrakı (HR. MKT): 677.85; 683.24.

Hatt-ı Hümayun (HAT): 206.10845.

İrade Meclis-i Vâlâ (İ. MVL): 237.8398; 492.22260.

Meclis-i Vâlâ Evrakı (MVL): 207.53; 217.38.; 587.53.; 592.84; 612.31; 614.30;; 631.23; 642.52;; 669.21; 677.35; 678.102; 686.64; 695.8; 695.40; 697.17; 745.35;; 742.50, 745.78.

Sadaret Mektubu Kalemî Meclis-i Vâlâ Evrakı (A. MKT. MVL): 10.47; 10.56; 30.56.; 30.88.; 48.81.; 49.6.; 55.65; 69.16; 80.5.; 80.43; 80.47; 80.48; 80.84; 89.69; 109.17.; 109.17; 109.30; 110.79; 131.75; 133.33; 140.36; 146.72.

Sadaret Mektubi Mühimme Kalemî Evrakı (A. MKT. MHM): 189.96; 198.52.

Sadaret Mektubi Kalemî Umum Vilayet Evrakı (A. MKT. UM): 107.67; 126.67; 134.43; 204.63; 237.3; 244.70; 308.66; 320.32; 391.72; 424.30; 447.47; 447.95.

Sadaret Mektubi Kalemî Nezaret ve Deva'ir Evrakı (A. MKT. NZD): 14.21.

Sadaret Mektubi Kalemî Deavi Evrakı (A. MKT. DV): 25.47; 37.83; 54.29.; 58.38.; 58.74.; 78.63; 81.45; 91.59; 91.59; 107.3; 115.28; 131.57; 132.14; 188.69; 206.6.

Sadaret Divan Kalemî Evrakı (A. DVN): 81.81; 154.4.

Şer'iyeye Sicilleri Arşivi (ŞSA): 128.41-a.

Şurâ-yı Devlet Evrakı (ŞD): 1656.9. ; 1662.5.

SALNÂMELER

Kastamonu Vilayet Salnâmesi, (H. 1312/M. 1895). Tarihli Vilâyet Matbaası, Kastamonu: Milli Kütüphane, 1960 SA 139.

KASTAMONU ŞER‘İYYE SİCİLLERİ

4553 Numaralı Kastamonu Şer‘iyye Sicil Defteri: 15/25; 29/42 ve 99/178.

4563 Numaralı Kastamonu Şer‘iyye Sicil Defteri: 27/42; 16/23 ve 82/146.

DİĞER KAYNAKLAR VE İNCELEMELER

Akbulut, A. (2003). İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 52 (1). s. 167-181.

Akça, G. & Hülür, H. (2006). Osmanlı Hukukunun Temelleri ve Tanzimat Dönemindeki Hukuksal Yeniliklerin Sosyo-Politik Dinamikleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (19). s. 295-321.

Akça, G. & Hülür, H. (2007). Tanzimat’tan Cumhuriyete Siyasal ve Hukuksal Yapının Modernleşmesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. (21). s. 235-269.

Akçadağ, G. (2012). 16. Yüzyılda Bir Osmanlı Sancağı’nda Eşkîyalık Hareketleri: Malatya Sancağı Örneği. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 2 (3). Ocak. s. 43-68.

Akdağ, M. (1975). *Türk Halkının Dirlik Düzenlik Kavgası: Celali İsyanları*. İstanbul.

Akgündüz, A. ve Cin, H. (2011). *Türk Hukuk Tarihi*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Akgündüz, A. (1990). *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri: Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri*. İstanbul: OSAV Yayınları.

Akgündüz, A. (1992). *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri: C.III*. İstanbul: Fey Vakfı Yayınları.

Akgündüz, A. (1999a). Osmanlı Hukukunda Şer‘i Hukuk-Örfi Hukuk İkillemi ve Yasama Organının Yetkileri. *İslami Araştırmalar Dergisi*. 12 (2), s. 17-121.

Akgündüz, A. (1999b). Kanunnamelerdeki Ceza Hukuku Hükümleri ve Şer‘i Tahlili. *İslami Araştırmalar Dergisi*. 12 (1), s. 1-16.

- Akgündüz, S.N. (2016). Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukukunun Kaynakları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 4 (8), s. 1-16.
- Akıba, J. (2007). Kadılık Teşkilatında Tanzimat'ın Uygulanması: 1840 Tarihli Ta'limname-i Hükkam. *Osmanlı Araştırmaları*, XXIX- İstanbul. s. 9-40.
- Akman, M. (2004). *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması*. İstanbul.
- Akpınar, M. (1998). Reji (Tütün) Uygulamasına Trabzon Örneği. *Trabzon Tarihi Sempozyumu, Bildiriler*. 6-8 Kasım Trabzon.
- Akşit, M. C. (2000). *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları*. İstanbul: Gaye Vakfı Yayınları.
- Aktaş, E. (2015). 18 Eylül 1880 Tarihli Bir Layihaya Göre Kastamonu Vilayeti. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (54)-Haziran. s. 223-240.
- Aktan, H. (1989). Akıle. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c. 2, s. 248-249). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Aktan, H. (2005). Miras. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c. 30, s. 143-145). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Akyılmaz, G. (2002). Osmanlı Aile Hukukunda Kadın. *Türkler Ansiklopedisi*. (c. X, s. 664-673). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Akyıldız, A. (2003a). Meclis-i Mebusan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c. 28, s. 245-247). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Akyıldız, A. (2003b). Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c. 28, s. 250-251). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Akyıldız, A. (2006). Muhtar. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c. XXXI, s. 51-53). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Akyıldız, A. (2011). Tanzimat. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c. 40, s. 1-10). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Alacakaptan, U. (1975). *Suçun Unsurları*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Albayrak, M. (2018). Candaroğulları Beyliği'nin Kuruluşu ve Osmanlı Beyliği ile Münasebetlerine Dair Bir Değerlendirme. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)*. C. 4.(7). s. 73-100.

- Albayrak, F. (2019). *XIX. Yüzyılın Sonlarına Doğru Kastamonu'nun Sosyo-Ekonomik Yapısı (140 Numaralı Şer'iyeye Siciline Göre)*. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kırıkkale.
- Alp, E. (1997). *Kastamonu*. Kastamonu: Alp Yayınları. I. Baskı.
- Altan, M. & İpçioğlu, M. (2009). Şer'iyeye Sicil Kayıtlarına Göre 1748-1749 Yıllarında Konya'da Bir Aile. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (21). s. 519-532.
- Altıkulaçoğlu, H. (2014). *4553 Numaralı Kastamonu Şer'iyeye Sicil Defterinin Transkripsiyon ve Belge Özetleri (H. 1309-1311)*. Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kastamonu.
- Altunlu, T. (2011). *Temettuat Defterlerine Göre Taşköprü Kazâsının Sosyo-Ekonomik Yapısı (H. 1260-1261/M. 1844-1845)*. Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kastamonu.
- Anbarlı Bozatay, Ş. ve Demir, K. A. (2014). Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. C. 6 S. 10-Haziran. s. 71-89.
- Apak, S. ve Tay, A. (2012). Osmanlı Devleti'nin 19. Yüzyıldaki Finansal Sisteminde Osmanlı Bankası'nın Yeri ve Faaliyetleri. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*. (3). s. 63-103.
- Arslan, T. (2006a). *I. Meşrutiyet (23 Aralık 1876) ve Kanun-ı Esasi*. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları. s. 54-56.
- Arslan, T. (2006b). *II. Meşrutiyet (24 Temmuz 1908)*. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları. s. 56-62.
- Arslanoğlu, Ö. K. (2018). *4563 Numaralı Kastamonu Şer'iyeye Sicilinin (H. 1302/M. 1885-1886) Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kastamonu.
- Aslıyüce, E. (2003). *Türkiye'nin Yüreği Kastamonu*. İstanbul: Yesevi Yayınları. 2. Baskı-Kasım.
- Atar, F. (2001). Kadı. . *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.24, s. 66-69). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

- Atik, K. (2000). XVII. Yüzyıl Osmanlı Aydınlarına Göre İlmiye Teşkilatındaki Çözölmeye İlişkin Tespit ve Teklifler. *Bilig-14/Yaz*. S. 31-54.
- Avcı, M. (2004). *Osmanlı Hukukunda Suçlar Ve Cezalar*. İstanbul.
- Avcı, C. (2012). 19. Yüzyıl Sonlarında Kastamonu Vilayeti. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Journal Of Social Sciences*. 1 (24) s. 17-34.
- Aydın, M. A. (1991). Arazi Kanunnamesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c. 3, s. 346-347). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Aydın, M. A. (1992). Borç. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c. 6, s. 285-291). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Aydın, M. A. (1993). Osmanlı Ceza Hukuku. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c. 7, s. 478-482). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Aydın, M. A. (1996). Gasp. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c. 13, s. 387-392). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Aydın, M. A. (2003). Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c. 28, s. 231-235). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Aydın, B. & Keskin, İ. (2008). Osmanlı Bürokrasisinde Evrak Sahteciliği: Diplomatik ve Diplomatika Eğitimi. *Osmanlı Araştırmaları. (XXXI)*. İstanbul. s. 197-228.
- Babalar, S. (2015). *Bursa'nın Sosyal Tarihi Kapsamında, 17. Yüzyıl Başlarında Kadı Sicillerinde Şiddet İçeren Suçlar ve Düşündürdükleri*. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa.
- Bardakoğlu, A. (1994). Diyet. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c. 9, s. 473-479). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Bardakoğlu, A. (1995a). Eşkîya. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.11, s. 463-466). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Bardakoğlu, A. (1995b). Feraiz. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.12, s. 362-363). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Bardakoğlu, A. (1996). Had. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.14, s. 547-551). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Bardakoğlu, A. (1998). Hırsızlık. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.17, s. 384-396). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

- Bardakoğlu, A. (2001). Kasame. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.24, s. 528-530). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Bardakoğlu, A. (2002). Katil. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.25, s. 45-48). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Barkan, Ö.L. (1966). Edirne Askeri Kassamına Ait Tereke Defteri (1545-1659). *Türk Tarih Kurumu Belgeler*. 3 (5-6).
- Başbakanlık Osmanlı Arşiv Rehberi*. (2017). İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları. 4. Baskı.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi. (2014). *Tanzimat Sonrası Arazi ve Tapu*. İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Başoğlu, T. (2011). Ta'zir . *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.40, s. 198-202). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Berki, A. H. (1954). *İslam Hukukunda Feraiz ve İntikal*. İstanbul: Diyanet İşleri Reisliği Yayınları.
- Bingöl, S. (1999). Tanzimat Sonrası Taşra ve Merkezde Yargı Reformu. *Osmanlı Ansiklopedisi Teşkilat Maddesi*. (c. 6, s. 533-545). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Boynukalın, M. (2009). Suç. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.37, s. 453-457). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Bozkurt, G. (2010). *Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bozkurt, N. (1996). Fuhuş. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.13, s. 211-214). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Bulut, İ. (2018). İslam ve Osmanlı Ceza Hukukunda Hataen Adam Öldürme Suçu. *Yıldırım Bayezıt Fakültesi Hukuk Dergisi*. 3 (1). s. 41-71.
- Can, C. (2002). *Toplumsal İnsanın Evrensel Doğası ve Cinsel Suçlar*. Ankara.
- Cem, İ. (1989). *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Cevger, G. (2016). *18. Yüzyılda Amid (Diyarbakir Kazası)*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

- Cöhce, S. (2018). Karategin'in Kastamonu ile Çankırı Bölgesindeki Faaliyetleri. *Anadolu'nun Fethi'nden Milli Mücadele'ye Kastamonu Uluslararası Sempozyum Bildirileri*. 12-13 Nisan. M. Eriş (edt). Kastamonu: Seçil Ofset.
- Çabuk, F. (2020). 19. Yüzyılda Osmanlı Toplumunda Zina: Bazı Zina Vakalarında İşlenen Cinayetler Üzerine Bir Değerlendirme. *İnsan ve İnsan Dergisi*. 7 (23). Kış. s. 1-19.
- Çakır, A. (2015). *Klasik Dönem Osmanlı Miras Hukukunda Kadının Yeri*. Yüksek Lisans Tezi. Yıldırım Bayezit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Çakır, A. (2016). Osmanlı Devleti'nde İslam Miras Hukukuna Uymayan Tereke Paylaşımları Üzerine Bir Çalışma. *II. Türk Hukuku Tarihi Kongresi Bildiriler*. İstanbul s. 115-137.
- Çakır, D. (2019). *Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Karadeniz'de Tuz Kaçakçılığı*. Yüksek Lisans Tezi. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ordu.
- Çalış, H. (2007). Rakabe. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.34, s. 427-428). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Çelebi, E. (2014). Milli Mücadele'de Kastamonu. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*. Yıl (10) s. (19)-Bahar. s. 105-117.
- Çoban, F. (2006). *H. 1288 (1871) ve H. 1317 (1899) Tarihli Kastamonu Vilayeti Salnâmelerinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri.
- Çolak, A. (2017). *İslam Hukuku (Ceza ve Borçlar)*. Ankara: Öncü Yayınları. 2. Baskı.
- Dağcı, Ş. (2002). Kısas. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.25, s. 488-495). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Dağcı, Ş. (1999). *İslam Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Dağsever, V. İ. (2017). *2 Numaralı Kastamonu Şer'iyeye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H. 1084-1087/M. 1673-1677)*. Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kastamonu.
- Devellioğlu, F. (2013). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. İstanbul: Aydın Kitabevi Yayınları.

- Dığıroğlu, F. (2007). *Memalik-i Osmaniye Duhanları Müşterekü'l-Menfaa Reji şirketi Trabzon Reji İdaresi: 1883-1914*. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Dönmezer, S. & Erman, S. (1994). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*. İstanbul.
- Döşemetaş, Ö. (2019). *şer'iyye Sicillerine Göre XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Kastamonu Kazâsı (1725-1750)*. *Doktora Tezi*. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. Erzurum.
- Durhan, İ. (2008). Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilatındaki Gelişmeler. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C. XII.(3-4). s. 55-111.
- Düstur, 1. Tertip. 1879 (1296) *Mehakim-i Nizamiyenin Teşkilat Kanunu*. C. IV.
- Düstur, 2. Tertip. (1928). *Hukuku Aile Kararnamesinin İlk Kitabı*. C. 9. İstanbul. s. 762-781.
- Düzbakar, Ö. (2008). İslam-Osmanlı Ceza Hukukunda Rüşvet ve Bursa şer'iyye Sicillerine Yansıyan Örnekler. *E- Journal Of New World Sciences Academy*. 3 (3). s. 532-550.
- Efendioğlu, M. (2004). Metruk. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.29, s. 415-416). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Erbay, C. (2006). Nafaka. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.32, s. 282-285). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Erdoğan, E. & Yılmaz, C. (edt.). (2006). *XVI. Yüzyılda Canik (Samsun) Sancağında Eşkıyalık Faaliyetleri*. Geçmişten Geleceğe Samsun. 4-6 Mayıs. Samsun.
- Ergin, S. (2007). *İslam Hukukunda Ta'zir Suçları*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Ertuğ, H. R. (1973). Osmanlı Devri'nde Salnâmeler. *Hayat Tarih Mecmuası*. II (7). İstanbul. s. 15-22.
- Esen, H. (2013). Zina. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.44, s. 440-444). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Eş- şazeli, H. A. (1993). Cinayet. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.8, s. 14-15). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Fendoğlu, H. T. (2000). *Türk Hukuk Tarihi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

- Gedikli, F. (2005). Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Şer'iyeye Sicilleri. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. 3 (5).
- Genç, M. (2000). İltizam. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.22, s. 154-158). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Gökçen, A. (1989). *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri*. İstanbul.
- Göker, G. (2015). *2 Numaralı Sivrihisar Şer'iyeye Sicili (Transkripsiyon-Tahlil)*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir.
- Gökoğlu, A. (1952). *Paphlagonia Gayri Menkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi*. Kastamonu: Doğrusöz Matbaası.
- Gül, A. (2013). Osmanlı Taşrasında Suç ve Suçlular (1919 Ocak Ayı Erzincan Sancağı Örneği). *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C. XVII (1-2). s. 1-29.
- Günay, H. M. (2012). Vakıf. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.42, s. 475-479). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Hacak, H. (2003). Mal. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.27, s. 461-465). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Hafizoğulları, Z. ve Güngör, D. (2007). Türk Ceza Hukukunda Suçların Tasnifi. *TBB Dergisi*. (69). s. 21-50.
- Has, Ş. S. (1997). Halebi, İbrahim bin Muhammed. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.15, s. 231-232). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Horasanlı, A. A. (2016). *4595 Numaralı Kastamonu Şer'iyeye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H. 1279-1284/M. 1862-1868)*. Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kastamonu.
- Hökelekli, H. (1999). Irz. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.19, s. 133-134). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- İlgürel, M. (1995). Osmanlılar'da Eşkıyalık Hareketleri. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.11, s. 466-469). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- İlhan, Ş. (2001). Kastamonu. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.24, s. 585-588). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

- İnalcık, H. (1969). Mahkeme. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.7, s. 150). İstanbul: Maarif Basımevi.
- İnalcık, H. (1993). Osmanlı İdare, Sosyal ve Ekonomik Tarihiyle İlgili Belgeler: Bursa Kadı Sicilleri: III. Köy Sicil ve Terekeleri. *Türk Tarih Kurumu Belgeler*, XV (XIX). Ankara.
- İnalcık, H. (2001). Kanunname. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.24, s. 333-337). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- İnalcık, H. (2000). İmtiyazat Osmanlı Dönemi. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.XXII, s. 245-252). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- İnalcık, H. (2009). *Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları. 3. Baskı.
- İnalcık, H. (2011). *Kuruluş ve İmparatorluk Sürecinde Osmanlı: Devlet, Kanun, Diplomasi*. İstanbul.
- İnalcık, H. (2018a). *Tanzimat Nedir? Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*. (kitap içi makale). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 7. Baskı. s. 31-56.
- İnalcık, H. (2018b). *Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri. Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*. (kitap içi makale). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 7. Baskı. s. 171-195.
- İnalcık, H. (2018b). *Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu. Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*. (kitap içi makale). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 7. Baskı. s. 91-110.
- İnalcık, H. & Seyitdanlıoğlu, M. (2018). *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 7. Baskı.
- İpşirli, M. (1981). XVI. Asrın İkinci Yarısında Kürek Cezası İle İlgili Hükümler. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 12.
- İzgoer, A. Z. (2010). *Kastamonu Salnâmelerinde Taşköprü (1869-1903)*. Taşköprü Belediyesi. Ankara: Kültür Yayınları. 1. Baskı.
- Kandemir, Y. M. (1994). Ebu Hureyre. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.10, s. 160-167). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kankal, A. (2004). *Türkmen'in Kaidesi Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı)*. Kastamonu: Zafer Matbaası.

- Karal, E. Z. (1983). *Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)*. C. V. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karakök, T. (2010). H. 1288 (M. 1871) Tarihli Kastamonu Vilayet Salnâmesine Göre Kastamonu Vilayeti. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 6 (11). s. 267-276.
- Karcı, E. (2012). Hicri 1299 (1882) Kastamonu Vilayet Salnâmesine Göre Kastamonu Sancağı ile Bağlı Kazâların İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapılarına Dair Tespitler. *Yerel Politikalar*. Mayıs-Ağustos. s. 116-147.
- Kasım, E. (2016). 1862 Tarihli Tuz Nizamnamesi ve Önemi. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 3 (7).
- Küçük, C. ve Ertüzün, T. (1994). Düyün-ı Umumiye. . *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.10, s. 58-62). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kavaklı Kundakçı, S. (2019). *Osmanlı Klasik Döneminde Taşköprü Kazâsının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*. İstanbul: Hiper Yayıncılık.
- Kavaklı Kundakçı, S. & Eğilmez, M. (2017). *Kastamonu Şer'iyeye Sicillerine Göre 17. Yüzyılın Sonları ve 18. Yüzyılın Başlarında Taşköprü. Uluslararası Taşköprü Pompeiopolis, Bilim, Kültür, Sanat Araştırmaları Sempozyumu*. (10-12 Nisan) s. 1220-1234.
- Kenanoğlu, M. M. (2007). Nizamiye Mahkemeleri. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.33, s. 185-188). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kenanoğlu, M. M. (2005). Miri Arazi. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.30, s. 157-160). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Keskinkılıç, E. (2000). Reji İdaresi ve Kuruluşu. *Akademik Araştırmalar Dergisi*. (4-5). s. 657-677.
- Kırlı, E. (2010). Tanzimat Sonrası Fuhuş Hadisesine Yaklaşımda Yaşanan Değişim. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12 (2). s. 39-51.
- Koca, F. (1996). Gulul. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.14, s. 190-192). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Koç, M. (2017). *Osmanlı Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları*. Doktora Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

- Koç, M. (2019). Osmanlı'da Ölüm Cezası Verilen Zina, Hırsızlık, Öldürme ve Yaralama Suçları. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*. (33). s. 261-287.
- Konan, B. (2015). Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumuna İlişkin Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 64 (1). s. 171-193.
- Konan, B. (2011). Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu. *OTAM*. (29/Bahar) s. 149-172.
- Köse, S. (2008). Rüşvet. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.35, s. 303-306). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Köse, E. (2015). Kefe Limanı ve Karadeniz Ticareti (18. Yüzyılın İlk Yarı). *Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu VII-Karadeniz Limanları*. Ordu.
- Küçük, C. (1988). Abdülhamit II. (1842-1918). *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (C. I, s. 216-224). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Küçük, C. (2003). Mehmed VI. (1861-1926). *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (C. 28, s. 422-430). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kütükoğlu, M. S. (1998). *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*. İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı. 2. Baskı.
- Kütükoğlu, M. S. (2006). Mühimme Defterleri. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.31, s. 520-523). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Levy, N. & Toumarkine, A. (2008). *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza 18-20. Yüzyıllar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Maden, F. (2018). *Kastamonu'da Eşkıyalık*. İstanbul: Kitabevi Yayınları. 1. Baskı.
- Maşalı, M. (2007). Ölüm. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.34, s. 40-43). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Maydaer, S. (2007). Klasik Dönem Osmanlı Toplumunda Boşanma (Bursa Şer'iyeye Sicillerine Göre). *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 16 (1). s. 299-320.
- Maydani, R. ve Dağcı, Ş. (1990). İslam Ceza Hukukunun Genel Prensipleri. *İslam Araştırmaları Dergisi*. 4 (1) Ocak s. 61-70.
- Menekşe, Ö. (2003). Osmanlı'da Zina Cezası Olarak Recm. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*. C. 3 (2). s. 7-18.
- Mumcu, A. (1985). *Tarih İçindeki Genel Gelişimiyle Birlikte Osmanlı'da Rüşvet (Özellikle Adli Rüşvet)*. İstanbul: İnkılap Kitabevi. 2. Baskı.

- Mumcu, A. (1994). Divan-ı Hümâyün. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.9, s. 430-432). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Oğuzoğlu, Y. (1994). Dizdar. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.IX, s. 480-481). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Oktar, T. (2007). *Osmanlı Devleti'nde Reji Şirketi'nin Kurulmasından Sonraki Gelişmeler*. E. Gürsoy Naskali (edt). İstanbul: Tütün Kitabevi Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2000). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri*. Ankara.
- Ortaylı, İ. (2001). Kadı. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.24, s. 69-73). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Öğüt, S. (2009). Sihak. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.37, s. 169). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Önemli Gedik, Ç. ve Keçeci Kurt, S. (2020). XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Kasten Cinayet Vakaları: Taşköprü Kazâsı Örneği. *ASOBİD. Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (7), Haziran. s. 107-128.
- Önsoy, R. (1999). *Mali Tutsaklığa Giden Yol, Osmanlı Borçları (1854-1914)*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Ösen, S. (2015). Osmanlı Devleti'nde Tütün Kaçakçılarıyla Mücadele: Niğde Örneği. *SÜTAD*, Güz (38). s. 49-68.
- Özcan, T. (2005). Muhallefat. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.30, s. 406-407). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özdemir, Y.& Çiydem, E. ve Aktaş, E. (2014). Tanzimat Fermanı'nın Arka Planı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 22 (1). Ocak. s. 321-338.
- Özel, A. (1996). Gayrimüslim. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.13, s. 418-427). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Öztürk, S. (2014). *XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş*. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Aydın.
- Öz, M. (2017). *Modernleşme Öncesinde Osmanlı Toplumunda Eşkıyalık Hareketlerinin Niteliği ve Özellikleri*. O. Köse (edt). Osmanlı'dan Günümüze Eşkıyalık ve Terör Sempozyumu, Bildiriler. Samsun. s. 11-19.

- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C.3. Ankara: Meb Yayınları.
- Saban, A. (2016). *İslam Ceza Hukukunda Diyet ve Akile Sistemi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. İstanbul.
- Sarıay, E. (2019). Tanzimat Sonrası Kanunlaştırma Çalışmalarının Kaynakları ve Metodolojisi. *BAYTEREK, Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*. 2 (1). s. 9-35.
- Sertoğlu, M. (1986). *Osmanlı Tarih Lügatı*. İstanbul: Enderun Kitabevi Yayınları.
- Sevim, A. & Yücel, Y. (1984). *Türkiye Tarihi, Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. s. 252-253.
- Seyitdanlıoğlu, M. (1999). Divan-ı Hümâyundan Meclis-i Mebusan'a Osmanlı İmparatorluğunda Yasama. *Osmanlı Ansiklopedisi Teşkilat Maddesi*. (c. VI, s. 17-23). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Şafak, A. (1991). Bağy. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.4, s. 451-452). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şafak, A. (1995). Erş. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.11, s. 307-308). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şahin, B. (2009). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kastamonu Nüfusu. *Akademik Bakış Dergisi*. S (17). Temmuz-Ağustos-Eylül. s. 1-10.
- Şakiroğlu, M. H. (1993). Cem Sultan. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.7, s. 283). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şenel, Ş. (2006). *Tanzimat Fermanı (3 Kasım 1839)*. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi (kitap içi bölüm) Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları. 5. Baskı. Eylül. s. 47-50.
- Şener, M. (2015). Tanzimat Sonrası Arazi ve Tapu. *Vakıflar Dergisi*. (44). s. 150-153.
- Şener, M. (1994). İslam Miras Hukuku İle İlgili Terimler. *DEÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (VIII). s. 25-42.
- Şentürk, Ö. F. (1996). *İslam Hukukunda Rüşvet*. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Bursa.
- Tabakoğlu, A. (2007). Resim. . *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (DİA). (c.34, s. 582-584). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

- Tabakoğlu, A. (2016). *Osmanlı Mali Tarihi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Toroslu, N. (2008). *Ceza Hukuku: Genel Kısım*. Ankara.
- Torun, S. F. (2012). Osmanlı Taşra İdaresinin Yeniden Yapılanma Süreci (1842-1876). *Karadeniz Araştırmaları*. Kış (32). s. 81-97.
- Tosunoğlu, A. (1984). *XVI. Yüzyılda Kastamonu Sancağı*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi. İstanbul.
- Turan, O. (1999). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları. 7. Baskı.
- Turan, E. (2019). *Osmanlı Hukukunda Cezaların İnfazı*. Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Tümer, G. (1996). Fuhuş. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.13, s. 209-211). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Udeh, A. (1990). *İslam Ceza Hukuku ve Beşeri Hukuk*. A. Nuri (çev). C. I. Aralık. İstanbul.
- Uğur, Y. (2010). Şer'iyeye Sicilleri. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.39, s. 8-11). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Uğurlu, S. B. ve Demirtaş, M. (2010). Mehmet Sadık Rıfat Paşa ve Tanzimat. *History Studies*. 2 (1). s. 44-64.
- Uslu, R. (2015). İslam Hukukunda Suç ve Ceza Kavramı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8 (37) Nisan. s. 1049-1063.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2014). *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. 4. Baskı.
- Uzunpostalcı, M. (1993). Cenin. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.7, s. 369-370). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Üçok, C. (1946a). Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Fiiller. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 3 (2).
- Üçok, C. (1946b). Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler-I. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 3 (1). s. 125-146.
- Üçok, C. (1946b). Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 3 (1). İstanbul.

- Üçok, C. (1947). Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. IV (1). s. 48-73.
- Vatansever Öztürk, M. (2018). Nizamiye Mahkemeleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. Kasım-Aralık 13 (171-172). s. 155-171.
- Yakut, E. (2006). Tanzimat Dönemi'ne Kadar Osmanlı Hukukunda Ta'zir i Gerektiren Suçlar ve Cezaları. *Türk Hukuk Araştırmaları Dergisi*. Güz (2). s. 25-40.
- Yakupoğlu, C. (2009). Kastamonu Jurnal Defteri'nde Taşköprü (M. 1836-1837). *GEFAD*. S. 5 s. 857-871.
- Yakupoğlu, C. (2009). *Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi Kastamonu-Sinop-Çankırı-Bolu XIII-XV. Yüzyıllar*. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.
- Yakupoğlu, C. (2017). Kastamonu Taşköprü'de Çobanoğlu Muzafferredin Yavlak Arslan Medresesi ve Camii. *TAD*. C. 36/S. 61. s. 41-74.
- Yaman, T. M. (1935). *Kastamonu Tarihi (XV. Asrın Sonlarına Kadar)*. Kastamonu.
- Yarsuvat, D. (1964). Mukayeseli Hukukta Cinsel Suçlar ve Müeyyideleri. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. XXX (1-2). s. 115-170.
- Yaşaroğlu, M. K. (2003). Livata. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.27, s. 198-200). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yavuz, E. (2001). *Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Yavuz, N. (2003a). *Anadolu'da Beylikler Dönemi Çobanoğulları Beyliği, Siyasi, Tarih ve Kültür*. Ankara: Gündüz Yayıncılık. s. 55-60.
- Yavuz, N. (2003b). *Anadolu'da Beylikler Dönemi Candaroğulları Beyliği, Siyasi, Tarih ve Kültür*. Ankara: Gündüz Yayıncılık. s. 61-69.
- Yıldız, A. (2015). Osmanlı'da Yasama Yetkisinin Dönüşümü. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. X (I), Haziran. s. 163-170.
- Yılmaz, M. S. (2011). *Kastamonu Tarihinin Kaynakları Üzerine Bir Değerlendirme. Kastamonu Üniversitesi Bilim Günleri. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Yayınları*.

- Yurtseven, Y. (2001). Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. IX (3-4). S. 265-292.
- Yücel, Y. (1980). *XIII-XV. Yüzyıllarda Kuzeybatı Anadolu Tarihi, Çobanoğulları, Candaroğulları Beylikleri*. Ankara.
- Yücel, Y. (1993a). Candaroğulları. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c.7, s. 146-149). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yücel, Y. (1993b). Çobanoğulları. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (DİA)*. (c. 8, s. 354-355). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

İnternet Kaynakları

www.kriminoloji.com (E.T 29.05.2020)

www.tdk.gov.tr (E.T. 01.07.2020; 05.07.2020; 10.07.2020)

www.isam.org.tr (E.T. 27.12.2020)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Çiğdem Önemli Gedik

Doğum Yeri:

Doğum Tarihi:

Medeni Hali:

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi:

Yüksek Lisans: Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı

Yabancı Dil: İngilizce

BİLİMSEL FAALİYETLER

Makale: Önemli Gedik, Ç. ve Keçeci Kurt, S. (2020). XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Kasten Cinayet Vakaları: Taşköprü Kazâsı Örneği. *ASOBİD. Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (7), Haziran. s. 107-128.

İLETİŞİM

E- posta adresi: